

Herta Müller

Leagănul respirației

CUPRINS:

Despre împachetatul lucrurilor în valiză	5
Loboda.	
Ciment	32
Vărăresele.	
O societate interlopă	39
Lemn și vată	46
Vremuri palpitate.	
Despre mersul cu mașina.	
Despre oamenii severi.	
Un strop prea mult de fericire pentru Irma Pfeifer.	
Plopii negri	69
Batista și șoarecii.	
Lopata de inimă.	
Despre îngerul foamei	84
Rachiu de huiță	90
Zepelin.	
Durerile-fantomă ale ceasului cu cuc.	
Kati-Planton	99
Infracțiunea cu pâinea	104
Madona lunii noi.	
De la pâinea proprie la pâinea obrazilor	117
Despre cărbune	120
Cum se mai târăsc secunde	123
Despre nisipul galben.	
Rușii își au și ei căile lor.	
Despre brazi.	
Zece ruble	135
Despre îngerul foamei	140
Secrete latinești.	
Calupuri de zgură.	
Flaconul de bună-credință și cel sceptic.	
Despre intoxicația cu lumina de zi.	
Fiecare tură e-o operă de artă.	
Când o lebedă cântă	166

Despre zguri 168
Șalul de mătase vișiniu.
Despre chimicale.
Cine-a schimbat țara 183
Omul de cartofi.
VCerul jos pământul sus 194
Despre plictiseli 196
Erzaț de frate în albul de sub rândul scris 207
Antena lui Minkowski 208
Câinii negri 211
Lingură ici, lingură colea 213
Cândva, îngerul meu al foamei a fost avocat 215
Am un plan 218
Sărutul de tinichea.
Mersul lucrurilor 222, Iepurele alb.
Dor de casă. De parcă nu m-aș putea lipsi.
Un moment de limpezire.
Ușurătate cu toptanul 233
Despre fericirea lagărului 236
Trăim. Trăim doar o singură dată.
Cândva voi pune piciorul pe-un caldarâm mai șic 245
Fundamentale ca tăcerea 253
Nu-mișcă-nu-clintește 254
Ai un copil la Viena? 259
Bastonul.
Caiete de dictando.
Mai sunt și-acum Pianul.
Despre comori.

Despre împachetatul lucrurilor în valiză.

Tot ce am port asupra mea.

Sau: Tot ce-i al meu port cu mine.

Am purtat tot ce-aveam. Dar nu era ce-i al meu. Fie că-mi folosea într-alt scop decât cel prevăzut, fie că era de la un altul. Valiza din piele de porc era lădița gramofonului. Pardesiul era de la tata. Paltonul, cel cu un guleraș de catifea la gât – de la bunicul. Pantalonii bufanți de la unchiul Edwin. Jambierele de piele de la vecinul, domnul Carp. Mănușile verzi de lână de la Tante Fini. Numai șalul de mătase vișiniu și trusa de voiaj erau ale mele, cadouri primite la ultimele Crăciunuri.

Încă mai era război în ianuarie 1945. Însăpăimântați că va trebui să plec în toiul iernii la dracu-n praznic, la ruși, oamenii voiau care mai de care să-mi dea câte ceva de luat cu mine, poate mi-o fi de oarece folos, chiar de n-ajută la nimic. Fiindcă nimic pe lume nu te putea ajuta. Și pentru că, inevitabil, eram pe lista rușilor, fiecare mi-a dat câte ceva formându-și propria lui opinie.

Iar eu luând lucrurile, mi-am zis la cei șaptesprezece ani ai mei că plecarea asta vine la țanc. Nu neapărat pe lista rușilor, dar dacă n-o fi din cale-afară de rău, îmi pică chiar bine.

Voiam să ies din degetarul micului oraș unde toate pietrele aveau ochi. În loc să-mi fie frică, mă-ncerca un neastâmpăr ascuns. Și-un sentiment de vinovăție, fiindcă lista care-i făcea pe-ai mei să dispere era un lucru convenabil pentru mine. Ai mei se temeau să n-o pățesc printre străini. În timp ce eu voiam să plec oriunde-ar fi, în orice loc care să nu mă știe.

Deja o pățisem. Mi se-ntâmplase ceva interzis. Un lucru anapoda, murdar, nerușinat și frumos. Se-ntâmplase chiar în fundul Parcului cu Arini, dincolo de colina acoperită de gazon. Pe drumul spre casă mă dusesem în pavilionul rotund din mijlocul parcului, acolo unde în zilele de sărbătoare cânta fanfara. M-am așezat acolo și-am stat un timp. Lumina pătrundea prin lemnăria delicat cioplită. Am văzut spaima cercurilor, pătratelor și trapezelor goale îmbinate prin vrejuri albe cu gheare. Era tiparul rătăcirii mele și tiparul groazei de pe chipul mamei. În acest pavilion mi-am jurat: nu voi mai intra niciodată în acest parc.

Dar, cu cât am căutat mai mult să mă-nfrânez, cu-atât mai iute m-am dus iar – după două zile. La randevu, cum i se spunea în parc.

M-am dus la al doilea randevu cu același prim bărbat. Se numea RÂNDUNICA. Al doilea era unul nou, se numea BRADUL. Cel de-al treilea se numea URECHE. A urmat AȚĂ. Apoi MIERLĂ și ȘAPCĂ. Mai târziu IEPURE, PISICĂ, PESCĂRUȘUL. Apoi PERLA. Doar noi știam ce nume poartă fiecare. Sălbăticiunile-și croiseră în parc cărare, iar eu treceam din mână-n mână. Și era vară și mestecenii aveau pielea albă, în hățișurile de iasomie și soc creștea un perete verde de frunziș de nepătruns.

Iubirea își are anotimpurile ei. Toamna a pus capăt parcului. Lemnul a devenit golaș. Randevuurile s-au mutat cu noi la baia comunală, Baia Neptun. Lângă poarta de fier atârna emblema ovală cu o lebădă. În fiecare săptămână mă-ntâlneam cu cel care era de două ori mai în vârstă ca mine. Era român. Era căsătorit. Nu-i voi spune numele, și nu voi spune nici cum mă numeam eu. Nu soseam în același timp – nici casierița dindărătul geamului plumbuit, nici pardoseala lucioasă de piatră, nici coloana rotundă din centru, nici faianța pictată cu flori de nufăr ori scara din lemn sculptat nu trebuiau să prindă de veste că ne dădusem randevu. Mergeam la bazin să înotăm cu toți ceilalți. De întâlnit ne întâlneam abia la cabinele de sudație.

Pe-atunci, cu puțin înainte de lagăr și la fel și după întoarcerea mea acasă până în 1968, când am părăsit țara, orice randevu de-acest soi te costa pușcăria. Dacă m-ar fi prins aș fi primit minimum cinci ani. Pe unii îi prindeau. Direct din parc sau de la baia publică și, după un interogatoriu brutal, ajungeau la închisoare. Iar de-acolo la Canal. Azi știi că de la Canal nu te mai întorceai. Iar cine se mai întorcea totuși era un cadavru ambulant. Senil și dărâmat, pierdut pentru orice iubire din lume.

Cât despre perioada din lagăr – dacă m-ar fi prins în lagăr, eram mort.

După cei cinci ani de lagăr, am colindat zi de zi străzile în care forfotea mulțimea, exersând în cap cele mai potrivite fraze în caz că mă arestează:

PRINS ÎN FLAGRANT DELICT – împotriva acestei sentințe îmi pregătisem o mie de pretexte și alibiuri. Port cu mine un bagaj tăcut. Atât de profund și de îndelung m-am împachetat în tăcere, că nu mă pot nicicum despacheta în cuvinte. Tot ce fac când vorbesc e doar să mă împachetez într-alt fel.

În ultima vară de randevuuri, ieșind odată din Parcul cu Arini am mers spre casă luând-o prin Piața Mare, ca să mai lungesc nițel drumul, și-am nimerit nici eu nu știu cum în Biserica Sfintei Treimi. Această întâmplare s-a jucat de-a destinul cu mine. Căci aici am văzut timpul ce avea să vină. Lângă altarul lateral, pe-un stâlp, sta Sfântul în mantie cenușie purtând la ceafa drept guler o oaie. Oaia în ceafa – asta-i tăcerea. Există lucruri despre care nimeni nu vorbește.

1) ar știu eu bine ce spun când zic că tăcerea în ceafa e altceva decât tăcerea din gură.

Înainte, în timpul și după perioada din lagăr am trăit ui spaima de stat și de familie. Cu spaima de dubla prăbușire ce-ar fi însemnat ca statul să mă vâre la pușcărie ca răufăcător, iar familia să mă excludă ca pe-o ocară. Mergând prin viermuiala străzilor priveam neîncrezător în oglinda vitrinelor, a geamurilor de la tramvaie și case, a artezienelor și lultoacelor, dacă nu cumva sunt totuși transparent.

Tata era profesor de desen. Și de câte ori rostea cuvântul AC IJARELĂ, eu, care aveam în cap numai Baia Neptun, tresă ream cu spaimă ca și cum mi-ar fi dat careva un picior. Cuvântul ăsta știa bine până unde mersesem deja. Mama îmi zicea la masă: Nu mai tot înțepa cartoful cu furculița, (. Fi-l sfârâmi, ia mai bine lingura – furculița-i pentru carne. Mie-mi pulsau tâmplele. Cum de pomenește de carne, când decartofi și furculiță-i vorba. Despre ce carne vorbește? Randevuurile îmi suciseră carnea. Eram propriul meu hoț, cuvintele picau neașteptat și puneau gheara pe mine. Ca toți sasii din orășel, mama și mai ales tata credeau în frumusețea cosițelor bălaie și a ciorapilor albi trei sferturi, în pătratul negru al mustății lui Hitler și în noi, sașii din Ardeal, ca rasă ariană. Fie și numai carnal, secretul meu era în sine o mare oroare. Pe deasupra și cu un român, era în plus profanare rasială¹.

Voiam să plec de-acasă, din familie – fie și în lagăr. Numai că-mi părea rău de maică-mea, care nici nu știa cât de puțin mă cunoaște. Și care când voi fi plecat se va gândi mai des la mine decât eu la ea.

Lângă Sfântul cu oaia tăcerii în ceafa zărisem în biserică o nișă albă în perete cu inscripția: CERUL PUNE TIMPUL ÎN MIȘCARE. Când mi-am făcut valiza, mi-am zis: Nișa albă a avut efect. Țasta-i timpul pus acum în mișcare. Eram bucuros și că nu trebuie să plec la război, în zăpezile de pe front. M-am apucat docil să-mi fac valiza bravând ca un tembel. N-am opus nici o rezistență. Jambierele de piele cu șireturi, pantalonii bufanți, pardesiul cu guleraș de catifea – nimic din toate astea nu se potrivea cu mine. Nu despre haine era vorba, ci de timpul pus în mișcare. Îmbrăcat cu lucrurile astea sau cu altele, tot ajungi la maturitate. Lumea, ce-i drept, nu-i un bal costumat, îmi ziceam, dar nimeni nu pare caraghios când e silit să plece la ruși în toiul iernii.

O patrulă formată din doi polițiști, un român și un rus, mergea cu lista din casă în casă. Nu mai știi dacă acasă la noi patrula a pomenit sau nu cuvântul LAGĂR. Și dacă nu, ce alt cuvânt în afară de RUSIA. Și, dacă da, oricum cuvântul lagăr nu m-a înfricoșat. În ciuda faptului că era război și că-mi stătea în ceafa tăcerea randevuurilor mele, la cei șaptesprezece ani ai mei încă mai eram teribil de necopt la minte.

Mă răneau cuvintele acuarelă și carne. Creierul mi-era însă surd la cuvântul LAGĂR.

Atunci, la masă, când cu cartofii și furculița, când mama m-a luat prin surprindere rostind cuvântul carne, mi-am adus aminte cum mă jucam în curte când eram copil, iar mama striga din verandă de la fereastră: Dacă nu vii imediat la masă, dacă trebuie să te mai strig o dată, n-ai decât să rămâi unde ești. Și cum totuși mai rămâneam jos un răstimp, ea-mi spunea când ajungeam sus:

— Poți să-ți iei traista și să pleci în lume și să faci ce vrei.

Zicând asta mă târa în cameră, luând rucsacul micuț și îndesând în el căciula mea de lână și jacheta. Iar eu o întrebam:

Note:

1 Rassenschande era termenul folosit în Germania lui Hitler.

— Păi, unde să mă duc, doar sunt copilul tău.

Multă lume e de părere că a-ți face geamantanul e o chestiune de deprindere pe care, practicând-o, o-nveți de la sine așa cum înveți să cânti sau să te rogi. Noi acasă n-aveam această deprindere și n-aveam nici geamantan. Când tata trebuise să plece pe front la soldații români, n-avusese nimic de împachetat. Ca soldat primești tot ce-ți trebuie, ține de uniformă. Nu știam ce-ar mai trebui împachetat în afara lucrurilor pentru plecare și împotriva frigului. N-ai nimic din ce-ți trebuie, așa că improvizezi. Lucrurile greșite se transformă în necesare. Doar pentru că ai un lucru, el devine singurul necesar care se și potrivește.

Mama a adus gramofonul din camera de zi și l-a pus pe masa din bucătărie. Cu o șurubelniță am făcut din lădița gramofonului o valiză. Mai întâi i-am scos mecanismul de rotire și suportul pentru discuri. Apoi am astupat cu un dop de plută gaura unde fusese manivela. Am lăsat la locul ei căptușeala dinăuntru – o catifea roșie ca focul. N-am demontat nici plăcuța triumfiulară cu câinele din fața pâlniei, HIS MASTER'S VOICE. La fundul valizei am pus patru cărți: un Faust legat în pânză, Zarathustra al lui Nietzsche, un volumaș subțire de Weinheber¹ și o antologie de poezie din opt secole. Nici un roman, fiindcă pe alea odată citite nu le mai reiei. Peste cărți am așezat trusa de voiaj. În care aveam: un flacon de colonie, un flacon de loțiune TARR (după bărbierit), un săpun de ras, un aparat de ras, o pensulă de ras, o piatră de alaun, un săpun, o forfecuță. Lângă trusa de voiaj am pus o pereche de șosete de lână (maro, deja cârpite), o pereche de ciorapi trei sferturi, o cămașă de flanel în carouri alb cu roșu, două perechi de chiloți din rips. Șalul cel nou de mătase l-am pus sus de tot, ca să nu se șifoneze. Era vișiniu, în carouri din urzeală lucioase și mate. Cu asta valiza mea se umpluse.

Note:

1 Josef Weinheber (1892-1945), poet austriac apropiat de național-socialism.

Apoi bocceaua: o cuvertură luată de pe divan (din lână și în carouri albastru-deschis și bej, o chestie uriașă – dar care nu ținea de cald). Și-nfașurate în ea: un pardesiu (gri cu picățele, deja foarte uzat) și o pereche de jambiere de piele (străvechi, din Primul Război Mondial, galben-melon și cu nojițe).

Apoi traista în care erau: o conservă de șuncă marca Scandia, patru tartine, câteva prăjiturele rămase de la Crăciun, o ploscă umplută cu apă și capacul folosit ca pahar.

Apoi bunica a așezat lădița gramofonului, bocceaua și traista lângă ușă. Cei doi polițiști își anunțaseră sosirea la miezul nopții, când intenționau să mă ia cu ei. Bagajul sta gata pregătit lângă ușă.

Apoi m-am îmbrăcat: o pereche de izmene lungi, o flanea (în carouri bej-verzui), pantaloni bufanți (gri, de la unchiul Edwin, cum spuneam), o vestă de stofa cu mâneci tricotate, o pereche de șosete de lână și o pereche de bocanci. Mănușile verzi de la Tante Fini erau pe masă la îndemână. Mi-am legat șireturile la bocanci și-n timpul ăsta mi-am amintit cum, cu ani în urmă, într-o vacanță de vară petrecută la Wench¹, în împrejurimile Sighișoarei, mama purtase un costum de marinar cusut de mâna ei. Pe neașteptate, în plină plimbare pe pajiște, se prăbușise în iarba înaltă prefăcându-se moartă. Aveam opt ani pe-atunci. Spaima aia de nedescris, când cerul mi s-a prăbușit în iarbă. Am strâns ochii tare de tot, să nu văd cum mă-nghite cerul. Mama a sărit în picioare, m-a zgâlțâit și-a zis: Ți-s dragă? Păi, uite că trăiesc.

Îmi legasem bocancii. M-am așezat la masă și-am așteptat să se facă miezul nopții. A venit și miezul nopții, dar patrula întârzia. A trebuit să mai treacă trei ceasuri, era aproape de neîndurat. Apoi au apărut. Mama mi-a ținut paltonul cu guleraș de catifea. L-am tras pe mine. Ea plângea. Mi-am pus mănușile verzi. Ieșind în culoarul de lemn, chiar acolo unde e gazometrul, bunica mi-a spus: ȘTIU CĂ TE VEI ÎNTOARCE.

Note:

1 în românește, Venchi (azi cartier din Sighișoara).

Am reținut această propoziție, dar nu dinadins. Fără să bag de seamă, am luat-o cu mine în lagăr. N-aveam idee că mă însoțește. Dar o astfel de propoziție nu depinde de tine. A lucrat în mine mai mult decât au făcut-o toate cărțile pe care mi le luasem. ȘTIU CĂ TE VEI ÎNTOARCE a devenit complice cu lopata de inimă și adversarul îngerului foamei. Și pentru că m-am reîntors, pot să afirm: o astfel de propoziție te tine în viață.

Era ora trei din noaptea spre 15 ianuarie 1945 când m-a luat patrula. Gerul se întetea, erau minus 15°C. Am străbătut orașul pustiu într-un camion cu prelată până am ajuns la hala unde se țineau târgurile. Era hala de festivități a sașilor. Care acum devenise lagărul în care ne adunau pentru transport. Ne-am înghesuit înăuntru în jur de trei sute de oameni. Pe podea se găseau saltele și saci cu paie. Toată noaptea au sosit camioane și din satele din împrejurimi, descărcând oamenii pe care-i ridicaseră. Spre

dimineață eram cam cinci sute la număr. Degeaba ne-au tot numărat și răsunărat în timpul nopții, era cu neputință să-i cuprinzi pe toți cu privirea. Toată noaptea a rămas lumina aprinsă în hală. Oamenii alergau încolo și-ncoace căutând cunoscuți. Se zvonea că la gară fuseseră reținuți niște tâmplari care în vagoanele de vite băteau în cuie priciuri din lemn proaspăt tăiat. Și că alți meșteșugari ar monta în trenuri sobe de fontă. Iar alții ar ferestruia în podeaua vagoanelor găuri de umblătoare. Cu ochii bulbucăți oamenii vorbeau încetișor și mult, iar cu ochii strâns închiși plâneau încetișor și mult. Mirosea a lână veche, a frică asudată și carne friptă unsuroasă, a prăjituri cu vanilie și a șnaps. O femeie și-a scos basmaua. Cu siguranță că era de la sat, își strânsese cosița în două prinzându-și-o în creștet cu un pieptene semicircular de os. Dinții pieptenului se pierdeau în păr, iar din capătul lui bombat se șteau doar cele două colturi ca două urechi > t mici, ascuțite. Urechile și cosița groasă făceau ca, din spate, capul femeii să arate ca o pisică șezând în fund. Eu ședeam pe jos ca un spectator printre picioare și grămezi de bagaje. Timp de câteva minute m-a toropit somnul și-am început să visez:

Mama și cu mine ne aflăm la cimitir în fața unui mormânt proaspăt. Pe mormânt, chiar la mijloc, crește o plantă cu frunze păsloase, cam pe jumătate cât mine de înaltă. Tulpina poartă o foliculă cu mâner de piele, ca o valijoară. Capsula s-a deschis un lat de deget, e tapisată cu catifea roșie ca focul. Nu știm cine a murit. Mama îmi spune: Scoate creta din buzunarul paltonului. Dar n-am așa ceva, zic eu. Când bag mâna în buzunar descopăr acolo o bucată de cretă de croitorie. Mama spune: Trebuie să scriem un nume scurt pe valiză. Hai să scriem RUTH, nimeni din cei pe care-i cunoaștem nu se numește așa. Iar eu scriu RUHT1.

În vis mi-era limpede că murisem, dar nu voiam să i-o spun mamei. M-am trezit cu o tresărire când un bărbat mai în vârstă cu o umbrelă s-a așezat lângă mine pe sacul de paie, spunându-mi la ureche:

— Cumnatul meu ar vrea să vină și el, dar hala-i păzită de jur împrejur. Țtia nu-l lasă să intre. Doar suntem încă în oraș, iar el nu poate veni aici și eu nu pot pleca acasă.

Pe flecare nasture de argint al jachetei lui zbură o pasăre – o rață sălbatică, ori mai degrabă un albatros. Fiindcă atunci când m-am aplecat mai mult înspre el, crucea de pe decorația prinsă-n piept i s-a transformat în ancoră. Umbrela sta între mine și el ca un baston de promenadă. L-am întrebat:

— O luați cu dumneavoastră?

— Păi acolo ninge mai mult ca la noi, a zis el.

Nu ne-au spus când și în ce fel trebuie să ajungem din hală la gară. N-aș spune trebuie, ci mai degrabă: ne lasă să ajungem la gară, fiindcă în ce mă privește voiam să plec în sfârșit la ruși, fie și într-un vagon de vite cu lădița gramofonului și cu gulerașul de catifea. Nu mai știu cum am ajuns în cele din urmă la gară. Vagoanele de vite erau înalte. Am uitat și modul în care ne-am suit în ele, fiindcă am călătorit în vagonul de vite atâtea zile și nopți în șir, încât ni se părea că fuseserăm dintotdeauna acolo înăuntru. Nu mai știu nici

cât de mult am tot mers așa. Eu socoteam că a călători mult timp înseamnă să călătorești foarte departe. Cât timp călătorim nu ni se poate întâmpla nimic. Cât timp călătorim totu-i bine.

Note:

1 Anagramă intraductibilă: Ruth e nume, ruht în schimb e un verb și înseamnă „aici odihnește”.

Bărbați și femei, tineri și bătrâni cu bagajul la căpătâiul priciului. Vorbind și tăcând, mâncând și dormind. Sticlele de rachiu treceau de la unul la altul. Când mersul cu trenul devenise deja obicei, au început ici-colo și primele giugiuleli. Cu un ochi te uitai într-acolo, iar cu celălalt, într-o parte.

Ședeam lângă Trudi Pelikan și-am zis:

— Îmi pare ca și cum am fi în excursia aia la schi în Carpați, la cabana Bâlea, când avalanșa a înghițit o jumătate de clasă de liceeni.

— Nouă nu ni se poate întâmpla așa ceva, a spus ea, nici măcar nu ne-am luat schiurile cu noi. Cu o lădiță de gramofon poți călări, tot călări prin zi, și noapte, și zi, doar l-ai citit pe Rilke, a mai spus Trudi Pelikan cu mantoul ei cloș cu manșete de blană până sus la coate. Manșete din blană maronie ca două jumătăți de cățelandri. Uneori Trudi Pelikan își vâra, încrucișându-le, ambele mâini în mâneci, și cele două jumătăți de câine deveneau un cățel întreg. Pe-atunci încă nu văzusem stepa, altminteri m-aș fi gândit la niște popândăi. Trudi Pelikan mirosea a piersici calde, chiar și din gură, chiar și-ntr-a treia și a patra zi în vagonul de vite. Ședea în mantoul ei ca o doamnă într-un tramvai aflată-n drum spre birou, și-mi povestea cum se pitise timp de patru zile într-o gaură în pământ din grădina vecină, în spatele surii. Dar apoi a căzut zăpada, fiecare pas făcut între casă, șură și groapă rămânea vizibil. Mama ei nu-i mai putea duce într-ascuns mâncarea. Urmele i se citeau peste tot în grădină. Zăpada o denunța, a trebuit de bunăvoie să-și părăsească ascunzătoarea - de bunăvoie silită de zăpadă. Asta nu-i voi ierta zăpezii niciodată, mi-a spus ea. Zăpada proaspăt căzută n-o poți falsifica, nu poți aranja zăpada în așa fel încât să pară neatinsă. Pământul, da, poți să-l aranjezi, a spus ea, și nisipul, ba chiar și iarba dacă-ți dai osteneala. Iar apa se-aranjează de la sine fiindcă-nghite totul și pe dată s-a și închis la loc după ce-a înghițit. Iar aerul e totdeauna gata aranjat dinainte, fiindcă nici nu-l poți vedea. Totul pe lume în afara zăpezii ar fi tăcut chitic, a spus Trudi Pelikan. Și a mai spus că zăpada mare poartă vina principală. Că a căzut, ce-i drept, peste oraș ca și cum ar ști unde e, ca și cum ar fi la ea acasă. Dar că pe dată s-a și pus în slujba rușilor. Sunt aici pentru că m-a trădat zăpada, mi-a spus Trudi Pelikan.

Trenul a mers douăsprezece sau paisprezece zile, ore în șir fără să oprească. Apoi a stat nenumărate ore, fără să meargă. Nimeni nu știa niciodată unde se nimerea să fim. În afară de cazul când vreunul din noi de pe priciurile de sus reușea să descifreze prin crăpătura ferestruicii cu clapă: BUZĂU. Soba de fontă din mijlocul vagonului duduia. Sticla de rachiu trecea de la unul la altul. Ne cherchelisem cu toții - pe unii-i amețise băutura, pe alții, nesiguranța. Sau ambele deopotrivă.

Ce s-ar putea ascunde îndărătul cuvintelor DEPORTAȚI DE RUȘI îți mai trecea, ce-i drept, prin minte, dar fără strângere de inimă. De pus la zid nu vor putea s-o facă decât atunci când ajungem, deocamdată mai suntem pe drum. Faptul că până acum rușii încă nu ne puseseră la zid și nu ne împușcaseră, așa cum o știam din propaganda nazistă, ne făcea să ne simțim aproape fără griji. În vagonul de vite bărbații s-au deprins să bea într-aiurea. Iar femeile s-au deprins să cânte într-aiurea: Im Walde bliiht der Seidelbast Im Graben liegt noch Schnee Und das du mir geschrieben hast Das Brieflein, tut mir weh.

Tot mereu același cântec tărăgănat până când nici nu mai știai dacă într-adevăr îl cântă sau nu-l cântă cineva, fiindcă îl cânta aerul. Cântecul îți băltea în creier, insinuându-se în mersul trenului – era bluesul vagoanelor de vite și cântecul kilometrării timpului pus în mișcare. A ajuns să fie cel mai lung cântec din viața mea, femeile l-au cântat cinci ani la rând îmbolnăvinduo-l de dorul de casă de care sufeream cu toții.

Ușa vagonului era plumbuită pe dinafară. A fost deschisă de patru ori, o ușă culisantă pe role. Încă mai eram pe teritoriu românesc, și de două ori ne-au azvârlit în vagon câte o jumătate de capră golașă, tăiată de-a lungul cu fierăstrăul. Era înghețată bocnă și s-a prăvălit pe podea cu o bufnitură. Prima capră am socotit că-i lemn de foc. Am rupt-o în bucăți și-am aruncat-o în foc. Era atât de uscățivă că nici măcar n-a puțit, și-a ars bine. La a doua capră a trecut din gură-n gură cuvântul PASTRAMĂ. Dar și cu-a doua am făcut focul și-am râs. Era la fel de țeapănă și albăstrie ca prima, o carcasă sinistră. Dar am râs prea devreme – atâta dispreț era în noi, încât am refuzat pomana făcută cu cele două capre românești.

Intimitatea creștea odată cu trecerea timpului. În acea strâmtime se petreceau toate mărunțișurile – te așezai, te sculai în picioare. Scotocai prin cufăr, îți scoteai și puneai la loc lucrășoarele. Te duceai la gaura umblătorii în spatele a două pături ținute ridicat. Orice fleac atrăgea după sine un altul. Într-un vagon de vite se restrânge tot ce e distinct. Ajungi să fii mai mult printre alții decât cu tine însuși. Nici nu era necesar să mai tii seama de ceilalți. Existam unii > > pentru ceilalți ca și-acasă. Poate că vorbesc doar despre mine spunând asta acum. Poate că nici măcar despre mine. Poate că strâmtimea din vagonul de vite m-a domesticit, pentru că oricum voiam să plec de-acasă și pentru că în valiză mai aveam destulă mâncare. Nimeni nu bănuia cum foamea sălbatică avea curând să dea iama în noi. Oare de câte ori n-am semănat în următorii cinci ani, bântuiți de îngerul foamei, cu cele două capre țepene albăstriei, pe care apoi le-am regretat atât?

Călătoream deja prin noaptea rusească, lăsasem România în urmă. Simțisem niște zdruncinături puternice atunci când trenul s-a oprit pentru mai multe ceasuri. Roțile au fost reșezate pe osiile vagoanelor pentru a corespunde ecartamentului rusesc mai lat, lățimii de stepă. Era atâta zăpadă în jur, că noaptea de-afară era luminoasă. În această noapte trenul s-a oprit pentru a treia oară în câmp. Santinelele ruse strigau: UBORNAIA. Ușile de la toate vagoanele s-au deschis.

Ne-am rostogolit afară de-a valma în câmpul înzăpezit aflat mai jos de terasament, cufundându-ne în nămeți până la genunchi. Am priceput fără să înțelegem că ubornaia însemna să ne facem cu toții nevoile. Sus, foarte sus deasupra noastră - luna rotundă. Pe dinaintea fețelor noastre respirația trecea în zbor planat, sclipicioasă și albă ca zăpada de sub picioare. De jur împrejur, automatele gata să tragă. Și-acum: jos pantalonii!

Ce stânjeneală, simțământul de rușine al unei lumi întregi. Ce bine că ținutul înzăpezit era atât de stingher cu noi, că nimeni nu-l vedea cum ne forțează să facem cu toții, înghesuindu-ne unii într-alții, unul și același lucru. Nu simțeam nevoia să mă ușurez, dar mi-am lăsat pantalonii jos și m-am așezat pe vine. Cât de infam și de tăcut era ținutul ăsta, și cum își mai râdea de noi cu nevoile noastre. Cum mai râdea de Trudi Pelikan, care, în stânga mea, își sumețea mantoul cloș până-n subsuori și-și trăgea pantalonii jos peste glezne, de cum se auzea susurul între pantofii ei. De cum icnea în spatele meu, sforțându-se, avocatul Paul Gast, iar lui Heidrun Gast, nevesticii, îi orăcăiau mațele din cauza diareii. De cum exalația cald-fetidă de jur împrejur și îngheța, sclipicioasă, în aer. De cum acest ținut înzăpezit ne aplica o cură drastică, punându-ne în fundul gol să ne simțim singuri-singurei cu lărmuiala pântecelui nostru. Ce jalnice ajunseseră măruntaiele noastre în această comunitate.

Poate că nu eu m-am maturizat subit în această noapte, ci doar spaima din mine. Poate că doar în acest fel colectivitatea devine reală. Căci toți, dar absolut toți fără excepție, dintr-un reflex ne-am apucat să ne facem nevoile cu fața înspre terasamentul de cale ferată. Cu toții aveam luna în ceafa și nu slăbeam din priviri ușa deschisă de la vagonul de vite, depinzând deja de ea ca de ușa de la camera unei case. Simțeam deja în noi frica nebună că ușa s-ar putea închide și fără noi, și trenul va pleca de-aici fără noi.

Unul dintre noi a țipat în noaptea pustie:

— la te uită la neamul săsesc cum se cacă toți la grămadă. Când totul se duce pe gârlă, nu se duce doar gârla. Așa-i că vi-i dragă viața? ȚS-a pornit pe un râs gol ca un zăngănit de tablă. Toți s-au tras nițel deoparte. Avea acum loc îndeajuns și s-a înclinat în fața noastră ca un actor, repetând cu glas subțire și solemn: Așa-i că vi-i dragă viața?

Glasul lui avea o reverberație. Unii au început să plângă, aerul era ca de sticlă. Fața lui se cufundase în delir. Scuipatul prelins pe jachetă era glazurat. Atunci i-am zărit decorația prinsă-n piept, era bărbatul cu nasturii cu albatroși. Sta singur de tot și plângea suspinând cu voce de copil. Nu rămăsese cu el decât zăpada mânjită de excremente. Și-n spatele lui, universul înghețat cu luna, ca o radioscopie.

Locomotiva n-a scos decât o singură șuierătură înfundată. Cel mai profund UUUU pe care l-am auzit vreodată. Ne-am îngrămădit fiecare la ușile noastre. Am suit în vagoane și-am plecat mai departe.

Pe-acel bărbat l-aș fi recunoscut chiar și fără decorația din piept. Nu l-am mai văzut niciodată în lagăr.

Loboda.

Nimic din ce promisem în lagăr nu avea nasturi. Maiourile, izmenele aveau câte două șireturi pentru a le înnoda. Perna avea de două ori câte două șireturi. Noaptea perna era pernă. Ziua perna era o traistă de pânză pe care-o luai cu tine pentru orice eventualitate, adică pentru a fura și cerși.

De furat, furam înaintea, în timpul și după terminarea muncii, și n-o făceam doar când ieșeam la cerșit (ceea ce noi numeam „comerț ambulant”) – și nici de la vecinul de baracă nu furam. Nu era furt nici când după muncă, pe drumul de întoarcere la baracă, intram în bălăriile de pe haldele de deșeuri, culegând ierburi până ce umpleam toată perna. Încă din martie femeile de la sat descoperiseră că buruiana cu frunzele crestate se numește LOBODĂ. Care primăvara se mânca și acasă, la fel ca și spanacul sălbatic, și că la noi i se spunea MELDEKRAUT. Mai culegeam și o iarbă cu frunze penate, era mărar sălbatic. Dar trebuia neapărat să ai sare. Sarea ți-o procurai prin troc de la bazar. Era cenușie și zgrunțuroasă ca prundișul, trebuia s-o mai zdroșești. Sarea făcea o avere. Aveam două rețete pentru lobodă:

Frunzele de lobodă – după ce le-ai sărat, firește – le poți mânca și crude, ca salata de fetică. Rupi mărunț mărarul sălbatic și-1 presari deasupra. Sau fierbi în apă sărată cotoarele întregi. Pescuite cu lingura din oală au un gust nemaipomenit de sfeclă-creață¹. Iar fiertura o bei alături fie ca pe o zeamă străvezie, fie ca pe ceai verde.

Primăvara loboda e fragedă, planta întreagă înaltă doar de-un deget și argintiu-verzuie. La început de vară ți-ajunge până la genunchi, iar frunzele încep să facă degete. Fiecare frunză poate arăta altfel, ca o altfel de mănășă, jos de tot are totdeauna un deget gros. Așa argintiu-verzuie, loboda-i o plantă răcoroasă, o mâncare de primăvară. Vara trebuia să ai grijă, căci loboda crește la iuțeală, tulpina se rămurește bogat, se întărește și devine lemnoasă. Are gust amar ca pământul argilos. Planta ți-ajunge până la șold, în jurul tulpinii centrale groase se formează o tufa răsfirată. În miez de vară frunzele și tulpinile se colorează, începând cu un roz care se schimbă în roșu-sângeriu și mai târziu într-un roș-albastru, pentru ca toamna să se întunece ajungând până la un indigo mohorât. În jurul tuturor vârfurilor de rămurele se formează panicule din biluțe ca la urzici. Numai că lobodei nu-i atârână paniculele, ci stau pieziș în sus. Se colorează și ele trecând de ia roz la indigo.

Ciudat: când loboda începe să se coloreze și e de mult necomestibilă, abia atunci devine cu-adevărat frumoasă. Apărată de frumusețea ei, ea rămâne atunci neatinsă la margine de drum. Vremea când se mănâncă loboda a trecut. Dar nu și foamea, mereu mai mare decât ești tu însuți.

Ce se poate spune despre foamea cronică? Oare se poate spune că există o foame care te-mbolnăvește de foame? Care i se-adaugă încă mai flămândă foamei pe care deja o ai în tine? Foamea tot mereu înnoită care crește nesătulă și ti se strecoară în vechea, eterna foame cu greu ținută-n frâu? Ce mai cauți în astă lume, când nu mai ești în stare să spui nimic altceva despre tine decât că ți-e foame? Cerul gurii ți-e mai mare decât capul, e o boltă, înaltă și cu luarea-aminte ciulită până-n vârf de creier. Când nu mai suportă foamea, cerul gurii ți se-ncordează de parcă îndărătul feței ai

avea o blană proaspătă de iepure întinsă la uscat. Obrajii ți se scofâlcesc acoperindu-se de-un puf spălăcit.

N-am știut niciodată dacă n-ar trebui să-i reproșăm lobodei amare că nu mai poate fi mâncată, fiindcă a devenit lemnoasă și te refuză. Oare o fi știind loboda că nu ne mai > > slujește pe noi și foamea, ci pe îngerul foamei? Paniculele roșii sunt giuvaiere petrecute pe după gâtul îngerului foamei. De la început de toamnă, când venea primul ger, loboda se-mpodobește zi de zi tot mai mult, până ce degera. Avea niște culori de-o frumusețe otrăvită care-ți înțepau globul ochiului. Paniculele în nenumărate șiruri de coliere roșii – orice margine de drum îl împodobește pe îngerul foamei.

Note:

1 Mangold sau sfecclă-creață: o varietate de sfecclă roșie, numită în germană și falscher Spinat (spanac fals).

El își purta giuvaierile sale. Iar nouă cerul gurii ni se-nălțase într-atât, încât în timpul mersului ecoul pașilor se dădea de-a rostogolul prin gură. Aveam în căpățână o transparență de parcă înghițisem prea multă lumină orbitoare. O lumină din aceea care se privește pe sine în gură, se furișează dulceag în omușor până ce acesta se umflă suindu-ți-se la creier. Până ce în cap nici nu mai ai creieri, ci doar ecoul foamei.

Nu există cuvinte potrivite pentru flămânzire. Încă și azi mai simt nevoia să-i arăt foamei că i-am scăpat din gheare. De când nu mai sunt nevoit să flămânzesc, mă hrănesc literalmente cu viața însăși. Atunci când mănânc, sunt zăvorât în gustul mâncării. De la întoarcerea mea din lagăr, de șaiszeci de ani încoace, continui să mănânc împotriva morții prin înfometare.

Priveam loboda pe care n-o mai puteai mânca și căutam să mă gândesc la altceva. La cea din urmă căldură istovită a sfârșitului de vară înainte de venirea iernii înghețate. În loc de asta mă gândeam la cartofii care nu existau. Și la femeile din colhozuri, care poate primiseră deja cartofi noi în obișnuita supă de varză. Altminteri nimeni nu le invidia, căci locuiau în gropi săpate în pământ și lucrau în fiecare zi mult mai mult ca noi, de când se lumina și până se întuneca.

Primăvara în lagăr, asta însemna: să fierbem lobodă pentru noi, cei care făceam curieratul la haldele de deșeuri.

Iar numele de MELDEKRAUT e curată obrăznicie și nu vrea să spună absolut nimic. Pentru noi, cuvântul ăsta, MELDE, n-avea nici un subînțeles, era un cuvânt care ne dădea pace. Nefiind vorba de MELDE DICH2, că doar nu era buruiana care striga apelul în lagăr, ci un cuvânt din margine de drum pentru că era un cuvânt al foamei.

Note:

1 În germană, lobodei i se spune Meldekraut, Melde denumind planta propriu-zisă, iar Kraut însemnând „buruiană”; Melde e totodată omonim cu verbul melden, care înseamnă: a anunța, a înștiința, a raporta etc. Meldegänger înseamnă „curier”. Propoziția ca și întregul paragraf se bazează pe acest joc de cuvinte intraductibil.

2 Sich melden – a se prezenta, de ex. A se prezenta la apel. „Melde dich” înseamnă „prezintă-te”.

În orice caz, un cuvânt de după strigarea apelului de seară – o buruiană de după strigarea apelului, și nicidecum o buruiană care striga apelul. Adeseori așteptam nerăbdători să-ncepem odată cu fiertul lobodei, fiindcă mai întâi trebuia strigat apelul de seară care nu se mai termina, fiindcă numărătoarea nu ieșea. În lagărul nostru existau cinci RB – RABOCII BATALION – cinci batalioane de muncă. Fiecare în parte se numea ORB – odelnâi rabocii batalion – și era format din 500 până la 800 de deportați. Batalionul meu avea numărul 1009, iar numărul meu în batalionul de muncă era 756.

Ne formam pentru adunare într-o ordine strictă – ce nepotrivit sună când te uitați la cele cinci regimente jalnice compuse din ochi umflați, nasuri mari, obraji supti. Burțile și picioarele se umflaseră de apa distrofică. Fie ger, fie căldură toridă, ne petreceam seri întregi în poziție de „Drepti!”. Doar păduchii își luau „Pe loc repaus!”, ca să se foiască în voie pe noi. În timpul renumărării nesfârșite, ei se puteau îmbuiba ca niște suge-bute și să defileze în coloană de marș peste biata noastră carne, să ni se târască ore-n șir din cap și până-n părul organelor genitale. De cele mai multe ori, păduchii supseseră pe săturate și se cuibăriseră deja în cusăturile hainelor vătuite să tragă un pui de somn, iar noi încă mai stăteam în poziția de drepti. Șiștvanionov, comandantul lagărului, urla în continuare. Nimeni nu-i știa numele mic. I se spunea doar Tovariși Șiștvanionov. Ceea ce era îndeajuns de lung ca să te bâlbâi de frică atunci când rosteai cuvintele. De câte ori auzeam numele de Tovariși Șiștvanionov, îmi venea în minte șuieratul locomotivei care ne deportase. Și nisa albă din biserica de acasă, CERUL PUNE TIMPUL ÎN MIȘCARE. Se întâmpla să stăm ore-n șir nemișcați cu fata la nișa albă. Oasele ajungeau rigide ca fierul. Când ți s-a topit carnea pe trup, devine o povară să-ți cari oasele, parcă te-afunzi în pământ.

Am exersat ca la apel, când stam în poziția de drepti, să uit de mine și să respir iară să mai despart inspiratul de expirat. Și să-mi succesc ochii-n sus fără să ridic capul. Și să caut pe cer un vârf de nor de care să-mi agăț oasele. Când uitam de mine și reușeam să găsesc cârligul ceresc, el mă ținea bine. Deseori nu exista nici un nor, ci doar albastrul uniform ca o apă întinsă.

Deseori nu exista decât o pătură deasă de nori, un gri uniform.

Deseori norii alergau pe cer, și nici un cârlig nu sta locului.

Deseori ploaia-mi frigea ochii și-mi lipea hainele de piele.

Deseori geru-mi mușca din măruntaie.

În asemenea zile cerul îmi răsucea globii oculari în sus, în vreme ce strigarea apelului mi-i trăgea în jos – atunci oasele-mi atârnav fără reazem doar înlăuntrul meu.

Șeful de echipă Tur Priculici se plimba țanțoș între noi și comandantul Șiștvanionov, listele pe care le-nvârtea între degete se boțiseră de-atâta răsfoit. Ori de câte ori striga un număr, pieptul i se zbuciuma ca la cocoș. Încă mai avea mâini ca de copil. Mâinile mele îmi crescuseră în lagăr, ajunseseră pătrate, tari și drepte ca două scânduri.

Când, după terminarea apelului vreunul dintre noi își lua inima-n dinți și-1 întreba pe unul din nacealnici¹, ba poate chiar pe comandantul lagărului,

pe Șiștvanionov, când ne putem întoarce acasă, ei răspundeau scurt: SKORO DOMOI. Ceea ce însemna: Curând plecați acasă. Acest CURÂND rusesc ne-a mâncat mai tot timpul din lume.

Tur Priculici se ducea la bărbierul Oswald Enyeter ca să-i taie și unghiile, și părul din nas. Bărbierul și Tur Priculici erau ambii de obârșie din regiunea carpato-ucraineană dintre cele trei ținuturi². Am întrebat dacă pe acele meleaguri se obișnuiește ca bărbierul să le taie și unghiile clienților mai de soi. Bărbierul mi-a zis:

— Nu, nu așa merg lucrurile acolo. Asta vine de la Tur, nu de-acasă. Acasă, al cincilea vine la rând după al nouălea.

— Adică?... L-am întrebat.

Bărbierul a zis:

— Un pic de balamuc.

— Adică?... L-am întrebat.

Mi-a răspuns:

— Nițică harababură.

Note:

1 Nacealnic – șef (rusă).

2 Regiunea carpato-ucraineană dintre cele trei ținuturi, unde se întâlnesc Galiția, Slovacia și România (vezi și mai departe în carte la cap. „Despre oamenii severi”).

Tur Priculici nu era rus ca Șiștvanionov. Vorbea nemțește și rusește, dar era de-al rușilor, și nu unul de-ai noștri.

Ce-i drept era și el internat în lagăr, dar totodată adjutantul conducerii lagărului. Ne repartiza în scripte pe fiecare la batalionul său de muncă și ne traducea ce ordonau rusii.

Adăugând la asta propriile sale ordine în germană. Pentru ca să existe o privire de ansamblu, trecea numele și numerele noastre de lucru la numărul batalionului din care făceam parte. Fiecare trebuia să-și țină minte numerele zi și noapte, și să știe că eram numere, și nu persoane private.

Tur Priculici trecea în rubricile din dreptul numelor noastre: colhoz, fabrică, curățarea deșeurilor, transportul nisipului, cale ferată, șantier, transportul cărbunelui, garaj, bateria de cocsificare, zgură, pivniță. De ceea ce scria lângă numele omului – de aia depindea totul. Dacă ieșea de la lucru obosit, sau obosit ca un câine, sau mort de oboseală. Dacă după lucru mai aveai timp și putere să mai faci nițel „comerț ambulant”. Dacă puteai să cotrobăiești neobservat prin gunoaiile de la bucătăria din spatele cantinei.

Tur Priculici nu merge niciodată la lucru – în nici un batalion, în nici o brigadă, în nici un schimb. El domnește și poruncește, și de aceea e agil și disprețuitor. Când zâmbește, îți întinde-o cursă. Dacă-i răspunzi la zâmbet – și trebuia s-o faci, desigur – te-ai și dat de gol. El îți zâmbește fiindcă în dreptul numelui tău a trecut în rubrică ceva nou, mai rău. Caut să-l evit pe corsoul lagărului dintre barăci, preferând distanța de la care nu putem schimba nici o vorbă. Pășește pe drum coborându-și de la mare înălțime pantofii lucitori ca două gentuțe de lac, de parcă timpul vid s-ar scurge din el ieșindu-i prin tălpi. Memorează tot. Se zvonește că și ceea ce uită se transformă în ordin.

Înăuntru, în frizerie, Tur Priculici e în avantaj față de mine. Poate spune ce vrea, nu riscă nimic. E chiar mai bine pentru el când ne ofensează. Știe că trebuie să ne pună la respect pentru ca lucrurile să rămână așa. Își întinde gâtul vorbindu-ți mereu de sus în jos. Are timp să se găsească pe placul său cât e ziua de mare. Și mie îmi place de el. E construit athletic, are ochi galbeni ca alama și privirea uleioasă, urechi micuțe ca două broșe lipite de cap, o bărbie de porțelan, nări rozalii ca floarea de tutun, gâtul ca ceara de lumânare. Norocul lui că nu se umple niciodată de jeg. Iar norocul ăsta îl face s-arate mai frumos decât merită. Cine nu-l cunoaște pe îngerul foamei poate porunci la locul de apel, poate să se plimbe țăntoș pe corsoul lagărului ori să zâmbească pieziș în frizerie. Dar printre noi n-are nici un cuvânt de spus. Știu mai multe despre Tur Priculici decât îi place dumnealui, fiindcă o cunosc bine pe Bea Zakel. Care e amanta lui.

Comenzile rusești sunau ca numele comandantului lagărului, Tovarisci Sistvanionov - un scrâșnit și hârâit format din ch-uri.

— Uri, ci-uri, șei-uri. Oricum nu pricepeam conținutul comenzilor, ci numai disprețul. Dar te obișnuiești cu disprețul. Și cu timpul comenzile nu mai sunau decât ca atunci când cineva își tot drege glasul, tușește, strănută, suflă nasul, scuipe - pe scurt, ca eliminarea de flegmă. Trudi Pelikan obișnuia să zică: rusa e o limbă guturănită.

Pe când toți ceilalți încă se mai chinuiau stând în poziție de drepti la apelul de seară, muncitorii în schimburi - care erau exceptați de la apelul de seară - își și aprinseseră un loculeț într-un colțișor de lagăr, în spatele fântânii. Puseseră deja la fiert oala cu lobodă sau cu alte lucruri rare, peste care trebuia așezat un capac ca să nu le vadă și alții: morcovi, cartofi, ba chiar și mei când le reușise un troc dibaci - zece morcoviori pentru o jachetă, trei litre de mei pentru un pulover, o jumate de litră de zahăr ori sare pentru o pereche de șosete din lână de oaie.

Pentru o masă mai deosebită oala avea neapărat nevoie de un capac. Capace nu existau defel. Poate o bucată de tablă, dar și aia poate doar închipuită. Oricum însă, capacul la oală era de fiecare dată improvizat din te miri ce. Și toți o țineau morțiș: „Trebuie pus capac”. Măcar că niciodată nu era unul adevărat, ci se păstrase doar vorba cu capacul. Poate că memoria-și pune singură capac când nu mai ai habar cu ce acopereai oala și când, cum-necum, mereu era și nu era capac, înjghebat din orice-o fi fost.

Cert e că pe-nserat, în colțul acela de lagăr dindărătul fântânii ardeau vreo cincisprezece-douăzeci de focșoare între două cărămizi. Toți ceilalți n-aveau în afara crăpelniței de la cantină nimic al lor de gătit ca să-și pună stomacul la cale. Cărbunii scoteau fum, proprietarii oalelor de gătit stăteau de pază cu linguroiul în mână. De cărbuni nu duceam lipsă. Oalele erau de la cantină, văsărie de doi bani produsă de industria locală: tablă acoperită cu email gri-marونی și cu gălme și cicatrici în tot locul. Pe focurile din curte vedeai oale, pe masa de la cantină, farfurii. Când terminai de gătit, alți proprietari de oale care-și așteptaseră rândul treceau în locul tău la foc.

Când n-aveam nimic de gătit, lăsam fumul să-mi șerpuiască prin gură. Îmi trăgeam limba-ndărăt și mestecam în gol. Mâneam salivă cu fum de

seară și mă gândeam la cârnați fripți. Când n-aveam nimic de gătit treceam prin apropierea oalelor prefăcându-mă că înainte de culcare vreau să mă spăl pe dinți la fântână. Dar înainte de a-mi vârî periuța de dinți în gură, mâneam de două ori. Cu foamea ochilor mâneam focul galben, iar cu foamea din cerul gurii, fumul. În timp ce mâneam, totul în jurul meu era tăcut, doar dinspre fabrică se rostogolea prin amurg duruitul bateriilor de cocsificare. Mă mișcăm tot mai încet cu cât voiam să mă depărtez mai grabnic de fântână. Trebuia să mă smulg de lângă focșoare.

În duruitul bateriilor de cocsificare deslușeam ghiorțăiturile mațelor mele, întreaga panoramă vespérală era flămândă. Cerul se lăsa negru peste pământ, iar eu intram împleticindu-mă în baracă sub lumina de serviciu galbenă a becului.

Spălatul pe dinți mergea și fără pastă de dinți. Tubul adus de-acasă se golise de mult. Și sarea era mult prea prețioasă, nu puteai s-o scuipi din gură fiindcă valora o avere. De sare și de valoarea ei mi-amintesc. Dar nu-mi amintesc de periuța de dinți. Luasem cu mine una de-acasă în trusa de voiaj. Care n-ar fi avut cum să reziste vreme de patru ani. Iar o nouă periuță de dinți mi-am cumpărat – dacă mi-am cumpărat – abia în al cincilea și ultimul an, când am început să primim bani, bani peșin pentru munca noastră. Dar nici de noua mea periuță de dinți, de-o fi avut una, nu-mi mai amintesc nimic. Poate că totuși am preferat să-mi iau cu acei bani mai degrabă haine noi decât o nouă periuță de dinți. Prima mea pastă de dinți certă, pe care-o luasem de-acasă, se numea (I. ORODONT. Numele acesta-și amintește de mine. În sc himb, periuțele de dinți, atât prima, certă, cât și cea de-a doua, posibilă, m-au uitat. La fel stau lucrurile și cu pieptenele mele. Nu se poate să nu fi avut unul. Mi-amintesc de cuvântul BACHELITĂ. La sfârșitul războiului toți piepicinii de-acasă erau piepteni de bachelită.

Să fi uitat eu mai degrabă lucrurile aduse de-acasă decât pe cele dobândite în lagăr? Și, dacă da, să fi fost asta din c a uză că veniseră împreună cu mine? Că erau în posesia mea și că am continuat să le folosesc până ce s-au uzat și răsuzat, < Ic parcă eu și cu ele am fi fost nu altundeva, ci la noi acasă? () are-i posibil să-mi amintesc de obiectele altora mai bine i lccât de-ale mele, pentru c-a trebuit să le-mprumut?

Îmi amintesc bine de pieptenii de tablă din lagăr. Au.1 părut în vremea păduchilor. Strungarii și lăcătușii îi confecționau la fabrică și-i dăruiau femeilor. Erau din tablă de. Iluminii cu dinții știrbiți, și-i simțeau umezi în palmă și pe pielea capului, având o abureală rece. Când îi luai în mână și-i foloseai, se-ncălzeau iute de la căldura corpului mirosind apoi amărui ca ridichea. Mirosul îți rămânea lipit de palmă chiar după ce de mult puseseși pieptenele deoparte. Pieptenii de tablă se poticneau în părul care se făcea vâlvoi, trebuia să tragi de ei și să-i smulgi. În piepteni rămânea agățat mai mult păr decât păduchi.

Dar pentru pieptănatul păduchilor mai existau și niște piepteni pătrați de os cu câte un rând de dinți de ambele părți. Fetele de la țară îi aduseseră de-acasă. Pe-o parte dinții mari pentru pieptănatul cărării și despărțitul părului în șuvițe, iar de cealaltă parte dinții foarte subțiri pentru pieptănatul

păduchilor. Pieptenii de os erau trainici, le simțeai greutatea în palmă. Îi puteai trage prin părul care rămânea netezit. Pieptenii de os îi puteai împrumuta de la fetele de la țară.

De șaizeci de ani mă silesc noaptea să-mi aduc aminte de obiectele din lagăr. Ele sunt obiectele mele din valiza nocturnă. De la întoarcerea mea din lagăr, noaptea nedormită este o valiză din piele neagră. Iar valiza asta o port sub fruntea mea. Atât doar că de șaizeci de ani încă nu știu dacă nu pot dormi fiindcă vreau să-mi amintesc acele obiecte, ori tocmai dimpotrivă. Dacă nu cumva mă războiesc cu ele fiindcă oricum nu pot dormi. Indiferent cum, noaptea-și face valiza ei neagră împotriva voinței mele, țin să subliniez. Trebuie să-mi amintesc împotriva voinței mele. Și, chiar dacă nu trebuie, ci o vreau eu însumi, tot aș prefera să nu trebuiască să vreau.

Uneori obiectele din lagăr se năpustesc asupra mea nu succesiv, ci în haită. Așa se face că știu că obiectelor care mă bântuie nu le pasă defel de amintirea ce le-o port, sau nu atât de ea, ci că vor mai ales să mă chinuiască. Numai ce-mi trece prin minte că de bună seamă am luat cu mine ac și ață în trusa de voiaj, că pe dată se bagă pe fir și prosopul despre care nu știu cum arăta. La care se-adaugă forfecuța de unghii despre care nu știu dac-o aveam cu mine. Pe deasupra și-o oglinjoară care exista sau ba. Și-un ceas de mână despre care nu știu pe unde s-o fi rătăcit, presupunând că-l luasem cu mine. Mereu mă caută obiecte care poate că n-au avut nimic de-a face cu mine. Vin peste mine noaptea și vor să mă deporteze, să mă ducă înapoi acasă în lagăr. Și pentru că vin în haită, îmi rămân înfipte nu doar în creier. Am o strângere de stomac ce-mi suie până-n cerul gurii. Leagănul respirației se dă peste cap, răsuflu iute și sacadat. Așa o încrengătură de piepten-ac-foarfecă-oglinďă-periută e-un monstru, așa cum și foamea-i un monstru. Iar obiectele nu m-ar mai bântui dacă nici foamea n-ar fi existat ca obiect.

Când mă bântuie noaptea obiectele, strângându-mă de beregată și sufocându-mă, deschid dintr-o smucitură fereastra și scot capul afară. Luna pe cer e ca un pahar de lapte rece, care-mi clătește ochii. Respirația mea își regăsește ritmul. Sorb aerul rece până ce nu mai sunt în lagăr. Atunci închid fereastra și mă culc la loc. Așternutul n-are habar de nimic și mă-ncălzește. Aerul din odaie se uită lung la mine, mirosind a făină caldă.

Ciment.

Cimentul nu ajungea niciodată. Cărbune era mai mult decât de-ajuns. Și calupuri de zgură, pietriș și nisip se găseau îndeajuns. Dar mereu ni se termina cimentul. Se-mpuțina de la sine. Trebuia să te păzești de ciment, putea deveni un adevărat coșmar. Cimentul putea dispărea nu numai de la sine, ci și în sine. Și-atunci totul era plin de ciment și nu mai exista nici un ciment.

Brigadierul țipa: Ai grijă de ciment!

Șeful de echipă țipa: Fă economie la ciment!

Și când bătea vântul: Atenție la ciment să nu-l ia vântul!

Și când ploua sau ningea: Atenție la ciment să nu se umezească!

Sacii de ciment sunt din hârtie. Hârtia de sac de ciment e prea subțire pentru sacul plin. Fie că-l cari de unul singur sau în doi, că-l apuci de mijloc

sau de cele patru capete - se rupe. Când sacu-i rupt nu-i chip să faci economie. Dintr-un sac uscat rupt, jumătate din ciment se scurge pe jos. Dintr-un sac umed rupt, jumătate din ciment se lipește de hârtie. N-ai ce să-i faci: cu cât faci mai multă economie la ciment, cu-atât mai mult se irosește. Cimentul e o cacealma la fel ca praful din stradă, ca ceața și fumul - zboară prin aer, se furișează pe pământ, și se lipește de piele. Il vezi pretutindeni și nu-l poți apuca de nicăieri.

Fă economie la ciment - dar ai grijă de tine când e vorba de ciment. Sacul îl cari cu finețe, și totuși cimentul se împutinează. Ei te înjură răcnind c-ai aduci pagube economiei, că ești un fascist, un sabotor și-un hoț de ciment. Mergi, poticnindu-te, prin hărmălaia asta și faci pe surdul. Roaba cu mortar o mpingi pe o scândură înclinată până sus pe schelă la zidari. Scândura trepidează și te ții bine de roabă. La cât de tare trepidează scândura ai putea zbura până la cer, fiindcă stomacul gol și se suie la cap.

De unde atâtea bănuieli la paznicii cimentului? Un condamnat la muncă silnică n-are pe el decât costumul lui vătuit - pufoaica - iar în baracă o valiză și rama patului. La ce bun să furi cimentul? Il iei cu tine nu ca pe-un bun furat, ci ca jeg băgăcios. Zi de zi te-ncearcă foamea oarbă, dar cimentul nu-l poți mânca. Îngheți sau asuzi, dar cimentul nu te-ncălzește și nu te răcorește. Trezește bănuieli fiindcă zboară și se insinuează și se lipește, fiindcă-i cenușiu ca iepurele, catifelat și fiindcă dispare, amorf, fără motiv anume.

Șantierul era în spatele lagărului, lângă grajdul de cai unde de mult nu mai era nici urmă de cal și rămăsese doar niște troace. Aici se construiau șase locuințe pentru ruși - șase case de câte două familii, după cum ni s-a spus. Fiecare casă avea trei camere. Dar în fiecare casă vor trăi pe puțin cinci familii - ne-am zis în sinea noastră, pentru că în timp ce ne-ndeletniceam cu micul nostru „comerț ambulant”, ieșind la cerșit, vedeam sărăcia oamenilor și puzderia de copii de școală jigăriți. Fetițe și băiețași cu toții rași în cap, cu toții în rochițe albastru-deschis cu mâneci lungi. Totdeauna doi câte doi ținându-se de mânuțe, mergând prin mocirla de lângă șantier unii în spatele celorlalți și intonând cântece patriotice. În spate și-n față pășea greoi câte-o matroană mută privind posac și legănându-și dosul ca o navă.

Pe șantier lucrau opt brigăzi. Săpau fundațiile, cărau calupuri de zgură și saci de ciment, pregăteau lapte de var și amestecau betonul pe care-l turnau în fundații, făceau mortar pentru zidari cărându-l cu lada și împingând apoi roaba cu mortar până sus pe schelă, preparau tencuiala pentru ziduri. Cele șase case se construiau toate odată, era un du-te-vino continuu, totul mergea anapoda și nu se-ntâmpla mai nimic. Vedeai pe schelă zidarii, mortarul și cărămizile - dar zidul nu-l vedeai crescând. Asta-i drăcia cu construcțiile - când te uiți la ele toată ziua bună ziua, nu vezi cum cresc zidurile. După trei săptămâni însă descoperi dintr-odată că, iată, sunt înalte - deci trebuie să fi crescut. Poate că peste noapte și de la sine, ca luna. Pe cât de inexplicabil dispare cimentul, tot așa cresc și zidurile. Tot timpul și se ordonă ba una, ba alta, te-apuci de-un lucru și pe dată te și alungă. Te iau la palme și-n șuturi. Pe dinăuntru devii recalcitrant și trist, iar pe dinafară, slugarnic și fricos. Cimentu-ți roade gingiile până ce-ajung o rană. Când

deschizi gura, buzele-ți crapă ca hârtia sacilor de ciment. Iți ții gura și te supui.

Mai înaltă ca orice zid crește neîncrederea. În această melancolie de șantier fiecare-l bănuiește pe fiecare că la căratul cimentului a înșfăcat sacul de capătul mai ușor, că profită de celălalt și se cruță pe sine. Fiecare se simte umilit de țipetele neconținute, tras pe sfoară de ciment, păcălit de șantier. Cel mult când mai moare vreunul, șeful de echipă zice: Jalko, ocenijalko – tare păcat. Imediat după asta schimbă tonul și spune: Vnimanie – atenție!

Muncești pe rupte și-auzi cum îți bate inima, și: Fă economie la ciment, ai grijă de ciment, atenție la ciment să nu se umezească, atenție la ciment să nu-l ia vântul! Dar cimentul se-mprăștie, e risipitor cu sine, iar cu noi – zgârcit peste poate. Trăim după cum vrea cimentul. E un pungaș, el ne-a furat pe noi, nu noi pe el. Și nu doar atât: cimentul te-nrăiește. Împrăștiindu-se, cimentul face să încolțească neîncrederea, cimentul e un intrigant.

În fiecare seară când mă-ntorceam de-acolo, aflat la suficientă depărtare de ciment și cu spatele la șantier, știam bine că nu ne-nșelam unul pe celălalt, ci că toți eram trași pe sfoară de rușii cu cimentul lor. Dar în ziua următoare iar îmi reapărea suspiciunea – împotriva a tot ce știam și împotriva tuturor. Și la fel o simțeau toți. Și toți împotriva mea. Și simțeam și asta. Cimentul și îngerul foamei sunt complici. Foamea îți deschide porii cu brutalitate și ți se furișează înăuntru. Odată ajunsă înăuntru, cimentul ți-i lipește la loc – te-a cimentat.

Cimentul poate fi mortal când te afli în turnul de ciment. Acesta e înalt de 40 de metri, fără ferestre și gol. Aproape gol – dar aici poți muri înecat. La cât de mare-i turnul, nu sunt decât niște biete rămășițe, dar zac pe jos descoperite, nu strânse-n saci. Râcâim rămășițele cu mâinile și le adunăm în găleți. E ciment vechi, dar parșiv și alert. E-afurisit de zglobiu și ne pândește, vine peste noi alunecând, gri și mut, mai iute decât apucăm să zvâcnim în lături și să fugim. Cimentul poate să curgă, și când o face e mai iute ca apa, și mai neted ca ea. Cimentul poate să te-nhațe și te îneci în el.

M-am îmbolnăvit de ciment. Săptămâni în șir am văzut pretutindeni numai ciment: cerul limpede era din ciment netezit, cerul înnorat, plin de grămezi de ciment. Ploaia slobozea șnururi de ciment din cer pe pământ. Blidul meu de tinichea cu picățele gri era din ciment.] Câinii de pază aveau blana de ciment, la fel și șobolanii scotocind în spatele cantinei prin gunoaiele de la bucătărie. Șerpii de casă se târau printre barăci vârați într-un ciorap de ciment. Duzii, înfășurați în cuiburile de omizi – pânii de mătase și ciment. Când soarele strălucea puternic dădeam să mi le șterg din ochi, dar nu în ochi erau. Iar la locul de apel, seara pe ghizdul fântânii se-așeza o pasăre de ciment. Care cânta cu viers aspru un cântec de ciment. Avocatul Paul Gast cunoștea de-acasă această pasăre, era o ciocârlie de băרגان. L-am întrebat:

— Și pe la noi e tot din ciment?

A șovăit nițel înainte de a-mi răspunde:

— Pasărea de la noi vine din sud.

De altceva n-am mai întrebat, fiindcă se vedea pe pozele din birourile administrative și se auzea la difuzor: pomeții obrazilor și vocea lui Stalin erau din fontă, mustața lui, în schimb, din ciment pur. În lagăr te umpleai de jeg orice-ai fi muncit. Dar nici un jeg nu-i atât de băgăcios ca cimentul. Cimentul e inevitabil ca și praful pe pământ, nu vezi de unde vine, fiindcă-i deja aici. În afară de foame, în creierul omului numai dorul de casă-i tot așa de iute ca cimentul. Și tot așa te și fură, și la fel te poți și îneca în el. Cred că doar un singur lucru în creierul omului e mai iute decât cimentul – frica. Numai așa-mi explic că încă pe la începutul verii a trebuit să-mi notez în secret, pe șantier, pe-o bucată de hârtie maronie subțire de la un sac de ciment:

SOARE SUS ÎN PÂCLĂ PORUMBU-I GALBEN, NU E TIMP.

Mai mult n-am scris, căci trebuie făcut economie la ciment. De fapt, voiam să notez cu totul altceva:

Dar pe cer, pieziș și jos, pândind roșiatic spânzură juma' de lună stând s-apună.

Vorbele astea mi le-am dăruit apoi, spunându-mi-le pe tăcute în gând. Și pe loc s-au sfărâmat, iar cimentul îmi scrâșnea între dinți. Atunci am tăcut.

Si cu hârtia trebuie făcută economie. Și trebuie s-o ascunzi bine. Pe care-l prinde cu hârtie scrisă îl paște carcera – un puț de beton, unsprezece trepte sub pământ și-atât de strâmt că nu poți sta decât în picioare. Puțind a fecale, fojgăind de vermină. Închis sus cu un grilaj de fier.

Seara când ne întorceam târșându-ne picioarele mi-am spus adesea: cimentul se împruținează tot mai mult, poate dispărea de la sine. Doar și eu însumi sunt din ciment și la fel mă-mpuținez tot mereu. Cum de nu pot dispărea?

Vărăresele.

Una dintre cele opt brigăzi de pe șantier e aceea a vărăreselor. Ele trag mai întâi căruța cu bucățile de var în sus pe povârnișul abrupt de lângă grajdul de cai, apoi o coboară până jos la marginea șantierului, acolo unde-i varnița. Căruța e o ladă trapezoidală mare de lemn. Femeile trag câteșicinci de fiecare parte a oiștii, hamurile de piele și le-au petrecut pe după umeri și șolduri. Le însoțește un paznic care merge pe lângă ele. De-atâta sfortare femeile au ochii bulbucați și umezi, și gura pe jumătate deschisă.

Una din vărărese e Trudi Pelikan.

Când săptămâni la rând ploaia uită de stepă și noroiul din jurul varniței se usucă luând forma unor flori de pâslă, musca-de-baltă se obrăzniceste. Trudi Pelikan spune că mustele-de-baltă simt mirosul sării din ochi și-al dulcelui din cerul gurii. Și, cu cât ești mai slăbit, cu-atât mai tare-ți lăcrimează ochii și cu-atât mai mult ți se-ndulcește saliva.

Pe Trudi Pelikan o înhămau la căruță în spate de tot, fiindcă era prea vlăguită pentru a mai trage în față. Muștelede-baltă nu i se mai așezau în colțul ochilor, ci de-a dreptul în ochi, pe pupilă, și nici pe buze, ci înăuntru în gură. Trudi Pelikan a început să se clatine pe picioare. Când a căzut, roata căruței i-a trecut peste degetele de la picioare.

O societate interlopă.

Trudi Pelikan și cu mine, Leopold Auberg, eram din Sibiu. Înainte de a ne fi suit în vagonul de vite nu ne cunoșteam. Artur Priculici și Beatrice Zakel, adică Tur și Bea, se cunoșteau deja de mici copii. Proveneau amândoi din satul de munte Lughî, din regiunea carpato-ucraineană dintre cele trei ținuturi. Tot de pe-acolo, de la Rahău, venea și bărbierul Oswald Enyeter. Acordeonistul Konrad Fonn venea și el din regiunea dintre cele trei frontiere, din târgușorul Xuholol. Camaradul meu de camion Karli Halmen venea din Kleinbetschkerek¹, iar Albert Gion, cu care am muncit mai târziu împreună în pivniță, la zgură, venea din Arad. Una din cele două Sarah, Sarah Kaunz, cea cu perișori de mătase pe mâini, venea din Wurmloch², cealaltă, Sarah Wandschneider, care avea un neg pe degetul inelar, din Kastenholz³. Nu se cunoscuseră înainte de a ajunge în lagăr, dar semănau între ele ca două surori. În lagăr nu li se spunea decât „cele două Zirri”. Irma Pfeifer venea din orașelul Deta⁴, Note:

1 Kleinbetschkerek – Becicherecu Mic, localitate bănățeană din apropiere de Timișoara.

2 Wurmloch – Vorumloc, localitate din județul Sibiu, din apropiere de Mediaș.

3 Kastenholz – Cașolț, sat la nord-est de Sibiu, în apropiere de șoseaua ce duce la Agnita.

4 Deta – localitate bănățeană din județul Timiș.

Mitzi cea tare de-o ureche, așadar Annamarie Berg, din Mediaș.

Avocatul Paul Gast și nevastă-sa Heidrun Gast erau din Oberwischau¹.

Toboșarul Kowatsch Anton venea din ținutul muntos al Banatului, din orașelul Caransebeș. Katha- „ 3 > > rina Seidel, căreia noi toți îi spuneam Kati-Planton, venea din Bakowa². Era debilă mintal și n-a știut în toți acești cinci ani unde se află. Mecanicul de locomotivă Peter Schiel, care a murit de pe urma rachiului de huilă, era din Bogarosch³. Loni, căreia îi plăcea să cânte, Ilona Mich, din Lugoș. Domnul Reusch, croitorul, din Guttenbrunn⁴. Ș.a.m.d.

Eram germani cu toții și fuseserăm ridicați de-acasă. În afară de Corina Marcu, care ajunsese în lagăr cu părul în onduleuri, mantou de blană, pantofi de lac și cu o broșă în formă de pisică pe rochia de catifea. Era româncă și fusese prinsă noaptea la Buzău de soldații de pază ai transportului nostru și vârată în vagonul de vite. Pesemne că trebuiseră să înlocuiască o absență de pe listă, o altă femeie care se prăpădise în timpul călătoriei. În cel de-al treilea an, Corina Marcu a murit degerată dând zăpada cu lopata pe un tronson de cale ferată. Iar David Lommer, zis Lommer-cutitera de vreme ce cânta la țitera, era evreu. Fiindcă îi luaseră atelierul lui de croitorie, cutreiera țara ca meșter croitor lucrând pentru o clientelă mai bună. N-avea habar cum de nimerise ca neamț pe lista rușilor. Era originar din Moldova, din Dorohoi. Părinții și nevasta lui cu cei patru copii fugiseră de fasciști. Nu știa unde anume se refugiaseră, iar ei nu mai știuseră nici chiar înainte de deportarea lui unde se află el.

Note:

1 Oberwischau – Vișeu de Sus, localitate în nordul României, județul Maramureș.

2 Bakowa – Bacova, sat bănățean de lângă Buziaș, județul Timiș.

3 Bogarosch – Bulgăruș, sat situat în apropiere de Jimbolia, județul Timiș.

4 Guttenbrunn – Zăbrani, comună din județul Arad.

A fost ridicat în timp ce cosea la Grofipold¹ pentru o ofițereasă un taior din stofa de lână.

Niciunul din noi nu participase la război, dar, fiind germani, rușii ne considerau vinovați pentru crimele lui Hitler. La fel ca și Lommer-cu-titera. El a trebuit să stea în lagăr împreună cu noi trei ani și jumătate. Într-o bună dimineață, în dreptul șantierului s-a oprit o mașină neagră. Din ea au coborât doi străini cu niște căciuli din blană prețioasă de caracul, care au vorbit cu șeful de echipă. După care l-au luat pe Lommer-cu-țitera cu ei în mașină. Din acea zi, în baracă patul lui Lommer-cu-țitera a rămas gol. Bea Zakel și Tur Priculici i-au vândut probabil la bazar valiza și țitera.

Bea Zakel spunea că cele două căciuli de caracul erau niște granguri de partid de la Kiev; și că-l duseseră pe Lommer-cu-țitera la Odessa îmbarcându-l acolo pe-un vas spre România.

Fiind amândoi de prin aceleași părți, bărbierul Oswald L. Nyeter și-a permis să-l întrebe pe Tur Priculici de ce tocmai la Odessa. Tur a zis:

— Lommer ăsta n-avea ce căuta aici, iar de-acolo poate să se ducă unde pofteste.

Eu am spus adresându-mă bărbierului, nu lui Tur:

— Unde să se mai ducă, de vreme ce acasă la el nu mai e nimeni.

Tur Priculici își ținea răsuflarea ca să nu i se clatine capul. Bărbierul tocmai îi tunde părul din nas cu foarfecile ruginite. Când a terminat și cu a doua nară, bărbierul i-a îndepărtat cu peria ca pe niște furnici firisoarele de păr căzute pe bărbie, apoi s-a întors pe jumătate cu spatele la oglindă pentru ca Priculici să nu-l vadă că-mi face cu ochiul.

— Ești mulțumit? L-a întrebat. Iar Tur a răspuns:

— Cât privește nasul, da.

Afară ploaia încetase. La intrarea în curte cotiga cu pâine zăngănea hurducându-se prin băltoace. Zilnic același bărbat venea prin poarta lagărului trăgând după el cotiga mare cu pâinea rectangulară până în curtea din spatele cantinei.

Note:

1 GroEpolld – Apoldu de Sus, comună din apropiere de Sibiu.

Pâinea era mereu acoperită cu un cearșaf alb ca și cum ar fi fost un morman de cadavre. Am întrebat ce grad militar are omul cu pâinea.

Bărbierul mi-a spus că niciunul, uniforma o moștenise sau furase de undeva. Dar, cum pâinea adusă e multă și foamea mare, uniforma îi e necesară ca să impună deținuților respectul cuvenit.

Cotiga avea două roți înalte de lemn și două brațe lungi de lemn. Semăna într-o câțva cu roabele mari cu care acasă tocilarii umblau toată vara pe străzi de la o așezare la alta. Dacă omul cu pâinea se îndepărta cu un pas de cotiga lui, îl vedeai că șchioapătă. Avea un picior de lemn înjghebat din cozi de lopată bătute-n cuie, mi-a spus bărbierul. Il invidiam pe omul cu

pâinea care avea, ce-i drept, un picior mai puțin, în schimb multă pâine. Și bărbierul se uita în urma cotigii cu pâine. Măcar că el nu făcea foame decât pe jumătate, mai învârtind probabil când și când câte-o afacere cu omul cu pâinea. Dar Tur Priculici, cu burta plină, se uita și el în urma omului cu pâinea – poate pentru a-l controla ori doar pentru a-i arunca o privire absentă. Nu știu de ce, dar aveam impresia că bărbierul ar fi vrut să abată atenția lui Tur Priculici de la cotiga cu pâine. Altfel nu-mi explic de ce el, pe când tocmai mă așezam pe scăunel, a zis:

— Ce societate interlopă mai e și asta a noastră în lagăr! Numai oameni adunați de pretutindeni, ca într-un hotel unde locuiești un răstimp.

Asta se-ntâmpla în perioada lucrului pe șantier. Ce legătură aveau cu noi vorbe dintr-astea ca SOCIETATE INTERLOPĂ, HOTEL și UN RĂSTIMP? Bărbierul nu era un implicat al conducerii lagărului, totuși era privilegiat. I se lăsa să locuiască și să doarmă în mica lui frizerie. Nouă, în barăcile și cu cimentul nostru, nu ne mai ardea de nici

0 vorbuliță de haz. E-adevărat că-n timpul zilei Oswald

1 nycter nu dispunea de frizerie doar pentru sine, căci noi neam și plecam continuu. Iar el trebuia să tundă și să radă fiecare, vai-și-amar. Unii bărbați plâneau văzându-se în opjindă. Lună de lună era nevoit să vadă cum îi călcăm în agul fiind tot mai dărâmați. În toți acești cinci ani a știut < ii precizie cine mai vine la el, deși pe jumătate se muiase precum ceara. Și cine nu mai vine fiind secătuit de muncă bolnav de dor de casă, sau deja mort. În ce mă privește, îl lăsa să îndure toate astea. Pe de-altă parte, Oswald Inyeter n-a fost nevoit să îndure nici o brigadă de muncă; niciuna dintre blestematele alea de zile cu ciment. Și nici vreo tură de noapte în pivniță. Era asediat de decrepitudinea noastră, dar nu și păcălit fără măsură de ciment. Trebuia... I ne consoleze, iar noi profitam de el fiindcă n-aveam icotro. Fiindcă eram orbi de foame și bolnavi de dor de casă, ieșisem din timp și din noi înșine, și-o sfârșisem cu lumea. 1, i fel ca și lumea cu noi.

Atunci când spusese asta sărisem de pe scaun țipând că, pre deosebire de el, nu am decât niște saci de ciment, nu un hotel. După care am dat cu piciorul în scăunel mai-mai... Îl răstorn, și-am zis:

— Dumneavoastră vă numărați aici printre proprietarii de hotel, domnule Enyeter – eu însă, nu.

— Leo, hai, așază-te la loc, a spus el, credeam că ne tuluim. Te-nșeli, proprietarul se numește Tur Priculici.

Și Tur și-a scos vârful limbii sale rozalii din colțul gurii și-a dat din cap. Așa de prost era, că se simțea măgulit, s-a pieptănat uitându-se în oglindă, apoi a suflat prin pieptene. A pus pieptenele pe masă și foarfecele peste pieptene, apoi foarfecele lângă pieptene și pieptenele peste foarfece. După care a plecat. Când Tur Priculici a ajuns afară, Oswald Enyeter a spus:

— Ei, ai văzut? El e proprietarul, el ne ține în șah – nu eu. Hai, așază-te la loc. Lângă sacii tăi de ciment poți să taci, eu însă trebuie să schimb o vorbă cu fiecare. Fii bucuros că mai știi ce-i aia un hotel. Pentru cei mai mulți de-aici, ceea ce încă mai știu e demult altceva.

— Totul, în afară de lagăr, am zis.

În acea zi nu m-am mai așezat la loc pe scăunel. M-am ținut tare și-am plecat. N-aș fi recunoscut-o niciodată pe-atunci, dar eram la fel de vanitos ca și Tur Priculici. M-a flatat că Enyeter, care cu siguranță că nu era obligat s-o facă, căuta să mă-nduplece. Cu cât s-a rugat mai mult de mine, cu-atât mai decis am plecat nebărbierit din frizeria lui. Cu obrajii nerași, cimentul era și mai băgăreț. Abia peste patru zile m-am dus din nou la el așezându-mă pe scăunel ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Eram prea istovit de munca pe șantier și nu-mi mai păsa de hotelul lui. Nici bărbierul n-a mai pomenit de el.

Săptămâni mai târziu, pe când omul cu pâinea ieșea cu cotiga goală din lagăr, cuvântul HOTEL mi-a revenit în minte. Acum îmi plăcea. Aveam nevoie de el împotriva silei ce mă copleșise. Veneam de la descărcat ciment din tura de noapte, mergând cu pas împiedicat ca un vițel prin aerul matinal. În baracă mai dormeau trei oameni. M-am trântit în pat așa jegos cum eram, zicându-mi: Nimeni n-are nevoie de cheie aici la hotel. Fără birou de recepție, locuința-i deschisă – o stare de lucruri ca-n Suedia! Baraca mea și geamantanul meu sunt totdeauna deschise. Lucrurile mele de preț sunt zahărul și sarea. Sub pernă îmi țin pâinea uscată pe care mi-am rupt-o de la gură. E-o avere și se păzește singură pe sine. Sunt un vițel în Suedia, iar vițelul face de fiecare dată același lucru atunci când intră-n camera lui de hotel – mai înainte de toate se uită sub pernă să vadă dacă pâinea e la locul ei.

Am fost juma de vară la ciment și un vițel în Suedia, mă-ntorceam din tura de zi sau de noapte și-n mintea mea mă jucam de-a hotelul. În unele zile râdeam de nu mai puteam în sinea mea. În alte zile HOTELUL se surpa brutal de la sine, adică în mine, și mă podideau lacrimile. Căutam să mă îmbărbătez, dar nu mai știam cine sunt.

Blestemat cuvântul ăsta, HOTEL. Noi am locuit în toți acești cinci ani în imediata lui vecinătate – în APEL.

Lemn și vată.

Existau două feluri de încălțări: galoșii de cauciuc erau un lux. Saboții de lemn, o catastrofă – numai talpa era din lemn, o scândurică groasă de două degete. Fața era din pânză cenușie de sac cu o fâșie îngustă de piele de jur împrejur. De-a lungul fâșiei de piele, pânza era prinsă-n cuie de talpă. Fiindcă pânza de sac era prea slabă pentru cuie, ea se rupea mereu, mai întâi la călcâie. Saboții de lemn erau niște încălțări înalte care aveau capse ca să le poți lega, dar șireturi nu existau. Prin capse treceai o sârmă subțire pe care o legai răsucind cele două capete. Chiar și în jurul capselor pânza de sac se făcea ferfeniță în numai câteva zile.

Când porți saboți de lemn nu poți îndoi degetele de la picioare. Mergi nedesprinzându-ți talpa de pământ, ci frecând-o înainte. Târșâitul făcea să-ți înțepenească genunchii. Era o ușurare când tălpile de lemn se rupeau la călcâie, fiindcă atunci degetele se mișcau mai liber și-ți puteai mai ușor îndoi genunchii.

La saboți nu existau dreptul și stângul, și doar trei mărimi: minusculi, uriași și, extrem de rar, mijlocii. Mergeai în magazia de rufărie și-ți alegeai din mormanul de lemn cu doc două încălțări de-aceeași mărime. Bea Zakel era

ibovnica lui Tur Priculici și stăpână absolută peste îmbrăcămintea noastră. Pe unii îi ajuta la scotocit ca să-și găsească doi saboți bine bătuți în cuie. La alții nu făcea decât să-și tragă scaunul mai aproape de mormanul de încălțări, fără a se apleca, pândind doar ca omul să nu fure ceva. Cât despre ea, purta o pereche de pantofi buni de piele, iar când era ger mare, cizme de pâslă. Când trebuia să meargă prin mizerie și zloată își trăgea peste pâslari niște galoși.

Conform cu prevederile conducerii lagărului, saboții de lemn trebuiau să reziste o jumătate de an. Dar după numai trei-patru zile pânza se și rupea la călcâie. Fiecare căuta să-și rostuiască prin diverse trocuri o pereche de galoși în plus. Aceștia erau elastici și ușori, mai mari ca laba piciorului c-un lat de palmă. Așa încât aveai loc îndeajuns pentru a-ți mai înfășură câteva obiele în jurul piciorului, în loc de ciorapi. Pentru ca atunci când mergeai galoșul să nu-ți scape din picior, îl legai de picior cu o bucată de sârmă petrecută pe sub talpă. Sârma o răsuceai sus la căpută. Acolo unde fixai nodul de sârmă pe căpută era punctul nevralgic, fiindcă în acel loc rosătura îți provoca mereu răni la picioare. Iar la acele răni făceai și primele degerături. Atât saboții cât și galoșii înghețau, rămânând lipiți toată iarna de obiele. Iar obiala, de pielea piciorului. Galoșii erau, ce-i drept, încă mai reci ca saboții, dar rezistau luni de zile.

Hainele de lucru – o altă îmbrăcămintă nici nu exista, de altfel – așadar hainele de lagăr, uniforma de deținut, se distribuiau o dată la fiecare jumătate de an. Îmbrăcămintea bărbătească și cea femeiască nu se deosebeau între ele. În afara saboților de lemn și a galoșilor de cauciuc îmbrăcămintea de lucru mai era formată din rufărie de corp, un costum vătuit, mănuși de lucru, obiele, rufărie de pat, prosop și o bucată de săpun retezată dintr-un calup dreptunghiular și mirosind puternic a sodă. Care-ți ustura pielea și cu care mai bine nu-ți atingeai rănille.

Rufăria de corp era din pânză neînălbită: una bucată indispensabili cu șireturi jos la glezne și în față la burtă, una bucată chiloți cu șireturi, una bucată maiou cu șireturi – toate astea la un loc formând acea entitate indispensabilă estival-hibernală-de-chilot-maiou-cămașă-de-zi-și-denoapte¹.

Costumul vătuit numit pufoaică era croit dintr-o plapumă cu reliefuri longitudinale despărțite de cusături. Pantaloul pufoaicei avea o despicătură triunghiulară pentru cei cu burdihanul mare, și băieri strâmte în jurul gleznei pentru a lega bine cracul. În față la burtă era un singur nasture, iar în partea dreaptă și stângă pantalonul avea două buzunare. Haina pufoaicei, de forma unui sac, avea gulerul drept – așa-numitul „guler de rubașcă” – și manșete cu un nasture pe braț, iar în față un rând de nasturi și, aplicate lateral, două buzunare pătrate. Pe cap, atât bărbații, cât și femeile purtau aceeași căciulă de pufoaică prevăzută cu clape pentru urechi de care atârnav șireturi.

Culorile pufoaicei erau albastru-cenușiu sau verde-cenușiu, după cum se nimerise la vopsire. Oricum, după numai o săptămână costumul ajungea să fie țeapăn de-atâta jeg și maroniu de la muncă. Pufoaicele erau o treabă bună – îmbrăcămintea cea mai călduroasă când afară era o iarnă uscată, când gerul scânteia și răsuflarea-ți îngheța pe față. Iar când vara dogorea,

pufoaicele erau suficient de largi, aerul circula prin ele și nădușeala se usca. Dar când era umezeală, pufoaicele erau o belea. Vata li se îmbiba de ploaie și zăpadă, rămânând udă săptămâni în șir. Îți clănțăneau dinții și până la căderea serii frigul te pătrundea până-n măduva oaselor, în baraca în care erau 68 de rame de pat și 68 de deținuți cu cele 68 de uniforme de lucru ale lor, cu 68 de căciuli, 68 de perechi de obiele și 68 de perechi de pantofi, aerul tulbure suia în aburi spre tavan. Iar noi stam întinși treji în pat, privind la lumina de serviciu galbenă a becului de parcă în ea ar fi fost dezghețul. Iar în dezgheț, miasma nopții care ne acoperea cu pământ de pădure și cu frunziș putregăit.

Vremuri palpitate.

După lucru nu m-am dus înapoi în lagăr, ci în satul rușilor la cerșit. Ușa de la UNIVERMAG era deschisă, magazinul era gol. Vânzătoarea sta aplecată peste o oglindă de bărbierit aflată pe tejghea, despăduchindu-și părul. Lângă oglindă cânta patefonul: taaa-tatata-taaa. Cunoșteam asta de la radioul de-acasă, „Fanfara Rusiei” a lui Liszt cu comunicatele speciale despre mersul războiului.

Tata își cumpăraseră încă din 1936 pentru Jocurile Olimpice de la Berlin un radio Blaupunkt cu ochiul-magic verde, în aceste vremuri palpitate, spunea el. S-a dovedit că Blaupunktul își merita banii, căci mai apoi vremurile au devenit și mai palpitate. Era cu trei ani mai târziu, la început de septembrie – și din nou sosise vremea salatei reci de castraveți mâncate în verandă la umbră. Pe mescioara j din colț se afla radioul, alături pe perete atârna harta mare a Europei. Din Blaupunkt a răsunat un taaa-tatata-taaa – comunicat special¹. Tata s-a lăsat pe spate înclinând scaunul până ce a ajuns cu mâna la butonul radioului și a dat sonorul mai tare. Toți ne-am oprit din vorbă și n-am mai zăngănit din tacâmuri. Chiar și vântul ciulea urechile prin fereastra verandei. Ceea ce a început la întâi septembrie tatăl meu numea blitzkrieg. Mama vorbea de campania din Polonia. Bunicul meu – care avusese ca elev-marinar experiența unei călătorii în jurul lumii începute la Puia – era un sceptic. Pe el îl interesa totdeauna ce-aveau de spus englezii despre aceste lucruri. În privința Poloniei a preferat să mai ia o lingură de salată de castraveți și să tacă. Bunica a spus că masa e o chestiune de familie care nu se-mpacă bine cu politica la radio.

În scrumiera de lângă radio tata, care era profesor de desen, pusese câteva ace cu gămălii colorate montând pe ele mici stegulețe triunghiulare roșii care indicau victoria. Timp de optsprezece zile tata tot mutase pe hartă stegulețele sale roșii înspre est. După care, așa a spus bunicul, se isprăvisse cu Polonia. Ca de altfel și cu stegulețele. Și cu vara. Bunica a ciupit stegulețele de pe harta Europei și de pe acele cu gămălie, punându-le la loc în cutia cu trusa de cusut.

Note:

¹ Începând din 1941, comunicatele speciale ale Comandamentului Suprem al Wehrmachtului erau anunțate de un semnal de fanfară – așa-numita „Fanfara Rusiei” – preluat din Preludiile lui Liszt.

Iar radioul Blaupunkt s-a mutat în dormitor la părinții mei. Dis-diminează auzeam prin trei pereți semnalul de trezire transmis de Radio Munchen. Emisiunea se numea „Gimnastica de dimineață”, și podeaua începea să vibreze ritmic. Părinții mei făceau exerciții de gimnastică dirijați de profesorul de gimnastică de la radio. Iar pe mine, fiindcă eram prea dolofan și trebuia să deprind o atitudine mai soldățească, părinții mă trimiteau o dată pe săptămână să iau ore particulare de gimnastică - gimnastică de „șontorogi” ca mine.

Ieri, un ofițer trimis special, purtând o caschetă verde mare cât un platou de cozonac, a ținut o cuvântare la locul de apel. Ne-a vorbit despre pace și despre CULTURA PICIORULUI. Și Tur Priculici, care n-avea voie să-l întrerupă, stătea lângă el cu o devoțiune de ministrant, pentru ca la sfârșit să ne rezume conținutul: cultura piciorului ne întărește inimile. Iar în inimile noastre bate inima Republicilor Sovietice Socialiste. Cultura piciorului oțelește puterea clasei muncitoare. Datorită culturii piciorului Uniunea Sovietică înflorește în întreaga ei putere a Partidului Comunist și în fericirea poporului și a păcii.

Acordeonistul Konrad Fonn, compatriotul lui Tur Priculici, mi-a explicat că în rusește Y-ul e un U. Așadar că este vorba despre educația FIZICĂ și forța ei, pe scurt: despre educația gimnastică în alfabet chirilic. Și că, pesemne, ofițerul prinsese greșit, cine știe de unde, acest cuvânt, iar Tur nu îndrăznește să-l corecteze.¹ >

CULTURA PICIORULUI o cunoșteam de la gimnastica de șontorogi și din școală, de la adunările din joia etnică ². Ca elevi la gimnaziu trebuia să ne prezentăm în fiecare joi la așa-numitul Heimabend - seara cultural-educativă. Ne făceau instrucție cazonă în curtea scolii: culcat, sculat, cățărat pe gard, genuflexiuni, culcat, flotări, sculat. Stâng, drept, în pas alergător - marș!

Note:

¹ Întreg pasajul are la bază un joc de cuvinte intraductibil: se vorbește mai întâi de Fusskultur (cultura piciorului; Fuss însemnând „picior”), apoi de juische (în loc de: physische) Kultur, adică despre educația fizică.

² Volkisch, un termen specific național-socialist referitor la caracterul etnic în sens apăsător naționalist.

Cântec după cântec, în cor. Wotan, vikingii, tezaurul de balade germanice. Sâmbăta sau duminica ieșeam afară din oraș mărșăluind în coloane. În crângurile de pe colinele din jur făceam antrenamente de camuflaj prinzându-ne crengi pe cap, deprindeam orientarea în grup imitând glasul cucuvelei și-al câinelui, și jucam jocuri tactice purtând pe braț fire de lână roșii și albastre. Cine reușea să-i smulgă dușmanului firul său, se chema că-l omorâse. Cine capturase la sfârșit cele mai multe fire era decorat ca erou cu o măceașă roșu-sângerie.

Odată pur și simplu nu m-am dus la adunarea din joia etnică. N-a fost un lucru simplu. În noaptea dinainte fusese un mare cutremur de pământ. La București se prăbușise un bloc de raport, îngropând mulți oameni sub dărâmături. La noi în oraș nu se prăbușiseră decât niște hornuri, iar la noi acasă căzuseră pe dușumea doar două burlane de sobă. Pe care le-am luat

drept pretext. Profesorul de sport nu ini-a cerut nici o explicație, dar în creierul meu gimnastica de șontorogi își și făcuse efectul. Am considerat actul meu de nesupunere ca dovadă că sunt cu-adevărat un șontorog.

În aceste vremuri palpitante tatăl meu făcea fotografii cu fete în port săsesc și cu gimnaste. În acest scop își cumpărase chiar și un aparat Leica. Iar la sfârșit de săptămână practica ocazional vânatul. Lunea mă uitam la el cum jupea iepurii împușcați. Așa cum atârnav despuiți, vineții și țepeni, întinși în toată lungimea lor, iepurii semănau cu gimnastele săsoaice făcând exerciții la bară fixă. Carnea iepurilor o mâneam. Iar blănurile erau prinse în cuie de peretele șopronului pentru ca după ce se uscau să fie depozitate într-o ladă metalică din pod. La fiecare jumătate de an domnul Fränkel venea și le lua. Apoi n-a mai venit. Nimeni nu voia să știe mai mult. Era evreu, blond-roșcat, înalt, aproape la fel de mlădios ca un iepure. Nici micuțul Ferdi Reich și maică-sa, care locuiseră jos la noi în curte, nu mai erau. Nimeni nu voia să știe mai mult.

Era lesne să nu știi de nimic. Mereu veneau refugiați din Basarabia și Transnistria, erau încartiruiți, rămâneau un timp și plecau iar. Tot așa veneau și soldați germani din Reich, erau încartiruiți, rămâneau un timp și plecau iar. Sau vecini și rude și profesori care plecau la război, la fasciștii români sau la Hitler. Unii dintre ei mai veneau în permisie de pe front, iar alții, nu. Și existau agitatori care se sustrăgeau de la plecarea pe front, dar care acasă îi zădărau pe ceilalți să se-nroleze, în timp ce ei înșiși, îmbrăcați în uniformă, frecventau baluri dansante și cafenele.

Profesorul de științe naturale purta și el uniformă și cizme atunci când ne-a predat lecția despre papucul-doamnei auriu ca plantă erbacee. Și despre floarea-de-colț. Floarea-de-colț era mai mult decât o plantă – era o modă. Toată lumea purta insigne și semne distinctive cu felurite tipuri de avioane și tancuri sau categorii de arme, iar floarea-de-colț și gențiana ca pe talismane. Eu colecționeam insigne, le schimbam cu aliele și-am învățat pe de rost ierarhia gradelor militare. Cel mai mult îmi plăceau insignele indicând cele două grade de caporal¹ j Iar din pricina asemănării acestui cuvânt, Gefreiter, cu un altul, Freier², în mintea mea caporalii se împărțeau în „subamorezi” și „amorezi-majori”.

La noi în casă îl încartiruiseră pe un anume Obergefreiter Dietrich sosit din Reich. Mama făcea plajă pe acoperișul șopronului, iar Dietrich o urmărea din lucarnă cu binoclul. Din verandă, tata l-a surprins făcând-o, drept care l-a târât în curte și i-a făcut zob binoclul cu ciocanul pe pavajul de lângă șopron. Mama și-a luat sub braț o bocceluță cu haine și s-a mutat pentru două zile la mătușă-mea, la Tante Fini. Cu o săptămână mai înainte Dietrich îi făcuse cadou mamei de ziua ei două cești de cafea. Asta din vina mea, căci îi spusese că mama colecționa cești de cafea și mă dusesem cu el la prăvălia cu porțelanuri. Acolo îi recomandasem lui Dietrich două ceșcuțe care cu siguranță că aveau să-i placă mamei mele. Erau de un roz pal ca un cartilagiu din cele mai fine, aveau o margine argintie și un strop de argint sus pe toartă.

Note:

1 în germană: Gefreiter (caporal), cu treapta de Untergefreiter și Obergefreiter.

2 în germană: Freier – bărbat care pețește o femeie, dar putând însemna în argou și clientul unei prostituate.

O a doua insignă favorită a mea era din bachelită – o floare-de-eoț cu fosfor, care noaptea lumina ca ceasul deșteptător.

Profesorul de științe naturale a plecat la război și nu s-a > „ i > mai întors. Profesorul de latină a venit din război într-o permisie de pe front și a trecut pe la noi pe la școală. S-a așezat la catedră să ne țină o oră de latină. Care s-a terminat repede și cu totul altfel decât și-ar fi închipuit-o. Un elev, unul dintre cei deseori decorați cu măceșe, a spus chiar de la început:

— Domnule profesor, povestiți-ne cum este pe front.

Profesorul și-a muscat buzele, zicând:

— Nu-i cum credeți voi. Apoi fața i-a încremenit și mâinile au prins să-i tremure într-un fel cum nu-l mai văzusem la el niciodată. Nu-i cum credeți voi, a repetat. După care și-a pus capul pe masă, a lăsat brațele să-i atârne ca o păpușă din cârpe și-a început să plângă.

Satul rușilor e mic. Când te duci în sat să cerșești, speri întotdeauna să nu dai acolo peste vreun alt cerșetor din lagăr. Cu toții cerșim cu bucăți de cărbune. Dacă ești cerșetor din cei adevărați, ți-ascunzi mâinile. Bucata de cărbune ai înfășurat-o în cârpe purtând-o în brațe ca pe un prunc adormit. Bați la o ușă, și dacă ți se deschide, ridici nițel cârpa și-ți arăți marfa. Începând din mai și până în septembrie, n-ai mari șanse cu o bucată de cărbune. Dar tot ce ai e cărbunele.

În grădina unei case am văzut petunii, o întreagă vitrină plină de ceșcuțe de-un roz pal, cu marginea argintie. Continuându-mi drumul am închis ochii și-am rostit cuvântul MOKKATASSE¹, numărându-i în cap literele: zece. După care am numărat zece pași, și-apoi douăzeci pentru ambele ceșcuțe. Acolo unde m-am oprit nu era însă nici o casă. Atunci am numărat până la o sută, pentru toate cele zece cești de cafea pe care le ținea mama în vitrina ei, și-am ajuns în felul ăsta cu trei case mai departe. În grădină nu erau petunii. Am bătut la prima ușă.

Note:

1 Mokka-tasse – ceașcă de cafea; cuvântul, de o sonoritate mai aparte în germană, revine de altfel în scrierile Herței Müller, care a și publicat un volum de poeme-colaj sub titlul Die blassen Herren mit den Mokka-tassen.

Despre mersul cu mașina.

Mersul cu mașina era totdeauna o fericire.

Mai întâi: cât timp mergi cu mașina, încă n-ai ajuns. Cât încă n-ai ajuns, nu trebuie să muncești. Mersul cu mașina e sezon oprit de la muncă.

În al doilea rând: când mergi cu mașina, ajungi într-un ținut căruia nu-i pasă de tine nicicum. Un pom nu zbiară la line și nici nu-ți arde o mamă de bătaie. Ce-i drept, sub un pom ți se poate întâmpla să pățești asta, dar nu din vina lui.

Unicul punct de reper pe care l-am avut la sosirea noastră în lagăr era NOVO-GORLOVKA. Putea fi numele lagărului ori al unui oraș, poate și cel al

întregului ținut. Nu putea li numele fabricii, căci ăleia îi zicea KOKSOHIM-ZAVOD. Iar în curtea lagărului, chiar lângă robinetul de apă, era un capac de canal din fontă gravat cu litere chirilice. Cu greaca mea din școală până la urmă am dibăcit cuvântul ONIEPROPETROVSK, ceea ce putea fi numele unui oraș din vecinătate sau doar al unei turnătorii oarecare din celălalt capăt al Rusiei. Când ieșeau din lagăr, în loc de litere nu vedeai decât stepa întinsă și așezări omenești în stepă. Chiar și de aceea mersul cu mașina era o fericire.

Oamenii de la transporturi erau repartizați în fiecare dimineață pe mașini în garajul din spatele lagărului, de regulă câte doi. Karli Halmen și cu mine am nimerit pe o LANCIA de patru tone, un model din anii treizeci. Cunoșteam toate cele cinci camioane din garaj cu avantajele și dezavantajele lor. Lancia era bună, nu foarte înaltă și în întregime din metal, nici un pic de lemn. Mai prost era MAN-ul de cinci tone, ale cărui roți ți-aj ungeau până la piept. Iar de Lancia, care era mai bună, ținea și șoferul Kobelian cel cu gura strâmbă. Iar Kobelian era blajin.

Când Kobelian spunea CHIRPICI, pricepeam că azi mergem să luăm cărămizi roșii de lut și că vom străbate stepa nemărginită. Dacă plouase în timpul nopții, rămășițele de mașini arse ca și mormanele de fier vechi – odinioară niște blindate – se oglindeau în vâlcele. Popândăii fugeau care încotro din fata roților. Karli Halmen ședea în cabina șoferului lângă Kobelian. Eu preferam să stau pe platforma de încărcare a camionului, ținându-mă de acoperișul cabinei. În depărtare se zărea un bloc de locuințe de șapte etaje din cărămidă roșie cu aspect cazon, cu găurile ferestrelor goale și fără acoperiș. Pe jumătate o ruină, această construcție rămasă unică în tot ținutul era ultramodernă. Poate că era cel dintâi bloc de locuințe dintr-un cvartal de clădiri noi, a cărui construcție fusese oprită de pe o zi pe alta. Poate că înainte de terminarea acoperișului izbucnise războiul.

Drumul de țară era gheboșat, Lancia noastră trecea zăngănind pe lângă gospodării risipite. În unele curți creșteau urzici care-ți ajungeau până la șold, printre urzici vedeai ramele din fier ale unor paturi pe care se cocoțaseră niște găini albe slăbănoage ca niște zdrențe de nor. Urzicile cresc numai acolo unde locuiesc oameni – așa-mi spusese bunica – iar scaieții doar acolo unde sunt și oi. > >

N-am văzut niciodată oameni în aceste gospodării. Voiam să văd lume care nu trăia în lagăr, oameni care au o casă a lor, un gard, o curte, o odaie cu o carpetă, poate chiar un băcător de covoare. Fiindcă-mi ziceam că acolo unde se bat covoare cu siguranță că-i liniște și pace, că viața se desfășoară așa cum se cuvine și oamenii-s lăsați în pace.

Când am mers pentru prima oară cu Kobelian am zărit într-o curte o bară pentru bătutul covoarelor. Bara era prevăzută cu un cilindru peste care covorul pe care-l băteau putea fi tras încolo și-ncoace. Iar jos lângă bara de covoare era o cană de apă mare, albă smălțuită. Cu ciocul și gâtul zvelt, și pântecoasă cum era semăna cu o lebedă. Atât de frumoasă, că la fiecare mers cu camionul mă obișnuisem să caut cu privirea o bară de covoare chiar și-n vântul pustiu din plină stepă. N-am mai văzut niciodată o bară de bătut covoare sau o lebedă.

Îndărătul gospodăriilor din suburbii se ivea un mic oraș cu case de un galben ocru, cu stucatura fărâmițată și cu acoperișurile din tablă ruginită. Printre resturi de asfalt se ascundeau șine de tramvai. Pe aceste șine caii mai trăgeau din tînd în când telegile pe două roți de la fabrica de pâine. I oate acoperite cu un cearșaf alb ca și cotiga din lagăr. Dar i aii numai piele și oase îmi dădeau de gîndit: oare sub c earșafuri era într-adevăr pâine ori mai degrabă oameni care muriseră de foame?

Kobelian ne-a spus că orașul se numește Novo-Gorlovka. I. Am întregbat dacă orașul se numește la fel ca și lagărul. Iar el a spus: Nu, lagărul se numește ca orașul. Nicăieri nu exista vreo tăbliță cu numele orașului. Cine mergea cu mașina și sosea aici, așadar Kobelian și Lancia lui, cunoștea numele localității. Iar cine nu era din partea locului întregba (Ic el așa cum făcuserăm și noi, Karli Halmen și cu mine. L.ir cel care n-avea pe cine să-ntrebe nu nimerea aici și nici n-avea ce să caute aici.

Cărămizile le luam de undeva de dincolo de oraș. Când ești în doi, și Lancia oprește chiar lângă stivele de cărămizi, încercatul durează un ceas și jumătate. Iei cîteșipatru cărămizi odată și le cari ca pe-o armonică, presate una-ntr-alta. Trei sunt prea puține, cinci deja prea multe. Ai putea duce și cinci, dar atunci aia de la mijloc alunecă și-ți scapă. Ți-ar trebui o a treia mână cu care s-o sprijini. Cărămizile le stivuiești pe întreaga platformă de încărcare a camionului fără a lăsa vreun spațiu liber între ele, în straturi de cîte trei-patru bucăți una peste alta. Cărămizile de lut au o sonoritate clară, fiecare sună un pic altfel. Praful roșu e mereu la fel și se depune pe haine, dar e uscat. Praful de cărămidă nu te-nfășoară de pretutindeni ca praful de ciment și nici nu te năclăiește ca praful de cărbune. Măcar că n-are miros, praful de cărămidă îmi amintea de boiaua roșie, dulce de ardei.

La întoarcere, Lancia nu zăngănea niciodată, camionul era mult prea greu. Treceam iar prin orașelul Novo-Gorlovka și peste șina de tramvai, și din nou pe lângă ogrăzile din suburbii pe drumul de țară, pe sub zdrențele de nori ale stepei, până ce ajungeam în dreptul lagărului. Trecând apoi pe lângă acesta pentru a ne opri la șantier.

Descercatul mergea mai repede decât încercatul. Cărămizile, ce-i drept, trebuiau și de data asta stivuite, însă nu cu-atîta precizie, fiindcă deseori erau carate de-acolo chiar de-a doua zi și suite la zidari pe schele.

Cu drumul dus-întors, cu încercatul și descercatul, reușeam cîte două transporturi pe zi. După care se însera. Uneori, Kobelian mai pleca o dată cu camionul fără să zică nimic. Karli și cu mine știam că-i vorba de un transport pe cont propriu. Nu încercăm de data asta decât o stivă de cărămizi ce ocupa jumătate din platforma camionului. Iar pe drumul de întoarcere o coteam prin spatele ruinei aleia de bloc de șapte etaje, ajungând într-o vâlcea. Acolo în jurul caselor creșteau șiruri de ploi. La ora asta seara colorase și norii în roșu-cărămiziu. Trecând între un gard și șopronul pentru lemne intram în curtea lui Kobelian. Camionul se oprea cu-o smucitură, iar eu mă trezeam stînd până la șolduri printre crengile unui pom fructifer golaș, probabil uscat, dar încă plin de biluțe zbârcite din ultima ori penultima vară. Karli se cățara sus lângă mine. Lumina asta din urmă a zilei ivea pe dinaintea noastră

fructele agățate, pe care Kobelian ne lăsa să le culegem înainte să ne apucăm de descărcat.

Biluțele erau uscate ca lemnul, și trebuia să le lingi și sugi îndelung până să prindă gust de vișină. Dacă le mestecai bine, simțeați sâmburele pe limbă foarte alunecos și fierbinte. Aceste vișine de noapte erau o fericire, dar îți stârneau și mai rău foamea.

Pe drumul de întoarcere noaptea era de cerneală. Era bine când ajungeai târziu înapoi în lagăr. Strigarea apelului trecuse și masa de seară începuse de mult. Zeama subțire de la suprafața cazanului li se turnase altora. Așa încât șansa de-a te alege cu hrana mai vârtoasă de la fund era mai mare.

Dar s-ajungi prea târziu era rău. Atunci supa se termina. Și-atunci nu-ți mai rămânea nimic altceva în afară de noaptea vastă, pustie cu păduchii ei.

Despre oamenii severi.

Bea Zakel s-a spălat pe mâini la fântână și-acum se-apropie pășind pe corsoul lagărului. Se-așază lângă mine pe banca cu rezemătoare. Ochii-i alunecă într-o câțva oblic, având ceva dintr-o privire crucișă. Nu-i sașie, dar strecoară în rotirea asta a ochilor ei o tăgăneală anume, fiindcă știe că-i dă ceva aparte. Într-atât de aparte, că mă simt stingherit. Apoi se-apucă să vorbească, așa, dintr-odată să vorbească. Vorbește rapid ca Tur Priculici, dar nu la fel de capricios. Privirea lunecătoare și-o-ntoarce înspre fabrică, se uită după norul scos de turnul de răcire și-mi povestește despre munții din regiunea carpato-ucraineană a celor trei ținuturi, acolo unde se-ntâlnesc Galiția, Slovacia și România.

Munții de-acasă îi enumeră mai domol, Tatra Joasă, Beșkizii care sfârșesc pierzându-se în Carpații Păduroși pe cursul superior al Tisei.

Note:

1 Kaschau - Kosice, oraș din Slovacia de Est aflat în apropiere de granița cu Ungaria.

— Satul meu se numește Lughy, îmi spune ea, e-un biet sat dosnic din apropiere de Kaschau¹. Acolo munții ni se uită de sus prin creieri până murim. Cine rămâne-n sat devine melancolic, dar mulți pleacă lăsând în urmă acel loc. Așa am plecat și eu la Praga să urmez Conservatorul.

Turnul mare de răcire e o matroană purtând în jurul șoldurilor ca pe un corset stratul izolator din lemn de culoare închisă. Astfel strânsă în centura ei, Matroana scoate zi și noapte pe gură nori albi. Iar aceștia pleacă și ei, lăsând în urmă acest loc la fel ca oamenii din munții Beei Zakel.

li povestesc Beei despre munții din Transilvania:

— Și ăia tot Carpații sunt, zic eu. Numai că la noi în munți există lacuri rotunde, adânci. Lumea spune că sunt ochi de mare și-atât de adânci, că fundul lor coboară până-n Marea Neagră. Cu talpa picioarelor ești pe munte, și cu ochii, la mare - așa pățești când privești un iezer. Carpații, spune bunicul meu, poartă sub pământ Marea Neagră pe brațe.

Apoi Bea îmi povestește de Artur Priculici și că acesta aparține de copilăria ei. Că e din același sat cu ea și că a locuit pe aceeași uliță, și că au stat chiar împreună în aceeași bancă la școală. Odată când se juca împreună

cu Tur, Bea a trebuit să fie calul, iar Tur o smucea de hățuri. Ea a căzut și și-a rupt piciorul, dar asta s-a descoperit abia mai târziu. Tur o tot mâna cu biciul susținând că se preface fiindcă n-avea chef să mai facă pe calul.

— Ulița era abruptă, spune Bea, dar când te jucai cu Tur, el totdeauna se purta ca un sadic.

Iar eu îi povestesc despre jocul de-a miriapodul:

— Grupul de copii se-mparte în două miriapode. Unul trebuie să-l tragă pe celălalt peste o linie desenată cu creta pe teritoriul propriu, ca să-l mănânce. La fiecare din cele două miriapode copiii trebuie să se-apeuce unul pe altul de burtă și să tragă din răspuțeri. Cât pe-aci să te rupă-n două, mereu aveam vânătăi la șolduri și-odată m-am ales chiar cu umărul scrântit.

— Eu nu sunt cal, și tu nu ești miriapod, a zis Bea. Când ești totuna cu de-a ce te joci, ești pedepsit pentru asta ca și cum ar exista vreo lege. Și, dacă-i lege, n-ai cum scăpa de ea chiar dacă te muți la Praga.

— Sau dac-ajungi în lagăr, spun eu.

— Da, zice Bea, fiindcă Tur vine și el. A plecat și el la studii, voia s-ajungă misionar, și n-a ajuns. Dar la Praga tot a rămas, schimbând facultatea pe aceea de comerț. Știi, legile satului micuț, ba chiar și legile Pragăi sunt severe, spune Bea, și de-asta nu reușești să ieși din ele, căci sunt făcute de oamenii severi.

După care își strecoară iar acea tăragăneală anume în privirea ei lunecătoare, și mai spune:

— Iubesc oamenii severi.

Pe unul din ei, zic în sinea mea și caut să mă stăpânesc, fiindcă ea trăiește de pe urma severității ăsteia și s-a căpătuit de la acel om sever al ei c-un locșor bun în magazia de rufărie, spre deosebire de mine. Mi se plânge de Tur Priculici și-ar vrea să fie una de-a noastră, dar să trăiască așa cum trăiește el. Când vorbește rapid, mai-mai c-ar părea uneori să vrea să dezmință deosebirea dintre noi și ea. Dar cu puțin mai înainte să se-ntâmplesse asta, își regăsește siguranța de sine. Se prea poate ca tocmai din cauza acestei siguranțe, ochii ei, aruncând acele priviri lunecătoare, să se-alungească atât de mult. Se prea poate și ca atunci când vorbește cu mine să fie cu gândul la profitul ei personal. Și că vorbește atât de mult fiindcă-și dorește ca în afara omului ei sever să mai aibă parte și de nițică libertate despre care el nu are habar. Și se mai poate și ca ea să caute să-mi dezlege limba, și că apoi îi destăinuiește lui tot ce-a vorbit cu noi.

— Ascultă, Bea, îi spun eu, cântecul din copilăria mea sună așa:

Soare sus în pâcla, porumbu-i galben, nu e timp.

Asta deoarece mirosul cel mai puternic din copilăria mea rămâne duhoarea cloacă a boabelor de porumb încolțite. În vacanța mare am plecat cu familia în Wench și-am stat acolo opt săptămâni. Apoi ne-am întors acasă din vacanța mare. Pe mormanul de nisip din curte încolțise porumbul. Iar când îl trăgeam afară din nisip, avea fire albe de rădăcini și, agățat lateral de ele, porumbul vechi puturos și galben.

Bea repetă:

— Porumbu-i galben, nu e timp. Își suge apoi degetul și zice: Ce bine că oamenii cresc.

Bea Zakel e cu-o jumătate de cap mai mare decât mine. Cozile și le-a încolăcit în jurul capului ca pe o funie de mătase de grosimea unui braț. Capul ei, poate, nu pare atât de mândru doar pentru că ea șade în camera de rufărie, ci și pentru că trebuie să poarte povara părului ei. Probabil că a purtat-o încă de copil, pentru ca în acel biet sat dosnic al ei, munții să nu i se uite de sus prin creieri până când moare.

Dar aici în lagăr nu va muri. Tur Priculici are el grijă de asta.

Un strop prea mult de fericire pentru Irma Pfeifer încă de la sfârșitul lui octombrie ploaia se-amestecase cu o ninsoare de cuie de gheață. Paznicul însoțitor și responsabilul cu controlul preliminar ne-au fixat fiecăruia norma, reîntorcându-se imediat în lagăr în birourile lor administrative încălzite. Pe șantier începea o zi de lucru liniștită fără teama de țipetele comenzilor.

Dar în toiul acestei zile liniștite, Irma Pfeifer a scos un țipăt. Poate că a țipat AJUTORAJUTOR, sau poate: NUMAIVREAU – țipătul n-a fost prea deslușit. Am dat cu toții fuga la groapa de mortar cu lopețile și scândurile noastre de lemn, dar nu îndeajuns de iute, căci șeful de șantier se și afla acolo. A trebuit să lăsăm să ne cadă totul din mâini.

— Ruki nazad – mâinile la spate! Cu lopata ridicată ne-a forțat să privim pasivi la groapa de mortar.

Irma Pfeifer zăcea cu fața în jos, mortarul scotea bulbuci. Mai întâi mortarul i-a înghițit brațele, apoi învelitoarea cenușie s-a ridicat până la îndoitura genunchilor. Timp de-o veșnicie, preț de câteva clipe, mortarul cu volănașele lui plisate a zăbovit. Apoi dintr-odată, cu un pleoscăit, a înaintat până la șold. Între cap și căciulă, zeama tulbure s-a vălurit. Capul s-a scufundat și căciula s-a ridicat. Cu clapele pentru urechi rășchirate, căciula plutea încet-încet spre marginea gropii ca un porumbel înfoiat. Partea dinapoi a scăfârliei, rasă ca-n palmă și cu urme de mușcături de păduche care făcuseră cruste, se mai ținea la suprafață ca o jumătate de pepene galben. Când i-a dispărut și capul și nu i s-a mai zărit decât cocoașa, șeful de șantier a zis: > > > >

— Jalko, ocenijalko.

După care ne-a mânat cu lopata pe toți, la grămadă, spre marginea șantierului unde erau vărăresele, și-a țipat:

— Vnimanie, liudi!

L-a pus pe acordeonistul Konrad Fonn să ne traducă: Luați aminte, oameni, dacă vreun sabotor își caută moartea, o și găsește. A sărit ea singură în groapa de mortar. Au văzut-o zidarii de sus de pe schele.

A trebuit să ne încolonăm și să mășăluiim în curtea lagărului. Apelul s-a făcut la această oră timpurie din dimineață. Ploaia tot mai era amestecată cu ninsoarea de cuie de gheață, iar noi eram, pe dinafară și pe dinăuntru, monstruos de tăcuți în groaza noastră. Șiștvanionov a ieșit în fugă din biroul său, zbierând. Gura i se înspumase ca a unui cal înfierbântat de goană. Zvârlea tot mereu cu mânușile lui de piele printre noi. Acolo unde cădeau, unul din noi trebuia să se aplece și să alerge în față să-i aducă de fiecare dată

mănușa. Iar și iar. Apoi ne-a lăsat pe mâna lui Tur Priculici. Acesta purta un palton de mușama și cizme de cauciuc. Ne-a pus să facem numărătoarea, un pas înainte, înapoi în front, numărătoarea, un pas înainte, înapoi în front și tot așa până când s-a lăsat seara.

Nimeni nu știe când au scos-o pe Irma Pfeifer din groapa de mortar și nici unde au acoperit-o cu câteva lopeți de pământ. În dimineața următoare soarele strălucea rece și clar.

În groapă era mortar proaspăt, lucrurile erau ca totdeauna. Nimeni n-a mai pomenit ceva despre ziua anterioară. Cu siguranță că unul sau altul s-or fi gândit la Irma Pfeifer și la cât erau de bune căciula ei și costumul ei vătuit, căci probabil că Irma Pfeifer ajunsese îmbrăcată sub pământ, măcar că morților hainele nu le sunt de trebuință atunci când viii sunt rebegiți de frig.

Irma Pfeifer voise să scurteze drumul și din cauza sacului de ciment din fața burții nu văzuse unde pune piciorul. Sacul sorbise cu sete ploaia de gheață, ducându-se imediat la fund. De aceea nu văzuserăm nici urmă de sac atunci când ajunseserăm la groapa de mortar. Așa credea acordeonistul Konrad Fonn. De crezut, poți crede orice. Dar nu poți ști.

Plopii negri.

Era în noaptea de 31 decembrie spre 1 ianuarie – noaptea de Anul Nou din cel de-al doilea an de lagăr. În toiu noptii ni s-a ordonat prin difuzor să ne prezentăm la locul de apel. Flancați de opt santinele cu puști și câini de pază am fost mânați de-a lungul drumului din lagăr. În urma noastră venea un camion. În zăpada înaltă dindărătul fabricii, acolo unde începea pământul în paragină, a trebuit să ne aliniem în rânduri în fața gardului zidit și s-așteptăm. Ne-am zis că asta-i noaptea execuției noastre.

M-am înghesuit în rândul din față, ca să fiu printre primii și să nu trebuiască pe deasupra să mai și încarc niște cadavre înainte de a fi împușcat – căci văzusem camionul care aștepta la margine de drum. Șiștvanionov și Tur Priculici se vârâseră în cabina șoferului și motorul mergea ca să nu le fie frig. Santinelele păseau încolo și-ncoace. Câinii se strânseseră la un loc, gerul le zgârcea ochii. Când și când își mai ridicau labele ca să nu le-ngețe lipindu-li-se de pământ.

Stăteam acolo înșiruiți, cu fețele îmbătrânite, cu sprâncenele de promoroacă. Unora dintre femei le tremurau buzele nu doar de la frig, ci și pentru că murmurau rugăciuni. Mi-am zis că acum totul se va sfârși. Bunica se despărțise de mine spunând: Știu că te vei întoarce. Asta se-ntâmplase, ce-i drept, tot ca aici în miez de noapte – dar în miezul lumii. Acum cei de-acasă au serbat Anul Nou, și poate că la miezul noptii au ciocnit un pahar în sănătatea mea, urându-mi să trăiesc. Sper să se fi gândit la mine în primele ceasuri din noul an și că s-au culcat apoi în patul cald. Pe noptiera bunicii se găsește deja verigheta pe care și-o scoate în fiecare seară din deget, fiindcă o strânge. Iar eu stau aici și aștept să fiu împușcat. Ne-am văzut pe noi toți stând într-o cutie uriașă. Cerul era capacul pe care noaptea-l lăcuise în negru, împodobit cu stele bine șlefuite. Și fundul cutiei era căptușit cu vată ce-ți venea până la genunchi, ca să tot cazi pe moale. Și pereții cutiei erau drapați cu un brocart încremenit de gheață, c-un vâlmășag de franjuri mătăsoase și-o

dantelărie nesfârșită. Dincolo, pe zidul lagărului dintre turnurile de pază, zăpada era un catafalc. Pe care se-nălța la cer cât turnul un pat supraetajat, un sicriu supraetajat în care încăpeam cu toții așezați pe năsalie unii peste alții, la fel cum o făceam în paturile suprapuse din barăci. Peste etajul cel mai de sus venea capacul lăcuit în negru. În turnurile de pază de la căpătâiul și de la piciorul catafalcului doi inși din garda de onoare, înveșmântați în negru, stăteau de priveghi. La căpătâi, în direcția porții lagărului, scliffea ca un sfeșnic lumina de pază din curtea lagărului. La capătul celălalt, mai întunecat, se afla coroana dudului acoperit de zăpadă ca o jerbă somptuoasă de flori cu toate numele înscrise pe nenumărate panglici de hârtie. Îmi ziceam că zăpada pune surdină și că împușcăturile aproape că nu se vor auzi.

Cei de-acasă s-au culcat ușor chercheliți, candizi și osteniți după noaptea de Revelion, și dorm în miezul lumii. Poate că și visează despre blestemata asta de înmormântare a noastră de Anul Nou.

Nu mai voiam nicicum să ies din cutia cu sicriul supraetajat. Când vrei să-ți învingi spaima de moarte, dar nu-i poți scăpa din gheară, ea face-o voltă și-ți fură mințile. Iar gerul strașnic, în care nu ți se îngăduie să te clintești, face ca oroarea să se țese cu blândețe. Aflat în transa degerării, m-am recunoscut învins în fața execuției prin împușcare.

Apoi însă doi ruși încotoșmănați suiți în remorcă au i) > j > zvârlit la picioarele noastre niște lopeți. Tur Priculici și cu unul din încotoșmănați au întins pe jos, în intervalul dintre beznă și strălucirea zăpezii, paralel cu zidul fabricii patru frânghii înnodate. Comandantul Șiștvanionov adormise șezând în cabina camionului. Poate că era băut. Dormea cu bărbia în piept ca un călător uitat în vreun compartiment de tren ajuns în gara terminus. Cât am dat noi zăpada cu lopata, el a dormit. Ba nu, cât a dormit, noi am dat zăpada cu lopata, asta deoarece Tur Priculici trebuia să se dea indicațiile. Cât timp am curățat zăpada dintre frânghii făcând două cărări pentru ca să ne împuște acolo, el a dormit. Nu mai știu cât timp – până când cerul a devenit cenușiu. Și-n tot acest timp cadența lopeții mi-a repetat: Știu că te vei întoarce. Curățatul zăpezii mă făcuse să mă dezmeticesc iar, și preferam să flămânez, să clănțnesc de frig și să muncesc mai departe pe deșelate pentru ruși, decât să mă-mpuște. I-am dat dreptate bunicii: Mă voi întoarce, contrazicând-o totodată: Dar tu nici nu știi cât e de greu.

Apoi Șiștvanionov a coborât din cabină, și-a frecat bărbia și a scuturat din picioare, poate pentru că încă mai erau amortite. Le-a făcut semn celor doi încotoșmănați să vină la el. Aceștia au coborât clapa de încărcare a benei camionului aruncând jos târnăcoape și răngi de oțel. Șiștvanionov și-a agitat degetul arătător, vorbind neobișnuit de scurt și abia auzit – un murmur. S-a urcat din nou în cabină și camionul gol a plecat cu el.

Tur a dat murmurului tonul de comandă convenit, răcnind:

— Trebuie săpate gropi pentru copaci!

Am căutat în zăpadă uneltele ca pe niște daruri. Pământul era înghețat bocnă. Târnăcoapele izbeau pământul ricoșând, răngile răsunau ca și cum fierul se ciocnea de fier. Bucăți de mărimea unei nuci ne împrășcau fața. Nădușeam pe gerul acela și clănțăneam de frig de nădușeală. M-am rupt în

două, într-o jumătate incandescentă și-ntr-o jumătate de gheață. Bustul mi-era pârjolit, se îndoia mecanic și ardea mocnit de frica normei. Pântecul în schimb era degerat, picioarele mi se-ndesau în vintre cu o răceală de moarte.

După-amiaza, mâinile ne sângerau dar gropile pentru copaci nu erau mai adânci de-o palmă. Și-așa au rămas.

Abia spre sfârșitul primăverii am terminat săpatul gropilor și am plantat două șiruri lungi de copaci. Aleea a crescut cu repeziciune. Asemenea copaci nu existau nicăieri altundeva – nici în stepă, nici în satul rușilor ori în vreun alt loc din împrejurimi. În toți anii în care am fost în lagăr nimeni dintre noi n-a știut cum li se spune acestor copaci. Cu cât creșteau mai înalți, cu-atât mai mult li se albea lemnul crengilor și-al trunchiului. Nu erau filigranați și alburii-străvezii precum mestecenii, ci de-o mărime impunătoare și cu pielea lipsită de luciu ca pasta de ghips.

În prima vară petrecută acasă după lagăr, am reîntâlnit în Parcul cu Arini acești copaci din lagăr albi ca ghipsul – erau bătrâni și uriași. În Lexiconul Copacilor al unchiului meu Edwin am dat peste următoarele: Copacul crește extrem de rapid, ca împușcat, până la înălțimea de 35 de metri. Copacul are trunchiul rezistent putând atinge grosimea de 2 metri, și ajunge la vârsta de 200 de ani.

Unchiul Edwin nici nu bănuia cât de potrivită sau, mai bine zis, cât de bine țintită se dovedea descrierea copacului atunci când mi-a citit cuvântul ÎMPUȘCAT. Mi-a spus:

— Copacul ăsta e nepretențios și într-adevăr de-o mare frumusețe. Dar e un ipocrit maiestuos. Cu trunchiul lui alb, cum de-și spune PLOP NEGRU?

Nu l-am contrazis. Dar m-am gândit în sinea mea: când ți s-a întâmplat s-aștepți sub cerul lăcuit în negru o jumătate de noapte să fii împușcat, atunci numele lui nu ți se mai pare ipocrit.

Batista și șoarecii.

În lagăr existau tot felul de pânzeturi. Viața se desfășura de la o bucată de pânză la alta. De la obială la prosop, la pânza de-nfașurat pâinea, la învelitoarea de pernă umplută cu lobodă, la traista pentru „comerț ambulant” și cerșeală, ba chiar și la batistă, de se-ntâmpla să ai una.

Rușii din lagăr n-aveau nevoie de nici o batistă. Apăsau cu-arătătorul pe-o nară și-și suflau cât colo mucii pe jos din cealaltă nară, ca pe-o cocă. Apoi apăsau pe nara curată și împrășcau mucii din cealaltă. Am exersat-o și eu, dar la mine nu săreau mucii. Nimeni din lagăr nu întrebuița batista la curățatul nasului. Cine avea una, o folosea ca săculeț pentru zahăr și sare. Iar când se ferfenița de tot, ca hârtie igienică.

Odată am primit în dar o batistă de la o rusoaică. Era tare frig. Mă-mpingea foamea de la spate. După lucru m-am dus iar în sat la ruși cu o bucată de antracit, de care aveai acum nevoie să-ncălzești casa. Am bătut la o ușă. Mi-a deschis o rusoaică bătrână, a luat cărbunele și m-a poftit în casă. Odaia era joasă, fereastra din perete îmi cobora până la genunchi. Pe un scăunel erau două găini slabe, împeștițate cenușiu cu alb. Uneia din găini creasta îi atârna peste ochi, și scutura din cap ca un om fără mâini căruia părul i-a căzut peste față.

Bătrâna tot spunea ceva de-o bucată de vreme. Nu pricepeam decât cuvinte răzlețe, dar ghiceam despre ce-i vorba. Că-i este teamă de vecini și că de multă vreme e singură cu cele două găini ale ei, dar că mai bine vorbește cu găinile decât cu vecinii. Că are un fiu de vârsta mea pe care-l cheamă Boris și care-i la fel de departe de-acasă ca și mine, însă în cealaltă direcție, într-un lagăr din Siberia la batalionul de pedeapsă, fiindcă l-a denunțat un vecin.

— Cine știe, poate c-aveți noroc, tu și cu fii-miu Boris, zicea ea, și o să vă-ntoarceți acasă curând.

Mi-a arătat un scaun iar eu m-am așezat la colțul mesei. Mi-a scos căciula din cap punând-o pe masă. A pus o lingură de lemn lângă căciulă. Apoi s-a dus la cuptor și-a turnat supa de cartofi din oală în blidul de tinichea. Era cu siguranță un litru de supă. Am dus lingura la gură și ea stătea lângă umărul meu uitându-se la mine. Supa era fierbinte, o leorpăiam și trăgeam cu coada ochiului la ea. Iar ea a dat din cap. Aș fi vrut să mănânc fără grabă ca să mă bucur mai îndelung de supă. Dar foamea ședea ca un câine în fața străchinii și hăpăia cu lăcomie. Cele două găini își strânseseră sub ele picioarele, așezate pe burtă, și dormeau. Supa m-a încălzit strașnic până-n vârful degetelor de la picioare. Și-mi curgea nasul.

— Abajdi - așteaptă, a zis rusoica și mi-a adus din odaia alăturată o batistă albă ca zăpada. Mi-a pus-o în palmă strângând degetele mele peste ea, ca semn că vrea s-o păstrez. Mi-o dăruise. Iar eu nu cutezam să-mi suflu nasul în ea. Ce se-ntâmpla aici trecea cu mult dincolo de trocul cu mărunțișuri, și dincolo de mine, de ea și de-o batistă. Avea de-a face cu băiatul ei. Asta-mi făcea bine, și totuși nu-mi făcea - căci ea, sau eu, sau amândoi merseserăm un pic prea departe. Simțise nevoia să facă ceva pentru fiul ei, fiindcă mă găseam acolo iar el se afla la fel de departe de casă ca și mine. Mi-era jenă că mă găseam acolo și că nu eram el. Și că o simțea și ea, trebuind să treacă peste asta fiindcă nu mai putea îndura grijile pe care și le făcea pentru el. Și nici eu nu mai puteam îndura să fiu doi oameni, doi deportați - era prea mult pentru mine, nu era pe-atât de simplu ca două găini stând una lângă alta pe-un scaunel. Eram deja o povară prea mare pentru mine însumi.

Mai apoi, afară în uliță am folosit ca batistă cârpa în care ținusem cărbunele, așa aspră și jengoasă cum era. După ce mi-am suflat în ea nasul, am petrecut-o pe după gât - era fularul meu. Cu capetele ei mi-am șters lacrimile din mers, des și iute ca să nu se observe. Ce-i drept, nimeni nu mă băga în seamă, voiam ca eu să nu observ. Știam doar că nu-mi pot îngădui să plâng, cunoscând bine legea lăuntrică care spune să nu plângi niciodată când ai prea multe motive s-o faci. Am căutat să mă conving că lacrimile-mi veneau de la gerul de-afară, și mi-am dat crezare.

Batista albă ca zăpada - o țesătură din cel mai fin batist - era un lucru frumos de altădată, din vremea țarilor. Avea o margine de broderie în ajur, niște bețișoare din ață de mătase cusute cu precizie la intervale regulate, și la colțuri rozete micuțe de mătase. Nu mai văzusem de mult așa ceva frumos. Acasă, frumusețea obiectelor normale de trebuință zilnică nici nu era băgată

în seamă. Iar în lagăr e bine să uiți de ea. Dar frumusețea acestei batiste m-a răzbit până-n străfunduri. Mă durea această frumusețe. Oare fiul bătrânei rusoaice, care eram el și eu la un loc, s-o mai întoarce vreodată acasă? Ca să-mi curm gândurile m-am apucat să cânt. Am cântat pentru noi amândoi bluesul vagoanelor de vite:

Im Walde blüht der Seidelbast
Im Graben liegt noch Schnee
Und das du mir geschrieben hast
Das Brieflein, tut mir weh¹.

Cerul gonea; norii cu pernele lor umplute până la refuz. Apoi luna răsărită devreme m-a privit cu chipul mamei mele. Norii i-au proptit o pernă sub bărbie și-o alta în spatele obrazului drept. Atingându-i în trecere obrazul stâng, perna a pornit-o mai departe. Iar eu am întrebat luna: Mama e-atât de slăbită? E cumva bolnavă? Mai există casa noastră? Mama tot acolo locuiește, sau a ajuns și ea într-un lagăr? Mai trăiește oare? Știe că mai trăiesc, sau când se gândește la mine mă plânge ca pe-un mort?

Era a doua iarnă de când mă aflam în lagăr, și nu ni se dădea voie să scriem acasă, să dăm un semn de viață. În satul rușilor se-nălțau mestecenii golași, iar sub ei erau acoperișurile înzăpezite ca niște paturi strâmbe în barăci de aer. În acest prim ceas al amurgului, pielea mestecenilor era într-alt fel palidă decât în timpul zilei, și într-alt fel albă decât zăpada. Am văzut cum vântul înota printre crengi mlădiindu-se. Pe cărarea de lângă gardurile de răchită mi-a ieșit în cale un cățel de culoarea maronie a lemnului. Avea un cap triunghiular și piciorușele lungi, subțiri ca niște bețișoare de tobă. Din bot îi ieșea o răsuflare albă ca și cum tocmai îmi mânca batista, bătând în același timp cu picioarele darabana pe potecă. Cățelul a fugit pe lângă mine de parcă n-aș fi fost decât umbra gardului. Avea dreptate – pe drumul acesta pe care mă-ntorceam în lagăr la asfințit nici nu eram nimic altceva decât un obiect rusesc oarecare.

Note:

1 Vezi nota 1 de la p. 16.

Batista albă din țesătură fină n-o mai folosise nimeni până acum. Nici eu n-am folosit-o, păstrând-o în schimb până-n ultima zi în valiză ca pe un soi de relicvă a unei mame și a unui fiu. Și-n cele din urmă am luat-o cu mine acasă.

O asemenea batistă n-avea ce căuta în lagăr. În anii cât am fost acolo aș fi putut-o schimba la bazar pe ceva de mâncare. Să primesc pentru ea niscai zahăr sau sare, ba poate chiar și mei. Tentația exista, foamea era îndeajuns de oarbă.

Ce m-a oprit? Îmi ziceam că batista asta-i soarta mea. Iar dacă-ți dai soarta din mână, ești pierdut. Eram convins că vorbele spuse la despărțire de bunica mea, ȘTIU CĂ TE VEI ÎNTOARCE, se transformaseră într-o batistă. Nu mi-e rușine să spun că batista a fost singurul om care a avut grijă de mine în lagăr. Încă și azi mai sunt convins de asta.

Câteodată lucrurile dobândesc o gingășie de-a dreptul monstruoasă, la care nu te-aștepți din partea lor.

La căpătâiul patului în spatele pernei e geamantanul, și-n săcoteiul de pânză de sub pernă – pâinea ruptă de la gură, de o valoare de neprețuit. Și-

ntr-o bună dimineață, chiar de-acolo unde-ți culci urechea pe pernă, se-aude un chițcăit. Ridici capul și te miri: între săcoteiul cu pâine și pernă se zvârcolește un ghemotoc trandafiriu de mărimea propriei urechi – șase șoareci fără ochi, fiecare din ei mai mic decât degetul unui copil. Iar pielea le e ca de ciorapi de mătase care zvâcnesc, fiindcă-s din carne. Șoareci răsăriți din nimic, un dar iară motiv anume. Dintr-odată m-am simțit mândru de ei, de parcă și ei ar fi fost mândri de mine. Eu, mândru fiindcă-mi plodise urechea și fiindcă din toate cele șaiszeci și opt de paturi din baracă se născuseră într-ai meu și mă vruseseră tocmai pe mine drept tată. Zăceau acolo singuri-singurei, n-am zărit niciodată o mamă. Și m-am sfiit de ei, fiindcă aveau o nesfârșită încredere în mine. Am simțit imediat că-i iubesc și că trebuie să scap de ei chiar acum, mai înainte ca să mănânce din pâine și ca ceilalți să se trezească și să observe ceva.

Am așezat ghemotocul de șoareci pe săcoteiul cu pâine, ținând degetele în jurul lor ca pe un cuib pentru ca nu cumva să le fac vreun rău. M-am furișat afară din baracă și-am purtat cuibul prin curte. Picioarele-mi tremurau de grabă ca să nu fiu văzut de un gardian sau mirosit de un câine de pază. Ochii însă nu mi se dezlipeau de bucata de pânză ca nu cumva vreun șoarece să-mi pice pe jos. Așa am ajuns la latrină și-am scuturat pânza în gaură. Șoarecii s-au rostogolit, bândâbâc, în groapă. Fără un chițcăit. Am răsuflet o dată adânc – isprăvisem treaba.

Când aveam nouă ani am găsit pe o carpetă veche în cel mai depărtat cotlon al spălătoriei o pisicuță nou-născută gri-verzui, cu ochii încă lipiți. Am luat-o în mână și-am mângâiat-o pe burtă. A pufnit și scuipat mușcându-mă de degetul mic iară să-i mai dea drumul. Am zărit sângele curgând. Am strâns-o atunci ca într-un clește între degetul mare și-arătător – am strâns-o, cred, foarte tare, până la capăt, și-anume de beregată. Inima-mi bătea ca după un duel. Fiindcă murise, pisicuța mă surprinsese săvârșind omorul. Faptul că n-avusesem nici o intenție nu făcea decât ca lucrurile să fie mai rele. Duișia monstruoasă altfel se-ncurcă în vinovăție decât cruzimea deliberată. Mai adânc. Și mai îndelungat.

Ce are pisicuța în comun cu șoarecii:

N-a scos nici păs.

Si ce-o deosebește de șoareci:

În cazul lor a fost intenție, și milă. În cazul ei – mâhnirea înciudată că vrei s-o mângâi și te mușcă. Asta pe de-o parte. Iar pe de alta, un impas: odată ce-ai apucat să strângi în clește, nu mai ai cale de întors.

Lopata de inimă.

Există multe lopeți. Dar lopata de inimă¹ mi-e cea mai dragă. Doar ei i-am dat un nume. Cu lopata de inimă poți încărca sau descărca numai cărbune – și numai cărbune din cel afânat.

Lopata de inimă are lama de fier mare cât două capete de om alăturate. E-n formă de inimă și boltită adânc, ar încăpea în ea la vreo cincisprezece kilograme de cărbune ori șezutul întreg al îngerului foamei. Fierul are gâtul lung cu îmbinarea sudată. La cât e de mare cupa, lopata de inimă are coada scurtă. Care se termină într-un mâner transversal.

Note:

1 în lagărele sovietice se vorbea despre „lopata lui Stalin” (în formă de inimă).

Cu-o mână o apuci de gât, iar cu cealaltă de mânerul de lemn din susul cozii. Dar mai degrabă aş zice: din josul cozii. Căci pentru mine fierul de inimă e sus, iar coada-i un accesoriu, aşadar lateral sau jos. Deci înşfac fierul de inimă sus de gât, iar mânerul transversal jos de la coadă. Şi-o cumpănesc bine: lopata de inimă se transformă-n mâna mea într-un leagăn, precum leagănul respiraţiei din piept.

Lopata de inimă trebuie rodată până ce fierul s-a lustruit pe deplin, până ce îmbinarea sudată ți se-aşază-n palmă ca o cicatrice – iar lopata întregă e ca o a doua stare de echilibru exterior.

De bună seamă descărcatul cărbunelui cu lopata de inimă e altceva decât încărcatul cărămizilor de lut. La încărcatul cărămizilor te slujeşti doar de mâinile tale, e o chestiune de logistică. Dar când descarci cărbunele, unealta asta – lopata de inimă – transformă logistica în acrobaţie artistică. Descărcatul cărbunelui e-un sport din cele mai nobile – cum poate nu-i nici călăria, nici săritura de la trambulină, nici elegantul tenis. E ca patinajul artistic. Eu şi cu lopata la proba de patinaj perechi – aşa aş spune. Cel care a ținut vreodată în mâini lopata sa de inimă, o ştie: ea-l trage după sine.

Descărcatul cărbunelui începe aşa: când peretele lateral al camionului s-a prăvălit cu zgomot, deschizându-se, te sui în stânga sus şi-nfigi fierul lopeţii pieziş până la fundul platformei, proptindu-ţi piciorul în fierul de inimă ca-ntr-o cazma. Când ți-ai croit în marginea camionului un loc liber cam de două picioare, aşa încât ai acum sub tălpi lemnul gol, te pui cu lopata pe lucru. Toţi muşchii îţi joacă într-un ritm trepidant legănat. Cu stânga prinzi bine mânerul transversal, iar cu dreapta apuci gâtul lung astfel ca degetele să se strângă pe micile noduri de la îmbinarea sudată. Apoi înfigi vârtos lopata în maldăr sus în stânga şi tragi cărbunele jos cu-avânt, până la margine, şi din aceeaşi mişcare împingi frumuşel cărbunele peste muchia platformei în jos. Asta înseamnă să-ţi laşi acum dreapta să lunece pe coada lopeţii în sus până aproape de mâner, în timp ce greutatea corpului ți se mută în gamba dreaptă şi coboară până-n vârful degetelor de la picior. Apoi, lopata goală îndărăt, şi-nfaptă sus în stânga. Şi-un nou avânt, şi-apoi o umpli iar şi jos cu ea, la dreapta.

Când ai descărcat cea mai mare parte din cărbune iar distanţa de muchia platformei s-a mărit prea mult, nu mai poţi face treaba dintr-o mişcare cu parcurs boltit. E nevoie acum de poziţia scrimerului: piciorul drept adus înainte, graţios; piciorul stâng ca reazem ferm, tras înapoi, cu degetele de la picior răsucite ușor în afară. Apoi mâna stângă – pe mânerul cozii, iar de data asta, dreapta, nu jos de tot pe gâtul lopeţii, ci lăsată să lunece foarte lejer neconţinut în sus şi-n jos de-a lungul cozii, pentru a echilibra povara. Înfigi acum lopata în cărbune, te-ajuti niţel cu genunchiul drept pe care ți-1 retragi apoi, mutându-ţi centrul de greutate printr-o întoarcere dibace pe piciorul stâng astfel încât să nu cadă nici o fărâmă de cărbune de pe fierul lopeţii, şi faci o nouă răsucire – aşadar piciorul drept îl aduci cu un pas îndărăt

În timp ce bustul și fața se răsucesc și ele. După care îți deplasezi greutatea corpului asupra unui al treilea nou punct de sprijin al piciorului înapoi la dreapta, piciorul stâng fiind proptit grațios, cu călcâiul ușor ridicat ca la dans, doar marginea din afară a degetului mare de la picior mai are aderență la platforma camionului – și-acum zvârli brusc cu mult elan cărbunele din lopată hăt în nori, așa încât lopata stă orizontal în aer, adică ținută doar de mâna stângă de mânerul transversal. Totu-i frumos ca un tangou, cu unghiuri ascuțite ce variază pe-un ritm uniform. Și din clipa când adopți poziția scrimerului, când cărbunele trebuie azvârlit la depărtare mai mare, i se substituie cursiv niște puseuri de vals în timp ce deplasarea centrului de greutate se produce într-un triunghi mare – corpul se înclină până-n 45° și preț de-o azvârlitură, cărbunele zboară ca un stol de păsări. Și îngerul foamei zboară împreună cu el. Căci îngerul se află în cărbune, în lopata de inimă, în încheieturile tale. El știe: nimic nu-ți încălzește mai strașnic trupul decât lucrul cu lopata, care te secătuieste de puteri. Dar mai știe și că foamea devorează aproape întreaga acrobație artistică.

La descărcatul cărbunelui eram totdeauna câte doi sau câte trei. Fără a-l mai pune la socoteală pe îngerul foamei, fiindcă nu eram siguri dacă există unul singur pentru noi toți sau fiecare și-l are pe-al lui propriu. De apropiat, se apropia de fiecare fără de măsură. Știa că acolo unde descarci, poți și-ncărca ceva. Matematic vorbind, sfârșitul ar fi cumplit: dacă fiecare are propriul său înger al foamei, atunci ori de câte ori moare unul dintre noi, un înger al foamei e pus pe liber. Și-atunci, după un timp nu vor mai exista decât îngeri ai foamei abandonați, lopeți de inimă abandonate, cărbune abandonat.

Despre îngerul foamei.

Foamea-i totdeauna prezentă.

Fiindcă-i prezentă, vine când vrea și cum vrea.

Principiul causal e cârpăceala îngerului foamei.

Când vine, vine vârtos.

E cât se poate de limpede:

1 lopată cu vârf = 1 gram de pâine.

N-aș avea nevoie de lopata de inimă. Dar foamea mea nu se poate lipsi de lopată. Mi-aș dori ca lopata de inimă să fie unealta mea. Dar este stăpâna mea. Unealta sunt eu. Ea poruncește și eu mă supun. Și totuși îmi este lopata cea mai dragă. M-am silit s-o plac. Sunt slugarnic fiindcă se-arată o stăpână mai bună cu mine când sunt supus și n-o urăsc. Trebuie să-i fiu recunoscător, fiindcă atunci când dau la lopată pentru o bucată de pâine, asta-mi abate gândul de la foame. Fiindcă foamea nu-mi trece, ea are grijă ca datul la lopată să treacă înaintea foamei. Când dai la lopată, mai înainte de toate dai la lopată – altfel corpul nu se prinde în muncă.

Tot dai cărbunele cu lopata, dar nu se împluținează. Din fericire sosește în fiecare zi din lazinovataia, după cum scrie pe vagoane. În fiecare zi creierul se angajează progresiv pe măsură ce dai la lopată. Dirijat de creier, tot corpul tău e unealta lopeții. Și nimic altceva.

E greu să dai la lopată. Să trebuiască să lucrezi cu lopata și să nu poți e una. Să vrei să lucrezi cu lopata și să nu poți e-o dublă deznădejde –

capitulare și temenea în fața cărbunelui. Nu mă tem să dau la lopată, ci de mine mă tem. Adică să nu care cumva să mă gândesc și la altceva în timp ce dau la lopată. Ceea ce mi se mai și întâmplă uneori la început. Iar asta-ți mănâncă din forțele de care e nevoie când lucrezi cu lopata. Căci ea, lopata de inimă, observă imediat când nu-i acorzi întreaga atenție. Simt atunci cum mă sufocă un firicel de panică. Tâmpile-mi zvâcnesc în doi timpi, crâncen. Cadența-mi cotropește pulsul luându-l în stăpânire ca pe o haită de claxoane. Sunt în pragul prăbușirii, în cerul gurii, dulce, mi se umflă omușorul. Iar îngerul foamei îmi pătrunde pe de-a-ntregul în gură, agățându-mi-se de vălul palatului. Care este cântarul lui. Își însușește ochii mei iar lopata de inimă simte c-o ia cu ameteală, cărbunele se estompează. Îngerul foamei îmi proptește obraji în bărbia lui. Și face ca respirația să mi se legene. Leagănul respirației e-un delir, și încă ce delir. Îmi ridic privirea – colo sus, vată tăcută, văratică, broderiile norilor. Creieru-mi tresaltă prins de cer în vârful unui ac și nemaiavând decât acest unic punct fix. Și care fantazează despre mâncare. Pe dată și văd în fața ochilor în aer mesele gata puse, iar pietrișul scrâșnește sub tălpile mele. Soarele-și trimite razele strălucitoare de-a dreptul prin epifiza mea. Îngerul foamei se uită la cântarul său și zice:

— Încă mai tragi prea greu la cântar, cum de nu cedezi odată?

Eu îi spun:

— Tu mă-nșeli cu propria mea carne. Care-i la cheremul tău. Dar eu nu sunt carnea mea, sunt altceva și n-am de gând să cedez. Nu mai poate fi vorba despre „Cine sunt” – dar ce sunt nu-ți voi spune. Cântarul tău minte cu privire la ce sunt.

Așa era adeseori în cea de-a doua iarnă din lagăr. Mă-ntorc în zorii zilei din tura de noapte frânt de oboseală. Am acum câteva ceasuri libere și-ar trebui să mă culc, mă-ntind în pat și nu pot s-adorm. În baracă, toate cele 68 de paturi sunt goale, toți ceilalți sunt la lucru. Mă trage așa să ies afară la amiază când curtea-i pustie. Vântul zvârle cu-o zăpadă subțire ce-mi sfârâie ușor în ceafă. Cu foamea-n văzul lumii, îngerul mă însoțește la mormanul de gunoaie din spatele cantinei. Clătînându-mă pe picioare merg puțin în urma lui, spânzurând pieziș de vălul palatului meu. Pas cu pas merg pe urma picioarelor mele, de n-or fi ale lui cumva. Foamea îmi este direcția, de nu cumva o fi a lui. Îngerul mă lasă să trec înainte. N-a devenit rușinos, doar că nu vrea să fie văzut împreună cu mine. Apoi îmi îndoie spatele, de nu cumva o fi al lui. Lăcomia mea e cruntă, mâinile mi se-agită sălbatic. Sunt mâinile mele, îngerul nu se-atinge de gunoaie, îmi îndes în gură cojile de cartofi și-nchid ambii ochi, așa simt mai bine cât sunt de dulci și sticloase cojile-nghetate de cartofi.

Îngerul foamei caută urme de neșters și șterge urme care nu se pot păstra. Câmpuri întregi de cartofi îmi defilează prin creier, loturile așezate strâmb între fânețele din ținutul Wench, cartofi de munte de acasă. Primii cartofi noi rotunzi, spălăciți, cartofii târzii de-un albastru sticlos, răsuciți și strâmbi, cartofii făinoși mari cât pumnul, cu coajă ca de piele și dulci-gălbui, cartofii bellarosa zvelți, ovali, cu coajă netedă lucioasă, care și fierți tot tari

rămân. Și cum mai înfloresc ei vara în mănunchiuri alb-gălbui, roz-cenușii sau liliachii crescând pe-o buruiană de-un verde-amar cu tije colțuroase.

Și cât de iute am mâncat apoi, cu buza de sus răsfrântă, toate cojile înghețate de cartofi. Îndesând o coajă după alta-n gură, fără lacună între ele ca și foamea. Fără oprire, toate-n șir nu sunt decât o lungă, unică fâșie de coajă de cartofi. Toate, toate, toate.

Si se-nșerează. Se-ntorc cu toții de la lucrU. Și se suie toți în foame. Când un flămând se uită la alti flămânzi, foamea e-o ramă de pat. Dar e-o iluzie: după cum simt la mine însumi, foamea suie ea în noi. Pentru foame noi suntem rama. Cu toții mâncăm cu ochii închiși. Hrănind toată noaptea foamea din noi. O îngrășăm săltând-o pe lopată.

Mănânc un somn scurt, apoi mă trezesc și mai mănânc și următorul somn scurt. Un vis e ca și celălalt – stau la masă și mănânc. În vis există milostivirea obsesiei de-a mânca – și milostivirea asta-i un chin. Mănânc supă de carne cu tăiței, și pâine, ardei umpluți și pâine, tort-buturugă. Apoi mă trezesc, mă uit la lumina de serviciu galbenă, mioapă, a barăcii, adorm la loc și mănânc supă de gulii și pâine, iepure marinat și pâine, înghețată de căpșuni într-o cupă de argint. După care tăiței cu nucă și cornulețe cu gem. Și-apoi varză clujeană și pâine, tort cu rom. Apoi cap de porc fiert cu hrean și pâine. La sfârșit mi-ar mai fi plăcut să mănânc pulpă de căprioară și pâine, și-un compot de caise, dar difuzorul începe să urle întrerupând masa – s-a făcut ziuă. Somnu-i cât ata de subțire cu cât mănânc mai mult, iar foamea nu ostenește niciodată.

La primii trei dintre noi care au murit de foame încă mai știam precis cine sunt și ordinea în care muriseră. M-am gândit îndelung câteva zile în șir la fiecare din cei trei. Dar cifra trei nu rămâne niciodată prima cifră trei. Orice cifră ajunge să fie derivată. Și se durifică. Când ți-a ajuns pielea la os și ți s-au muiat balamalele, e indicat să ții morții departe de tine. Căci în martie din cel de-al patrulea an, luând-o pe urmele matematicii numărul morților ajunsese deja la trei sute treizeci. Așa că nu-ți mai puteai permite să ai sentimente prea deslușite. Și nu te mai gândeai la ei decât în treacăt.

Gustul sălcu îl lăsa deoparte. Și izgoneai pornirea de-o clipă a unei dureri clocite, chiar mai înainte de a o fi simțit bine. Moartea crește mare și i se face dor de toți. Nu-i voie să te ocupi de ea. Trebuie s-o alungi de lângă tine ca pe-un câine care te sâcâie.

Niciodată mai târziu n-am mai fost atât de decis împotriva morții ca în acești cinci ani de lagăr. Ca să fii împotriva morții nu-i nevoie să ai viața ta proprie, ci doar o viață care încă nu s-a sfârșit cu totul.

Dar cei dintâi trei morți din lagăr sunt: Mitzi surda, strivită de două vagoane. Kati Meyer, îngropată în turnul de ciment. Irma Pfeifer, asfixiată în mortar. Iar în baraca mea, primul mort a fost mecanicul de locomotivă Peter Schiel, care s-a intoxicat cu rachiu de huiță. La fiecare cauza morții se numește altfel, dar de fiecare dată foamea și-a vârât și ea coada.

Luând-o pe urmele matematicii, aflat odată la bărbierul Oswald Enyeter am rostit în oglindă:

— Orice lucru simplu e-un pur rezultat, și-un vâl al palatului are orișicine. Îngerul foamei îi cântărește pe toți, și când îl simte pe vreunul că cedează, sare cu el jos de pe lopata de inimă. Țsta-i principiul lui cauzal și legea lui de căpătâi.

— Ambele nu-s de disprețuit, ce-i drept, dar nici nu-s bune de mâncat, a zis bărbierul. E și asta o lege.

Eu am tăcut în oglindă.

— Pielea capului tău e plină de floricele de puroi, a mai spus bărbierul, tot ce-ajută e să te tund zero.

— Ce fel de floricele? Am întrebat.

A fost o binefacere când s-a apucat să-mi radă craniul ca-n palmă.

Un lucru-i cert, mi-am zis în sinea mea, îngerul foamei își cunoaște complicii. Mai întâi îi ține ca-n palmă, apoi îi lasă să pice. Atunci ei se sfărâmă. Și el odată cu ei. Căci îngerul e din aceeași carne pe care-o amăgește. E și asta legea lui de căpătâi.

Iar eu - ce-aș mai putea să spun acum? Tot ce se-ntâmplă e totdeauna simplu. Dacă durează, ordinea în care se succedă își are principiul său. Dar când durează cinci ani, principiul devine de neînțeles și nu se mai ține seama de el. Și după cum mi se pare, când vrei mai apoi să povestești despre toate astea descoperi că nu există nimic care să nu poată fi inclus în șir: îngerul foamei gândește just, nu absentează niciodată, nu pleacă, dar se-ntoarce iar, își are direcția lui și-mi cunoaște limitele, știe de unde provin și-și cunoaște efectul, cu ochiul deschis umblă pe-o singură parte, își mărturisește totdeauna existența, se manifestă grețos de personal, somnul îi este străveziu, e expert în lobodă, zahăr și sare, păduchi și dor de casă, a făcut apă-n pânțece și la picioare. Nu poți decât să le enumeri.

Dacă nu cedezi, îți zici că totu-i doar pe jumătate așa de rău. Din tine mai vorbește până azi îngerul foamei. Indiferent de ce-ar spune, e cât se poate de limpede: 1 lopată cu vârf = 1 gram de pâine. Atât doar că nu-i voie să vorbești despre foame atunci când ți-e foame. Foamea nu-i o ramă de pat, altminteri ar avea o măsură. Foamea nu-i un obiect.

Rachiu de huilă într-o noapte răvășită când nici vorbă nu putea fi de somn și nici barem de milostivirea obsesiei de-a mânca, deoarece calvarul păduchilor nu voia să-nceteze - într-o asemenea noapte Peter Schiel a văzut că nici eu nu dormeam. Mă ridicasem în pat în capul oaselor iar el, aflat puțin oblic vizavi de mine, așezându-se și el tot așa, m-a întrebat:

— Ce-nseamnă să dai și să iei?

Iar eu i-am zis:

— Dormi.

După care m-am întins la loc. El a rămas în continuare așezat, și-am auzit un gâlgâit. Bea Zakel îi dăduse la bazar în schimbul puloverului lui de lână rachiu de huilă. Acum el bea rachiu de huilă. Și nu m-a mai întrebat nimic. În dimineața următoare, Karli Halmen ne-a spus c-ar mai fi întrebat de câteva ori ce-nseamnă să dai și să iei. Dar tu dormeai de-acum adânc.

Zepelin.

Acolo unde nu sunt nici baterii de cocsificare, nici exhaustoare, nici țevi din care țâșnește aburul, acolo unde de sus de tot nu se mai uită la tine decât norul alb al turnului de răcire atunci când zboară-n depărtarea stepei, acolo unde sfârșesc și ultimele șine de tren, iar noi, care descărcăm cărbunele sosit la rampă, nu mai vedem dincolo de ea decât bălăriile în floare crescând peste moloz, așadar acolo unde în spatele fabricii pământu-i ca vai de lume și golaș înainte de-a se pierde în sălbăticie – acolo se-ncrucizează niște cărării. Care duc la o țeavă ruginită uriașă, de mult scoasă din uz, o țeavă fabricată încă dinainte de război de Mannesmann¹. Are șapte sau opt metri lungime și-o înălțime de doi metri. La unul din capete, cel în direcția rampei de descărcat, țeava-i închisă, sudată ca o cisternă. La celălalt capăt, în direcția pământului întelenit, e deschisă. E o țeavă enormă – nimeni nu știe cum a ajuns aici. Dar de când ne aflăm în lagăr, știm cel puțin la ce-i bună. Toți îi spun ZEPELIN.

Zepelinul ăsta nu-i din acelea argintii care zboară în înaltul cerului, în schimb face ca mintea ta să prindă aripi și să zboare. E un hotel cu ora, tolerat de conducerea lagărului și de nacealnici) În Zepelin, femeile noastre din lagăr se întâlnesc cu prizonierii de război germani, care aici prin apropiere curăță de moloz ogorul în paragină sau fabricile bombardate. Kowatsch Anton a spus că ei vin la femeile noastre să facă nuntă pisicească:

— la cască și tu bine ochii când dai cărbunele cu lopata.

Încă în vara lui Stalingrad, în acea ultimă vară petrecută în verandă acasă, am auzit la radio o voce lacomă de iubire de nemțoaică din Reich, care spunea:

Orice femeie germană îi dăruiește fiihrerului un copil.

Tante Fini a întrebat-o pe maică-mea:

— Cum zici că-i mai bine – să treacă fuhrerul pe-aici, prin Ardeal, seară de seară pe la câte una din noi, ori mai degrabă să ne ducem noi rând pe rând la el în Reich?

Aveam la masă iepure marinat, mama a lins sosul de pe o foaie de dafin trăgându-și-o încetișor prin gură. După ce-a lins-o lună, și-a vârât-o la butonieră. Mi-am spus că-l luau în răs doar de formă – după sticlirea din ochii lor s-ar fi zis că le plăcea ideea chiar un pic prea mult. Tata a văzut și el asta, s-a încruntat și-un timp a uitat să mai mestece mâncarea. Iar bunica a spus:

— Și eu care credeam că nu vă plac bărbații cu mustață. Trimiteți-i fiihrerului o telegramă ca mai întâi să și-o radă.

Note:

¹ Faimos concern german specializat printre altele în fabricarea de țevi de oțel de mari dimensiuni.

După terminarea lucrului rampa de descărcat era pustie și soarele încă și mai trimitea strălucirea puternică peste bălării. Am mers pe cărare până la Zepelin și-am aruncat o privire înăuntru. La intrare, interiorul țevii era umbros, pe la mijloc devenea crepuscular și în spate de tot era întuneric beznă. În ziua următoare, pe când dădeam cărbunele cu lopata, am căscat bine ochii. Târziu după-amiază am zărit bărbați venind prin buruieni în grupuri de câte trei sau patru. Purtau altfel de pufoaice ca noi – vârgate. Puțin înainte de a ajunge la Zepelin s-au așezat în iarba înaltă ce-i ascundea acum până

mai sus de gât. Curând, la intrarea în țeavă am zărit un băț de care atârna o față de pernă ruptă, în semn de Ocupat. Ceva mai târziu fanionul a dispărut. Peste puțin a reapărut și apoi iar a dispărut. De îndată ce-au plecat primii bărbați, au și sosit următorii trei, patru, așezându-se în iarbă.

Am mai văzut cum brigăzi întregi de femei asigurau paza acestor nunți pisicești. În timp ce trei-patru femei dispăreau în bălării, celelalte îl atrăgeau pe nacealnic în discuții. Când el începea totuși să-ntrebe de femeile dispărute, îi explicau că alea se duseseră în buruieniș din cauza crampelor și a diareii. Lucru adevărat, de altfel, în cazul unora dintre ele – a câtor anume, firește, el n-avea cum să știe precis. Așa încât nacialniculși mușca buzele, le asculta o vreme trâncănind, dar de la un moment dat începea să-și sucească tot mai des capul în direcția Zepelinului. Din acea clipă, cum am putut observa, femeile trebuiau să intervină: după ce șușoteau nițel cu Loni Mich, cântăreața noastră, aceasta se pornea să fluiera un cântecel de-ți tiuiiau și creierii, și care se auzea mai tare decât toată gălăgia făcută de lopeți:

Abendstille überall.

Nur im Tal die Nachtigall¹.

Și-n clipa următoare toate femeile dispărute reapăreau, înghesuindu-se printre noi și dând la lopată ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

Note:

1 Cântec de leagăn popular: „Seara s-a lăsat – tăcere-adâncă/Undeva privighetoarea cântă”.

Îmi plăcea numele ăsta de Zepelin, se potrivea bine cu uitarea argintie a mizeriei noastre, cu zorită împerechere pisicească. Am priceput că acești germani străini dispuneau de tot ceea ce le lipsea bărbaților noștri. Führerul îi trimisese ca soldați în lume iar ei aveau chiar vârsta potrivită pentru asta – nici copilandri nu mai erau, și nici atât de răscopți ca bărbații noștri. Erau și ei prăpădiți și înjosiți, dar mai înainte luptaseră în război. Pentru femeile noastre erau niște eroi, ceva mai bun decât drăgosteala de seară sub pătura din patul barăcii cu unul din condamnații la muncă forțată. Iubirea de seară rămânea în continuare indispensabilă. Dar pentru femeile noastre ea mirosea a aceeași muncă trudnică ca a lor, a același cărbune și același dor de casă. Și mereu ducea la același troc al datului și luatului de zi cu zi. Bărbatul trebuia să se îngrijească de mâncare, iar femeia de spălatul rufelor și de mângâiere. În Zepelin, în schimb, iubirea nu cunoștea alte griji în afara celei de a înălța și coborî fanionul alb.

Lui Kowatsch Anton nu i-ar fi dat prin minte că nu le invidiam defel pe femei pentru Zepelinul lor. Și nici că mi se întipărise în creier una și aceeași cărare sau că eram deja inițiat în excitația de sub hainele răvășite, la fel ca și în voluptățile rătăcitoare și în fericirea lor care-ți tăia răsufarea în Parcul cu Arini și la Baia Neptun. Nimeni nu și-ar fi închipuit despre mine că retrăiam acum mai des în amintire randevuurile. RÂNDUNICA, BRADUL, URECHE, AȚĂ, MIERLĂ, ȘAPCĂ, IEPURE, PISICĂ, PESCĂRUȘUL. Apoi PERLA. Nimeni nu și-ar fi închipuit că mai aveam toate aceste nume de cod în cap și în ceafă atâta tăcere.

Iubirea își avea și în Zepelin anotimpurile ei. În cel de-al doilea an, iarna a pus capăt Zepelinului. Apoi și foamea. Când îngerul foamei alerga isteric cu noi împreună, când sosise vremea-lui-piele-și-oase, când bărbătușii și femeiuștile nu se mai deosebeau unii de alții, chiar și-atunci cărbunele a continuat să fie descărcat la rampă. Doar cărăruile au dispărut fiind acoperite de bălării. Numai mazăricea se cățara, liliachie, printre limba-oii albă și loboda roșie, brusturii albaștri înfloreau la fel ca și ciulinii. Zepelinul dormea și aparținea acum ruginii, așa cum cărbunele aparținea lagărului, buruienile și ierburile, stepei, iar noi, foamei.

Durerile-fantomă ale ceasului cu cuc.

Pe neașteptate, într-o seară din vara celui de-al doilea an, ne-am pomenit că deasupra găleții de tablă cu apă de băut era agățat de perete un ceas cu cuc. A fost cu neputință să aflăm cum de apăruse dintr-odată aici. Așa încât el îi aparținea barăcii și cuiului de care spânzura, și nimănui altcuiva. Dar ceasul ăsta ne deranja pe toți laolaltă și pe fiecare în parte. În după-amiezile pustii, ticăitul lui trăgea cu urechea la cine vine, cine pleacă ori doarme-n patul lui. Sau poate că doar s-a întins în pat, cufundat în gândurile sale, ori stă în așteptare, fiindcă-i e prea foame ca s-adoarmă și e prea sleit ca să se scoale. Dar după așteptarea asta nu urma nimic în afară de ticăitul ce-l simțeați în omușor, dublat de ticăitul ceasului.

La ce ne trebuia aici un ceas cu cuc? N-aveam nevoie de ceas pentru a măsura timpul. N-aveam nimic de măsurat – dimineață de dimineață ne trezea imnul ce răsuna din difuzorul curții. Iar seara tot imnul ne trimitea la culcare. Ori de câte ori aveau nevoie de noi, ne luau de unde tocmai ne găseam: din curte, de la cantină, din somn. Sirenele fabricii erau și ele un ceas, la fel și norul alb al turnului de răcire sau clinchetele bateriilor de cocsificare.

Pesemne ceasul cu cuc fusese cărat aici de toboșarul Kowatsch Anton. Deși se jura că n-are nimic de-a face cu el, îi întorcea zilnic mecanismul. Dacă tot atârnă aici, barem să meargă, spunea el.

Era un ceas cu cuc absolut normal, doar cucul nu era normal. Ieșea afară din cutie la trei sferturi de oră, anunțând jumătatea de oră, iar la și-un sfert anunța ora plină. Când era ora fixă, ori uita de tot să cânte, ori cânta greșit, dublând sau înjumătățind numărul de ore. Kowatsch Anton susținea însă că, raportat la timpul din alte regiuni ale lumii, cucul anunța totdeauna ora exactă. Kowatsch Anton era îndrăgostit până peste urechi de întregul ceas – de cuc, de cele două greutateți apreciabile ale sale constând în conuri de brad din fier, precum și de pendulul zglobiu. Dacă ar fi fost după el, l-ar fi lăsat toată noaptea să ne anunțe timpul din alte regiuni ale lumii. Noi ceilalți din baracă însă nu voiam nici să rămânem treji, nici să dormim în depărtatele regiuni ale cucului.

Kowatsch Anton era strungar la fabrică, iar în orchestra din lagăr era baterist și toboșar al habanerei La Paloma dansate plisat. Instrumentele și le meșterise singur la strungul din atelierul de lăcătușerie, căci îi plăcea să bricoleze. Voia să potrivească cucul cel umblat prin lume după disciplina rusească de zi și de noapte. Prin îngustarea fantei vocale din mecanismul

cucului intenționa să-l înzestreze pe acesta cu un glas nocturn scurt, înăbușit, situat cu o octavă mai jos, precum și cu un cântat diurn mai lung, în registrul acut. Dar mai înainte ca Anton să prindă clenciul mașinării cucului, careva îi și smulse ceasului păsăruica. Ușița cucului atârna strâmb în țâțâni. Iar când mecanismul ceasornicului punea acum cucul să cânte, ușița se mai crăpa, e-adevărat, de bine, de rău, dar din căsuță se ivea în loc de cuc o bucățică de cauciuc ca un soi de râmă. Care vibra lăsând să se audă un zornăit jalnic aducând întru câțva cu tușitul ori dresul glasului, ori sforăitul, pârțâitul, suspinul cuiva în timpul somnului. Așa ne-a ocrotit râma de cauciuc odihna de noapte.

Pe Kowatsch Anton râma îl entuziasma la fel de tare ca și cucul. Nu era numai meșter într-ale bricolajului, ci și un om care suferea că n-avea în orchestra din lagăr un partener de swing jazz, ca odinioară în big band-lui de la Caransebeș. Seara, când imnul din difuzor ne mâna înapoi în baracă, Kowatsch Anton, manevrând o sârmă îndoită, programa râma de cauciuc să scoată zornăitul nocturn. Și de fiecare dată mai întârzia o vreme lângă ceas, privindu-și chipul în găleata cu apă și așteptând ca hipnotizat prima zornăitură. Când ușița se deschidea, el se cocoșa nițel, iar ochiul lui stâng, care era ceva mai mic decât dreptul, îi scăpăra cu o mare precizie. După o astfel de zornăitură a spus o dată mai mult către sine decât ca s-aud eu:

— Ehe, râma asta a moștenit de la cuc niște dureri-fantomă pe cinste! Mie ceasu-mi plăcea.

Ce nu-mi plăcea erau cucul nebun, și râma, și pendulul zglobiu. În schimb îmi plăceau cele două conuri de brad. Erau din metal greu și inert, și cu toate astea recunoșteam în ele pădurile de brazi din munții de-acasă. Deasupra capului, sus, înghesuite unele într-altele – paltoanele din ace de brad negre-verzui. Dedesubtul lor, cât vezi cu ochii – drepte, severe, picioarele de lemn ale trunchiurilor care stau locului când tu stai locului, care merg când tu mergi și-o iau la goană când o iei la goană. Atât doar că altfel ca tine – ca o oștire. Iar când apoi simți cum, de frică, îți bate inima sub limbă, descoperi pe neașteptate sub picioarele tale blana lucioasă din ace de brad, acea liniște luminoasă cu conuri de brad risipite pe jos pretutindeni. Și te-apleci și culegi două, iar pe unul îl vâri în buzunarul pantalonului. Pe celălalt îl păstrezi însă în mână, și dintr-odată nu mai ești singur.

Te face să-ți vină mintea la loc, pricepând că oștirea nu-i nimic altceva decât o pădure și că, deși te simțeai pierdut în ea, până la urmă totul nu-i decât o simplă plimbare.

Tata și-a dat multă osteneală cu mine, vrând să mă-nvețe să fluier și cum să deslușesc direcția în care se afla cineva > > > pierdut în pădure, după ecoul fluieratului său. Și cum să-l găsesc răspunzându-i printr-un alt fluierat. Am priceput, desigur, foloasele fluieratului, dar nu și cum să suflă țuguia aerul din gură. Greșeam trăgându-l, dimpotrivă, înăuntru, astfel încât ce creștea-n volum era pieptul, dar nu și ascuțimea sunetului pe buze. N-am învățat niciodată să fluier. De câte ori mi-a arătat cum trebuie făcut, nu mă gândeam decât la ce vedeam – că buzele bărbaților strălucesc pe dinăuntru precum cristalele de cuarț trandafiriu. Tata-mi spunea că-n cele din urmă voi

vedea cât e de folositor. Fluieratul, adică. Eu însă mă gândeam la pielea de sticlă a buzelor.

De fapt, ceasul cu cuc îi aparținea îngerului foamei. Că doar aici în lagăr nu despre timpul nostru era vorba, ci despre simpla întrebare: Cucuie, cât mai am de trăit?

Kati-Planton.

Katharina Seidel, căreia îi ziceam Kati-Planton, venea din Banat, din Bakowa. Fie că cineva din satul ei plătise ca să i se taie numele de pe listă și un nemernic o trecuse pe ea în loc, să iasă la număr. Fie că nemernicul cu pricina era un sadic și-o trecuse chiar de la început pe listă. Kati era debilă mintal din naștere și timp de cinci ani nici măcar n-a știut unde se află. Era, în mic, o femeie corpulentă – de copil nu mai crescuse în înălțime, ci numai în lățime. Avea o cosiță castanie lungă și o cunună de păr cârlionțat în jurul frunții și-al cefei. La început femeile o pieptăneau zilnic și, când a început calvarul cu păduchii, o dată la câteva zile.

Pe Kati-Planton n-o puteai folosi la nici o treabă. Nu pricepea ce-i aia o normă, un ordin sau o pedeapsă. Zăpăcea bunul mers al oricărei ture de lucru. Ca să i se găsească totuși o ocupație, în a doua iarnă de lagăr s-a inventat special pentru ea serviciul de planton. Trebuia să stea noaptea de strajă trecând de la o baracă la alta.

O vreme a venit în baraca noastră, așezându-se la masa micuță, împreunând brațele, mijindu-și ochii și privind spre lumina țepoasă a becului de serviciu. Scaunul era prea înalt pentru ea, picioarele nu-i ajungeau până în pământ. Când o apuca plictiseala, se prindea cu mâinile de marginea mesei și se hâțâna cu scaunul înainte și înapoi. Abia de rezista un ceas, după care se ducea în altă baracă.

Vara nu mai venea decât în baraca noastră, rămânând aici toată noaptea, fiindcă îi plăcea ceasul cu cuc. Nu știa să citească ora pe cadran. Se așeza sub lampa de serviciu, își împreuna brațele și aștepta să iasă pe ușiță râma de cauciuc. Când râma zuruia, Kati-Planton deschidea gura ca și cum participa și ea la zornăit, rămânând însă mută. Când râma de cauciuc reapărea pentru a doua oară, Kati-Planton deja adormise cu fața pe măsuță. Înainte de-a adormi, își lua cosița de la spate aducând-o în față și punând-o pe măsuță, și-o ținea toată noaptea în mână în timp ce dormea. Poate că nu se simțea atunci așa de singură. Ori poate că se temea în pădurea asta de șaizeci și opt de paturi de bărbați. Cosița poate c-o ajuta la fel ca pe mine conul de brad în pădure. Sau cine știe, poate că-și ținea cosița în mână doar ca să fie sigură că nu i-o fură nimeni.

Cosita chiar i-a fost furată, dar nu de unul dintre noi.

Drept pedeapsă c-a adormit în post, Tur Priculici a dus-o pe Kati-Planton în baraca bolnavilor. Felcerița a trebuit s-o tundă chilug. În acea seară, Kati-Planton a venit la cantină cu cosița tăiată petrecută pe după gât și a întins-o pe masă ca pe un șarpe. I-a muiat capătul de sus în supă ducându-l apoi la capul chilug, ca să-i crească la loc. I-a dat să mănânce și capătului de jos al cosiței, și-a început să plângă. Heidrun Gast i-a luat cosița din mână spunând c-ar face mai bine să uite de ea. După ce-am terminat cu toții de mâncat, ea

s-a dus și-a aruncat cosita într-unui din focușoarele ce-ardeau în curte, iar Kati-Planton s-a uitat cum a ars până la capăt fără să scoată o vorbă.

Chiar rasă-n cap, lui Kati-Planton tot îi plăcea ceasul cu cuc, și după primul zornăit al râmei de cauciuc mai adormea și-acum, chiar rasă-n cap, cu palma strânsă ca și cum ținea cosița în ea. Chiar după ce părul a-nceput să-i crească la loc, ea continua să-și țină în somn palma strânsă, deși părul nu-i crescuse decât c-un deget. Kati-Planton a mai tot adormit luni în șir până ce-au tuns-o iar chilug, și părul a-nceput să-i crească așa de rar, încât ce vedeai erau mai mult mușcături de păduchi decât păr. Și a continuat tot mereu s-adoarmă așa până ce Tur Priculici a priceput că-l poți dresa pe orice prăpădit, dar că n-ai cum face ca debilitatea mintală să-ți dea ascultare. Serviciul de planton a fost desființat.

Înainte de a fi rasă în cap, Kati-Planton obișnuia în timpul apelului să se-așeze în mijlocul rândului pe jos în zăpadă, pe căciula ei vătuită.

Șiștvanionov țipa:

— Scoală, fascisto!

Tur Priculici o înșfăca de cosiță smulgând-o în sus, dar cum îi dădea drumul ea se așeza din nou. O lovea cu piciorul în șale până ce rămânea chircită pe jos, strângându-și cosița în pumn și ducând pumnul la gură. Capătul cosiței îi ieșea din gură ca și cum ea ar fi mușcat o jumătate dintr-o mică pasăre maronie. Rămânea întinsă pe jos până ce după terminarea apelului unul din noi o ridica de-acolo și-o ducea la cantină.

Tur Priculici putea dispune de noi ceilalți, dar cu ea nu făcea decât să-și dezvăluie punctul vulnerabil al brutalității. Iar când a eșuat și cu asta, punctul vulnerabil al milei. Incorigibilă și neajutorată cum era, Kati-Planton îi răpea autorității sale absolute orice noimă. Ca să nu se facă de răs, Tur Priculici s-a îmblânzit. La apel, Kati-Planton trebuia acum să vină în față așezându-se pe jos lângă el. Ședea ore în șir pe căciula ei vătuită, privind uimită în sus spre el ca la un manechin. După terminarea apelului căciula îi înghețase în zăpadă, trebuind de fiecare dată smulsă de jos.

Trei seri de vară la rând Kati-Planton a tulburat apelul. Un răstimp a stat așezată liniștit lângă Priculici, după care s-a tras aproape de picioarele lui începând să-i lustruiască pantoful cu căciula ei. El a călcat-o pe mână. Ea și-a retras-o și-a început să-i lustruiască celălalt pantof. A călcat-o și cu al doilea picior pe mână. Când și-a ridicat apoi piciorul, ea a sărit în sus pornind s-alerge cu brațele fluturând printre rândurile înșiruite pentru apel și gungurind ca o porumbiță. Toți ne-am ținut răsuflarea, iar Tur a răs cavernos așa cum leorbăie curcanii mari.

De trei ori a reușit Kati-Planton să-i lustruiască pantofii și să fie o porumbiță. După care nu i s-a mai permis să apară la apel. În timpul apelului trebuia să spele podelele în barăci. Lua de la fântână apă în găleată, storcea bine cârpa udă înfășurând-o apoi în jurul măturii, și după ce termina cu o baracă schimba la fântână apa murdară. În mintea ei nu exista nici o incertitudine care să tulbure desfășurarea acestui proces. Podelele erau mai curate ca niciodată. Le spăla temeinic și fără grabă, deprinsă poate de-acasă cu asta.

Nu era chiar atât de nebună. Apelului îi spunea MĂR1. Când auzea sunând clopoțelul de la bateriile de cocsificare, zicea că la biserică începe liturghia. Nici nu trebuia să născoască amăgirea, fiindcă oricum nu era cu mintea aici. Reacționa adaptându-se nu regulilor ce guvernau lagărul, ci împrejurărilor. Avea înăuntrul ei ceva primar pentru care o invidiam cu toții. Nici măcar îngerul foamei nu se descurca cu instinctele ei. O bântuia și pe ea, firește, ca pe noi toți, dar nu i se suia la creier. Ea făcea cele mai simple lucruri fără a sta o clipă să aleagă, lăsându-se în voia întâmplărilor. A supraviețuit lagărului fără a face „comerț ambulant” – fără cerșit. N-a fost văzută niciodată scormonind prin gunoaiele din spatele cantinei. Mânca ce se găsea în curtea lagărului și pe terenul fabricii – flori, frunze și semințe de prin bălării. Și tot soiul de gândăcii: viermi și omizi, larve și gândaci, melci și păianjeni. Și din curtea înzăpezită a lagărului fecalele înghețate ale câinilor de pază. Toți se mirau cât de apropiați se arătau câinii de ea, ca și cum gâlma asta de om cu mers buimac și cu căciulă clăpăugă era unul de-ai lor.

Scrânteala lui Kati-Planton se păstra totdeauna în proporții scuzabile. Nu se atașa de nimeni, nu respingea pe nimeni. În toți acești ani și-a păstrat naturalețea unui animal domestic crescut în lagăr. N-avea nimic străin în ea. O plăceam cu toții. > într-o după-amiază de septembrie când îmi terminasem tura, soarele încă mai ardea cu tărie. Am luat-o la întâmplare pe cărăruile dindărătul rampei de descărcare.

Note:

1 Joc de cuvinte intraductibil; în germană, cele două cuvinte seamănă întru câtva: Appell (apel) și Apfel (măr).

Printre loboda roșie ca focul, care de mult nu mai era comestibilă, se legăna, pârjolit de arșița verii, ovăzul sălbatic. Paietele cu spice răsfirate sclipeau ca niște schelete de pește. Înăuntrul cojilor tari, grăunțele mai erau de-un alb lăptos. Am mâncat din ele. La întoarcere n-am mai vrut s-o iau pieziș înot prin bălăriile înalte și-am mers de-a lungul drumeagului golaș. Lângă Zepelin am zărit-o șezând pe Kati-Planton. Își întinsese mâinile peste un mușuroi de furnici, și colcăiau de negreală. Și le lingea și mânca. Am întrebat-o:

— Kati, ce faci aici?

— Îmi fac niște mănuși, și mă gâdilă, mi-a spus.

— Ți-e frig? Am întrebat-o.

— Azi nu, mâine, a spus ea. Mama mi-a făcut cornulețe cu mac, mai sunt calde. Nu le călca în picioare, mai așteaptă un pic, doar nu ești vânător. Când se termină cornulețele, îi numără pe soldați la MĂR. După asta pleacă acasă.

— Astimp mâinile îi colcăiau din nou de negreală. Înainte să lingă furnicile de pe ele, m-a întrebat:

— Războiul când se termină?

Am spus:

— Războiul s-a terminat de doi ani. Hai să mergem înapoi în lagăr.

Ea a zis:

— Vezi bine că acum n-am timp.

Infracțiunea cu pâinea.

Fenia n-a purtat niciodată pufoaică, ci un halat de lucru alb și deasupra jachetele ei croșetate din lână – de fiecare dată

O alta. Una era de un maroniu de nucă, o alta de culoarea violet-murdar a sfelei necojite, iarăși o alta galbenă ca lutul și mai avea una în picățele alb-cenușii. Toate aveau mânecile prea largi și erau prea strâmte la burtă. Nu știai niciodată care jachetă era pentru care zi, și nici de ce Fenia simțea propriu-zis nevoia să le-mbrace, ba pe deasupra și peste halat. N-aveau cum să-i țină cald – aveau prea multe găuri și prea puțină lână. Lână dinainte de război, deseori împletită și iar desfăcută, care încă se dovedea bună de croșetat. Poate că era lâna tuturor jachetelor uzate ale unei familii numeroase, ori a jachetelor moștenite de la toți morții acestei familii. Nimeni nu știa nimic despre familia Feniei, și nici măcar dacă avusese o familie înainte sau după război. Pe niciunul dintre noi nu-l interesa Fenia personal. Dar fiecare i se supunea, fiindcă era cea care ne împărțea pâinea. Ea era pâinea și cuțitul cel de toate zilele, stăpâna din palma căreia ciuguleam cu toții.

Ochii noștri rămâneau pironiți pe ea ca și cum tocmai urma să inventeze pâinea dinadins pentru noi. Foamea noastră înregistra totul la Fenia cu o mare precizie. Sprâncenele ei ca două periuțe de dinți, fața cu bărbia enormă, buzele prea scurte, ca de cal, care nu reușeau să-i acopere pe deplin gingiile, mâinile cu unghii cenușii în care ținea cuțitul mare de bucătărie pentru a porționa pâinea cât mai exact cu puțință, cântarul de bucătărie cu cele două ciocuri ale sale. Dar mai ales ochii ei grei, lipsiți de viață ca bilele de lemn de la abacul pe care nu-l folosea aproape niciodată. Chiar față de tine însuși era nepermis să-ți mărturisești că Fenia era hidoasă la înfățișare. Ți-era pur și simplu teamă ca nu cumva să vadă ce gândești.

De îndată ce ciocurile cântarului se mișcau în sus și-n jos, le urmăream înfrigorat cu privirea. Și asemeni ciocurilor îmi zvâcnea și mie limba în gură, și strângeam tare din dinți. Dar gura o lăsam întredeschisă pentru ca Fenia să-mi vadă dinții zâmbind. Ca nu cumva să ratezi favorurile Feniei, zâmbeai forțat de-mprejurări și din principiu, zâmbeai deopotrivă adevărat și fals, lipsit de apărare și perfid. Făceai totul ca să nu pui în joc dreptatea Feniei, ci, dimpotrivă, s-o stimulezi, și pe cât posibil să-i sporești dreptatea asta barem cu câteva grame.

Dar nu-ți folosea la nimic, căci Fenia tot prost dispusă rămânea. Și-avea piciorul drept mult prea scurt. Atât de tare șontăcăia îndreptându-se spre polița cu pâinea, că ne ziceam că piciorul îi e de-a binelea damblagit. Piciorul Feniei era așa de scurt, că părea că îi trage în jos până și colțurile gurii – pe cel din stânga, permanent, iar pe cel din dreapta când și când. Și era mereu așa ca și cum proasta dispoziție i se trăgea de la pâinea întunecată la culoare, și nu de la piciorul scurt. Când i se zbătea colțul gurii, partea dreaptă a feței mai ales, avea un aer chinuit. Și deoarece Fenia era cea care ne dădea tuturor pâinea, damblageala și chinul de pe fața ei dobândeau în ochii noștri ceva fatidic precum mersul împletit al Istoriei. Fenia avea într-însa ceva de-o sfințenie comunistă. Era în mod cert o cadristă devotată a conducerii

lagărului, o ofițereasă a pâinii – altminteri n-ar fi avansat niciodată la rangul de patroană a pâinii și complice a îngerului foamei.

Stătea singură-singurică în cămara ei văruiată în alb cu cuțitul mare în mână, îndărătul tejghelei, între cântarul de bucătărie și abac. În capul ei avea liste întregi. Știa cât se poate de precis cine anume avea de primit rația de 600, cine pe aia de 800 sau de 1000 de grame.

Eram subjugat de hidoșenia Feniei. Cu timpul am început să văd în ea o frumusețe întoarsă pe dos, ceea ce se apropia de un sentiment de venerație. Oroarea m-ar fi făcut dur, și însemna să riști când în fața ta aveai ciocurile cântarului. Mă ploconeam găsindu-mă deseori eu însumi dezgustător – dar asta abia după ce terminasem de mâncat cu poftă pâinea ei și mă simțeam pe jumătate sătul pentru câteva minute.

Azi cred că pâinea pe care ne-o împărțea Fenia era din toate cele trei soiuri pe care le cunoscusem până atunci. Prima era obișnuita pâine amară ardelenescă a Dumnezeului evanghelic, câștigată dintotdeauna cu sudoarea frunții. Cea de-a doua era pâinea integrală brună, coaptă din grânele aurii ale lui Hitler din Reichul german. Iar a treia era rația de hleb¹ de pe cântarul rusesc. Și cred că îngerul foamei avea cunoștință de această Trinitate întru pâine și că o specula.

Fabrica de pâine livra primul transport în zori de zi. Când veneam la cantină între orele șase și șapte, Fenia și terminase de cântărit rațiile noastre. În fața fiecăruia din noi mai puneă o dată porția pe cântar și-o cumpănea bine mai adăugând o fărâmă, ori mai tăind din ea un colțișor. Arăta apoi cu vârful cuțitului spre cele două ciocuri și-mi arunca, ținându-și pieziș bărbia cabalină, o uitătură de străin de parcă m-ar zări de patru sute de zile încoace în fiecare dimineață pentru prima oară.

Chiar dinainte cu o jumătate de an – când se petrecuse infracțiunea cu pâinea – îmi trecuse prin minte c-am fi în stare să și ucidem de foame, tocmai pentru că sfințenia rece a Feniei se strecurase-n pâine.

Recântărind cu precizie pâinea în fața noastră, Fenia ne demonstra că este imparțială. Rațiile gata cântărite și acoperite cu cearșafuri albe erau așezate pe polițe.

Note: 1 Hieb – pâine (rusă).

La fiecare rație ea trăgea ușor de cearșaf, descoperind-o nițel și acoperind-o apoi la loc, la fel cum procedau și cerșetorii exersați într-ale „comerțului ambulant” cu bucata de cărbune. În cămara văruiată în alb, îmbrăcată în halat de lucru alb și cu cearșafurile acelea albe, Fenia celebra igiena pâinii ca formă de cultură a lagărului. De cultură universală. Muștele erau nevoite să se-așeze pe cearșafuri în loc de pâine. La pâine n-ajungeau decât atunci când o țineam în mână. Iar dacă nu-și luau zborul suficient de rapid de pe ea, mâneam laolaltă cu pâinea noastră și foamea lor. Niciodată nu m-am gândit la foamea muștelor, și nici măcar la igiena regizată cu cearșafurile albe.

Imparțialitatea Feniei ajunsese ca un drog pentru mine, combinația asta de gură piezișă și de precizie pe cântar. Respingătoare la Fenia era această perfecțiune. Fenia nu era nici bună, nici rea: nu era cineva, o persoană, ci

legea însăși în jachete croșetate. Nu mi-ar fi dat prin minte s-o compar pe Fenia cu alte femei, fiindcă nici o altă femeie nu era atât de chinuit disciplinată și absolut hidoasă ca ea. Fenia era aidoma pâinii rectangulare distribuite la rație - pâinea mult jinduită, groaznic de umedă, lipicioasă și scandalos de hrănitoare.

Rația de pâine o primeam dimineața să ne-ajungă pentru toată ziua. Ca și majoritatea celorlalți făceam și eu parte din categoria candidaților la 800 de grame de pâine, era rația uzuală. 600 de grame primeau cei repartizați la muncile ușoare de pe terenul lagărului: umplerea cisternelor cu fecalele din latrină, măturatul zăpezii, curățenia de toamnă și de primăvară, văruiul pietrelor care formau bordura corsoului. Iar 1000 de grame nu primeau decât puțini dintre noi, aceasta fiind excepția acordată muncilor celor mai grele.

Deja 600 de grame pare mult. Dar pâinea era așa de grea, încât chiar 800 de grame tăiate de la mijlocul pâinii nu reprezentau mai mult de-o felie de grosimea degetului mare. Dacă aveai noroc și primeai bucata de pâine de la capăt cu coaja ei colțuroasă, uscată, atunci felia era groasă de două degete.

Prima decizie zilnică era asta: voi reuși azi să mă țin tare și să nu mănânc încă de la micul dejun întreaga rație la supa de varză? Oare în toiul flămânzirii am să pot pune deoparte o bucățică de pâine pentru seara? Un prânz oricum nu exista, erai la muncă și nu aveai de ales. Iar seara după lucru - asta în caz că rezistasem ispitei la micul dejun - urma a doua decizie: voi reuși să mă țin atât de tare încât să-mi vâr mâna sub pernă doar ca să văd dacă pâinea economisită mai e acolo? Oare am să pot aștepta până la terminarea apelului de seară și s-o mănânc abia când ajung la cantină? Asta mai putea dura vreo două ceasuri. Și dacă apelul nu se mai sfârșea, chiar mai mult.

Dacă dimineața nu mă ținusem tare, seara nu mai aveam nici o rămășiță de pâine și nu mai aveam de ales. Îmi umpleam lingura numai pe jumătate și sorbeam prelung. Mă învățasem să mănânc încet, și după fiecare lingură de supă să-mi înghit saliva. Îngerul foamei mă povățuia: saliva lungește supă și culcatul devreme scurtează foamea.

Mă culcam devreme, dar mă tot trezeam fiindcă omușorul mi se umfla și pulsa, Fie că-mi țineam ochii închiși sau deschiși, că mă zvârcoleam sau priveam fix la becul de serviciu, că unul din noi sforăia ca și cum era gata-gata să se-nece, sau că zornăia râma de cauciuc a ceasului - oricum, noaptea era nemărginit de mare, și înlăuntrul ei cearșafurile Feniei erau nesfârșit de albe, iar sub ele era o grămadă de pâine de neatins.

După imnul de dimineață, foamea se zorea împreună cu mine s-ajungă la micul dejun, la Fenia. La acea primă supraomenească decizie: voi reuși azi să mă țin tare, am să pot păstra o bucățică de pâine pentru seara?... Și așa mai departe.

Cât de departe?

Zi de zi îngerul foamei îmi devora creierul. Și într-o zi m-a făcut să ridic mâna. Și cu mâna asta era să-l ucid pe Karli Halmen - vorbesc despre infrațiunea cu pâinea.

Karli Halmen primise o zi întreagă liber și-și mâncase toată pâinea încă de dimineața. Noi toți eram la lucru. Până-n seară, Karli Halmen a fost singur în baracă. Iar seara, pâinea pe care-o economisise Albert Gion nu mai era. Albert Gion se ținuse tare cinci zile la rând, așa că-și economisise cinci bucățele de pâine - echivalentul rației pe-o zi. Fusesse toată ziua cu noi în tură, și ca toți cei care economisneau pâine se gândise toată ziua la supa de seară cu pâine. Și ca noi toți, primul lucru pe care l-a făcut întors din tură în baracă a fost să caute sub pernă. Pâinea nu mai era.

Pâinea nu mai era și Karli Halmen ședea pe patul său având pe el doar rufăria de corp. Albert Gion s-a dus la el și, fără o vorbă, i-a ars trei pumni în gură. Tot fără o vorbă, Karli Halmen a scuipat în pat doi dinți. Un altul, acordeomstol, 1 î insfa. Cât pe Karli de ceafa ducându-l la găleata cu apă și vârându-i capul sub apă. Mai întâi s-a auzit o gălgâire din gură și nas, apoi un horcăit, apoi - tăcere. Un altul, toboșarul, i-a tras afară capul din apă și l-a strâns de beregată până ce gura lui Karli a zvâcnit la fel de urât ca gura Feniei.

L-am împins deoparte pe toboșar, dar mi-am scos sabotul de lemn din picior. Și-așa de tare mi s-a smucit mâna-n sus, că era să-lucid pe hoțul de pâine. Avocatul Paul Gast, care până atunci ne privise din patul lui de sus, mi-a sărit în spate, smulgându-mi din mână sabotul și dând cu el de perete. Karli Halmen zăcea pe jos lângă găleată în propria-i urină, vomând o secreție mucilaginoasă de pâine.

Setea de omor îmi furase mințile. Și nu doar mie, eram cu toții o haită. L-am târât afară din baracă pe Karli, așa cum era în rufăria lui mânjită de sânge și pișat. Era februarie. L-am proptit de peretele barăcii, dar el s-a clătinat pe picioare și-a căzut jos. Fără a ne fi vorbit mai dinainte, toboșarul și cu mine, apoi Albert Gion și toți ceilalți, ne-am descheiat la pantalon. Și dacă tot eram înainte de culcare, am urinat cu toții, rând pe rând, pe fața lui Karli Halmen. Avocatul Paul Gast, și el. Doi câini de pază au început să latre, și-n urma lor a sosit în goană mare santinela. Câinii adulmecaseră sângele și mârâiau, soldatul înjura. Avocatul și santinela l-au dus pe Karli la baraca bolnavilor. Ne-am uitat după ei și ne-am frecat cu zăpadă mâinile murdare de sânge. Ne-am întors fără o vorbă în baracă, vârându-ne în paturile noastre. Am văzut că la încheietura mâinii aveam o pată de sânge; am rotit-o înspre lumină gândindu-mă ce roșu-deschis e sângele lui Karli, precum ceara de sigiliu - slavă Domnului că-i sânge din arteră, nu din venă. În baracă domnea o liniște deplină, apoi am auzit zornăind atât de aproape râma de gumă din ceasul cu cuc, de parcă zornăitul ieșea chiar din capul meu. Nu m-am mai gândit la Karli Halmen, nici la cearșaful nesfârșit de alb al Feniei, nici chiar la pâinea de neatins. M-am cufundat într-un somn adânc, liniștit.

În dimineața următoare, patul lui Karli Halmen era gol. Ne-am dus ca întotdeauna la cantină. Zăpada, și ea, era pustie și neînroșită - ninsese proaspăt. Karli Halmen a zăcut două zile în baraca bolnavilor. După care a revenit așezându-se iar la cantină alături de noi, cu urme de răni purulente, ochii abia întredeschiși de umflați ce erau și cu buzele vineții.

Povestea cu pâinea se terminase, toți ne purtam ca mai înainte. Nimeni dintre noi nu i-a reproșat vreodată lui Karli Halmen hoția săvârșită. Și nici el nouă pedeapsa primită. Știa c-o meritase. Tribunalul pâinii nu dezbate cauza, ci osândește. Frontiera zero nu cunoaște paragrafe, n-are nevoie de nici o lege. Ea este legea, fiindcă îngerul foamei e și el un hoț care-ți fură mințile. Justiția pâinii n-are nici prolog, nici epilog – e doar prezentul. Absolut transparent sau absolut misterios. Oricum ar fi, justiția pâinii e într-alt fel brutală decât brutalitatea neînțepetată. În justiția pâinii morala curentă nu-și are locul.

Tribunalul pâinii a fost în februarie. În aprilie Karli Halmen ședea pe scaunul din frizeria lui Oswald Enyeter, rănilor i se vindecaseră, iar barba-i crescuse ca iarba călcată-n picioare. Eu îmi așteptam rândul după el, stând în spatele lui, în oglindă, așa cum de obicei stătea în spatele meu Tur Priculici. Bărbierul și-a pus mâinile păroase pe umerii lui Karli, întrebându-l:

— Da' de când ne lipsesc doi dinți din față?

Fără a ni se adresa nici mie, nici bărbierului, ci numai celor două mâini păroase, Karli Halmen a zis:

— De când cu infracțiunea cu pâinea.

După ce-a terminat să-l radă, m-am așezat în locul lui pe scaun. A fost singura oară când în timpul rasului Oswald Enyeter a fluierat un soi de serenadă și de sub spuma albă s-a ivit o picătură de sânge. Nu roșu-deschis precum ceara de sigiliu, ci roșu întunecat ca o zmeură în zăpadă.

Madona lunii noi.

Când foamea-i mai rea, vorbim de copilărie și de mâncare. Femeile vorbesc mai detaliat despre mâncare decât bărbații. Cel mai detaliat vorbesc femeile de la sate. Pentru ele, fiecare rețetă culinară are cel puțin trei acte ca o piesă de teatru. Deosebiri de păreri cu privire la mirodenii fac să crească tensiunea. Care sporește vertiginos atunci când în umplutura formată din slănină, pâine și ou se cuvine să nu intre nicidecum doar o jumătate de ceapă, ci o cepșoară întregă, și nu doar patru, ci șase căței de usturoi, și când ceapa și usturoiul nu doar le tai mărunț, ci le dai pe răzătoare. Și când pesmetul de pâine albă e mai bun ca pâinea, iar chimenul mai bun ca piperul, și măghiranul, zică cine ce-o vrea, e tot cel mai bun – chiar mai bun ca tarhonul, care merge la pește, nicidecum la rață. Și când umplutura se cere introdusă între piele și carne pentru ca la prăjit grăsimea pielii să îmbibe restul, sau dimpotrivă vârată în scobitura pântecelui pentru ca la prăjit să nu se îmbibe cu grăsimea pielii – ajunsă aici, piesa de teatru și-a atins punctul culminant. Uneori are câștig de cauză rața umplută evanghelic, alteori aceea umplută catolic.

Și când femeile de la sat fac din cuvinte tăiței de supă, cu siguranță că mai durează o jumătate de ceas până să se discute numărul ouălor și mestecatul cu lingura ori frământatul cu mâna, până ce aluatul de tăiței să fie întins străveziu de subțire, fără ca totuși să se rupă și să se usuce pe scândura de bucătărie. Iar până ce-l rulezi și-l tai, și-apoi tăiței ajung de pe scândura de bucătărie în supă, până ce supa fierbe încet și liniștit, ori scurt și dând în clocot, până ce-o servești la masă mai presărând peste ea o mână

plină sau doar un vârf de cuțit de pătrunjel proaspăt tocat – mai durează încă un sfert de ceas.

Orășencele nu dezbat niciodată câte ouă îți trebuie ca să faci aluatul de tăiței, ci câte ouă poți economisi. Și fiindcă mereu fac economie la toate, rețetele lor nu-s bune nici barem de prologul unei piese de teatru.

Să povestești rețete culinare îți cere o mai mare măiestrie decât să spui bancuri. Poanta trebuie să nimerească în plin, măcar că nu-i comică. Aici în lagăr ești în plină anecdotă chiar de la-nceput când zici: SE IA... Faptul că aici nu se găsește nimic din ce-ai putea lua pentru gătit – asta-i poanta. Dar nimeni n-o spune. Rețetele culinare sunt bancuri pe care le face îngerul foamei.

Până să ajungi în baraca femeilor trebuie să treci prin furcile caudine. Când vrei să intri, trebuie să spui pe cine cauți mai înainte să fii întrebat. Mai bine întrebi chiar tu: Trudi e aici? Și-n timp ce-ntrebi e bine s-o și iei la stânga, pe rândul al treilea, îndreptându-te spre patul lui Trudi Pelikan. Paturile sunt rame de fier suprapuse la fel ca în barăcile bărbaților. În dreptul câtorva paturi e trasă o perdea de pătură pentru giugiuleala de seară. În ce mă privește, nu caut niciodată s-ajung în spatele păturii, tot ce mă interesează sunt rețetele culinare. Femeile își închipuie că sunt prea timid fiindcă am avut cândva niște cărți. Ele sunt de părere că cititul te face mai fin.

Cărțile pe care le-am luat cu mine nu le-am citit niciodată în lagăr. Hârtia e strict interzisă, în prima jumătate de vară mi-am ascuns cărțile în spatele barăcii sub niște cărămizi. Apoi, m-am tocmit la sânge și-am primit pe cincizeci de pagini de Zarathustra – de răsucit țigări – o litră de sare, iar pe șaptezeci chiar o litră de zahăr. Pentru întregul Faust legat în pânză, Peter Schiel mi-a fabricat pentru uz personal un pieptene de păduchi din tablă. Antologia de poezie din opt secole am devorat-o sub formă de mălai și untură de porc, cât despre volumașul Weinheber, pe ăla l-am transformat în mei. Asemenea chestii nu te fac nicidecum mai fin, ci doar mai discret.

După terminarea lucrului mă uit discret la tinerii ruși de serviciu care fac dus. Mă uit atât de discret, că nu mai știu eu însumi de ce o fac. Ția m-ar omorî în bătaie dacă ar ști.

Nici de data asta nu m-am ținut tare. Mi-am mâncat toată pâinea încă de dimineață. Și din nou stau așezat în baraca femeilor lângă Trudi Pelikan pe marginea patului. Vin și surorile Zirri și se-așază vizavi pe patul Corinei Marcu. Care de câteva săptămâni e plecată la colhoz. Mă uit la firisoarele de păr auriu și la negul brun de pe degetele sfrijite ale celor două Zirri și, ca să nu vorbesc imediat despre mâncare, m-apuc să povestesc despre copilăria mea.

În fiecare vară în vacanța mare noi plecam din oraș la țară. Noi, adică mama, eu și servitoarea Lodo. Casa noastră de vară era în zona Wench, iar muntelui din față lumea îi spunea „Schniirleibl” (Laibărul). De fiecare dată stăteam opt săptămâni. În aceste opt săptămâni făceam totdeauna o excursie de-o zi la Sighișoara, orașul cel mai apropiat. Ne urcam în tren jos în vale. Stația se numea Hetur în maghiară¹, iar în germană Siebenmänner. Clopotul de pe acoperișul cantonului începea să sune fiindcă trenul tocmai

plecase din Danesch, ceea ce însemna că în cinci minute sosea aici. Un peron nu exista. Când trenul oprea în stație, prima treaptă a vagonului îmi ajungea în dreptul pieptului, înainte de a ne urca în tren, priveam de jos fundul vagoanelor – roțile negre cu circumferința lor lucioasă, lanțurile, cuplele și tampoanele. După care trenul pleca și treceam pe lângă locul unde ne scăldam, pe lângă casa lui Toma și câmpul bătrânului Zacharias. Acesta din urmă primea de la noi o dată pe lună două pachetele de tutun ca taxă de trecere, fiindcă atunci când mergeam la râu să facem baie o tăiam de-a curmezișul prin orzul lui. Apoi venea podul de fier, iar jos curgea învolburându-se apa galbenă. Dincolo se vedea roca nisipoasă erodată deasupra căreia trona Villa Franca. Și iată-ne deja intrați în Sighișoara. Totdeauna ne duceam numaidecât în piața orașului unde intram în elegantul Café Martini. Băteam nițel la ochi printre ceilalți clienți pentru că eram îmbrăcați cam prea fără fasoane – mama într-o fustă-pantaloni, iar eu în pantaloni scurți și cu ciorapi trei sferturi gri, care nu se murdăresc așa de iute. Numai Lodo purta hainele ei de duminică de la sat, ie albă și basma neagră tivită cu trandafiri și cu franjuri verzi de mătase. Trandafiri în nuanțe de roșu, mari ca merele, mai mari ca trandafirii adevărați. În această zi puteam mânca tot ce pofteam și cât puteam de mult. Puteam alege între trufe de marțipan, negrese și savarine, cremșnituri, rulade cu nucă și rulouri cu frișcă, prăjiturele Ischler¹, crochete de alune, tort cu rom, prăjitură Napoleon, nuga și doboș. Pe deasupra și înghețată – înghețată de căpșuni în cupe de argint, sau înghețată de vanilie în cupe de sticlă, sau înghețată de ciocolată în ceșcuțe de porțelan, toate servite cu frișcă. Și dacă mai eram în stare, drept încheiere prăjitură cu vișine și gelée. Simțeam sub brațe marmora răcoroasă a tăbliei mesei și, în dosul genunchilor, plușul moale al scaunului. Iar sus pe bufetul negru, în vântul ventilatorului, se legăna în rochia-i lungă, roșie, sprijinindu-se în vârful piciorului pe secera foarte, foarte subțire a lunii – Madona lunii noi.

După ce am povestit asta, toți cei de pe marginea patului am simțit legănându-ni-se golul din stomac. Trudi Pelikan și-a dus mâna îndărătul meu sub pernă de unde a scos pâinea ei economisită.

Note:

1 Prăjituri de origine austriacă, răspândite și în Ardeal.

Toți și-au luat blidul de tinichea și și-au vârât lingurile în buzunarul de la haină. Eu îmi luasem cu mine tacâmul, așa că ne-am dus împreună la masa de seară. Ne-am așezat la coadă în fața cazanului cu supă. Ne-am așezat apoi cu toții la mesele lungi. Fiecare ducea lingura la gură după metoda proprie de a lungi cât mai mult supa. Toți tăceam. Dintr-un capăt al mesei Trudi Pelikan m-a întrebat prin zăngăneala de linguri:

— Leo, cum îi zice cafenelei?

Am strigat:

— Café Martini.

Cu două-trei linguri mai târziu Trudi a mai întrebat:

— Da femeia aia pe poante, pe ea cum o cheamă?

Am strigat:

— Madona lunii noi.

De la pâinea proprie la pâinea obrazilor.

Toți cădem în capcana pâinii.

În capcana de a vrea să te ții tare la masa de dimineață, în capcana schimbului de pâine la masa de seară, în capcana nopții petrecute cu pâinea economisită sub cap. Cea mai rea dintre capcanele îngerului foamei e să te ții tare: să-ți fie foame și să ai pâine, dar să n-o mănânci. Să fii mai dur cu tine însuși decât pământul înghețat bocnă. Îngerul foamei îți spune în fiecare dimineață: Gândește-te că vine seara.

Seara înainte de supa de varză faci schimb de pâine cu alții, căci pâinea proprie ți se pare totdeauna mai mică decât pâinea celorlalți. Și la fel li se-ntâmplă celorlalți.

Înainte de a face schimbul, în creierul meu se produce un moment centrifugal, și imediat după aceea, unul dubitativ. După ce-am făcut schimbul, pâinea mea pe care am dat-o e mai mare în mâna celui alt decât a fost în mâna mea. Și cea pe care-am primit-o mi s-a împușinat în mână. Ce iute-mi întoarce celălalt spatele, are ochi mai ageri ca ai mei și-a profitat. Va trebui din nou să schimb pâinea. Dar la fel i se-ntâmplă și celui alt, crede că-am profitat și-a și făcut cel de-al doilea schimb. Și din nou pâinea se împușinează în mâna mea. Caut un al treilea și din nou facem schimb. Alții au început deja să mănânce. Dacă foamea te mai rabdă o vreme, ajungi să faci un al patrulea, un al cincilea schimb.

Și când nimic nu mai ajută - schimbi retur. Recăpătându-ți pâinea proprie.

E totdeauna necesar să schimbi pâinea. E-o treabă rapidă și mereu milimetric aiurea. Pâinea te-nșală precum cimentul. Așa cum te-imbolnăvești de ciment, te poți îmbolnăvi și de schimbul de pâine. Schimbul de pâine e tărăboiul de seară - cu ochii faci un gheșeft sclipicios, iar cu degetele unul tremurător. Dimineața ciocurile cântarului umblă pipăind, seara ochii umblă pipăind. Ca să schimbi pâinea nu cauți doar pâinea potrivită, ci și fața potrivită. Îl taxezi pe celălalt după botu-n dungă. Care e bine să fie îngustă și lungă ca o frântură de coasă. Pe ghiorăie-mațe ajuns numai păr și oase îl taxezi după găvanele din obraji - și-anume dacă-n ele perișorii albi subțiri i-au crescut îndeajuns de lungi și deși. Fiindcă înainte de moartea prin înfometare, omului îi crește pe față un iepure alb. Și-atunci îți zici că degeaba mai irosești pâinea pe asta, că nici nu merită osteneala să se mai hrănească de vreme ce-n curând iepurele alb își va fi mâncat mălaiul. De aceea, pâinea schimbată a celor cu iepure alb se numește „pâinea obrazilor”.

Dimineața nu-i timp pentru asta, și nici n-ai ce schimba. Pâinea proaspăt tăiată arată toată la fel. Până seara însă, fiecare felie se usucă diferit, dreaptă și colțuroasă sau strâmbburtoasă. Optica uscării îți dă sentimentul că pâinea ta te-nșală. Acest sentiment îl au toți, chiar dacă nu-și schimbă între ei pâinea. Iar când o schimbi, sentimentul se-ntețește. Schimbi o iluzie optică pe-o alta. După care te simți în continuare înșelat, dar istovit. Schimbatul pâinii proprii pe pâinea obrazilor sfârșește la fel cum a-nceput -

brusc. Tărăboiul încetează, privirea ți se-ndreaptă spre supă. Ții într-o mână pâinea, în cealaltă, lingura.

Complet singur în haită, fiecare se-apucă să-și lungească supa. Lingurile sunt și ele o haită, și blidele de tinichea, la fel și sorbiturile zgomotoase și fojgăiala de picioare de sub mese. Supa te-ncălzește, trăiește în beregată. O leorpăiesc, trebuie s-o pot auzi. Mă silesc să nu număr lingurile. Nenumărându-le, vor fi mai mult de șaisprezece sau nouăsprezece. Trebuie să uit aceste cifre.

Într-o seară, acordeonistul Konrad Fonn a făcut schimb cu Kati-Planton. Ea i-a dat pâinea proprie, el însă i-a pus în mână o pătrățică de lemn. Ea a mușcat din lemn, a făcut ochii mari și-a înghițit în gol. Nimeni n-a râs în afara acordeonistului. Iar Karli Halmen i-a luat lui Kati-Planton scândurica și-a scufundat-o în supa de varză a acordeonistului. Dându-i lui Kati-Planton pâinea înapoi.

În capcana pâinii cădem cu toții. Dar nimeni n-are voie să facă din pâinea obrajilor a lui Kati-Planton pâinea sa proprie. Această lege ține și ea de tribunalul pâinii. În lagăr ne-am deprins să-i scuturăm pe morți de tot ce au fără să ne înfiorăm. Îi dezbrăcăm mai înainte să înțepenească, căci avem nevoie de hainele lor ca să nu înghețăm. Și le mâncăm pâinea economisită. După ce și-au dat ultima suflare, moartea lor e un câștig pentru noi. Dar Kati-Planton trăiește – chiar dacă nu știe unde se află. Noi știm și-o tratăm pe Kati-Planton ca pe proprietatea noastră. Cu ea mai putem îndrepta toate câte ni le facem unul altuia. Cât timp trăiește printre noi, ne știm capabili de multe rele, dar nu de toate. Iar asta cântărește probabil mai mult decât însăși Kati-Planton.

Despre cărbune.

Cărbune există berechet ca și pământ, prea îndeajuns.

HUILA GRASĂ vine din Petrovka. E plină de rocă cenușie, e grea, udă și cleioasă. Miroase acru a ars, bulgării ei sunt lamelari ca grafitul. După ce e măcinată în molina¹ și spălată în moika², în urma ei rămâne o grămadă de rocă sterilă.

CĂRBUNELE SULFUROS vine din Kramatorsk, de cele mai multe ori pe la ora prânzului. Sub rampa de descărcat se găsește silozul de cărbune – o gaură subterană uriașă cu un grilaj deasupra. Vagoanele sunt trase unul câte unul peste grilaj. Fiecare vagon de tip Pullman are șaiszeci de tone și cinci trape jos pe burta lui. Acestea se deschid cu ajutorul unor ciocane, iar dacă-ți reușește din prima, se-aude de cinci ori un sunet ca gongul la cinema. Dacă se deschid, nici nu-i nevoie să te sui în vagon – un duruit, și cărbunele se deșartă puhoi. Praful îți întunecă vederea, soarele pe cer e cenușiu ca blidul de tinichea. Tragi aer în piept și-nghiți mai mult praf decât aer, dinții-ți scrâșnesc. Într-un sfert de ceas ai descărcat șaiszeci de tone.

Note:

1 Molina – moară de cărbuni (rusă).

2 Moika – instalație de spălat cărbuni (rusă).

Pe grilaj n-au mai rămas decât vreo câțiva grunji prea mari. Cărbunele sulfuros e ușor, fărâmicios și uscat. Sclipește cristalin ca mica, e format din

bulgări și praf. Nu din grăunțe. Numele i se trage de la sulf, dar e fără miros. Peste pucioasa din cărbune dai abia mult mai târziu ca sediment galben în băltoacele din curtea fabricii. Sau noaptea în sectorul unde-s calupurile de zgură, atunci când halda de reziduuri face ochi galbeni și scânteiază ca și cum în ea s-ar afla luna hăcuită.

CĂRBUNELE MARCA K vine din puțul minier Rudnâi din imediata vecinătate. Nu-i nici gras, nici uscat, nici pietros, nici nisipos, nici grăunțos. E toate la un loc, niciuna în parte, și-n orice caz ca vai de lume. E cert că-i plin de antracit, dar n-are caracter. E cărbunele cel mai valoros, zice-se. Antracitul n-a fost niciodată prietenul meu, nici măcar unul inoportun. Era viclean și anevoios de descărcat de parcă intrai cu lopata în ghemotoace de zdrențe ori în rădăciniș.

Rampa de descărcat e ca o gară: pe jumătate acoperită, și la fel de tare te trage curentul și-aici. Vânt tăios, ger mușcător, zilele scurte, lumină electrică încă de la amiază. De-a valma pulbere de cărbune și pulbere de zăpadă. Sau vânt și ploaie bătându-te pieziș peste față, iar prin acoperiș stropi încă și mai groși. Sau căldură dogoritoare, și zilele lungi cu soare și cărbune până cazi lat. Și la fel de anevoios ca descărcatul e și numele cărbunelui. Nu poți decât să te bâlbâi: cărbune-marca-K, și nu-l poți șopti ca pe numele huilei de gaz: Hasoweh.

HUILA DE GAZ e sprintenă. Vine din Iazinovataia. Nacealnicul îi rostește numele aproape șoptindu-1: HASOWEH. Sună ca și cum ai spune: Iepure, vai ție! 1. De aceea îmi și place huila asta. Fiecare vagon conține nuci, alune, boabe de porumb și mazăre. Cele cinci trape se deschid ușor, așa-zicând numai ce le dai una cu mânușa peste bot, și se și cască. De cinci ori fâșâie huila Hasoweh, lejeră, gri ca ardezia, doar ea și-atât, fără steril. Te uiți, și-ți zici: Hasoweh are o fire duioasă. Descărcatul s-a terminat, grilajul – gol ca și cum prin el n-ar fi trecut nimic. Stăm sus pe grilaj. În burta rampei, jos, există pesemne lanțuri muntoase și-abisuri de cărbune. Aici își are și huila Hasoweh depozitul ei.

Un depozit există și-n cap. Peste rampă aerul văratic vibrează ca acasă, și cerul e mătăsos ca acasă. Dar acasă nimeni nu știe că mai trăiesc. Acasă bunicul mănâncă acum salată rece de castraveți în verandă și crede că am murit. Și bunica face pui-pui-pui chemând găinile în umbra mare cât o cameră de lângă șopron, le zvârle grăunțe și crede că am murit. Iar mama și cu tata sunt, poate, plecați la Wench. În costumul de marinar cusut de mâna ei, mama stă întinsă în iarba înaltă din mijlocul pajiștii de munte și crede că sunt deja în ceruri. Iar eu nu pot s-o zgâlțâi și să-i zic: Ți-s drag? Păi, uite că trăiesc. Și tata șade la masa din bucătărie și umple încetișor cartușele cu alice, cu biluțele de plumb pentru vânătoarea de iepuri din toamna ce stă să vină. Hasoweh. Iepure, vai!

Cum se mai târăsc secundele.

Eram la vânătoare.

Kobelian era plecat, iar eu am omorât un popândău cu lopata, în stepă, în pragul celei de-a doua toamne. A scos un fluierat scurt, ca trenul. Cum se mai târăsc secundele când fruntea e crăpată pieziș peste bot. Hasoweh.

Voiam să-l mănânc.

Aici nu există decât iarbă. Și cu iarbă nu poți țintui nimic, și cu lopata nu poți jupui pielea. N-aveam uneltele necesare, și nici inima s-o fac.

Și nici timpul – Kobelian deja se reîntorsese și a văzut totul. L-am lăsat deci să zacă întocmai așa cum se târăsc secundele când fruntea e crăpată pieziș peste bot. Hasoweh.

Tată, cândva ai vrut să mă-nveți cum să răspund la fluierat când cineva se rătăcește.

Despre nisipul galben.

Nisipul galben poate fi de toate nuanțele, de la blond-platinat până la galben-canar, și chiar bătând în roz-pal. E gingaș, îți pare rău să-l amesteci cu cimentul gri.

Kobelian ne luase din nou seara târziu pe Karli Halmen și pe mine ca să transportăm o încărcătură privată de nisip galben. De data asta ne-a spus:

— Mergem la mine acasă. Nu-mi construiesc nimic, dar vine sărbătoarea, în definitiv avem o cultură.

Karli Halmen și cu mine am înțeles că nisipul galben înseamnă cultură. După curățenia de primăvară și de toamnă se presăra nisip galben pe alei și în curtea lagărului și fabrică, pentru a le înfrumuseța. Era găteala de primăvară pentru sfârșitul războiului, și găteala de toamnă pentru Revoluția din Octombrie. Pe 9 mai pacea împlinea primul ei an. Și din nou nu ne folosise la nimic, pentru noi era deja cel de-al doilea an de lagăr. Și a venit octombrie. Găteala de primăvară cu nisip galben de mult fusese luată de vântul zilelor secetoase și spălată de ploile torențiale. Acum, ca găteala de toamnă, nisip galben proaspăt presărat ca zahărul tos în curtea lagărului. Nisip de frumusețe pentru marele Octombrie, dar nu și un semn că în curând vom pleca acasă.

Dar transporturile noastre nu le făceam de dragul frumuseții. Căram nisip galben cu tonele, șantierelor de construcții îl devorau. Nisipul era extras dintr-o CARIERĂ.

Aceasta era inepuizabilă, lungă de cel puțin o sută de metri și adâncă de douăzeci până la treizeci de metri, peste tot numai nisip. O arenă din nisip într-o carieră de nisip. Întreg ținutul putea lua de-aici. Și cu cât se scotea mai mult nisip, cu-atât mai înaltă devenea arena, cu-atât mai adânc cobora ea mușcând din sol.

Dacă erai hâtrâiadică isteț, îți vârai mașina de-a dreptul în povârnișul de nisip în așa fel încât să nu trebuiască să dai la lopată zvârlind în sus, ci să zvârli degajat nisipul aflat la aceeași înălțime, sau chiar să-l împingi comod în jos.

Cariera de nisip te buimăcea ca urma lăsată de degetul mare de la picior. Nisip curat, nici o fărâmiță de pământ în el. Stratificări rectilinii, orizontale, unele peste altele – albe precum ceara, de paloarea pielii, galben-stins, galben strident, ocru și roz pal. Rece și umed. Nisipul se afâna când îl luai cu lopata, se usca zburând prin aer. Lopata mergea ca de la sine. Camionul se încărca rapid. Și se descărca singur, o autobasculantă. Karli Halmen și cu mine așteptam aici în carieră până se întorcea Kobelian.

Până și Kobelian se trântea în nisip și rămânea acolo întins în timp ce noi încercăm camionul. Chiar închidea ochii, poate că dormea. Când bena era plină îl loveam ușor cu vârful lopeții în pantof. Sărea în picioare și se-ndrepta spre cabina camionului pășind sacadat ca și cum ar fi fost o mașinărie de fier. Iar în nisip îi rămânea amprenta corpului de parcă el s-ar fi aflat de două ori aici – o dată culcat, ca formă cavă, și o dată stând în picioare lângă cabină cu turul pantalonilor umezit. Înainte să se suie în camion, scuipa de două ori în nisip, cu o mână apuca volanul și cu cealaltă se freca la ochi. După care pornea.

Acum era momentul când Karli și cu mine ne trânteam în nisip și ascultam atent cum nisipul se scurge pe lângă noi și ni se mulează pe corp – nu făceam nimic altceva. Sus, cerul se curba. Între cer și nisip cicatricea ierbii se întindea ca axă nulă. Timpul, tăcut și neted, de jur împrejur un licăr microscopic. În minte ți se isca o depărtare ca și cum ai fi luat-o din loc și-ai aparține oricărui alt nisip de oriunde pe lume, și nu muncii forțate de-aici. Evadare în poziția culcat, asta era. Roteam privirea în jur: mă cărăbănisem furișându-mă pe sub orizont fără pericol și consecințe. Nisipul îmi proptea de jos spatele și cerul trăgea în sus către sine chipul meu. Curând cerul devenea orb, iar ochii mei trăgeau cerul jos spre ei, globii ochilor și sinusul mi se umpleau de cer, erau deplin și neclintit albaștri. Acoperit de cer cum eram, nimeni nu știa unde sunt. Nici măcar dorul de casă. În nisip, cerul nu pune timpul în mișcare, dar nici nu-l putea da înapoi, la fel cum nisipul galben nu putea nici el schimba pacea – nici pe-a treia, nici pe-a patra. Și după a patra pace tot în lagăr eram.

Karli Halmen se întinsese cu fața-n jos în scobitura sa. Cicatricile vindecate ale furtului de pâine luceau prin păru-i scurt ca niște zdrelituri din ceară. Urechea îi era luminată de mătasea roșie a vinișoarelor. M-am gândit la ultimele randevuuri din Parcul cu Arini și de la Baia Neptun cu acel român căsătorit, de două ori mai în vârstă ca mine. Oare cât timp mă așteptase să vin atunci când n-am mai apărut pentru prima oară? Și de câte ori încă, până a priceput că nici dățile viitoare și niciodată nu voi mai veni? Kobelian se putea întoarce în cel mult o jumătate de ceas.

Și din nou mi s-a smucit mâna în sus, voiam să-l mângâi pe Karli Halmen. Noroc că m-a ajutat chiar el să nu cad în ispită. Își ridicase fața din nisip și mușcase din nisip. Mânca și gura îi scrâșnea, și-apoi a înghițit. Încremenisem, iar el și-a umplut gura a doua oară. În timp ce mesteca de pe obraji îi cădeau grăunți de nisip. Amprenta rămasă era o sită pe obraji, și pe nasul, și pe fruntea lui. Și lacrimile pe ambii obraji, un șnur cafeniu-deschis.

— Când eram copil, mușcam din piersici și le lăsam să cadă cu partea mușcată în jos, a spus el. Apoi le ridicam și mâneam partea cu nisip, lăsându-le iar să cadă. Până ce nu mai rămânea din ele decât sâmburele. Tatăl meu s-a dus cu mine la doctor fiindcă nu-s normal, fiindcă îmi place să mănânc nisip. Acum am nisip îndeajuns și nici nu mai știu cum arată o piersică.

Am zis:

— E galbenă, cu perișori fini și nițică mătase roșie în jurul sâmburelui. Am auzit camionul venind și ne-am ridicat.

Karli Halmen a început să dea la lopată. Când își umplea lopata, lacrimile îi curgeau drept în jos. Când zvârlea nisipul făcându-l să zboare, ele i se duceau la stânga, în gură, și la dreapta, în ureche.

Rusii își au și ei căile lor.

Si din nou Karli Halmen și cu mine am străbătut cu Lancia stepa de-a curmezișul. Popândăii fugeau în toate direcțiile. Peste tot urme de roți, smocuri de iarbă strivite, lăcuite brun-roșcat cu sânge uscat. Peste tot procesiunea roiurilor de muște pe blana stâlcită cu mațele risipite. Multe încă aveau o strălucire foarte proaspătă, alb-vineții și-ncolăcite ca o grămăjoară de șiraguri de sedef. Altele erau albăstriu-roșcate și pe jumătate putrezite, sau deja uscate ca florile-de-paie. Iar în marginea urmelor de roți, popândăii azvârliți în lături zăceau întinși ca și cum roțile nu le-ar fi făcut nimic, ca și cum ar dormi. Karli Halmen a spus:

— Morți, arată ca un fier de călcat. Pentru nimic în lume nu arătau ca un fier de călcat. Cum de-i venise în minte așa ceva - eu și uitasem de acest cuvânt.

Erau zile când popândăii se temeau prea puțin de roți. Poate că în asemenea zile vântul îi captiva la fel de mult ca și zgomotul camionului, zăpăcindu-le instinctele. Ce-i drept, când roțile veneau spre ei o luau la picior, dar buimăciți și nicidecum fugind pe viață și pe moarte. Kobelian, de asta eram sigur, nu și-ar fi dat nicicând osteneala să evite un popândău. Și eram tot așa de sigur că niciodată nu călcase vreunul, niciodată nu-i chițăise vreunul sub roți. De altfel, fluieratul lor ascuțit nici nu s-ar fi auzit, fiindcă Lancia era prea zgomotoasă.

Cu toate astea știu cum fluieră popândăul sub roată, fiindcă la fiecare mers cu mașina îl aud în cap. Fluieră scurt, sfâșietor trei silabe la rând: Hasoweh. Ca și cum l-ai omorî cu lopata, întocmai așa, fiindcă lucrurile se petrec la fel de iute. Și știu cum în acel loc pământul se sperie și vibrează în rotunjimi de cerc, ca ale pietrei când cade-n apă. Mai știu și cum, imediat după asta, când l-ai nimerit în plin izbind cu toată forța, îți arde buza după ce-ai mușcat-o.

De când l-am lăsat să zacă acolo, caut să mă conving că popândăii nu se pot mânca - chiar dacă n-ai nici urmă de milă de cei vii și nici un pic de scârbă de cei morți. De m-ar încerca așa ceva, mila și scârba mea nu de popândăi s-ar sinchisi, ci de mine însumi. Mi-ar fi scârbă doar de codeala mea din milă, și nu de popândău.

Dar de-om avea timp data viitoare, Karli și cu mine, de-om putea coborî din camion până ce Kobelian își umple cei trei-patru saci cu iarbă fragedă pentru caprele lui - de-om avea atâta timp... Karli Halmen cred că n-ar vrea să fie părtaș la asta, știindu-mă alături. Ar trebui să-mi pierd vremea și să-l iau cu binișorul până ce aproape c-ar fi prea târziu - de-ar fi ca data viitoare s-avem timp. Va trebui să-i spun că n-are de ce să-i fie rușine de-un popândău, și nici de stepă. Cred că s-ar jena de el însuși, în orice caz mai mult decât eu de mine. Și mai mult decât eu de Kobelian. Pesemne că va trebui să-l întreb, cum de face din Kobelian un etalon. Dacă și Kobelian ar fi

atât de departe de casă ca noi, sunt convins că și el ar mânca popândăi – așa va trebui să-i spun.

În unele zile în stepă nu vedeai decât smocuri de iarbă strivită, lăcuite cafeniu – de pe o zi pe alta. Și norii se topiseră toți de pe o zi pe alta. Nu mai rămăseseră decât cocorii slăbănogi sus pe cer, și sălbaticile muște-de-hoit grase, pe pământ. Dar în iarbă nu zăcea nici un singur popândău mort.

Unde-au dispărut, așa l-aș întreba pe Karli. Ia uită-te numai la ruși, de ce merg așa de mulți pe jos prin stepă, și se-ableacă? O vreme rămân așezați. Crezi cumva că se odihnesc, c-au ostenit cu toții? Au și ei un cuib din asta în țeasta, ca și noi, și burta la fel de goală ca a noastră. Rușii își au și ei căile lor. Și au mai mult timp ca noi – aici, în stepă, ăștia-s la ei acasă. Kobelian n-are nimic împotriva. Cum de lângă frâna de picior, în cabină, el ține totdeauna o lopată cu coada scurtă? Că doar iarba o smulge din pământ cu mâna. Când nu suntem cu el, se dă jos din camion nu doar să strângă iarba pentru capre – așa i-aș spune lui Karli fără măcar să mint, de vreme ce nici nu știu adevărul. Și chiar de l-aș ști, n-ar fi decât un adevăr, iar contrarul ar fi celălalt. Chiar tu și cu mine suntem altfel când Kobelian e cu noi, altfel decât când nu-i – i-aș spune. Și eu sunt altfel fără tine. Numai tu îți închipui că nu ești niciodată altfel. Când cu furatul pâinii ai fost un altul, și eu am fost un altul, și toți ceilalți deopotrivă – dar așa ceva nu i-aș spune niciodată, fiindcă ar fi un reproș.

Blana pute când arde. Eu jupoi pielea, tu fa iute focul, i-aș spune, dacă în cele din urmă Karli Halmen s-ar decide să mă ajute.

Alături de Kobelian, Karli Halmen și cu mine am străbătut tot mereu stepa de-a curmezișul. La o săptămână după asta ne-am suit din nou sus în Lancia. Aerul era palid, iarba portocalie, soarele rotea stepa înspre toamna târzie. Popândăii călcați de roată erau pudrați cu bruma de peste noapte. Am trecut pe lângă un bătrân. Sta în vârtejul de praf și ne făcea semne cu lopata. Aceasta avea coada scurtă. Pe umăr își atârname un sac, care era umplut doar pe sfert, și greu. Karli a zis:

Ăla nu duce-acasă iarbă. De-om avea timp data viitoare, de-om putea coborî din camion... Kobelian n-ar avea nimic împotriva, dar tu, care ții cu tot dinadinsul să fii băiat simțitor, tu n-ai vrea să fii părtaș la asta.

Nu degeaba am putea spune că foamea-i oarbă. Karli Halmen și cu mine nu știam prea multe unul despre celălalt. Eram prea mult împreună. Și Kobelian nu știa nimic despre noi, și noi nimic despre el. Eram cu toții altfel decât suntem.

Despre brazi.

Cu puțin înainte de Crăciun ședeam alături de Kobelian în cabina camionului. Se înnopta, iar noi mai făceam o cursă clandestină la fratele lui. Încărcasem cărbune.

Dincolo de gara în ruină cu pavajul de piatră cubică începea un orașel. Am cotit pe o stradă din marginea lui, plină de hârtoape și strâmbă. Pe cer mai rămăsese o fâșie de lumină, în spatele unui gard din fontă erau niște brazi – negri ca noaptea în zveltețea lor și ascuțiți, îi vedeai deslușit dominând totul din jur. Kobelian a oprit cu trei case mai departe.

Când am început să descarc, a fluturat o mână flască vrând să spună: nu te grăbi așa, avem timp. A intrat într-o casă probabil albă, dar în lumina farurilor, galbenă.

Mi-am pus paltonul pe acoperișul cabinei și-am dat la lopată cât de încet puteam. Dar lopata era stăpâna mea și ea-mi fixa timpul, așa că trebuia să intru-n horă. Atunci era mândră de mine. De ani de zile datul la lopată era unicul lucru în care mai exista un dram de mândrie. Curând am golit camionul și Kobelian încă mai era în casa fratelui său.

Uneori un plan prinde contur cu încetul, dar e de-a dreptul electrizant când ieși prompt o decizie, și - mai înainte încă de-a ști dac-o vei duce la bun sfârșit - te și simți mânat de urgența ei. Îmbrăcasem deja paltonul. În timp ce-mi spuneam că pentru furt primești carceră, picioarele mele mergeau și mai iute spre brazi. Poarta zăbreliată nu era încuiată. Trebuie să fi fost vorba de un parc sau cimitir în paragină. Am rupt toate crengile de jos, apoi m-am dezbrăcat de palton și le-am înfășurat în el. Am lăsat poarta deschisă și m-am grăbit s-ajung înapoi la casa fratelui lui Kobelian. Casa sta acum la pândă, albă, în întuneric beznă, farurile nu mai erau aprinse, Kobelian închisese și clapa de încărcare a benei. Când mi-am zvârlit bocceaua peste cap în camion, ea mirosea aspru a rășină și pătrunzător a frică. Kobelian ședea în cabină și putea a vodcă. Asta o spun astăzi, dar pe-atunci mi-am zis că miroase a vodcă. Doar nu-i un băutor, vodca n-o bea decât la mâncăruri grase, așa mi-am zis. S-ar fi putut gândi nițel și la mine.

Când se face așa de târziu, nu știi niciodată ce ți se poate întâmpla la poarta lagărului. Trei câini de pază au lătrat. Cu țeava puștii santinela a izbit în bocceaua care mi-a scăpat din brațe. Crengile zăceau pe jos, la fel și paltonul meu de oraș cu guleraș de catifea. Câinii au mirosit crengile, apoi numai paltonul. Cel mai puternic dintre ei, poate conducătorul de haită, a târât paltonul în bot ca pe un leș prin jumate de curte până la locul de apel. Am alergat după câine reușind chiar să-mi salvez paltonul, dar asta doar fiindcă el i-a dat drumul din bot.

Două zile mai târziu omul cu pâinea a trecut pe lângă mine cu cotiga lui. Și pe cearșaful alb era întinsă o mătură nouă făcută dintr-o coadă de lopată și din crengile mele de brad.

În trei zile era Crăciunul - un cuvânt care ți-asază în case brazii verzi. În valiza mea n-aveam decât mănușile verzi de lână de la Tante Fini. Avocatul Paul Gast lucra de două săptămâni ca mecanic într-o fabrică. I-am comandat niște sârmă.

Mi-a adus o legătură de bucăți de sârmă de lungimea mâinii, strânse la un capăt ca un pământuf. Am construit un pom din sârmă, am desfăcut mănușile și-am prins de crengi fire verzi de lână, dese ca acele de brad.

Pomul de Crăciun era așezat pe măsuța de sub ceasul cu cuc. Avocatul Paul Gast a atârnat în el două globuri de pâine. Nu m-am întrebat pe-atunci cum de avea pâine de prisos pentru împodobitul pomului, fiindcă eram sigur că a doua zi avea să mănânce globurile de pâine și fiindcă în timp ce frământa globurile povestise despre acasă.

În fiecare dimineață înainte de începerea orelor, cu patru săptămâni înaintea Crăciunului, la noi la gimnaziu în Vișeu de Sus se aprindea coroana de advent. Coroana atârna deasupra catedrei. Profesorul nostru de geografie se numea Leonida și era complet chel. Lumânările ardeau și noi cântam O, brad frumos, o, brad frumos, cu cetina tot ver... Și pe dată ne-am oprit din cântat, fiindcă Leonida a țipat: Au! Pe chelie îi picurase ceară trandafirie. Leonida a strigat: Stingeți lumânările! Leonida s-a dus țopăind la speteaza scaunului scoțând din haină un briceag de tablă, era un pește argintiu. Vînoa', a strigat Leonida deschizând briceagul și aplecându-se. Iar eu i-am răzuit cu cuțitul ceara de pe chelie. Nu l-am tăiat. Dar după ce m-am așezat iar în bancă la locul meu, a venit cu pas decis la mine și mi-a ars o palmă. Când am vrut să-mi șterg lacrimile din ochi, a țipat: Măinile la spate!

Zece ruble.

Bea Zakel îmi făcuse rost de unpropusk, o foaie de liberă trecere pentru bazar. Nu-i îngăduit să-i povestești nici unui înfometat de perspectiva unei permisii în afara lagărului. N-am spus nimănui. Mi-am luat perna și jambierele de piele de la domnul Carp, ca totdeauna era vorba de manevra cu trocul de calorii. La ora 11 m-am înființat la poartă și am pornit la drum - am pornit amândoi la drum, foamea mea și cu mine.

Mai era încă cețos după ploaie. În noroi stăteau negustori cu șuruburi ruginite și roți dințate, și băbuțe zbârcite cu veselă de tinichea și grămăjoare de vopsea albastră pentru case. Băltoacele erau albastre în jurul vopselei. Iar alături zăceau grămezi de zahăr și sare, prune uscate, mălai, mei, arpacaș și mazăre. Chiar și plăcintă de mălai cu terci din sfeclă de zahăr pe frunze verzi de hrean. Femei știrbe cu canistre de tinichea cu lapte-acru îngroșat, și un băiat olog în cârjă cu o găleată plină de sirop roșu de zmeură. Vagabonzi sprinteni alergau încolo și-ncoace oferind cuțite și furculițe strâmbate și undițe. În cutii de conserve americane peștișori argintii săgetau apa ca niște ace de siguranță vie.

Cu jambierele mele de piele pe braț mă strecuram prin învâlmășeala de oameni. În fata unui bătrân în uniformă, cu găuri chelboase în păr și o platoșă din mai multe duzini de decorații de război se găseau pe jos două cărți - una despre Popocatepetl și cealaltă cu doi purici mari pe copertă. Am răsfoit de la un cap la altul cartea cu purici fiindcă avea multe imagini. Doi purici într-un leagăn, alături mâna dresorului cu un bici minuscul; un purice pe speteaza unui balansoar; un purice înhămat la o trăsură de nuntă formată dintr-o coajă de nucă; pieptul unui băiat cu doi purici așezați între sfârcuri și, coborând simetric până jos la buric, două lăntișoare de lungime egală formate din mușcăături de purice.

Bătrânul în uniformă mi-a tras de pe braț jambierele de piele ducându-le la piept, apoi punându-le pe umăr. I-am arătat că sunt pentru picioare. A râs cavernos, din burtă, așa cum râdea câteodată la apel Tur Priculici, așa cum leorbăie curcanii mari. Buza superioară i se agăța tot mereu de un ciot de dinte. Un negustor din preajmă ni s-a alăturat și a-nceput să-nvârtă între degete șirețelele de piele ale jambierelor. După aceea a venit unul care ținea în mână niște cuțite, și-a vârât marfa în buzunarul de la haină și și-a lipit

jambierele la stânga și la dreapta de ambele șolduri, apoi de fund, țopăind totodată ca un nebun. Iar cel în uniformă cu ciotul de dinte îl acompania bășindu-se pe gură. Apoi a venit unul cu gâtul învelit grijuliu și cu o cârjă a cărei proptea de mână era lama ruptă a unei coase înfășurată în cârpe. Și-a vârât la iuțeală bățul cârjei într-una din jambiere și-a zvârlit-o în aer. Am fugit după ea și-am cules-o de jos. Și puțin după asta a venit în zbor și cea de-a doua jambieră. Iar când m-am aplecat după a doua, în noroi mai era în afară de jambieră și o bancnotă mototolită.

O fi pierdut-o careva, bine-ar fi să nu-i fi simțit încă lipsa – mi-am zis. Poate-o caută deja, dar e posibil ca încă dinainte, în timp ce mă luau în bășcălie, sau chiar în clipa asta, când m-amelec, unul din șleahtă să fi văzut bancnota și-acum se uită la ce fac. Șleahta încă mai râdea de mine și de jambierele mele pe când eu strângeam de-acum banii în pumn.

Trebuia iute de tot să mă fac nevăzut, așa că m-am vârât în vâlmășag. Am strâns jambierele de piele la subsuoară și-am netezit bancnota – erau zece ruble.

Zece ruble erau o avere. Nu mai socoti atât, mănâncă, mi-am zis, și ce nu poți mânca, bagi la pernă. Nu-mi mai sta capul la jambierele de piele, marfa asta penibilă de pe o altă planetă nu mă făcea decât să bat la ochi. Le-am lăsat să cadă jos de la subsuoară, și-am țâșnit cu cele zece ruble ale mele iute ca un peștișor de argint în cealaltă direcție.

Gâtul îmi zvâcnea, eram scaldat în sudori de frică și mi-am cumpărat de două ruble două pahare de sirop roșu de zmeură pe care le-am băut dintr-o sorbitură. Apoi mi-am cumpărat două plăcinte de mălai cu terci din sfeclă de zahăr, la care am mâncat și frunzele de hrean; erau amare – cu siguranță că pentru stomac erau sănătoase ca un medicament. Apoi am cumpărat patru piroști umplute cu brânză. Două pentru pernă, două le-am mâncat. După care am băut o cănuță de lapte-acru îngroșat. Mi-am mai luat două turte de floarea-soarelui și le-am mâncat pe amândouă. Apoi l-am văzut iar pe băiatul olog și-am mai băut un pahar de sirop roșu de zmeură. După aceea mi-am numărat banii, o rublă și șase copeici. Nu-mi mai ajungea pentru zahăr și nici chiar pentru sare. În timp ce-mi număram banii, femeia cu prune uscate se uitase la mine cu un ochi căprui și-un altul complet alb, fără pupilă, ca o boabă de fasole. I-am arătat banii din mână. A împins deoparte banii spunând: nu, și-a fluturat din brațe cum ai alunga o muscă. Am rămas pironit locului continuând să arăt spre bani. Am început să tremur și să-mi fac cruce și să murmur ca la rugăciune: Tatăl nostru, ajută-mă cu-această afurisită de țestoasă îngrozitoare. Du-o în ispită, Doamne, și mă izbăvește de rău, am murmurat și m-am gândit la sfințenia rece a Feniei, iar la sfârșitul rugăciunii am rostit un AMIN aspru și clar, pentru a da stăruinței mele un fason. Femeia a fost mișcată și m-a fixat cu ochiul ei de fasole. Mi-a luat banii și a umplut o veche șapcă verde de cazac cu prune uscate. Jumătate din ele le-am golit în pernă, și restul în căciula mea vătuită pentru a le mânca pe loc. Și când am terminat prunele din căciulă, am mâncat cele două piroști rămase în pernă. În afara prunelor uscate nu mai rămăsese nimic în pernă.

Vântul trecea cald prin salcâmi, noroiul din băltoace se usca și se cojea în formă de cești cenușii. Pe cărarea din marginea străzii spre lagăr o capră se-nvârtea în cerc. Gâtul i se julise de cât trăsese de funie. Capra nici nu mai ajungea la iarbă, de prea multe ori i se-nfășurase funia în jurul țărșului. Avea privirea alungit-verzuie, lunecătoare a Beei Zakel și aerul chinuit al Feniei. A vrut să se ia după mine. Mi-am amintit de caprele albastre, uscățive, înghețate, despicate de-a lungul, cu care atunci în vagonul de vite făcusem focul. Eram abia la jumătatea drumului de întoarcere – se făcuse prea târziu, și colac peste pupăză la poarta lagărului aveau să dea și peste prunele uscate. Ca să le pun la adăpost de soldații de pază, mi-am vârât mâna în pernă și le-am mâncat. Printre plopilor din spatele satului rușilor se zărea deja turnul de răcire al fabricii. Deasupra norului său alb, soarele devenise pătrat și mi s-a furișat în gură. Cerul gurii mi-era ca zidit, mi-am tras răsuflarea. Stomacul mă-nțepa, mațele îmi ghiorăiau și mi se-nvârteau în burtă ca niște iatagane. Mi-au dat lacrimile, turnul de răcire a-nceput să se-nvârtească. M-am sprijinit de-un dud și pământul de sub el a-nceput să se-nvârtească. Un camion a-nceput să fâlfâie pe stradă. Pe cărare trei câini vagabonzi au început să se topească unu-ntr-altul. Am vărsat lângă copac, și-așa de rău îmi părea de scumpetea asta de mâncare, că vărsăm și plângem.

După care totul zăcea risipit pe jos lângă dud, licărind.

Totul, totul, totul.

Mi-am sprijinit capul de trunchi și m-am uitat la licărirea aceea mestecată mărunț ca și cum aș putea s-o mănânc din nou cu ochii. Apoi am pășit pe sub primul turn de pază prin vântul gol, cu perna goală și burta goală. Eram același ca mai înainte, doar că fără jambierele de piele și de viață¹. Santinela scuipa din turn coji de semințe de floarea-soarelui, care zburau prin aer ca muștele. Golul din mine era amar ca fierea, mi-era tare rău. Dar încă de la primii pași făcuți în curtea lagărului m-am întrebat din nou, dacă ia cantină o mai fi supă de varză. Cantina se-nchisese deja. Și în ritmul clămpănitor al sabotilor mei de lemn, mi-am spus:

Există matroana cu norul ei alb. Mai există lopata mea, și-un loc în baracă, și precis că și-o strungăreață între a flămânzi și a crăpa. Trebuie doar s-o gădesc, fiindcă mâncatul e mai tare ca mine. Sfințenia rece a Feniei, șchioapa, gândește just. Ea-i imparțială și-mi porționează mâncarea. De ce-aș mai merge la bazar, lagărul mă ține prizonier spre binele meu, nu pot s-ajung de râsul iumii decât în locuri de care nu aparțin. În lagăr sunt acasă, santinela de dimineață m-a recunoscut, mi-a făcut semn cu mâna să intru pe poartă. Iar câinele de pază a rămas culcat pe pavajul cald, mă știe și el. Mă cunoaște și locul de apel, și drumul spre baraca mea îl gădesc cu ochii închiși. Ce nevoie am de-o permisie în afara lagărului? Eu am lagărul, și lagărul mă are pe mine. Am nevoie doar de-un pat și de pâinea Feniei și de blidul meu de tinichea. Nici măcar de Leo Auberg n-am nevoie.

¹ în germană: Ledergamaschen, Lebensgamaschen.

Despre îngerul foamei.

Foamea e un obiect.

Îngerul s-a urcat la creieri.

Îngerul foamei nu gândește. Gândește just.

Nu greșește niciodată.

Îmi cunoaște limitele, și-și știe direcția.

Știe de unde provin, și-și cunoaște efectul. A știut totul încă dinainte de a mă fi întâlnit și-mi cunoaște viitorul.

Spânzură ca argintul-viu în toate capilarele. Dulcele din cerul gurii. Presiunea aerului ți-a strâns stomacul și toracele. Prea multă frică.

Totul a devenit ușor.

Cu ochiul deschis, îngerul foamei umblă pe-o singură parte. Se-mpleticește în cercuri strânse și balansează pe leagănul respirației. Cunoaște dorul de casă din creier și fundăturile din aer.

Cu foamea deschisă, îngerul aerului umblă pe de altă parte, își șoptește și-mi șoptește la ureche: Acolo unde încarci ceva, poți și descărca. Îngerul e din aceeași carne pe care-o amăgește. O va fi amăgit-o.

Cunoaște pâinea proprie și pâinea obrazilor, și-l trimite înaintea pe iepurele alb.

Spune că se-ntoarce iar, dar rămâne aici.

Când vine, vine vârtos. E cât se poate de limpede: 1 lopată cu vârf = 1 gram de pâine. Foamea-i un obiect.

Secrete latinești.

După ce-am isprăvit cu crăpelnița de la cantină, împingem la perete mesele de lemn și băncile lungi. Când și când ni se permite să dansăm aici sâmbăta până-n noapte la douăsprezece fără un sfert. După care punem totul la loc. La douăsprezece fix din difuzorul curții răsună imnul rusesc, moment când fiecare trebuie să fie iar în baraca lui. Sâmbăta rachiul din sfeclă de zahăr îi binedispune pe soldații de pază, și degetul apasă iute pe trăgaciul armei. Dacă duminica dimineața se-ntâmplă ca vreunul să zacă mort în curte, asta se cheamă încercare de evadare. Faptul că a trebuit să fugă prin curte, în chiloți, la latrină, fiindcă maștele subțiate nu mai digeră supa de varză - asta nu-i o scuză.

Cu toate astea îi mai ardem câte-un tango sâmbăta la cantină. Când dansezi, trăiești pe poante - ca Madona lunii noi de la Café Martini în lumea din care provii. Într-o sală de bal cu ghirlande și lampioane, cu rochii de seară, broșe, cravate, batiste la rever, butoni de manșetă. Maică-mea, cu două bucle spiralate pe obraji și cocul ca un coșuleț de răchită, dansează în sandale maro-deschis cu tocuri înalte și-n jurul gleznelor curelușe subțiri ca niște coji de pară. Poartă o rochie verde din mătase satinată și chiar pe inimă o broșă cu patru smaralde, trifoiul cu patru foi. Iar taică-meu - costumul cenușiu ca nisipul cu batistă albă la rever și garoafa albă la butonieră.

Eu însă dansez ca un condamnat la muncă forțată și am păduchi în pufoaică, și obiele-mpuțite în galoși, și mă ametește amintirea sălii de bal de-acasă, și golul din stomac. Dansez cu una din cele două Zirri, cu Zirri Kaunz care are perișori mătăsoși pe mâini. Pe cealaltă Zirri, cea cu negul de mărimea unei măslina sub degetul inelar, o cheamă Zirri Wandschneider. În timp ce dansăm, Zirri Kaunz mă asigură că este din Kastenholtz, și nu ca ailaltă, din Wurmloch¹. Și că mama ei a crescut la Agnita, iar tata, la

Wolkendorf². Că înainte de a veni ea pe lume, părinții s-au mutat la Kastenholz³ fiindcă tatăl ei cumpărase acolo o vie mare.

— Mai există și un sat care se cheamă Liebling, și un oraș care se cheamă GroEscham⁴ – zic eu – dar nu în Ardeal, ci în Banat.

— Habar n-am de Banat, spune Zirri, e-o chestiune la care nu mă pricep.

— Nici eu, spun și mă-nvârtesc în jurul lui Zirri în pufoaica mea transpirată, iar pufoaica ei transpirată se-nvârtește în jurul meu. Cantina întregă se-nvârtește. Nu-i nimic de înțeles când totul se-nvârtește. Nici casele de lemn din spatele lagărului nu-s de înțeles, spun eu, li se zice „case finlandeze”⁵, dar în ele locuiesc ucrainenii ruși.

După pauză urmează tangoul. Dansez cu cealaltă Zirri. Cântăreața noastră, Loni Mich, stă cu jumătate de pas înaintea muzicanților. Când cântă La Paloma, mai face-o juma de pas înainte, fiindcă vrea întregul cântec numai pentru ea. Brațele și picioarele și le ține țepăn, rostogolește ochii, își leagă capul. Începutul de gușă îi tremură, glasul i se asprește ca bulboana unei ape adânci:

Și iute vasul se duce la fiind Mai târziu ori mai curând Ceasul la toți ne-o sosi Hai, corăbieri, pânzele-n vânt Toate odat' or sfârși Marea cândva ne-o-nghiți Și-adâncul se știe nicicând Nu l-a-ntors pe vreunul din noi¹.

În cazul Palomei dansate plisat toată lumea se cuvine să tacă. Rămâi fără grai și te gândești la ce trebuie, chiar dacă nu vrei. Și fiecare-și cară dorul de casă ca pe-o ladă grea. Zirri își târăște picioarele, eu îmi proptesc mâna-n șalele ei până ce reintră în ritm. În urmă cu câteva clipe și-a întors capul ca să nu-i văd fața. Spinarea îi tremură, o simt cum plânge. Smârcâitul e îndeajuns de tare, nu-i spun nimic. Ce-aș putea să-i spun decât să nu mai plângă.

Fiindcă fără degetele de la picioare n-ai cum dansa, Trudi Pelikan șade în margine pe-o bancă și eu m-așez lângă ea. Degetele de la picioare i-au degerat din prima iarnă. Vara i-au fost strivite sub căruța cu var. Toamna i le-au amputat fiindcă sub bandaje se strecuraseră viermi. De-atunci Trudi Pelikan merge-n călcâi, și-aduce umerii în față și se-apeacă pe spate. Asta face ca spinarea să-i fie rotundă și brațele țepene ca niște cozi de lopată. Pentru că n-o puteau folosi nici pe șantier, nici într-o fabrică ori ca ajutor la garaj, a lucrat din cea de-a doua iarnă ca îngrijitoare în baraca bolnavilor.

Vorbim despre baraca bolnavilor – că nu-i decât o șandrama unde oamenii crapă. Trudi Pelikan zice:

— N-avem nimic care s-ajute la ceva, doar ihtiol pe care-l ungem pe piele. Felcera-i rusoaică și e de părere că nemții mor în valuri. Valul de iarnă e cel mai mare. Cel de vară cu epidemiile e-al doilea ca mărime. Toamna se coace tutunul după care urmează valul de toamnă.

Note:

1 Textul citat de Herta Müller în roman reprezintă versiunea germană, semnată de regizorul și actorul Helmut Käutner și cântată de Hans Albers prin anii '40 ai secolului trecut, a faimosului cântec sud-american La Paloma.

Aia se otrăvesc cu decoct de tabac, că-i mai ieftin ca rachiul de huilă. Și să-ți tai venele cu cioburi de sticlă e absolut pe gratis, cum e și să-ți retezi mâna sau piciorul. Și tot pe gratis, dar mai anevoios – mai zice Trudi Pelikan – e să te dai cu capul de zidul de cărămidă până cazi lat.

Pe cei mai mulți nu-i cunoșteai decât din vedere, de la strigarea apelului sau de la cantină. Știam deja că mulți nici nu mai erau. Dar, dacă nu-i văzusem cu ochii mei prăbușindu-se la pământ, nu-i socoteam morți. Mă feream să-ntreb unde-s ăia acum. Când dispui de-atâta material didactic despre alții care ies din horă mai rapid ca tine, frica ajunge să fie mare. Și cu timpul – covârșitoare, seamănă deci ca două picături de apă cu indiferența. Cum altfel ai putea fi sprinten când îl descoperi primul pe mort. Trebuie să-l despoi iute cât încă mai e elastic și mai înainte ca un altul să-i ia hainele. Trebuie să-i iei din pernă pâinea economisită mai înainte s-apară un altul. Scuturatul morților e felul nostru de a-i jeli. Când în baracă sosește targa, conducerea lagărului nu trebuie să se mai aleagă cu nimic altceva în afara cadavrului.

Când mortul nu-i un cunoscut personal, nu vezi în treaba asta decât câștigul. Să-i scuturi pe morți nu-i ceva rău, în cazul opus cadavrul ar proceda cu tine la fel și tu i-ai permite-o. Lagărul e-un univers practic. Nu-ți dă mâna să te sfiești și să te-nfiori. Acționezi cu o indiferență stabilă, poate cu o satisfacție descurajată. N-are nimic de-a face cu bucuria răutăcioasă. Eu așa cred: cu cât sfiala de morți devine mai mică, cu-atât mai mult te-agăți de viață. Și cu-atât ești mai dornic de orice amăgire. Cauți să te convingi că cei ce lipsesc au ajuns doar într-un alt lagăr. Ceea ce știi nu-i valabil – tu crezi opusul. Ca și tribunalul pâinii, scuturatul morților nu cunoaște decât prezentul, dar nu acționează cu violență. Totul se desfășoară obiectiv și pașnic.

Acasă-n curte crește-un tei, La umbra lui ades am stat, De-o fi să mă întorc cândva N-am să mai plec de-aici vreodat'1.

Note:

1 Cântec în stil popular al compozitorului austriac Robert Stolz (1880-1975) pe versurile libretistului Bruno Hardt-Warden.

Asta o cântă Loni Mich, cântăreața noastră, cu fruntea îmbrobonită de sudoare. Iar Lommer-cu-titera își tine instrumentul pe genunchi, și la degetul mare are inelul său metalic. După fiecare vers al cântecului ciupește din corzi un ecou mângâietor și cântă și el. Iar Kowatsch Anton împinge de câteva ori toba lui mai în față, până ce reușește să se chiorască la figura lui Loni printre bețișoarele tobei. Perechile-și croiesc drum prin cântec și se mai poticnesc țopăind ca păsările la aterizare, când bate-un vânt tăios. Trudi Pelikan spune că oricum nu mai suntem în stare să mergem, ci doar să dansăm – suntem o vată groasă cu apă legănată și oase ce clămpănesc mai stins ca bătăile de tobă. Își motivează argumentația enumerându-mi secretele ei latinești din baraca bolnavilor.

Poliartrită, miocardită, dermatită, hepatită. Encefalită. Pelagră. Distrofie cu botu-n dungă, numită țeastă-de-macac. Distrofie cu mâna-nțepenită rece, numită gheară-de-cocoș.

Dementă. Tétanos. Tifos. Eczeme. Sciatică. Tuberculoză.

Apoi urmează dizenteria cu sânge roșu-deschis în scaun, furuncule, abcese, atrofie musculară, pielea uscată cu râie, parodontoză cu căderea dinților, carii dentare. Trudi Pelikan nu amintește de degerături. Nici de degerăturile feței cu pielea cărămizie și cu pete colțuroase, albe, care la prima încălzire de primăvară devin maro-închis așa cum încă de pe acum ele colorează fețele celor ce dansează. Și, pentru că nu zic și nu-ntreb nimic, Trudi mă ciupește tare de braț și spune:

— Leo, vorbesc serios, să nu mori iarna. Și toboșarul cântă cu Loni pe două voci:

Nu mai visa marinare Nu te gândi la acas'1.

În timp ce ăia doi cântă, Trudi îmi spune că iarna morții sunt stivuiți în curtea din spate și-acoperiți cu lopeți de zăpadă, rămânând așa câteva nopți până ce-au înghețat bocnă. Că groparii sunt niște puturoși nemernici, că taie cadavrele în bucăți ca să nu mai sape o groapă, ci doar o gaură.

Note:

1 Cântec scris și cântat de cântărețul și actorul austriac Freddy Quinn (n. 1931).

Am ascultat-o pe Trudi Pelikan cu atenție și simt în mine câte ceva din secretele ei latinești. Muzica mai dezmoștește Moartea care se ia de braț cu ceilalți, legănându-se ritmic.

Mă refugiez din muzică în baraca mea. Pe ambele turnuri de pază din partea străzii, santinelele, subțiri și-ncremenite, stau de parc-ar fi coborât din lună. JDin proiectoarele de urmărire curge lapte, din postul de gardă de la intrarea în lagăr zboară râsete în curte, acolo se bea iar rachiu din sfeclă de zahăr. Și pe corsoul lagărului stă un câine de pază. Ochii-i sunt de jăratric verde, între labe ține un os. Cred că-i un os de găină. Il invidiez. O simte și mârâie. Trebuie să fac ceva ca să nu sară la mine, și-i spun: Vania.

Precis că nu-l cheamă așa, dar se uită la mine ca și cum mi-ar putea spune și el pe nume, numai să vrea. Trebuie s-o șterg înainte ca el s-o facă, măresc pasul și întorc de câteva ori capul, ca nu cumva să se ia după mine. Ajuns la ușa barăcii văd că încă nu s-a aplecat după os. Tot se mai uită în urma mea, sau în urma vocii mele și-n urma lui Vania. Și pe un câine de pază memoria îl mai lasă și-i revine. Și foamea nu-l lasă și revine. Și singurătatea e ca el. Poate că singurătatea rusească se cheamă Vania.

Mă vâr în pat așa îmbrăcat cum sunt. Ca totdeauna deasupra măsuței de lemn arde becul de serviciu. Ca totdeauna când nu pot adormi îmi pironesc privirea pe burlanul de sobă cu boțituri negre la genunchi și pe cele două conuri de brad metalice ale ceasului cu cuc. Iar apoi mă revăd copil.

Stau acasă în ușa de la verandă, am părul negru buclat și nu ajung nici măcar până la clanța ușii. Țin în brațe un animal de pluș – un cățel maro. Il cheamă Mopi. Pe culoarul din lemn vin părinții mei întorși din oraș. Mama și-a înfășurat în jurul mâinii lanțul de la gentuța roșie de lac, să nu zornăie prea tare când urcă scara. Tata ține în mână pălăria albă de pai. Se duce în cameră. Mama se oprește, îmi dă părul de pe frunte și-mi ia cățelul pe care-l

strâng în brațe. Il pune pe masa din verandă, lanțul de la gentuța de lac zornăie și eu spun:

— Dă-mi-l pe Mopi, ca să nu fiu singur.

Râde:

— Doar mă ai pe mine.

Spun:

— Tu poate mori, dar Mopi, nu.

Prin sforăitul ușor al amărăților care nu mai au putere să meargă la dans mi-aud glasul de copil. E-atât de catifelat, că mă trec fiorii. Un cățel de COCOLIT și CULCUSIT la > > > piept - ce mai cuvinte pentru un cățel de pluș umplut cu rumeguș. Și-aici, în lagăr, tot timpul doar: CULCAT!

— Căci te supui și taci de frică. Iar pe rusește la „a mânca” îi zice KUȘATI1. Numai asta nu vreau acum, să mă gândesc la mâncare. Mă cufund în somn și visez.

Am străbătut cerul călare pe-un porc alb până acasă. De sus din aer ținutul se deslușește clar, contururile sunt în bună regulă, ba chiar îngrădite. Dar prin tot ținutul sunt valize ale nimănu, și printre ele pășunează oi ale nimănu. De gâtul lor atârnă conuri de brad, care sună însă ca niște clopoței. Eu zic:

Iată ori un staul mare cu valize, ori o gară mare cu oi. Păi, aici nu mai locuiește nimeni, încotro s-o apuc? Îngerul foamei se uită din ceruri la mine și-mi zice: la-o călare îndărăt. Eu zic: Păi atunci o să mor.

Dacă mori, voi face totul portocaliu, și n-o să te doară - zice el.

Și-o iau călare îndărăt, iar el se ține de cuvânt. În timp ce mor, cerul de deasupra turnurilor de pază e portocaliu, și nu mă doare.

Apoi mă trezesc și-mi șterg cu perna colțurile gurii. E locul pe care noaptea-l iubesc ploșnițele.

Calupuri de zgură.

Calupurile de zgură sunt cuburi de zid din zgură, ciment și lapte de var. Erau amestecate într-un malaxor de beton, bătătorite într-o presă manuală de compactat. Cărămidăria se afla în spatele uzinei de cocsificare de cealaltă parte a rampei de descărcat, lângă haldele de deșeuri. Acolo era loc îndeajuns pentru a usca mii de calupuri de zgură proaspăt presate. Se întindeau pe pământ unele lângă altele în șiruri strânse, precum pietrele funerare într-un cimitir al eroilor căzuți. Note:

1 în original, joc de cuvinte intraductibil: Kuscheltier (animal de pluș cu care copiii se joacă, alintându-l), kuschen (comanda pentru un câine: Culcat!; fig.: a se supune, a da ascultare); și, în fine, cuvântul rusesc pe care autoarea îl explică chiar în text.

Acolo unde terenul avea ridicături și gropi, șirurile erau vălurite. În afară de asta, fiecare își așeza calupul nițel altfel în șir. Fiecare își ducea calupul în mâini, pe-o scândurică. De la numeroasele calupuri ude scândurelele se umflaseră, erau crăpate și găurite.

Căratul calupurilor era un lung act de balans, patruzeci de metri de drum de la presă la sectorul de uscare. Pentru că fiecare din noi se balansa altfel, șirurile ieșeau strâmbe. Asta și pentru că drumul se schimba odată cu

fiecare calup depus, avansând ori retrăgându-se un pic ori chiar la mijloc de rând, fiindcă trebuise să înlocuiești un calup nereușit, ori fiindcă se irosise un loc în șirul uscat din ziua precedentă.

Un calup proaspăt presat avea o greutate de zece kilograme și era fărâmicios ca nisipul ud. Scândurica trebuia s-o porți ținând-o în dreptul burții cu pas elastic, coordonându-ți limba, umerii, coatele, șoldurile, burta și genunchii cu arcuirea degetelor de la picioare. Cele zece kilograme încă nici nu erau o cărămidă, și nu trebuiau să prindă de veste că le cărai. Trebuia să le păcălești, să le legeni în valuri egale fără ca ele să se clatine și, ajuns în sectorul de uscare, să le lepezi de pe scândurică dintr-o împinsătură. Rapid și uniform, în așa fel încât să aterizeze pe pământ cu o spaimă netedă, lunecătoare, și fără zdruncinătură. Trebuia să te lași pe vine, genunchii ca pe arcuri, până ce scândurică ți-ajungea sub bărbie, apoi să rășchiri coatele ca pe aripi și să lași calupul să gliseze cu precizie. Numai așa puteai să-l așezi la milimetru lângă un altul fără a strica nici muchiile sale, nici pe cele ale calupului învecinat. O mișcare greșită când balansai elastic, și gata, calupul se surpa ca o baligă.

De la căratul calupurilor și mai ales de la lăsatul lor jos ți se schimonosea și fața. Trebuia să ții limba țeapăn, și ochii pironiți. Dacă o dădeai în bară, de furie nici nu puteai barem să drăcuiești. De-atâta înțepenire, după fiecare tură de calupuri, ochii și buzele noastre luau forma pătrată a cărămizilor de zgură. Pe lângă toate mai intervenea aici și cimentul. O lua la sănătoasa, zbura prin aer. Era mai mult ciment lipit de noi, de malaxor și de presă decât era în calupuri. Când le presai, așezai de fiecare dată mai întâi scândurică în matrița de presare. Pe care apoi o umpleai turnând cu lopata amestecul, și-l bătătoreai cu pârghia de presare până ce laolaltă cu scândurică cubul se ridica în matrița de presare. Atunci apucaii scândurică de ambele capete și-o duceai de-acolo, călcând elastic și balansându-te, până la sectorul de uscare.

Calupurile de zgură erau presate zi și noapte. În zorii zilei matrița de presare încă era rece și aburită, picioarele încă ușoare, sectorul încă nu în bătaia soarelui. Pe piscurile haldelor de deșeuri soarele se-nălța deja incandescent. La amiază arșița devenea covârșitoare. Picioarele-și ieșeau din pasul lor măsurat, în gambe îți zbârnâia fiecare nerv, genunchii îți tremurau. Degetele îți amorteau. Nu mai puteai ține limba țeapăn când lăsaai jos calupurile. Multe rebuturi și mulți pumni încasați în spinare. Seara proiectorul își trimitea conul de lumină peste sector. În lumina crudă, malaxorul și presa arătau ca niște mașinării împâslite. Fluturi de noapte se-nvârtejeau prin aer - nu numai lumina o căutau ei, mirosul umed al amestecului îi atrăgea ca exalația unor flori nocturne. Se așezau tamponând calupurile cu trompa și cu picioarele de ațe, cu toate că sectorul de uscare era pe jumătate cufundat în întuneric. Fluturii se așezau și pe calupul pe care tocmai îl cărai, distrăgându-ți atenția de la balansare. Le vedeai perișorii pe cap, rotocoalele de podoabe din jurul burții și-i auzai foșnind din aripi de parcă brusc calupul ar fi prins viață. Uneori veneau câte doi, trei odată, șezând ca și cum tocmai ar fi ieșit din interiorul calupului. Ca și cum amestecul umed de pe scândurică ar fi nu

din zgură, ciment și lapte de var, ci un bulgăr de larve presat rectangular, din care ies fluturi de noapte. Se lăsau purtați de la presă până la sectorul de uscare, din lumina proiectorului în zona umbrelor multistratificate. Aceste umbre erau oblice și periculoase, deformând conturul calupurilor și dislocând măsura șirurilor. Calupul de pe scândurică nu mai știa nici el însuși cum arată. Devenea nesigur, nu era permis să-i confunzi muchiile cu muchiile umbrelor. Dinspre haldele de reziduuri venea și de-acolo o vraște amăgitoare de pâlpâiri. Scânteiau în nenumărate locuri făcând ochi galbeni ca animalele de noapte, care-și produc propria lumină și-și luminează ori incendiază insomnia. Ochii incandescenti ai haldelor de deșeuri miroseau pătrunzător a pucioasă.

Spre dimineață se făcea răcoare, un cer de sticlă lăptoasă. Picioarele îți deveneau mai ușoare, sau cel puțin în mintea ta, căci schimbul turelor de lucru era aproape și voiai să uiți cât ești de obosit. Proiectorul era și el obosit, acoperit de lumina de zi și palid. Peste cimitirul nostru ireal al eroilor căzuți aerul albastru se așternea egal peste toate șirurile, peste toate calupurile. În jur se propaga o dreptate tăcută, singura ce exista aici.

Calupul de zgură o ducea bine, morții noștri n-aveau nici șiruri, nici pietre. Dar nu trebuia să te gândești la asta, altfel în zilele sau nopțile următoare n-ai mai fi putut pași elastic și balansa. Doar un pic dacă te gândeai la asta, că și urmau multe rebuturi și mulți pumni încasați în spinare.

Flaconul de bună-credință și cel sceptic.

Era vremea-lui-piele-și-oase, veșnicia supei de varză. Kapusta dimineața la sculare, kapusta seara după apel. KAPUSTA e varză, pe rusește, și supă rusească de varză înseamnă că deseori nu-i pic de varză în ea. Fără rusă și fără supă, kapusta e un cuvânt format din două lucruri pe care nu le leagă nimic în afara acestui cuvânt: din românescul CAP, și din PUSTĂ – șesul unguresc. Și-ți închipui asta în germană, și lagărul e rusesc precum supa de varză. Cu asemenea absurdități te crezi șmecher. Dar cuvântul descompus KAPUSTA nu-i bun de cuvânt de foame. Cuvintele de foame sunt o hartă, în loc de nume de țări rostești în cap nume de mâncăruri. Supă de carne cu tăitei, tocătură, cotlet, ciolan de porc fiert, friptură de iepure, găluște de ficat, pulpă de căprioară, iepure marinat etc.

Fiecare cuvânt de foame e un cuvânt de mâncare, ai imaginea mâncării în fața ochilor, și gustul ei în cerul gurii.

Cuvintele de foame sau cuvintele de mâncare îți hrănesc fantezia. Se mănâncă ele singure, și le place. Nu te satură, dar barem participi la masă. Orice înfometat cronic își are propriile preferințe, cuvinte de mâncare rare, dese și permanente. Fiecăruia îi place mai mult un alt cuvânt. Ca și kapusta, nici loboda nu era bună de cuvânt de mâncare, pentru că o mâneai cu adevărat. Trebuia s-o mănânci.

Cred că atunci când ți-e foame, orbirea și vederea sunt același lucru, foamea oarbă vede cel mai bine mâncarea.

Există cuvinte de foame mute și altele zgomotoase, la fel cum în foame există o parte secretă și-o alta publică. Cuvintele de foame, deci cuvintele de mâncare domină discuțiile, și cu toate astea tot singur rămâi. Fiecare-și

mănâncă singur cuvintele. Ceilalți care mănâncă o fac tot pentru ei înșiși. Participarea afectivă la foamea celorlalți e zero, nu poți flămânzi împreună cu alții.

Ca mâncare de bază, supa de varză era motivul pentru care-ți pierdeai carnea de pe trup și mintea din caP. Îngerul foamei alerga isteric primprejur. Își pierdea orice măsură crescând într-o zi cât nu creștea nici o buruiană într-o vară-ntreagă, și nici o zăpadă într-o iarnă-ntreagă. Poate că atât de mult cât crește un copac înalt și ascuțit în întreaga lui viață. Mi se pare că îngerul foamei nu doar creștea, ci se și înmulțea. Deși ne asemănam cu toții, el îi procura fiecăruia propriul lui chin personal. Căci în trinitatea de piele, oase și apă distrofică, bărbații și femeile nu mai pot fi deosebiți, și sexual sunt trași pe linie moartă. Ce-i drept, continui să spui ăla sau aia, la fel cum spui și pieptenele ăsta sau baraca asta. Și ca și-acestea oamenii pe jumătate morți de foame nu sunt de gen bărbătesc sau femeiesc, ci obiectiv neutrali ca niște obiecte – probabil de gen neutru.

Indiferent unde mă aflam – în pat, printre barăci, la rampa de descărcare în schimbul de zi sau de noapte, sau cu Kobeian în stepă, sau la turnul de răcire, sau la bania¹ după terminarea turei, sau la cerșit – tot ce făceam era lihnit de foame. După lungime, lățime, înălțime și culoare orice obiect se potrivea cu gabaritul foamei mele. Între bolta cerului sus și colbul de pe pământ, fiecare loc mirosea a altă mâncare. Corsoul lagărului mirosea a zahăr ars, intrarea în lagăr a pâine proaspăt scoasă din cuptor, traversarea străzii de la lagăr la fabrică a caise calde, gardul de lemn al fabricii a nuci zaharisite, intrarea în fabrică a ouă-jumări, rampa de descărcare a ardei înăbușit, zgura haldelor de deșeuri a supă de roșii, turnul de răcire a vinete prăjite, labirintul țevilor din care țâșnea aburul a ștrudel cu vanilie. Bulgării de gudron din bălării miroseau a compot de gutui și bateriile de cocsificare a pepene galben. Era vrajă și chin. Până și vântul hrănea foamea, țesând mâncăruri vizibile, deloc abstracte.

De când, scheletici toți, și bărbătuși, și muierușe ajunseserăm unii pentru alții fără sex, îngerul foamei se-mperechea cu fiecare, ba pe deasupra mai înșela și carnea pe care deja ne-o furase și aducea cu el tot mai mulți păduchi și ploșnițe în paturile noastre.

Note:

1 Bănia – baie, spălător (rusă).

Vremea-lui-piele-și-oase era perioada paradelor săptămânale de despăduchere din curtea lagărului, după terminarea lucrului. Noi toți, dar și toate obiectele eram scoși afară la despăduchere – valizele, hainele, ramele de pat și noi.

Era într-a treia vară, salcâmiilor înfloriseră, vântul de seară mirosea a cafea cu lapte caldă. Dusesem totul afară. Apoi a venit Tur Priculici cu Tovariși Șiștvanionov cel cu dinții verzi. Avea în mână o nuielușă de răchită proaspăt cojită – de două ori mai lungă ca un fluier, elastică și bună de biciuit, și ascuțită la capătul de jos pentru a putea scormoni. Scârbit de mizeria noastră, își înfigea nuielușa în lucrșoarele din valize și le-azvârlea pe jos.

Pe cât posibil mă vâram la mijlocul paradei de despăduchere, fiindcă verificările de la început și spre sfârșit erau necruțătoare. Dar de data asta pe Șiștvanionov l-a prins cheful unei cercetări temeinice la mijlocul paradei. A răscolit cu nuielușa prin lădița gramofonului, dând pe sub haine peste trusa mea de voiaj. A pus deoparte nuielușa, a deschis trusa și-a descoperit supa mea secretă de varză.

De trei săptămâni țineam în cele două flacoane frumoase supă de varză – doar nu era să le arunc numai pentru că se goliseră. Și pentru că erau goale le umplusem cu supă de varză. Unul din flacoane era din sticlă zimțuită, pântecos și-avea căpăcel metalic care se înșuruba, iar celălalt era plat și cu un gât ceva mai larg, pentru care chiar cioplisem din lemn un dop potrivit. Ca să nu se strice supa de varză, am sigilat-o ermetic la fel cum pregăteam acasă conservele de fructe fierte. În jurul dopului am picurat stearină – Trudi Pelikan îmi împrumutase o lumânare din baraca bolnavilor.

— Șto etoi a întreat Sistvanionov. > > >

— Supă de varză.

— La ce-ți trebuie?

A scuturat flacoanele și supa a făcut spumă.

— Pamiati. Ca amintire, am zis eu.

Învățasem de la Kobelian că amintire e pentru ruși un cuvânt pozitiv, de asta l-am spus. Dar pesemne că Șiștvanionov se întreba pentru cine aveam eu nevoie de această amintire: oare cine-i așa de tâmpit să aibă nevoie de supă de varză în flacoane, pentru ca aici, unde de două ori zilnic primește supă de varză, să-și amintească de supa de varză?!

— Pentru acasă? M-a mai întreat el.

Am dat din cap. Țsta era lucrul cel mai grav: că vrusesem să iau cu mine acasă supă de varză în flacoane. Nu mi-ar fi păsat dacă aș fi încasat o bătaie, dar el ajunsese abia la mijlocul paradei, așa că nu și-a pierdut vremea cu asta. Mi-a confiscat flacoanele și mi-a ordonat să mă prezint la el.

În dimineața următoare, Tur Priculici m-a dus de la cantină în biroul ofițerilor. Mergea pe corso ca un posedat, iar eu în urma lui ca un condamnat. L-am întreat cum trebuie să vorbesc cu Șiștvanionov. Fără a-și întoarce capul, a dat disprețuitor din mână în semn că nu se-amestecă în treaba asta. Șiștvanionov s-a pornit să urle. Tur ar fi putut să nici nu mai traducă, știam toate astea deja pe de rost. Că sunt un fascist, un spion, un sabotor și-un parazit, că n-am nici un pic de cultură și că trădez cu supa de varză furată lagărul, puterea sovietică și poporul sovietic.

Supa de varză era binișor subțiată în lagăr, dar cea din flacoanele mele, din cauza gâtului lor strâmt, era de-a dreptul chioară. Pentru Șiștvanionov, cele câteva firicele de varză din flacoane erau un denunț vădit. Situația mea era precară. Dar pe neașteptate, rășchirându-și degetul mic lui Tur i-a venit o idee: doftorie. Cuvântul ăsta era pentru ruși doar pe jumătate pozitiv. Tur a observat asta la timp, și-a dus arătătorul la frunte învârtindu-l de parcă voia să facă o gaură, și-a spus malițios:

— Obskurantizm.

Asta avea noimă. Eram abia de trei ani în lagăr și încă nu fusesem reeducat, vezi bine că mai credeam în poțiuni magice împotriva bolilor. Tur a explicat că flaconul cu căpăcel metalic îl aveam împotriva cufurelii, iar pe cel cu dop de lemn împotriva constipației. Șiștvanionov a căzut pe gânduri: credea și ce-i spune Tur, și mai credea pe deasupra că obskurantizm în lagăr, ce-i drept, nu-i un lucru bun, dar că în viață nu-i chiar așa de rău. S-a mai uitat o dată la cele două flacoane, le-a agitat până ce spuma li s-a oprit în gât, apoi l-a împins pe cel cu căpăcel metalic un pic mai la dreapta, pe cel cu dop de lemn tot pe-atât mai la stânga, astfel că cele două flacoane ajunseseră acum unul chiar lângă celălalt și se-atingeau. Lui Șiștvanionov, flacoanele îi înrnuiaseră chiar și gura și-i îmblânziseră privirea. Tur a avut din nou fler și-a spus:

— Du-te odată. Șterge-o!

Probabil că pe urmă Șiștvanionov, din motive de neînțeles sau chiar de-nțeles, nici n-a mai aruncat flacoanele la gunoi.

Ce-nseamnă: motive? Nici până azi nu știu de ce umplusem flacoanele cu supă de varză. Să fi avut asta ceva de-a face cu vorbele bunicii: Știu că te vei întoarce? Să fi fost eu chiar atât de naiv încât să-mi închipui că mă reîntorc și le prezint alor mei de-acasă supa de varză ca pe două sticluțe de viață de lagăr adusă cu mine? Ori, cine știe, în ciuda îngerului foamei să-mi fi rămas în continuare înfiptă în creier ideea, că dintr-o călătorie te-ntorci cu un suvenir? Bunica îmi adusesese din singura ei călătorie cu vaporul la Constantinopol un papuc turcesc azuriu cât degetul de mic. Dar asta era cealaltă bunică a mea, cea care nu pomenise o vorbă despre reîntoarcere, cea care locuia într-altă casă și nici nu fusese de față la despărțire. Oare flacoanele urmau să fie acasă martorii mei? Ori poate aveam deja un flacon de bună-credință și unul sceptic. Oare-n sticluța cu căpăcel metalic turnasem întoarcerea acasă, iar în cea cu dop de lemn sigilat ermetic – rămasul aici pe vecie? Să fi fost vorba de aceeași opoziție ca aceea dintre cufureală și constipație? Să fi știut Tur Priculici prea multe despre mine? Oare mi-era de ajutor că stăteam la vorbă cu Bea Zake?

Întoarcerea acasă și rămasul aici – mai erau ele cu-adevărat lucruri opuse? Pesemne că voiam să le pot face față amândurora, de-avea să se întâmple așa. Pesemne că voiam ca viața de-aici, viața în general să nu mai depindă de dorința din fiecare zi de-a mă întoarce acasă, și de a n-o putea face niciodată. Cu cât mai mult voiam să mă-ntorc acasă, cu-atât mai mult căutam să nu mi-o doresc așa de tare, încât să mă dărâme dacă nu mă vor lăsa s-o fac niciodată. De dorința să mă-ntorc acasă n-aveam cum scăpa, dar ca să-mi mai rămână ceva îmi spuneam că, și de-ar fi să ne țină aici în veci, chiar și-atunci e tot viața mea. Doar și rusii trăiesc.

N-am să mă opun să mă stabilesc aici – trebuie doar să rămân așa cum pe jumătate sunt deja una cu flaconul sigilat ermetic. Mă voi reeduca, încă nu știu cum o voi face, dar stepa va avea ea grijă de asta. Îngerul foamei mă înrobise așa de rău, că-mi flutura și pielea capului – pe-atunci tocmai fusesem proaspăt ras în cap din cauza păduchilor.

În vara trecută, sub cerul vast Kobelian se deschise odată la cămașă, care începuse să-i fluture, și-mi spusese ceva despre sufletul ierbos al stepei și despre sentimentul Uralilor. Așa ceva încape și-n pieptul meu, mi-am zis eu atunci.

Despre intoxicația cu lumina de zi în dimineața asta soarele a răsărit foarte devreme ca un balon roșu așa de umflat, că cerul deasupra uzinei de cocsificare era prea turtit.

Când a început tura, se făcuse noapte. Stăteam cu toții în conul de lumină al proiecteurului în rezervorul PEK, un bazin de doi metri adâncime, lung și lat cât două barăci. Bazinul era căptușit cu un strat străvechi de smoală pietrificată cu grosimea de-un metru. Trebuia să-l curățăm cu răngi și târnăcoape, să desprindem smoala, spărgând-o, și s-o încărcăm în roabe. Apoi să-mpingem roaba afară din bazin peste podețul de scânduri, s-o ducem de-acolo până la șinele de tren, și din nou peste-o scândură sus în vagon unde descărcăm smoala.

Spărgeam sticla neagră - bulgării striați, bombați și zimțați zburau în jurul capetelor noastre. Nu se vedea praf. Abia când mă-ntorceam cu roaba goală peste podeț din noaptea neagră în conul alb de lumină, abia atunci în aer licărea o pelerină de organza din praf de sticlă. De cum se hâțâna proiectorul în vânt, pe dată și dispărea pelerina pentru ca în momentul următor să plutească iar în același loc, ca o volieră cromată.

Tura se încheia la ora șase în zori, și încă dinainte cu o oră era plină zi. Soarele se chircise, însă ca turbat, globul său era compact ca un dovleac. În ochi îmi ardea mâncărimea, capul îmi pulsa din toate cusăturile. Pe drumul de întoarcere în lagăr totu-mi apărea țipător. Vinele de la gât ticăiau gata-gata să-mi plesnească, globii ochilor îmi clocoteau în frunte, inima bubuia în piept, urechile trosneau. Gâtul îmi dospise ca un aluat fierbinte și devenise țeapăn. Capul și gâtul deveniseră una. Inflamația s-a întins la umeri - gât și trunchi deveniseră una. Lumina mă străpungea, trebuia s-ajung iute în întunericul barăcii. Dar ar fi trebuit să fie întuneric beznă, fiindcă și lumina de la geam era asasină. Mi-am tras perna peste cap. Înspre seară s-a produs o alinare, dar se apropia și tura de noapte. Când s-a lăsat întunericul a trebuit să merg iar la rezervorul PEK sub lumina proiecteurului. În cea de-a doua tură de noapte, nacealnicul a venit cu o găleată în care era o pastă gri-rozalie cu cocloașe. Înainte să coborâm în bazin ne-am uns cu ea pe față și pe gât. S-a uscat imediat și s-a cojit iar.

Dimineața, când a răsărit soarele, gudronul îmi vuia în cap și mai rău. Am bâjbâit îndărăt în lagăr ca o mătă beteagă, și de data asta m-am dus direct la baraca bolnavilor. Trudi Pelikan m-a mângâiat pe frunte. Felcerița a desenat în aer cu mâinile un cap și mai umflat, și-a zis SOLNȚE, și SVET, și BOLIT1. Și Trudi Pelikan a plâns și mi-a spus ceva despre reacțiile fotochimice ale mucoasei.

— Ce-i asta?

— Intoxicație cu lumina de zi, a spus ea.

Pe-o frunză de hrean mi-a pus un gogoloi de alifie preparată de ea din flori de filimică și untură de porc - să mă ung cu asta ca să nu-mi crape

pielea vătămată. Felcerița a spus că risc să mă-mbolnăvesc serios la munca în bazinul PEK, că-mi dă scutire medicală pe trei zile și că poate va vorbi cu Tur Priculici.

Trei zile am stat în pat. Pe jumătate dormind, pe jumătate treaz valurile de febră m-au purtat acasă, în vacanțele de vară la Wench. Din spatele brazilor soarele răsare foarte devreme ca un balon roșu. Mă uit prin crăpătura ușii, părinții mei mai dorm. Mă duc în bucătărie, pe masa din bucătărie oglinda de bărbierit stă rezemată de cana de lapte. Uscățivă la trup ca un spărgător de nuci, în mână cu drotul, Tante Fini se plimbă încolo și-ncoace între mașina de gătit și oglindă. S-a îmbrăcat cu rochia ei albă de organza și și ondulează părul. Apoi mă piaptână cu degetele rășchirate, și-acolo unde părul rămâne zbârlit, mi-l netezește cu scuiapat. Mă ia de mână și mergem să culegem margarete pentru micul dejun.

Note:

1 Solnțe, svet, bolit – soare, lumină, doare (rusă).

Iarba umedă de rouă mi-ajunge până la subsuori, totul în jur foșnește și zumzăie, pajiștea-i plină de margarete cu franjuri albe și de clopoței albaștri. Culeg doar ceva pătlagină, căreia copiii îi zic proașcă, fiindcă dacă-ți faci laț din lujerul ei, poți proiecta departe spicul plantei. Iau la ochi rochia de organza țipător de albă, și trag. Deodată însă, între organza și furoul la fel de alb, iată un maț cafeniu de lăcuste încleștate zdravăn în jurul burții lui Tante Fini. Buchetul de margarete îi scapă pe jos, depărtează brațele de corp și ncremenește. Iar eu mă strecur sub rochia ei și-ndepărtez vârtos lăcustele tot mai iute, făcându-mi mâinile lopată. Lăcustele sunt reci și grele ca niște șuruburi ude. Ciupesc, și pe mine mă trec florii. Deasupra mea nu-i nici o Tante Fini cu părul ondulat, ci un colos din lăcuste, pe două piciorușe sfrijite.

Pentru prima oară acolo, sub rochia de organza, a trebuit să dau la lopată cu deznădejde. Acum zăceam într-o baracă și m-am uns trei zile cu alifie de filimică. Toți ceilalți au mers mai departe la lucru în bazinul PEK. Doar pe mine, fiindcă nu rezistam aici, Tur Priculici m-a trimis de-acum înainte în pivnița cu zgură.

Acolo am rămas.

Fiecare tură e-o operă de artă.

Lucrăm în doi, Albert Gion și cu mine, suntem podvalcikidoi oameni ai pivniței sub cazanele de aburi ale fabricii, în baracă, Albert Gion e iute la mână. În pivnița întunecoasă e cumpănit, dar numai el decide, așa cum fac melancolicii. Poate că n-a fost totdeauna așa și a ajuns abia în pivniță așa cum este pivnița. Lucrează aici de mult. Nu vorbim mult între noi, doar cele necesare.

Albert Gion zice:

— Eu golesc trei vagonete, apoi golești tu trei.

Eu zic:

— Apoi eu lichidez mormanul.

El zice:

— Da, după asta împingi la vagonet.

Note:

1 Podvalpivniță (rusă).

Și schimbul decurge tot așa, între golit și împins, încolo și-ncoace până ce-a trecut jumătate din timp, până ce Albert Gion zice:

— O să dormim juma de ceas sub scândură, sub al șaptelea, acolo-i liniște.

După care ne-ncepem jumătatea a doua a turei.

Albert Gion zice:

— Eu golesc trei vagonete, apoi golești tu trei.

Eu zic:

— Apoi eu lichidez mormanul.

El zice:

— Da, după asta împingi la vagonet. Eu zic:

— Când s-o umple și-al nouălea, mă duc și-mping la vagonet.

El zice:

— Nu, tu le golești, eu le împing, buncăru-i plin și el. După ce s-a sfârșit tura, zicem ori el, ori eu:

— Hai să facem curat, ca să predăm pivnița lună. După o săptămână în pivniță, Tur Priculici iar stătea în frizerie în spatele meu, în oglindă. Eram pe jumătate bărbierit când, ridicându-și privirea uleioasă și degetele curate, m-a întrebat:

— Da la voi în pivniță cum îi?

— Confortabil, am zis eu, fiecare tură e-o operă de artă. A zâmbit peste umărul bărbierului, dar n-avea habar că era întocmai așa. Li auzeam din ton ascuțimea urii, nările > >?

Îi luceau rozalii, la tâmple - vinele din marmură.

— Ce față jagoasă aveai ieri, a zis el, și cum îi mai ieșeau căciulii tale mațele din toate găurile.

— Ce-are a face, am zis eu, prafu' de cărbune-i păslos și gros de-un deget. Dar după fiecare tură pivnița-i lună, căci fiecare tură e-o operă de artă.

Când o lebădă cântă.

După prima mea zi în pivniță, Trudi mi-a spus la cantină:

— Acu s-a isprăvit cu ghinionul, așa-i că-i mai frumos sub pământ?

Apoi mi-a povestit cum în primul an de lagăr, când trăgea căruța cu var, deseori își închidea ochii și visa. Și cum îi cară acum pe morții golași din camera mortuară în curtea din spate, culcându-i pe pământ ca pe niște lemne proaspăt cojite. Mi-a spus că și-acum când îi scoate pe morți pe ușă afară, deseori închide ochii și visează tot ce visa și pe-atunci, când o înhămau la căruța cu var.

— Ce? Întreb eu.

— Că un fabricant american de conserve de porc, bogat, frumos și tânăr - nu trebuie neapărat să fie frumos și tânăr - a spus ea, s-a-ndrăgostit de mine - nu trebuie neapărat să se fi îndrăgostit - a spus ea, dar care-i atât de bogat încât mă poate răscumpăra și scoate de-aici căsătorindu-se cu mine. Asta ar fi noroc cu-adevărat, a spus ea. Și dacă pe deasupra ar mai avea și-o soră, pentru tine...

— Nu trebuie neapărat să fie frumoasă și tânără, nu trebuie neapărat să fie îndrăgostită, am repetat la rândul meu.

La care Trudi Pelikan a râs surescitat. Și colțul din dreapta al gurii a început să-i fluture și i s-a desprins de chip, ca și cum acolo, în punctul unde râsu-i legat de piele, i s-ar fi rupt firul de ață.

De aceea i-am povestit lui Trudi Pelikan doar pe scurt visul meu repetat despre întorsul acasă călare pe-un porc alb. Doar într-o propoziție și fără porcul alb:

— Închipuie-ți numai, i-am zis, deseori visez că mă-ntorc acasă străbătând cerul călare pe-un câine cenușiu.

M-a întrebat:

— Pe unul din câinii de pază?

— Nu, un câine din sat, am spus eu.

Trudi a spus:

— Dar de ce să călărești, când ar merge mai iute zburând? Eu visez doar când sunt trează. Când duc cadavrele în curtea din spate, tare-aș mai zbura de-aici departe, ca o lebădă, până-n America.

Să fi cunoscut și ea, poate, lebăda de pe emblema ovală a Băii Neptun? N-am întrebat-o, dar am zis:

— Când o lebădă cântă, e totdeauna răgușită, o auzi că are omușorul umflat.

Despre zguri.

Vara am văzut în plină stepă un rambleu de zgură albă și m-am gândit la piscurile de zăpadă ale Carpaților. Kobelian a spus că rambleul trebuia cândva s-ajungă o stradă. Zgura albă era sinterizată, avea o structură granulară, ca niște bulbuci de var și nisip de scoici. Albul se colora trandafiriu în pete risipite, deseori până-ntr-atât că devenea cenușiu pe la margini. Nu știu de ce-i atât de mângâietor și frumos-rapace trandafiriul când îmbătrânește-n cenușiu, nu mai are caracter mineral, ci e istovit-melancolic ca oamenii. Oare dorul de-acasă are culoare?

Cealaltă zgură albă - niște grămezi de-un stat de om - forma un șir de coline aproape de locul de descărcare. Nu era sinterizată, pe marginile ei creștea iarba. Când dădeam cărbune cu lopata și ploua tare, ne căutam aici un refugiu. Ne scobeam adâncituri în zgura albă care se scurgea pe lângă noi, înfășurându-ne. Iarna, zăpada ce-o acoperea scotea aburi, iar noi ne-ncălzeam în găurile noastre de trei ori ascunși - în stratul de zăpadă, în zgură și în pufoaică. Mirosea agreabil-familiar a pucioasă, aburul răzbătea prin toate. Stăteam vârați în găurile noastre până peste gât, cu nasul ițit deasupra ca un bulb pretimpuriu de floare și cu stratul de zăpadă topită la gură. LCând ieșeam din zgură, hainele erau pline de găuri de la fărâmele de jărăgai, de pretutindenii atârnav smocuri de vată.

De la încărcatul și descărcatul cărbunelui cunosc zgura de furnal de-un rosu-întunecat, măcinată. N-are nimic de-a face cu zgura albă, e formată dintr-o pulbere arămie care la fiecare cursă a lopeții se răsfiră-n aer, coborând apoi domol de parcă și-ar etala faldurile. Fiind uscată ca o vară

toridă și întru totul aseptică, zgura de furnal roșu-întunecată nu cheamă dorul de casă.

Mai există și zgura brun-verzuie sinterizată pe pajiștea sălbatică de pe pământul înțelenit din spatele fabricii. Zăcea sub bălării ca niște droburi de sare linse. N-aveam nici o treabă unul cu altul, m-a lăsat să trec pe lângă ea și nu m-a trimis nicăieri cu gândul.

Dar peste poate de dragă - zgura-cea-de-toate-zilele din tura de zi-și-de-noapte - mi-era zgura cazanelor de aburi din cuptoarele cu cărbune, zgura fierbinte și rece de pivniță. Cuptoarele se găseau în tărâmul cestălalt de sus, cinci la rând, înalte ca niște clădiri cu multe etaje. Ele încălzeau cinci cazane producând aburul pentru întreaga uzină, iar pentru noi în pivniță - zgura fierbinte și rece. Și întreaga muncă, faza fierbinte și cea rece din fiecare tură.

Zgura rece se formează exclusiv din cea fierbinte, nu este decât pulberea rece a zgurii fierbinți. Zgura rece nu trebuie evacuată decât o dată pe tură, în schimb cea fierbinte, neconținut. Ea trebuie încărcată cu lopata în nenumărate vagonete, în ritmul cuptoarelor, împinsă în sus la deal, și-odată ajunsă pe șine la capătul muntelui, golită prin basculare.

Zgura fierbinte poate fi zi de zi altfel. Ea-i alcătuită după cum s-a nimerit amestecul de cărbune. Putem vorbi de bunăvoința sau de perfidia acestui amestec. Dacă amestecul de cărbune e bun, pe grătarul de transport ajung plăci încinse groase de patru până la cinci centimetri. După ce și-au pierdut dogoarea devin friabile, spărgându-se sec în bucăți și căzând prin clapă lejer ca pâinea prăjită. Îngerul foamei se miră - chiar dacă te lasă puterile tot dând la lopată, vagonetul se umple destul de rapid. Dacă însă amestecul-i prost, zgura sosește vâscoasă ca lava, incandescentă la alb și cleioasă. Nu mai cade de la sine prin grătar, ci se-nfundă în clapele cuptorului. Desprinzi cu vâtraiul bucăți compacte care se-ntind ca aluatul. Nu reușești să golești cuptorul și nici să umpli vagonetul. E-o muncă istovitoare și care-ți răpește mult timp.

Dar, dacă amestecul e catastrofal, cuptorul face diaree în toată legea. Zgura diareică nu așteaptă să se deschidă clapa cu totul, ci țâșnește prin clapa doar pe jumătate deschisă ca și cum cuptorul s-ar căca cu boabe de cucuruz. Zgura e roșie și incandescentă la alb, dar mai bine să nici nu te uiți la ea. E primejdioasă și s-ar putea scurge prin fiecare gaură a hainelor tale. Și fiindcă n-o poți opri, vagonetul se revarsă și-i îngropat sub zgură. Va trebui, dar naiba știe cum, să-nchizi clapa, să-ți ferești picioarele, galoșii și obielele de potopul de jar, să stingi jarul cu furtunul de apă, să dezgropi vagonetul de sub zgură, să cari sus mormanul și să faci curățenie la locul avariei - și toate astea deodată. În plus, dacă asta ți se-ntâmplă spre sfârșitul turei, e dezastrul pur. Pierzi o groază de timp, iar celelalte patru cuptoare nu așteaptă nici ele, ar fi trebuit de mult să le golești. Ritmul devine turbat, ochii-ți înoată, mâinile zboară, picioarele ți se clatină. Chiar și azi mai urăsc zgura diareică.

Dar zgura rece - aceea o-dată-pe-tură - pe aia o iubesc. E o zgură de treabă, răbdătoare cu tine și previzibilă. Albert Gion și cu mine n-aveam nevoie unul de altul decât pentru zgura fierbinte. Fiecare din noi o voia pe aia

rece numai pentru el. Zgura rece e docilă și încrezătoare, aproape dornică de ocrotire – o pulbere violetă de nisip cu care poți rămâne nestingherit singur. Se găsea în ultimul rând de cuptoare din pivniță, își avea propriile ei clape și un vagonet propriu cu burta de tablă, fără grătar.

Îngerul foamei știa bine ce mult îmi plăcea să rămân singur cu zgura rece. Și că nu era deloc rece, ci călduță și mirosea nițel a liliac sau a piersici cu perișori și a caise târzii de vară. Dar zgura rece mirosea mai pătrunzător a sfârșitul orelor de lucru, dat fiind că într-un sfert de ceas se isprăvea tura și nu mai era posibil nici un dezastru. Mirosea a plecarea acasă din pivniță, a supă de cantină și repaos. Ba mirosea chiar și a lumea civilă și mă făcea să devin euforic. Îmi imaginam că mă duc nu din pivniță la baracă îmbrăcat în pufoaică, ci că intru într-o cafenea la București sau Viena, dichisit cu o pălărie borsalino, într-un palton din păr de cămilă și cu șal de mătase vișiniu, și că mă așez acolo la o măsuță de marmură. Zgura rece era într-atât de mână largă, că-ți dăruia autoamăgirea cu ajutorul căreia te puteai furișa îndărăt în viață. Amețit de otravă, zgura rece făcea să te simți fericit – mortal de fericit.

Nu degeaba se-aștepta Tur Priculici să m-audă plângându-mă. Doar din acest motiv mă întreba la frizerie o dată la câteva zile:

— Da la voi în pivniță cum e? Cum vă merge în pivniță? Ce se-aude cu pivnița? Merge treaba în pivniță?

Sau doar atât:

— Dă-n pivniță...?

Și pentru că voiam să-i tai piuitul, îi răspundeam mereu la fel:

— Fiecare tură e-o operă de artă.

De-ar fi avut fie și cea mai vagă idee despre amestecul de gaze carbonice și de foame, ar fi trebuit să-ntrebe pe unde-mi lac veacul în pivniță. I-aș fi spus atunci: în preajma cenușii zburătoare. Fiindcă și cenușa zburătoare e-un soi de zgură rece, e vântură-lume și-mbracă întreaga pivniță în pâslă. Ceu ușa zburătoare te poate face și ea să te simți fericit. Nu conține otravă și face panglicării prin aer. E gri ca șoarecele, catifelată și n-are miros, e-alcătuită din foite, din solzișori minusculi. Forfotește neconținut și se-agață de toate precum cristalele de promoroacă. Orice suprafață se-mpâslește. Din plasa de sârmă a becului electric, cenușa zburătoare face în lumina lui o cușcă de circ cu păduchi, ploșnițe, purici și termite. Termitele au aripioare de nuntire – așa am învățat la școală. Am mai învățat chiar și asta: că termitele trăiesc în lagăre. Au un rege, o regină și soldați. Iar soldații au capetele mari. Există soldați cu fălci, soldați cu cioc și soldați cu glande. Și pe toți îi hrănesc termitele lucrătoare. Și regina-i de treizeci de ori mai mare ca lucrătoarele. Cred că asta-i și deosebirea dintre îngerul foamei și mine, sau dintre Bea Zakel și mine. Sau dintre Tur Priculici și mine.

În combinație cu apa, nu apa e cea care curge, ci cenușa zburătoare prin faptul că bea apă. Se umflă transformându-se în veselă de stalagmite, și încă mai tare în copilandri de beton care mănâncă mere cenușii. În combinație cu apa, cenușa zburătoare e un magician.

Fără lumină și apă însă, zace moartă primprejur. Pe pereții pivniței, ca blană adevărată, pe căciula vătuită, ca blană sintetică, în nări, ca dopuri de

cauciuc. Neagră ca pivnița, nici nu-i zărești fața lui Albert Gion, tot ce plutește în aer sunt albul ochilor săi, și dinții. Cu Albert Gion nu știi nici-odată dacă-i doar închis în sine sau trist. Când îl întreb, îmi răspunde: Nu mă gândesc la asta. Suntem doi cârcăieci de pivniță, zău așa.

După ce ieșim din tură mergem să facem duș la bănia de lângă poarta fabricii. De trei ori ne săpunim capul, gâtul, mâinile, dar cenușa zburătoare tot cenușie rămâne, și zgura rece violet. Culoarele pivniței ni se întipăriseră în piele. Pe mine nu mă deranja, eram chiar un picuț mândru, că doar erau și culorile autoamăgirii.

Bea Zakel mă compătimea, a reflectat un timp cum să mi o spună mai cu milă, dar știa că mă jignește când mi-a zis:

— Arăți ca dintr-un film mut, semeni cu Valentino, își spălase proaspăt părul, coada mătăsoasă pe care și-o împletise lins încă mai era umedă. Obrajii îi erau bine hrăniți și împurpurați precum căpșunile.

Copil fiind alergam prin curte în timp ce mama și Tante ini își beau cafeaua. Am văzut atunci pentru prima oară în viață o căpșună mare, coaptă, și-am țipat:

— Veniți repede, aici e-o broască aprinsă care sclipește. Pe fluierul drept al piciorului am adus din lagăr acasă lărâmbă incandescentă de zgură de pivniță. Care s-a răcit în mine transformându-se în zgură rece. Lucește prin piele i.1 un tatuaj.

Salul de mătase vișiniu.

Albert Gion, camaradul meu de pivniță, spusese la întoarcerea din tura de noapte:

— Acum când afară se face cald, dacă tot n-ai nimic de mâncare, poți barem să-ți încălzești foamea la soare.

N-aveam nimic de mâncare așa că m-am dus în curtea lagărului să-mi încălzesc foamea. Iarba mai era maronie, lipită de pământ și arsă de ger. Soarele de martie avea franjuri spălăcite. Peste satul rușilor cerul era din ape vălurite, și soarele se lăsa dus de undă. Iar pe mine mă mâna îngerul foamei la gunoaiele dindărătul cantinei. Dacă nu mi-o luase nimeni înainte - cei mai mulți erau încă la lucru - poate că mai dădeam peste niște coji de cartofi. Văzând-o lângă cantină pe Fenia discutând cu Bea Zakel, mi-am scos mâinile din buzunare și mi-am schimbat pasul pe unul de plimbare. Nu puteam merge acum la grămada de gunoaie. Fenia purta de data asta jacheta ei croșetată liliachie, și mi-a venit în minte șalul meu vișiniu de mătase. După fiascul cu jambierele n-aveam chef să mă mai duc la bazar. Cine se pricepea să vorbească așa de bine ca Bea Zakel știa să se și tocmească bine și să-mi schimbe șalul pe zahăr și sare. Fenia s-a dus șchiopătând înapoi la cantină, la pâinea ei. De cum am ajuns în dreptul Beei, am și-ntrebat-o:

— Când te duci la bazar?

Ea a răspuns:

— Poate chiar mâine.

Bea putea ieși din lagăr oricând voia, fiindcă dacă într-adevăr era nevoie își putea procura o foaie de liberă trecere de la Tur. M-a așteptat pe banca de pe corsoul lagărului și eu m-am dus s-aduc șalul. Era chiar pe

fundul valizei lângă batista mea fină, albă. De luni de zile nu-l mai luasem în mână, era gingaș la pipăit, ca pielea. M-am simțit copleșit, mi-era rușine de carourile lui fluide, fiindcă eu ajunseseam așa de prăpădit, în timp ce el rămăsese tot mângâios, în carouri din urzeală lucioase și mate. El nu se schimbase în lagăr, păstrând în modelul său cadrilat aceeași ordine calmă de odinioară. Nu mai însemna nimic pentru mine, deci nici eu pentru el.

Când i l-am dat Beei, ochii iar i-au alunecat în rotirea aceea tărgănată având ceva dintr-o privire crucișă. Ochii ei erau enigmatici, fiind singurul lucru frumos la ea. Și-a petrecut șalul pe după gât și n-a rezistat să nu-și încrucișeze brațele trecându-și palmele ușor peste el. Umerii îi erau înguști, brațele, niște bețișoare. Dar șoldurile și dosul erau strașnice - un fundament cu osatură butucănoasă. Cu bustul ei grațios și trunchiul inferior masiv, Bea Zakel era alcătuită din două conformații.

Bea a luat cu ea șalul vișiniu pentru a face un troc. Dar la apelul din ziua următoare, Tur Priculici purta șalul la gât. Și tot așa întreaga săptămână ce-a urmat. Făcuse din șalul meu vișiniu de mătase zdreanța ce-o purta la strigarea apelului. De atunci, fiecare apel ajunsese pe deasupra și o pantomimă a șalului meu. Și-i stătea bine șalul meu. Oasele mi-erău de plumb, nu funcționa nici treaba cu inspiratul și expiratul concomitent, cu sucirea ochilor în sus și cu găsirea cârligului la o margine de nor. N-o permitea șalul meu la gâtul lui Tur Priculici.

M-am stăpânit și, după strigarea apelului, l-am întrebat pe Tur Priculici de unde are șalul. Mi-a spus fără ezitare:

— Il am de-acasă, l-am avut dintotdeauna.

N-a pomenit de Bea, trecuseră de-atunci două săptămâni. Nu primisem de la Bea Zakel nici o firimitură de zahăr sau sare. Oare îmbuibății ăștia doi aveau idee cât de amarnic îmi trăseseră pe sfoară foamea? Oare nu ei m-aduseseră în starea de mizerie în care nici propriu-mi șal nu-mi mai stătea bine? Nu știau că șalul e proprietatea mea atât timp cât încă nu primisem nimic pe el?

A trecut o lună întreagă, soarele n-a rămas la fel de spelb. Loboda creștea din nou argintiu-verzuie, iar mărarul sălbatic, cu frunzele lui penate. Veneam din pivniță și culegeam ierburile în pernă. Când m-aplecău, lumina deodată se surpa și-n fața ochilor aveam doar un soare negru. Fierbeam loboda care avea gust de mâl, sare nu aveam nici acum. Și Tur Priculici tot mai purta șalul meu, și eu tot mai mergeam în tura de noapte în pivniță, și-apoi, traversând după-amiezile goale, la gunoaiile din spatele cantinei, care erau mai gustoase decât sfecla-creață fără sare sau supa de lobodă fără sare.

În drum spre gunoaiile de la bucătărie am dat iar peste Bea Zakel, care și de data asta a-nceput tam-nisam să vorbească despre Beșkizii care se termină în Carpații Păduroși. Și când a ajuns la partea cu sosirea ei la Praga din micuțul sat Lughy, și Tur în sfârșit o cârmise de la misionarism la comerț, am întrerupt-o și-am întrebat:

— Ascultă, Bea, șalul meu i l-ai făcut cadou lui Tur?

Ea a zis:

— Mi l-a luat pur și simplu. Așa-i el.

— Cum e? Am întrebat.
— Păi, vezi și tu, a zis ea. Precis îți va da ceva în schimb, poate-o zi liberă.

În ochi îi lucea nu soarele, ci frica. Dar nu de mine, ci de Tur.
— Ce-mi trebuie mie zi liberă, Bea, am zis eu. Mie-mi trebuie zahăr și sare.

Despre chimicale.

Cu aceste chimicale lucrurile stau la fel ca și cu zgurile.

N-ai cum să știi ce exală haldele de deșeuri, lemnul putregăit, rugina și ciaturile de cărămidă. Și nu era vorba doar de mirosuri. Când am ajuns în lagăr ne-am speriat de ce-am văzut, uzina de cocsificare era cu desăvârșire distrusă. Greu de crezut că numai războiul era vinovat de asta. Putreziciunea, rugina, mucegaiul, fărâmițarea erau mai vechi ca războiul.

La fel de vechi ca indiferența umană și otrava substanțelor chimice. Vedeai bine că substanțele chimice lucrau ele însele mână-n mână și că duseseră fabrica la dezastru. Pesemne că existaseră avarii și explozii în fierul țevăriei și al mașinilor.

Cândva, fabrica fusese ultramodernă – tehnica nouă-nouă a anilor '20 și '30, industrie germană. Pe unele deșeuri de metal mai puteai citi nume ca FOERSTER și MANNESMANN.

În fierul vechi trebuia să cauți nume, și-n cap să găsești cuvinte atractive împotriva otrăvii, fiindcă simțeai că aceste substanțe își continuau atacul îndreptând complotul și împotriva noastră, a deținuților din lagăr. Și împotriva muncii noastre forțate. Pentru munca forțată, rușii și românii găsiseră încă de-acasă un cuvânt atractiv pe listele lor: RECONSTRUCȚIE. Cuvântul fusese dezintoxicat. Dacă tot vorbeai de CONSTRUCȚIE, ar fi trebuit să-i spui CONSTRUCȚIE FORȚATĂ.

Cum tot nu puteam să evit chimicalele și eram la cheremul lor – ne atacau pantofii, îmbrăcămintea, mâinile și țesuturile mucoase – am decis să reinterpretez mirosurile fabricii în favoarea mea. Mi-am vârât în cap c-ar exista străzi ale aromelor și m-am deprins să inventez câte-o seducție pentru fiecare drum în parte de pe terenul fabricii: naftalină, cremă de ghete, ceară de mobilă, crizanteme, săpun de glicerină, camfor, rășină de brad, alaun, flori de lămâi. Am reușit să mă droghez în mod agreabil, fiindcă nu voiam să le permit acelor substanțe să dispună toxic de mine. A mă droga în mod agreabil nu însemna că mă-mpăcasem cu ele. Agreabil era că, așa cum existau cuvinte de foame și de mâncare, existau și cuvinte de refugiu în fața chimicalelor. Și că și aceste cuvinte mi-eram în mod esențial necesare. Necesare și totodată un chin, fiindcă mă-ncredeam în ele desi știam la ce-mi trebuie.

Pe drumul spre rampa de descărcare dădeai peste turnul de răcire angular, pe partea exterioară a căruia apa se scurgea în jos – era un turn de spălare. L-am botezat PAGODA. În jurul turnului, jos, era un bazin care mirosea și vara a paltoane de iarnă, a naftalină. Un miros rotund, alb, ca bilele de moartea-moliilor din dulapul de-acasă. Aici, la Pagodă, naftalina

avea un miros colțuros, negru. După ce treceam de Pagodă, mirosul redevenea rotund și alb. M-am văzut pe când eram copil.

Plecăm cu trenul la Wench, în vacanța de vară. Pe fereastra compartimentului văd la Kleinkopisch¹ o sondă de gaz metan care arde. Văpaia e roșiatică, mă miră ce mica-i flacăra, și cu toate astea câmpurile de porumb din întreaga vale s-au uscat, au încărunțit ca în toamna foarte târzie – câmpuri moșnegești în toiul verii. Se știa din ziare: Sonda! Un cuvânt rău, însemna că sonda arde din nou și că nimeni n-o poate stinge. Mama spune că vor acum s-aducă de la abator sânge de bivoli, cinci mii de litri. Sperând că sângele se va încheaga rapid și va forma un dop. Sonda asta miroase ca paltoanele noastre de iarnă din dulap, zic eu. Și mama spune: Da-da, a naftalină.

Rășina-pământului¹, rușii îi spun NEFTI. Cuvântul îl citești uneori pe vagoanele-cisternă. E țigăi, și eu mă gândesc imediat la naftalină.

Note:

¹ Kleinkopisch – denumirea germană a localității Copșa Mică, județul Sibiu.

Nicăieri nu-i soarele mai arzător ca aici, la colțul ruinei de opt etaje a spălătoriei de cărbuni, a moikăi. Soarele soarbe rășina-pământului din asfalt, miroase picant de unsuros, de amar și sărat, ca o enormă cutie cu cremă de ghete. În fierbințeala amiezii tata se culca pe divan ca să tragă un pui de somn, timp în care mama îi văcsuia pantofii. De fiecare dată și la orice oră aș trece pe lângă moika, pe lângă ruina ei de opt etaje – totdeauna acasă-i chiar ceasul amiezii.

Cele cincizeci și opt de baterii de cocsificare sunt numerotate și stau proțăpate într-un șir lung ca niște sicrie cu capacele sparte cu forța. Pe dinafară, cărămizi, și pe dinăuntru căptușite cu șamotă care se fărâmiță. Mă gândesc la MOLIEMOLETE-N CĂPTUȘEALĂ. Pe jos lucesc băltoace de țigăi, șamota fărâmițată se acoperă de cristale ca de-o râie galbenă. Miroase ca tufele de crizanteme galbene din curtea domnului Carp. Dar aici nu crește decât iarbă pălită de otrăvuri. Amiaza e-n bătaia vântului fierbinte, puțina iarbă e subnutrită ca și noi, se muncește cu propria-i greutate și are firul vălurit.

Albert Gion și cu mine suntem în tura de noapte. Seara mă duc în pivniță trecând pe lângă toate conductele metalice, unele din ele împachetate în vată de sticlă, altele dezgolite și ruginite. Unele la înălțimea genunchiului, altele trecând pe deasupra capului. Ar trebui măcar o dată să merg de-a lungul unei țevi în ambele direcții. Măcar o dată ar trebui să știu despre o țevă de unde vine și încotro se duce. Și nici atunci n-aș ști ce anume circulă prin ea, și dacă într-adevăr circulă prin ea ceva. Ar trebui măcar o dată să merg de-a lungul unei țevi din care ies vapori albi, fiindcă prin asta barem circulă vapori albi, vapori de naftalină. Ar trebui să existe cineva care să-mi explice barem o dată toată uzina de cocsificare. Pe de-o parte mi-ar plăcea să știu ce se petrece aici. Pe de altă parte nu știu dacă procesele tehnice, care firește că-și au și ele fiecare cuvintele lor, nu vor

stingheri cuvintele mele de refugiu. Și nici dacă voi putea reține numele tuturor osaturilor din porțiunile defrișate și luminișuri.

Note:

1 în românește se mai spune și „nafta”.

Vaporii albi șuieră din supape, se simte o vibrație subterană. Dincolo sună clopotul de sfert de ceas al primei baterii de cocsificare, și curând sună și clopotul celei de-a doua. Exhaustoarele și-arată coastele metalice formate din trepte și scări. Și îndărătul exhaustoarelor, luna ia calea stepei. In asemenea nopți văd în fața ochilor acoperișurile caselor din micul meu oraș, acasă, Podul Minciunilor, Fingerlingsstiege și, chiar alături, casa de amanet LĂDIȚA DE GIUVAERICALE¹. Și-l mai văd și pe Muspilli, profesorul de chimie.

Supapele în hățişul țevărilor sunt CIȘMELE DE NAFTALINĂ, picură.

Noaptea poți vedea ce albe-s robinetele supapelor. Altfel ca zăpada – de-un alb fluid. Și turnurile sunt altfel negre ca noaptea – de-un negru ghimpos. Iar lunași are-o viață a ei aici, și-o alta peste acoperișurile micului oraș de-acasă. Și-aici ca și-acolo luna are un cearcăn în care arde lumina toată noaptea, așa încât poți inventaria tot ce-i al ei din străvechime – un fotoliu de pluș și o mașină de cusut. Fotoliul de pluș miroase a flori de lămâi, mașina de cusut a ceară de mobilă.

Întreaga mea admirație se-ndrepta spre MATROANĂ, grandiosul turn parabolic de răcire care în mod cert avea o sută de metri înălțime. Corsetul lui impregnat cu o culoare neagră mirosea a rășină de brad. Norul alb, mereu același, de turn de răcire, era format din vaporii de apă. Aburul ăsta nu miroase, dar îți înviora mucoasa nazală și întetea toate mirosurile existente, precum și născocirea cuvintelor de refugiu. Să te-amăgească așa de bine ca Matroana nu se pricepea s-o facă nimeni altul decât îngerul foamei.

Lângă turnul parabolic se ridica un munte de îngrășământ chimic – din cel de dinainte de război. Kobelian spusese că îngrășământul chimic era și-acesta un derivat de cărbune.

Note:

1 Liigenbriicke (Podul Minciunilor), scara numită Fingerlingsstiege și Schatzkästlein (Lădița de Giuvaericale, care în vremea de care e vorba în pasaj mai era o casă de amanet) se află în Sibiu în zona Pieței Mici (Kleiner Ring), amintita scară unind partea de sus cu cea de jos a orașului.

DERIVAT suna consolator. Din depărtare îngrășământul chimic antebelic lucea ca săpunul de glicerină ambalat în celofan. Mă vedeam la vârsta de unsprezece ani aflat pe Calea Victoriei în Bucureștiul văratic, în 1938, pentru prima oară într-un magazin modern, la raionul de bombonerie de lungimea unei străzi. În nări, o respirație dulce, celofanul îmi foșnește între degete. Mă ia cu cald și cu rece pe dinafară și pe dinăuntru. Atunci am avut prima mea erecție. Pe deasupra magazinul se mai numea și „Sora”.

Îngrășământul antebelic era aglutinat în straturi – transparent-galben, verde-muștar și cenușiu. De foarte de-aproape mirosea amărui a alaun. Trebuia să am încredere în piatră-acră, că doar era un hemostatic. Aici creșteau unele plante care nu se hrăneau decât cu alaun, înfloreau violet ca

sângele oprit, iar mai târziu aveau boboțe lăcuite brun ca sângele uscat al popândăilor în iarba stepei.

Antracenu se numără și el printre substanțele chimice. Era pe toate drumurile și distrugea galoșii de cauciuc. Antracenu e un nisip uleios sau ulei mineral cristalizat sub formă de nisip. Călcând pe el, se transformă pe dată iar în ulei, albastru ca cerneala, verde-argintiu ca ciupercile strivite sub picior. Antracenu mirosea a camfor.

Iar uneori, în ciuda tuturor acestor străzi ale aromelor și a cuvintelor de refugiu, nu mirosea decât a rezervorul PEK și a gudronul lui de huilă. De când cu intoxicația cu lumina de zi mă temeam de el și eram bucuros că exista pivnița.

Pesemne însă că în pivniță sunt substanțe pe care nu le vezi, nu le miroși și nu le simți gustul. Sunt cele mai perfide. Pentru că sunt imperceptibile, nu le pot da nume de refugiu. Ele se-ascund de mine și trimit înainte laptele sănătos. O dată pe lună Albert Gion și cu mine primim la ieșirea din tură lapte sănătos contra substanțelor invizibile, ca să fim otrăviți mai lent decât rusul luri cu care Albert Gion a lucrat împreună în pivniță înaintea intoxicației mele cu lumina de zi. Ca să rezistăm mai mult timp, primim la poarta fabricii o dată pe lună o jumătate de litru de lapte sănătos turnat în blidul de tinichea. E-un dar din altă lume. Laptele are gustul celui care-ai fi putut rămâne dacă nu te-ai afla la îngerul foamei. Dau crezare laptelui că-mi ajută plămânii. Că fiecare sorbitură răpune otrava precum zăpada curată ce nu suferă nici o comparație.

Niciuna, niciuna, niciuna.

Și sper în fiecare zi că laptele lucrează o lună întreagă și că mă apără. Nu mă-ncumet și totuși o spun: Sper că laptele proaspăt e fratele necunoscut al batistei mele albe. Și dorința curgătoare a bunicii mele. Știu că te vei întoarce.

Cine-a schimbat țara.

Trei nopți la rând m-a bântuit același vis. Am mers iar călare pe-un porc alb străbătând norii până acasă. Dar de sus din aer țara avea de data asta o altă formă. Și nici marea nu mai exista la marginea ei. Și în mijlocul ei nu existau nicidecum munți, nu existau Carpații. Un șes, și pe cuprinsul lui nici o așezare. Pretutindeni doar ovăz sălbatic încă de pe acum de-un galben tomnatic.

Cine-a schimbat țara, am întrebat.

Îngerul foamei s-a uitat la mine din înaltul cerului și-a spus: America.

Si unde-i Transilvania? Am întrebat.

El a spus: în America.

Dar oamenii unde-au plecat? Am întrebat.

El n-a mai spus nimic.

Nici în a doua noapte n-a spus unde-au plecat oamenii. Și nici în a treia. Asta nu mi-a dat pace toată ziua următoare. Albert Gion m-a trimis după ieșirea din tură la cealaltă baracă a bărbaților, la Lommer-cu-țitera, pe care lumea îl știa ca talmăcitor de vise. A agitat căciula mea vătuită cu i i cisprezece boabe albe, mari de fasole, a răsturnat-o pe capam valizei și-a

cercetat cele treisprezece intervale dintre boabe. Apoi a cercetat rozăturile de vierme, cutele și zgâriei urile de pe fiecare boabă în parte. Între cea de-a treia și a noua boabă de fasole e-o stradă, a spus el, și fasolea numărul șapte-i maică-mea. Iar numerele doi, patru, șase și opt sunt roți, dar mititele. Vehiculul e un cărucior de copil. Un cărucior alb. L-am contrazis spunând că nu-i posibil să mai avem acasă un cărucior de copil, fiindcă de îndată ce-am început să merg, tata l-a transformat în căruț pentru cumpărături. Lommer-cu-țitera m-a întrebat dacă era alb căruciorul astfel transformat, arătându-mi că la numărul nouă în cărucior se află chiar și un cap cu o scufie albastră, probabil un băiețel. Mi-am pus din nou căciula pe cap și l-am întrebat dacă mai vede ceva. A spus:

— Nimic altceva.

Aveam în haina pufoaicei o bucată de pâine economisită. Nu mi-a cerut nici o plată, asta fiindcă venisem la el pentru prima oară – așa mi-a spus. Mai degrabă însă pentru că mă văzuse așa de abătut.

M-am întors în baraca mea. N-aflasem absolut nimic despre Transilvania și America, și despre unde plecaseră oamenii. Și nici despre mine însumi. Mi-am zis: păcat de boabele de fasole, poate că-s prea uzate de cât de mult se visează aici în lagăr. S-ar putea fierbe din ele o supă gustoasă.

Îmi tot spun mereu că am puține sentimente. Dacă pun ceva la inimă, e doar pe jumătate. Nu plâng aproape niciodată. Nu-s mai puternic decât cei cu ochii umezi, ci mai slab. Ei au îndrăzneala. Când ai ajuns doar piele și oase, e curajos să ai sentimente. Eu prefer să fiu laș. Diferența e minimală – îmi folosesc forța ca să nu plâng. Când uneori îmi mai permit vreun sentiment, rotesc punctul nevralgic în jurul unei povești care stăruie sec asupra lipsei dorului de casă. De pildă, asupra mirosului de castane coapte, așadar tot dor de casă. Dar până la urmă e vorba doar de castanele, maroanele vechii bucătării chezaro-crăiești, care miroseau a piele proaspăt tăbăcită și despre care-mi povestise bunicul meu. Ca matroz în portul din Puia cojise și mâncase castane înainte de a se îmbarca pe corabia Donau și a porni în călătoria în jurul lumii. Lipsa mea de dor de casă este prin urmare dorul de casă povestit al bunicului meu, cu care-mi domolesc dorul de casă de-aici. Deci, când am uneori vreun sentiment, e un miros. Mirosul cuvintelor maroane sau matrozi. Cu timpul, mirosul oricărui cuvânt se uzează și amortește ca boabele de fasole ale lui Lommer-cu-titera. Poți deveni un monstru dacă nu mai plângi. Ce mă oprește de la asta – dacă nu cumva am și ajuns așa de-o lungă vreme – nu-i mult, poate doar vorbele: Știu că te vei întoarce.

De mult mi-am deprins dorul de casă să-și țină ochii uscați. Și-acum mai vreau și ca dorul meu de casă să rămână fără stăpân. Atunci n-o să mai vadă halul în care-am ajuns aici și n-o să mai întrebe de cei de-acasă. Atunci nici în mintea mea n-o să mai fie la mine acasă oameni, ci numai obiecte. Pe care le frământă încolo și-ncoace în punctul nevralgic, așa cum frământă din picioare dansând La Paloma. Obiectele-s mici sau mari, unele sunt poate mult prea grele, dar își au măsura lor.

Dacă-mi mai reușește și asta, dorul meu de-acasă nu va mai fi predispus la alean. Atunci dorul meu de-acasă nu va mai fi decât foamea de-un loc unde cândva am fost sătul.

Omul de cartofi în afara crăpelniței primite la cantina lagărului, timp de două luni am mai mâncat pe deasupra și cartofi. Timp de două luni cartofi fierți conform unei planificări severe: fie ca antreu, fie ca fel principal, fie ca desert.

Antreul consta în cartofi curățați fierți în apă cu sare, și presărați cu mărar sălbatic. Cojile de cartofi le păstram, căci în ziua următoare felul principal erau cartofii fierți tăiați în cuburi, cu tăiței. Tăiței erau cojile de cartofi din ajun dimpreună cu cele proaspăt curățate. Iar în a treia zi aveam ca desert cartofi necurățați tăiați felii și perpeliți pe foc. După care mai presărai peste ei semințe prăjite de ovăz sălbatic și nițel zahăr.

Împrumutasem de la Trudi Pelikan o juma de litră de zahăr și o juma de litră de sare. Ca noi toți, Trudi Pelikan se gândea și ea după a treia pace că vom pleca în curând acasă. Bea Zakel i-a schimbat la bazar mantoul cloș cu frumoasele sale manșete de blană pe cinci litre de zahăr și cinci litre de sare. Afacerea cu mantoul se încheiase mai bine decât aceea cu șalul meu de mătase. Pe care Tur Priculici continua să-l poarte la strigarea apelului. Dar nu mereu. Vara pe caniculă – deloc, din toamnă însă iarăși o dată la câteva zile. Iar eu o întrebam pe Bea Zakel o dată la câteva zile când voi primi ceva în schimb, de la ea sau de la Tur.

După un apel de seară fără șal de mătase, Tur Priculici ne-a chemat pe mine, pe tovarășul meu de pivniță Albert Gion și pe avocatul Paul Gast la el în biroul administrativ. Tur puțea a rachiu din sfeclă de zahăr. Nu doar privirea, ci și vorbăria o luase pe ulei. A tăiat de pe listă câteva rubrici, a trecut numele noastre într-altele și-a declarat că Albert Gion nu merge mâine-n pivniță la lucru, și că eu nu merg mâine-n pivniță la lucru, și că avocatul nu merge mâine-n fabrică la lucru. Tocmai trecuse altceva în rubricile sale. Eram cu toții derutați. Tur Priculici a luat-o iar de ia capăt și-a declarat că Albert Gion merge ca totdeauna mâine-n pivniță la lucru, dar nu cu mine, ci cu avocatul. Când i-am întrebat de ce nu cu mine, și-a coborât pleoapele pe jumătate și-a spus:

— Fiindcă mâine dimineață la șase fix pleci la colhoz. Fără calabalâc, seara te-ntorci înapoi. Când l-am întrebat cu ce plec, a zis: Cum cu ce, pe jos. Pe partea dreaptă dai peste trei halde de deșeuri, te ții după ele. Pe partea stângă vine apoi colhozul.

Eram sigur că nu va fi doar pentru o zi. În colhoz piereai și mai repede, trăiai în găuri în pământ, cinci-șase trepte în jos, acoperișul din vreascuri și iarbă. Ploaia intra de sus, jos creștea apa freatică. Primeai pe zi un litru de apă de băut și spălat. Nu de foame mureai, te sfârșeai de sete în căldura toridă, iar de la murdărie și paraziți făceai răni purulente cu tétanos. Toți în lagăr ne temeam de colhoz. Eram sigur că în loc să-mi plătească șalul, Tur Priculici mă trimite să crăp în colhoz – s-ar fi chemat atunci că moștenise șalul de la mine.

La ora șase am pornit la drum, perna mi-o vârașem în haină în caz că găseam ceva de furat din colhoz. Vântul bătea fluierând peste câmpurile de varză și sfeclă, ierburile unduiau portocaliu, roua sclipea vălurind. Loboda se-nălța roșie ca focul. Vântul îmi venea din față, întreaga stepă da buzna-n mine, voia să mă frâng fiindcă eu eram sfrijit, iar ea, nesățioasă. Îndărătul unui câmp de varză și-al unei fâșii de pădure de salcâmi am dat peste prima haldă de deșeuri, apoi venea o pășune, îndărătul ei un lan de porumb. Apoi a doua haldă de deșeuri. Popândăii priveau peste firul ierbii – spinări cu blana maronie și coada de lungimea unui deget, și burți spălăcite, proptite-n labele din spate. Clătinau din cap, labele din față le țineau împreunate ca mâinile oamenilor când se roagă. Urechile le-aveau lipite lateral de cap tot ca la oameni. Și-au clătinat capetele o ultimă secundă, apoi peste gropile din pământ s-a legănat iarba goală, dar cu totul altfel decât de la vânt.

Abia acum mi-a atras atenția că popândăii m-au simțit că merg prin stepă singur, nu sub pază. Popândăii au instinctul ager, se roagă pentru fuga din lagăr – așa mi-am zis. Fuga ar fi acum posibilă, dar încotro? Poate că vor să mă avertizeze, crezându-mă de mult fugit. M-am uitat înapoi să văd dacă nu mă urmărește cineva. De la mare distanță în urmă veneau două figuri, păreau să fie un bărbat și-un copil, țineau în mână două lopeți cu coada scurtă, nu arme de foc. Cerul, întins peste stepă ca o plasă albastră, se lipea în zare de pământ fără porțiță de scăpare.

În lagăr fuseseră deja trei încercări de evadare. Toți trei erau carpato-ucraineni, concetățeni de-ai lui Tur Priculici. Vorbeau bine rusește, și totuși fuseseră prinși toți trei și târați ia locul de apel desfigurați în bătaie. După care nu mai fuseseră văzuți niciodată – îi duseseră într-un lagăr special ori poate la groapă.

Am zărit acum pe partea stângă o baracă de scânduri și un soldat de pază cu pistol ia brâu, un flăcăiaș slab cu o jumătate de cap mai mic ca mine. Mă așteptase și mi-a făcut semn. Nici n-am apucat să mă opresc – se grăbea, și-am luat-o de-a lungul unor câmpuri de varză. Ronțăia semințe de floarea-soarelui, își arunca câte două deodată în gură, cranț – odată, scuipa cojile dintr-un colț al gurii și-ntre timp – haț, cu celălalt, semințele următoare, și pe dată zvârlea iar afară cojile goale. Mergeam amândoi pe cât de iute înhăța el semințele. Mi-am zis că poate-i mut. Nu vorbea, nu transpira, acrobația gurii sale nu-și ieșea din ritm. Mergea de parcă vântul îl trăgea pe roate. Tăcea și mânca precum o mașină de cojit.

Apoi m-a tras de braț, ne-am oprit. Pe câmp se aflau împrăștiate vreo douăzeci de femei. N-aveau unelte, scoteau cartofii din pământ cu mâna. Soldatul mi-a indicat un rând. Soarele sta pe cer ca o bucată de jar. Am scurmat cu mâinile, pământul era tare. Pielea mi-a crăpat, în răni mă ardea murdăria. Când ridicam capul roiuri de puncte scânteietoare zburau prin fața ochilor mei. Sângele mi se oprea în creier. Pe câmp, acest flăcăiaș cu pistol era pe lângă soldat de pază și nacealnic, brigadier, șef de echipă, controlor de calitate – toate la un loc. Dacă prindea femeile vorbind între ele, le plesnea peste față cu frunzele de cartofi ori le-ndesa în gură cartofi putreziți.

Și nu era mut. N-am priceput ce tot țipa făcând toate astea. Nu erau înjurături de mama cărbunelui, nici comenzi de șantier ori cuvinte de pivniță.

Încet-încet am priceput altceva, anume că Tur Priculici are cu el o înțelegere; să mă pună să lucrez toată ziua și să mă-mpuște abia seara pentru că am vrut să evadez. Sau că mă va vâri seara într-o gaură în pământ, una complet individuală fiindcă eram singurul bărbat de-aici. Sau nu doar în seara asta, ci de azi înainte în fiecare seară, ca să nu mă mai întorc niciodată în lagăr.

Când s-a înserat, individul a mai devenit pe lângă soldat de pază, nacealnic, brigadier, șef de echipă, controlor de calitate – și comandant de lagăr. Femeile au format un rând pentru strigarea apelului, și-au spus numele și numărul, și-au întors pe dos buzunarele pufoaicelor prezentând în fiecare mână cei doi cartofi ai lor. Aveau dreptul să păstreze patru cartofi mijlocii. Dacă unul era prea mare, era schimbat pe-un altul. Eram ultimul din rând și mi-am arătat perna. Era umplută cu douăzeci și șapte de cartofi, șapte mijlocii și douăzeci mari. Am putut păstra și eu patru cartofi mijlocii, trebuind să golesc perna de restul. Omul cu pistolul m-a întrebat cum mă cheamă. I-am spus: Leopold Auberg. De parcă ar fi avut ceva de-a face cu numele meu, a luat un cartof mijlociu și cu un șut a tras proiectilul peste umărul meu. Mi-am ferit capul. Pe următorul nu-l mai trage cu piciorul, ci-l zvârle țintind la cap și trage-un foc de pistol în cartoful în zbor spulberându-l odată cu creierul meu. În timp ce-mi ziceam asta, el se uita la mine cum îmi vâr perna în buzunarul de la pantalon. După care m-a tras de braț afară din rând, și de parcă ar fi redevenit mut, a arătat cu mâna în înserare, spre stepă, într-acolo de unde sosisem dimineața aici. Acolo m-a și lăsat. Le-a dat femeilor ordinul de plecare și-a pornit în urma brigăzii în direcția opusă. Stam la marginea câmpului privind cum se depărta mășăluind cu femeile, și eram sigur că foarte curând își va părăsi brigada și se va reîntoarce. Și că, fără martori, va răsuna un foc de armă și asta va însemna: împușcat în timpul fugii.

Ca un șarpe cafeniu brigada mășăluia devenind tot mai mică în depărtare. Prinsesem rădăcini în fața grămezii mari de cartofi și începeam să cred că nu există nici o înțelegere între Tur Priculici și soldatul de pază, ci între Tur Priculici și mine. Că înțelegerea ar fi grămada de cartofi. Că Tur îmi plătește șalul de mătase în cartofi.

Mi-am îndesat cartofi de toate mărimile în pufoaică, până sub căciulă. Am numărat două sute șaptezeci și trei de cartofi. La asta m-a ajutat îngerul foamei, că el doar era un hoț notoriu. Dar după ce m-a ajutat, a redevenit torționarul notoriu și m-a lăsat să mă descurc singur cu lungul drum de întoarcere.

Și-am luat-o îndărăt. Curând aveam mâncărimi peste tot – păduchele de cap, păduchele de gât și de ceafă, păduchele de subsuori, păduchele de piept, păduchele lat din părul organelor genitale. Oricum mă mânca între degetele de la picioare, în obielele galoșilor. Ca să mă scarpin ar fi trebuit să-mi ridic brațul, ceea ce nu puteam face cu mânecile doldora de cartofi. Ca să merg ar fi trebuit să-mi îndoi genunchii, ceea ce nu puteam face cu crăcii pantalonului doldora de cartofi. M-am târșâit pe lângă prima haldă de

deșuri. Urma și nu urma a doua, ori îmi scăpase. Cartofii erau mai grei ca mine. Era deja mult prea întuneric pentru a treia haldă de deșuri. Stelele se înșiruiău pe cer în toate direcțiile.

Calea Lactee se-ntinde de la Sud la Nord – așa spusese bărbierul Oswald Enyeter când, după o încercare nereușită de evadare, cel de-al doilea concetățean al său fusese dus la locul de apel. Ca să te deplasezi spre Vest, spusese el, trebuie să traversezi Calea Lactee și s-o cotești la dreapta, iar apoi s-o ții tot înainte, așadar să ai mereu în stânga ta Carul Mare. Eu, în schimb, n-am dat nici măcar peste a doua și-a treia haldă de deșuri, care pe drumul de întoarcere ar fi trebuit acum să urmeze pe partea stângă. Mai bine păzit în tot locul, decât pierdut în tot locul. Salcâmi, porumbul, chiar pașii mei purtau pelerină neagră. Căpățânilor de varză priveau în urma mea ca niște căpățâni de om cu tunsori și căciuli din cele mai diferite. Doar Luna purta bonetă albă și-mi palpa lată ca o infirmieră. Mi-am zis că poate cartofii nici nu-mi mai trebuie, poate că m-am și intoxicat mortal în pivniță și încă n-o știu. Auzeam în copaci țipete poticnite de pasăre și-o găngăveală tânguitoare în depărtare. Siluetele nocturne erau fluide. Mi-am spus că nu-i permis să mă tem, altfel mă-nec. Vorbeam cu mine însumi ca să nu mă rog.

Lucrurile durabile nu se iroiesc, n-au nevoie decât de o unică legătură mereu egală cu lumea. Legătura stepei cu lumea e pânda, legătura Lunii e lumenatul, legătura popândăilor, fuga, legătura ierburilor, legănatul. Iar legătura mea cu lumea e mâncarea.

Vântul zumzăia, auzeam glasul mamei. În ultima vară acasă la masă, mama n-ar fi trebuit să-mi spună: Nu mai înțepa cartofii cu furculița, se sfărâmă, furculița-i pentru carne. Mama n-avusese cum să-și închipuie că stepa îi cunoaște glasul, că într-o noapte, cândva, cartofii mă vor trage după ei în pământ și că stelele sus înțepă toate. Nimeni nu bănuia pe-atunci la masă că mă voi târî ca un dulap peste câmpuri și fânețe spre poarta lagărului. Că peste numai trei ani, noaptea, singur, voi fi un om de cartofi și că voi numi drumul de întoarcere în lagăr – drumul meu acasă.

Câinii lătrau la poarta lagărului cu glasurile lor noptatice, înalte de soprană, care semănau totdeauna Cu plânsul. Poate că Tur Priculici avea o înțelegere și cu soldații de pază de-aici, căci mi-au făcut semn să trec și nu m-au controlat. Și i-am auzit răsând în urma mea, și cum tropăiau: doldora de cartofi cum eram nu mă puteam răsuci să văd, pesemne că unul din ei îmi imita mersul țepăn.

În ziua următoare i-am dus lui Albert Gion în tura de noapte trei cartofi mijlocii. Cine știe, poate-o vrea omul să și-i prăjească în toată liniștea pe foc în spatele pivniței, în panerul metalic. Nu vrea. Se uită la fiecare cartof și-i vâra în căciulă. Mă-ntreabă:

- De ce tocma' două sute șaptezeci și trei de cartofi?
- Pentru că 273 de grade Celsius e punctul zero absolut, zic eu, mai rece de-atât nu se poate.
- Văd că azi te ții cu știința, zice el, precis c-ai greșit la număr.
- Să fi greșit, nu-i cu puțință, zic eu, cifra 273 își poartă singură de grijă, ea e un postulat.

— Ei, na, postulat – zice Albert Gion – mai bine te gândeai la altceva. Leo, omule, ai fi putut s-o-ntinzi.

Lui Trudi Pelikan i-am dat douăzeci de cartofi, și cu asta mă plătisem de zahăr și de sare. Cu două luni mai târziu, puțin înaintea Crăciunului, isprăvisem cei două sute șaptezeci și trei de cartofi. Ultimii rămași făcuseră ochi albastru-verzui, lunecători ca ai Beei Zakel. M-am gândit dacă să-i spun Beei asta cândva.

Cerul jos pământul sus.

La casa de vară din Wench, chiar în fundul livezii, era o bancă de lemn iara spetează. O chema Unchiu Hermann. O botezasem astfel fiindcă nu cunoșteam pe nimeni care să se numească așa. Unchiu Hermann avea vârâte în pământ două picioare rotunde din bușteni. Scândura pe care ședeam nu era geluită decât deasupra, dedesubt lemnul își păstrase scoarța. În plin soare, Unchiu Hermann nădușea scoțând broboane de rășină. Dacă le ciupeai, până a doua zi îi creșteau la loc.

Ceva mai departe, pe delușorul acoperit de iarbă era Tanti Luia. Avea spetează și patru picioare, și era mai mică și mai grațioasă ca Unchiu' Hermann, și mai bătrână ca el. Unchiu' Hermann venise mai târziu. Mă dădeam de-a dura pe delușor în jos, dinaintea lui Tanti Luia. Cerul jos pământul sus, și-ntre ele, iarbă. Totdeauna iarba mă ținea strâns de picioare, ca să nu cad în cer. Totdeauna vedeam burta cenușie a lui Tanti Luia.

Într-o seară mama ședea pe Tanti Luia, iar eu mă-ntinsesem pe spate în iarbă la picioarele ei. Priveam amândoi în sus, stelele erau toate la locul lor. Și mama și-a tras gulerul jachetei împletite peste bărbie, până ce gulerul a iăcut buze. Până ce nu ea, ci gulerul a spus:

— Cerul și pământul sunt lumea. Ceru-i așa de mare, fiindcă în el atârnă câte-un palton pentru fiecare om. Iar pământu-i așa de mare din cauza distanțelor formidabile până la degetele de la picior ale lumii. Până acolo-i însă atât de departe, că trebuie să-ncetezi să gândești, fiindcă distanțele le simți în stomac ca pe-o greață deșartă. Am întrebat:

— Unde-i departele cel mai departe pe lume?

— Unde lumea sfârșește.

— La degetele de la picioare?

— Da.

— Tot zece sunt?

— Cred că da.

— Dar care e paltonul tău știi?

— Abia când voi fi sus în cer.

— Păi cum, că acolo-s morții.

— Da.

— Cum ajung ei acolo?

— Călătoresc cu sufletul.

— Sufletul are și el degete?

— Nu, aripi.

— Paltoanele au mâneci?

— Da.

- Atunci mânecele sunt aripile lor?
- Da.
- Unchiu' Hermann și cu Tanti Luia sunt soț și soție?
- Dacă lemnul se căsătorește, atunci da.

Apoi mama s-a ridicat și s-a dus în casă. Iar eu m-am așezat pe Tanti Luia chiar pe locul unde șezuse ea. Acolo lemnul era cald. În livadă tremura vântul negru.

Despre plictiseli.

Astăzi nu sunt în tura de dimineață, nu sunt în tura de după-masă și nu sunt în tura de noapte. După ultima tură de noapte vine totdeauna miercuri lungă. Ea-i duminica mea, și se sfârșește abia joi la ora două de amiază. Am în jurul meu prea multă libertate de mișcare. Ar trebui să-mi tai unghiile, dar când am iacut-o ultima oară mi s-a părut că tăiam altcuiva unghiile de la propriile-mi degete. Cui altcuiva, n-o știam.

Prin fereastra barăcii vezi corsoul până la cantină. Iată că vin cele două Zirri cărând o găleată umplută pesemne cu cărbune - e grea. Au trecut de prima bancă, la a doua se opresc și iau loc, fiindcă are spetează. Aș putea deschide fereastra și să le fac semn ori să ies afară. Mi-am și vârat picioarele în galoși, dar apoi rămân în galoși așezat pe pat.

Există plictisitoarea grandomanie a râmei de cauciuc din ceasul cu cuc, genunchiul negru al burlanului de sobă. Umbra măsuței uzate de lemn se-ntinde pe jos. Când se rotește soarele, umbra măsuței se-nnoiește. Există plictiseala oglinzii apei din găleata de tablă, și apa din picioarele mele umflate. Există plictiseala cusăturii rupte de la propria-mi cămașă-de-zi-și-de-noapte și a acului de cusut împrumutat, și plictiseala tremurătoare a cusutului când creierul mi-alunecă peste ochi, și există plictiseala aței rupte cu dinții.

La bărbați există plictiseala depresiilor deghezate din timpul jocului lor de cărți jucat morocănos, fără nici o pasiune. Când ai primit carte bună, trebuie să vrei să câștigi, dar jucătorii se întrerup din joc mai înainte ca vreunul din ei să fi câștigat sau pierdut. Iar la femei există plictiseala cântatului, cântecele de dor de casă la despăducherea-n plictiseala pieptenilor trainici de păduchi, fabricați din os sau bachelită. Și există plictiseala pieptenilor de tablă știrbiți care nu-s buni de nimic. Mai există și plictiseala rasului în cap, și plictiseala scăfârliilor ca niște vase de porțelan decorate cu floricele de puroi și ghirlande de mușcături de păduche proaspete sau aproape resorbite. Plictiseala mută a lui Kati-Planton există și ea. Kati-Planton nu cântă niciodată. Am întrebat-o:

— Kati, tu nu știi să cânti?

Ea a spus:

— M-am și pieptănat. Vezi, pieptenele te zgârie dacă n-ai păr.

Curtea lagărului e-un sat pustiu în soare, zimții norilor sunt vâpăi. Mătușă-mea, Tante Fini, mi-arăta soarele-apune pe pajiștea de munte. O pală de vânt îi zbârlise părul ca pe un cuib de păsări și-și tăiasc cărare albă la spatele capului, chiar pe mijloc. Și ea a zis:

— Pruncul Isus coace cozonaci.

Am întrebat-o:

— De pe-acum?

— De pe-acum, a spus ea.

Există plictiseala discuțiilor irosite - pentru a nu spune a ocaziilor irosite. Pentru o dorință simplă consumi multe cuvinte, și poate că nici un cuvânt nu se reține. Deseori evit discuțiile, iar când le caut mi-e teamă de ele, cel mai mult de cele cu Bea Zakel. Posibil ca de la Bea Zakel să nu vreau absolut nimic atunci când vorbesc cu ea. Că mă cufund în ochii ei alungiți ca să cerșesc îndurare de la TuR. În fond, cu toți vorbesc mai mult decât aș vrea, asta pentru a fi mai puțin singur. Ca și cum în genere ai putea fi singur în lagăr. Dar nu se poate nici atunci când lagărul e-un sat pustiu în soare.

E-ntotdeauna la fel: mă-ntind, fiindcă atâta liniște ca acum nu va mai fi mai târziu când ceilalți vin de la lucru. Cei din tura de noapte nu dorm mult odată, după patru ceasuri de somn obligatoriu, m-am și trezit. Mi-aș putea face un calcul cât mai durează până ce-n lagăr vine iar primăvara plicticoasă cu următoarea pace fără rost dimpreună cu zvonul că în curând plecăm acasă. Și-n pacea asta nouă stau întins în iarba nouă și mi-am săltat în cârcă întregul pământ. Dar ei ne mută de-aici într-alt lagăr încă mai departe, spre Răsărit, într-un lagăr de tăietori de lemne. Și-mi împachetez în geamantănașul gramofonului lucrurile din pivniță, împachetez și-mpachetez și nu mai sfârșesc cu asta. Ceilalți deja așteaptă. Locomotiva fluieră, sar în ultimul moment pe scara vagonului. Mergem cu trenul dintr-o pădure de brazii în alta. Brazii se-aruncă în lături și se feresc de calea ferată, și-n urma trenului sar îndărăt la locul lor. Iar noi ajungem unde trebuie și coborâm, comandantul Șiștvanionov se dă jos primul. Nu mă zoresc și trag nădejdea că n-o să observe nimeni că-n geamantănașul gramofonului nu am nici ferăstrău, nici secure, ci numai lucrurile din pivniță și batista mea albă. După ce-a coborât, comandantul și-a schimbat imediat hainele, are la uniformă nasturi din corn și epoleți cu frunze de stejar, deș suntem într-o pădure de brazii. Devine nerăbdător, davai, mișcă odată, îmi spune el, ferăstraie și securi avem de-ajuns și prea de-ajuns. Cobor, și el îmi dă un sac de hârtie maro. Iar ciment, îmi zic eu. Dar sacu-i rupt la un colț și din el curge faină albă. Îi mulțumesc pentru cadou, iau sacul la subsuoara stângă și cu brațul drept îl salut. Șiștvanionov spune:

— Pe loc, repaus! E nevoie de exploziv și-aici în munți. Abia acum pricep, faina albă e dinamită.

Mai bine-aș citi ceva în loc să-mi treacă asemenea gânduri prin cap. Dar pentru nițică acalmie a foamei de mult i-am vândut altora, ca să-și răsucescă din ei țigări, pe groaznicul Zarathustra, pe Faust cel gros și pe subțirelul Weinheber. În precedenta mea miercuri liberă mi-am imaginat cum ar fi dacă nici nu ne-am urca în vreun tren. Și că baraca fără roți ne-ar duce pe toți mai departe spre Răsărit, și-n mers s-ar întinde ca o armonică. Și că nu ne zgâlțâie deloc, că afară aleargă pe lângă noi salcâmi zgâriind fereastra cu crengile lor, și că eu stau lângă Kobelian și-l întreb:

— Cum reușim să mergem, că doar n-avem roți?

Și Kobelian care-mi răspunde:

— Vezi doar că mergem pe rulmenți.

Sunt obosit și nu am chef să-mi doresc teribil de mult ceva. Există tot soiul de plictiseli, unele care-o iau grăbit înainte, altele care vin târâș-grăpiș în urmă. Dacă le tratez bine, mă lasă în pace și sunt în fiecare zi proprietatea mea. Peste satul rușilor plutește tot anul plictiseala lunii subțiri, gâtul ei simulează o floare de castravete sau o trompetă cu clape cenușii. Câteva zile mai târziu crește-o semilună ca o șepcuță spânzurată. Și peste alte câteva zile de sus, din cer, te privește plictiseala întregului glob al Lunii gata-gata să se reverse. Zi de zi există plictiseala sârmei ghimpate de pe zidul lagărului, plictiseala santinelilor din turnuri, bombeurile strălucitoare ale lui Tur Priculici și plictiseala propriilor galoși ferfenițiți. Mai există plictiseala norului alb al turnului de răcire, ca și plictiseala cearșafurilor albe ale pâinii. Și există plictiseala plăcilor de azbest vâlurite, a aburilor denși de gudron și a vechilor băltoace de țiței.

Există plictiseala soarelui atunci când lemnul se face iască și pământul se-mpuținează și mai rău ca mintea din cap, atunci când câinii de pază picotesc în loc să latre. Și mai înainte ca iarba să fi pierit cu totul de sete, cerul se-acoperă și-atunci există plictiseala de la capătul de jos al șnururilor de ploaie, până ce lemnul se umflă și încălțările și se lipesc de noroi și hainele de piele. Vara supune la cazne frunzișul ei, toamna, culorile ei, iar iarna – pe noi.

Există plictiseala zăpezii proaspete cu praf de cărbune, și a zăpezii bătrâne cu praf de cărbune, plictiseala zăpezii bătrâne cu coji de cartofi, și a zăpezii proaspete fără coji de cartofi. Plictiseala zăpezii cu pliuri de ciment și pete de gudron, lâna făinoasă de pe câinii de pază și lătratul lor metalic-dogit sau înalt de sopran. Există plictiseala conductelor care picură, țurțurii lor ca niște ridichi de sticlă, precum și, pe treptele pivniței, plictiseala zăpezii ca o mobilă plușată. Există și ața de gheață și felul ei de a se topi, ca un fileu de păr, pe firimiturile de șamotă ale bateriilor de cocsificare. Există și plictiseala zăpezii lipicioase, ahtiate după om, care ne vitrifică ochii și ne frige obraji.

Pe căile ferate rusești de mare lățime există zăpada traverselor de lemn, diadema de rugină a șuruburilor așezate strâns unele lângă altele, câte două, câte trei sau chiar câte cinci, ca niște epoleți de ranguri diferite. Și pe terasamentul căii ferate – când se-ntâmplă ca vreunul să rămână lat – există și plictiseala zăpezii în care zace cadavrul și lopata sa. De cum l-ai îndepărtat de-acolo, ai și uitat de el, fiindcă în zăpada groasă conturul cadavrelor slăbănoage nici nu se vede. Ci numai plictiseala lopeții părăsite. Nu-i bine să stai în preajma lopeții. Când vântul bate ușor, sufletul își ia zborul împodobit cu pene. Când bate puternic, sufletu-i purtat valuri-valuri. Și nu numai el – odată cu fiecare cadavru pesemne că se eliberează și câte-un înger al foamei care-și caută o nouă gazdă. Dar niciunul dintre noi nu-i în stare să hrănească doi îngeri ai foamei.

Trudi Peiikan mi-a povestit că ea și felcerița rusoaică au mers cu șoferul Kobelian la terasamentul de cale ferată și-au încărcat-o în camion pe Corina Marcu, care degerase. Că ea, Trudi, se suise pe platforma camionului ca să despoaie cadavrul înainte să-l ducă la groapă, dar că felcerița spusese: Asta

mai pe urmă. Că felcerița ședea cu Kobelian în cabină, iar Trudi Peiikan sus, cu cadavrul. Că șoferul Kobelian n-a mers la cimitir, ci în lagăr, unde Bea Zakel aștepta în baraca bolnavilor și ieșise în fata ușii cu copilul în brațe atunci când auzise uruitul motorului. Că el, Kobelian, și-o săltase pe Corina Marcu, pe moartă, pe umăr, și c-o duse la indicația felceriței nu în camera morților, și nici în camera de spitalizare, ci în odaia privată a felceriței. Că acolo Kobelian n-a știut ce să facă cu moarta, fiindcă felcerița i-a spus: Așteaptă! Că moarta a ajuns să-i fie prea grea și că el a lăsat-o să-i lunece de pe umăr și c-a pus-o jos în picioare. C-a rezemat-o de el până ce felcerița a grămădit cutiile de conserve într-o găleată și-a eliberat masa. Că, iară a mai spune ceva, Kobelian a așezat moarta pe masă. Că Trudi Peiikan s-a apucat s-o descheie pe moartă la haină, gândindu-se că Bea Zakel așteaptă să-i ia îmbrăcămintea. Că felcerița a spus: Mai întâi părul. Că Bea Zakel și-a încuiat copilul împreună cu ceilalți copii îndărătul despărțiturii de scânduri. Că acesta atâta a țipat și izbit cu piciorul în pereții de scânduri, până când ceilalți copii au țipat și ei mai aprig, așa cum și câinii hămăie mai aprig când se pornește vreunul pe lătrat. Că Bea Zakel a tras moarta de cap peste marginea mesei, până ce părul i-a atârnat în jos. Că moarta Corina Marcu, ca prin minune, nu fusese încă niciodată rasă-n cap și că felcerița a tuns-o acum zero să-i ia părul. Că Bea Zakel a pus grijuliu părul într-o lădiță de lemn. Că Trudi a vrut să știe la ce-i trebuie părul, și că felcerița i-a spus: Suluri pentru ferestre. Că Trudi a-ntrebat: Pentru cine, și că Bea Zakel a zis: Pentru croitorie, domnul Reusch ne coase suluri pentru ferestre, părul în geam oprește curentul. Că felcerița s-a spălat pe mâini cu săpun și-a spus: Mă tem că te cam plictisești când ești mort. Că la asta Bea Zakel a zis cu o voce neobișnuit de înaltă: Pe bună dreptate. Că apoi Bea Zakel a smuls două foi albe din catastiful bolnavilor acoperind cu ele lădița de lemn. Că ținând lădița la subsuoară arăta ca și cum ar fi cumpărat la prăvălia din satul rușilor o marfa perisabilă. Că n-a așteptat să ia hainele, ci a dispărut cu lădița mai înainte ca moarta să fie gata dezbrăcată. Că după asta Kobelian s-a dus la camionul lui. Că a durat până ce moarta a rămas în pielea goală fiindcă Trudi n-a vrut să taie bunătate de pufoaică cu foarfeca. Că tot smucind în dreapta și-n stânga, din buzunarul de la haina moartei a căzut pe jos, lângă găleată, o broșă în formă de pisică. Că Trudi Pelikan s-a aplecat după ea și că a silabisit ce era tipărit pe o cutie de conservă strălucitoare din găleată: CORNED BEEF. Că nu și-a crezut ochilor. Că în timp ce ea mai silabisea, felcerița a ridicat de pe jos broșa. Că în tot acest timp, camionul uruia afară și nu pleca. Că felcerița a ieșit afară cu broșa în mână și că s-a întors cu mâna goală și-a spus: Kobelian s-a urcat la volan, spune tot timpul Doamne-Dumnezeule și bocește.

Plictiseala e răbdarea fricii. Asta fiindcă nu vrea să exagereze. Tot ce vrea -si mai cu seamă asta-i ce-o interesează – e ca din când în când să știe cum stă treaba cu mine.

Aș putea mânca din pernă o bucată de pâine economisită, cu nițel zahăr ori sare. Sau să-mi pun la uscat obielele ude pe speteaza scaunului lângă sobă. Măsuța de lemn aruncă o umbră mai lungă, soarele s-a rotit. La primăvară, în primăvara viitoare poate că-mi rostuiesc două bucăți de

cauciuc de pe banda rulantă din fabrică sau de la o anvelopă din garaj. Cu care să mă duc apoi la cizmar.

Bea Zakel a fost prima care a purtat în lagăr cipici, baletki încă din vara trecută. M-am dus la ea la magazia de haine, aveam nevoie de saboți noi. Am scotocit în mormanul de încălțări, iar Bea Zakel a spus:

— N-am decît ori prea mari, ori prea mici, degetare sau copăi - cei de mărime mijlocie s-au terminat toți.

Am probat cît mai mulți din ei ca să stau mai mult acolo. M-am decis mai întîi pentru niște încălțări mici, apoi am întrebat cînd mai primește și din cei mijlocii. După care m-am oprit la două încălțări mari. Bea Zakel a spus:

— Încalță-i acum și lasă-i aici pe cei vechi. Ia privește ce port, baletki.

Am întrebat:

— De unde-i ai? Ea a spus:

— De la cizmar. Privește numa', se îndoiaie de parc-aș umbla desculță.

— Cît costă așa ceva? Am întrebat-o. A spus:

— Asta întreabă-l pe Tur.

Kobelian poate că-mi dă pe degeaba bucățile de cauciuc. Ar trebui să fie mari cît cel puțin două lame de lopată.

Pentru cizmar am nevoie de bani. Ar trebui să vînd niște cărbune cît încă-i frig. La vară, vara următoare poate că plictiseala-și scoate obielele din picioare și poartă baletki. Ar fi de parc-ar umbla desculță.

Erzaț de frate.

La începutul lui noiembrie Tur Priculici mă cheamă în biroul lui administrativ.

Am primit poștă de-acasă.

De bucurie îmi ticăie cerul gurii, nu reușesc să-nchid gura. Tur scotocește în dulapul pe jumătate deschis într-o cutie. De jumătatea închisă a dulapului e lipită o poză a lui Stalin, pomeții obrajilor înalți, cenușii ca două halde de deșeuri, nasul impunător ca un pod de oțel, mustața mare semănînd cu-o rîndunică. Lîngă masă duduie soba cu cărbune, pe ea zumzăie un vas neacoperit de tinichea, cu ceai negru în el. Lîngă sobă e o găleată cu antracit.

Tur zice:

— Ia mai zvârle nițel cărbune în sobă pînă găsesc ce ți-au scris.

Caut în găleată trei bucăți potrivite de cărbune, văpaia sare ca un iepure alb printr-unul galben. Apoi sare cei galben prin cel alb, iepurii se sfîșie între ei fluierînd pe două voci: Hasoweh. Iepure, vai! Focul îmi suflă în față dogoarea, iar așteptatul - frica. Închid ușița sobei și Tur închide dulapul, îmi întinde o carte poștală a Crucii Roșii.

Pe cartea poștală e cusută cu ață albă o fotografie, tighieită grijuliu cu mașina de cusut. În fotografie e-un copil. Tuise uită la fața mea, și eu mă uit la cartea poștală, și copilul cusut pe cartea poștală se uită la fața mea, și de pe ușa dulapului Stalin se uită la fețele noastre ale tuturor.

Sub poză scrie:

Robert, N. În 17 aprilie 1947.

E scrisul mamei mele. Copilul din fotografie poartă o scufiță croșetată, legată sub bărbie cu o fundă. Mai citesc o dată: Robert, N. În 17 aprilie 1947. Mai mult nu scrie. Scrisul îmi vâra un spin în inimă – gândirea practică a mamei mele, economia de spațiu prin folosirea prescurtării N. Pentru născut. Pulsul îmi bate în cartea poștală, și nu în mâna în care-o țin. Tur pune pe masă în fața mea registrul poștal și un creion, ca să-mi caut numele și să semnez. Se duce la sobă, își rășchiră degetele și ciulește urechea la murmurul apei de ceai și la fluieratul iepurilor din foc. Mai întâi mi se șterg rubricile dinaintea ochilor, apoi literele. După care îngenunchez la marginea mesei, las să-mi cadă mâinile pe masă și fața în mâini, și plâng cu sughițuri.

— Bei un ceai? Întreabă Tur. Sau un șnaps? Credeam că te bucuri.

— Da, spun eu, mă bucur fiindcă văd că acasă mai avem tot vechea mașină de cusut.

Beau cu Tur un păhărel de rachiu, și încă unul. Pentru cei ca mine, ajunși piele-și-oase, asta-i mult prea mult. Rachiul îmi arde stomacul și lacrimile, fața. N-am mai plâns de-o veșnicie, mi-am deprins dorul de casă să și țină ochii uscați. Am făcut chiar ca dorul meu de casă s-ajungă fără stăpân. Tur îmi pune creionul în mână și-mi indică rubrica unde semnez. Scriu tremurat: Leopold.

— Am nevoie de numele întreg, zice Tur.

— Scrie-l tu pe tot, zic eu, eu nu pot.

După care ies în zăpada de-afară având în haina pufoaicei copilul cusut. De-afară văd în geamul biroului administrativ sulul pentru fereastră, ca să nu te tragă curentul, despre care mi-a povestit Trudi Pelikan. A fost atent cusut și burdușit cu păr. Părul Corinei Marcu n-ar fi fost de-ajuns să-l umple, precis că înăuntru mai e și-un alt păr. Becurile electrice revarsă conuri albe, turnul de pază din spate pendulează pe cer. Peste tot prin curtea-nzăpezită sunt risipite boabele de fasole albă ale lui Lommer-cu-țitera. Zăpada alunecă tot mai departe odată cu zidul lagărului. Dar pe corsoul lagărului pe care merg acum, ea-mi ajunge până la gât. Vântul are coasa ascuțită. N-am picioare, pășesc pe obraji și curând nu-i mai am nici pe ei. Tot ce am e copilul cusut, erzațul de frate. Părinții mei și-au făcut un copil, fiindcă pe mine nu mai puteau conta. Așa cum mama prescurtează „născut” cu un n., tot așa ar prescurta și „mort” cu un m. A făcut-o de-acum. Oare mamei nu-i e rușine cu tighelul ei grijuliu de ață albă, când printre rânduri sunt nevoit să citesc:

Din partea mea n-ai decât să mori unde ești, am economisi spațiu acasă.

În albul de sub rândul scris.

Cartea poștală a Crucii Roșii pe care mi-a scris-o mama a sosit în lagăr în noiembrie. I-au trebuit șapte luni. De-acasă a fost trimisă în aprilie. Copilul cusut venise pe lume deja de trei sferturi de an.

Cartea poștală cu erzațul de frate am pus-o alături de batista albă jos de tot în valiză. Pe cartea poștală nu era scris decât un singur rând, iar în el nu eram pomenit cu un singur cuvânt. Nici măcar în albul de sub rândul scris.

În satul rușilor învățasem să cerșesc mâncare. De la mama nu voiam să cerșesc pomenire. În cei doi ani rămași, mi-am impus să nu răspund la cartea

poștală. Îngerul foamei mă-nvățase în cei doi ani precedenți să cerșesc. În cei doi rămași, am învățat de la îngerul foamei mândria neîmpăcată. Ceva la fel de crud cum e și să te ții tare în fața pâinii. Mă chinuia îngrozitor. Zi de zi îngerul foamei mi-o arăta pe mama care își hrănește erzațul de copil, trecând senin pe lângă viața mea. Plină de voie bună și sătulă, mi se plimba în cap încolo și-ncoace cu căruciorul ei alb de cogilj Și mă uitam la ea de peste tot de-acolo unde nu apăream nici măcar în albul de sub rândul scris.

Antena lui Minkowski.

Fiecare de-aici își are prezentul său. Fiecare de-aici atinge pământul cu galoșii lui de cauciuc sau cu saboții de lemn – fie și la doisprezece metri sub pământ, în pivniță, fie și așezat pe scândura tăcerii. Când Albert Gion și cu mine nu lucrăm, ne așezăm acolo pe banca formată din două pietre și-o scândură. Becul electric arde în rețeaua lui de sârmă, focul de cocs în panerul metalic. Ne odihnim și tăcem. Deseori mă-ntreb: oare mai știu să socotesc? Dacă acum suntem în al patrulea an și în a treia pace, trebuie să fi existat aici în pivniță și prima și a doua pace, așa cum a existat și perioada dinaintea păcii – fără mine. Și-aici în pivniță trebuie că-s tot atât de multe ture de zi și de noapte, ca și straturi de pământ. Ar fi trebuit să număr turele mele cu Albert Gion – dar oare mai știu să socotesc?

Oare mai știu să citesc? Tata-mi dăruise de Crăciun o carte: Tu și fizica. În ea scria că fiecare om și fiecare eveniment își au propriul loc și propriul timp. Că e o lege a naturii. Și că din această cauză totul, absolut totul pe lume își are îndreptățirea sa. Și propria sa antenă pentru tot ce există – ANTENA LUI MINKOWSKI1. Așa cum stau așezat și când mă mișc, ea-mi repetă mișcarea. Deci nu sunt singur. Fiecare cotlon din pivniță își are și el antena sa – și tot ce-i în lagăr. Și nici o antenă nu se-atinge de alta. Deasupra capetelor tuturor e o pădure de antene riguros orânduite. Fiecare la locul lui respiră cu antena lui. Turnul de răcire respiră chiar de două ori, fiindcă probabil că norul turnului de răcire își are propria antenă. Dacă e s-o aplici la un lagăr, cartea se dovedește mai puțin bine informată, îngerul foamei își are și el antena lui Minkowski. Dar în carte nu scria dacă îngerul foamei își lasă tot timpul la noi antena lui Minkowski, și dacă de-aceea nici nu pleacă atunci când spune că se reîntoarce. Poate că îngerul foamei ar avea respect în fața cărții – ar fi trebuit s-o aduc cu mine.

Aproape totdeauna tac pe banca din pivniță și privesc înlăuntrul capului meu ca printr-o crăpătură luminată de ușă. În carte mai scria și că fiecare, oricând și oriunde, își parcurge propriul său film. În capul fiecăruia bobina de film derulează șaisprezece imagini pe secundă. PROBABILITATEA-DE-A-FI-UNDEVA – și asta era unul din acei termeni în Tu și fizica. De parcă n-ar fi deloc sigur că sunt aici, și nici n-ar trebui să vreau să plec de-aici pentru a nu fi aici. Și asta deoarece, fiind corp, sunt o particulă într-un anume loc, așadar în pivniță, dar datorită propriei antene a lui Minkowski sunt totodată și undă electromagnetică. Iar ca undă pot fi și altundeva, și cineva care nu-i aici, poate fi cu mine. Pot alege pe cine vreau. Nu o persoană, mai bine un obiect care se potrivește cu straturile de pământ din pivniță. De pildă, SAURIANUL. Așa se numea autocarul elegant roșu-închis, cu bare de protecție cromate,

care circula între Sibiu și Salzburg: „Saurian”. Mama mea și cu Tante Fini Einstein (acesta din urmă a integrat mai târziu unele dintre intuițiile lui Minkowski în formularea teoriei sale generale a relativității).

Plecau vara cu Saurianul la cură, la Ocna-Băi, la zece kilometri de Sibiu. Când se-ntorceau de-acolo, mă lăsa să le ling brațele goale ca să simt cât e de sărată apa băilor. Și-mi povesteau despre solzii de sedef ai lamelelor de sare printre firele de iarbă de pe pajiști. Prin crăpătura luminată de ușă, din cap, am făcut să circule autocarul Saurian între mine și pivniță. Își are și el crăpătura luminată de ușă precum și propria antenă a lui Minkowski. Antenele nu ni se ating niciodată, însă crăpăturile luminate de ușă se-ntâlnesc sub becul electric, acolo unde cenușa zburătoare se-nvârtește dimpreună cu antena lui Minkowski. Și lângă mine, pe bancă, tace Albert Gion cu antena sa a lui Minkowski. Iar banca e scândura tăcerii, fiindcă Albert Gion nu-mi poate spune în ce film se află el în clipa asta, după cum nici eu nu pot să-i spun că am aici, în pivniță, un autocar roșu-închis cu bare de protecție cromate. Fiecare tură e-o operă de artă. Dar antena ei e doar un cablu de oțel cu vagonete care circulă. Și fiecare vagonet cu antena sa e doar o încărcătură de zgură la doisprezece metri sub pământ.

Uneori îmi închipui c-am murit acum o sută de ani și că tălpile picioarelor mele sunt străvezii. Când mă uit în capul meu prin crăpătura luminată de ușă, în fond tot ce contează pentru mine e doar speranța asta îndârjită și deopo trivă sfioasă că undeva, cândva, cineva, s-ar putea gândi la mine. Chiar dacă n-are cum ști unde sunt chiar în accl moment. Se prea poate să fiu bătrânul cu gura știrbă sus în stânga, de pe inexistenta fotografie de la o nuntă, și totodată copilul slăbuț din curtea unei școli și ea inexistente.

Tot așa sunt și rivalul și fratele unui erzaț de frate, care-l rivalul meu, pentru că existăm amândoi în același timp. Dai totodată nu în același timp, pentru că nu ne-am văzut înc niciodată – deci nu ne-am văzut în spațiu-timp.

Și-n același timp știu că ceea ce îngerul foamei vede c a fiind moartea mea – deocamdată încă nu mi s-a întâmplai.

Ies din pivniță în zăpada dimineții care mă orbește. Pe turnurile de pază, patru statui de zgură neagră. Statuile nu sunt soldați, ci patru câini negri. Dar prima și a treia statuie mișcă din cap, a doua și-a patra rămân încremenite. Apoi primul câine își mișcă labele, iar al patrulea, pușca, și al doilea și-al treilea rămân încremeniți.

Zăpada de pe acoperișul cantinei e un cearșaf alb. Cum de-a așternut Fenia cearșaful pâinii pe acoperiș?

Norul turnului de răcire e-un cărucior alb de copil, care merge în satul rușilor la mestecenii albi. Pe când batista mea fină, albă zăcea deja pentru a treia iarnă în valiză, într-o bună zi, ducându-mă la cerșit, am bătut la ușa bătrânei rusoaice. Mi-a deschis un bărbat de vârsta mea. L-am întrebat dacă-l cheamă Boris. A zis: NIET. L-am mai întrebat dacă aici locuiește o bătrână. A zis: NIET.

La cantină va sosi curând pâinea. Odată când voi fi singur la teigheaua de pâine, voi îndrăzni s-o întreb pe Fenia: Când o să pot pleca acasă – aproape c-am ajuns ca o statuie de zgură neagră. Fenia îmi va spune: In

pivniță sunt șine, și-un munte. Vagonetele pleacă tot timpul spre casă, suie-te într-unui din ele. Doar îți plăcea odinioară să pleci cu trenul la munte. Dar pe-atunci mai eram acasă la mine, voi spune cu. Păi, vezi, va spune Fenia, la fel va fi și-acum.

Acum însă intru pe ușa de la cantină și mă așez la coada în fața tejghelei. Pâinea e acoperită cu zăpada albă de pe acoperiș. Aș putea să mă așez ultimul la rând, ca să fiu singur la tejghea cu Fenia când îmi primesc rația de pâine. Dar nu-ndrăznesc, fiindcă-n sfințenia ei rece Fenia are, ca în orice altă zi, trei nasuri pe față – două sunt ciocurile cântarului.

Lingură ici, lingură colea.

Era din nou perioada de advent. Eram uluit, pe măsuța din baracă sta așezat pomulețul meu din sârmă cu cetina verde de lână. Avocatul Paul Gast îl pusese bine în valiza lui și-l împodobise în acest an cu trei globuri de pâine. Pentru că suntem în al treilea an aici, a spus el. Își închipuia că lumea nu știe că ne cinstește cu globuri de pâine, fiindcă fură pâinea neveste-sii.

Soția lui, Heidrun Gast, locuia în baraca femeilor, soții n-aveau voie să locuiască împreună. Heidrun Gast avea deja o țeastă-de-macac, botu-n dungă de la o ureche la alta, iepurele alb în găvanele din obraji și ochii umflați. Lucra din vară la garaj, trebuind să încarce acumulatorii camioanelor. De la vitrionul coroziv, fața i se găurise și mai rău ca pufoaica.

Zilnic vedeai la cantină ce face îngerul foamei dintr-o căsnicie. Avocatul o căuta din ochi pe nevastă-sa ca un gardian. Când deja era așezată la masă între alții, o-nșfaca de braț trăgându-și blidul ei cu supă lângă al său. Când ea privea o clipă în altă parte, își vâră lingura în supa ei. Iar dacă ea observa asta, avocatul zicea: lingură ici, lingură colea.

Pomulețul cu globurile de pâine încă mai stătea pe masă în baracă, când Heidrun Gast a murit în acest abia început de ianuarie. Globurile de pâine mai atârnavă în pomuleț, și Paul Gast deja purta paltonul neveste-sii cu guler mic, rotunjit și buzunare cu clape roase din blană de iepure. Și se ducea mai des ca până acum să se bărbierească.

Iar de la mijlocul lui ianuarie, paltonul îl purta cântăreața noastră Ilona Mich. Și avocatul o frecventa în spatele păturii.

Cam pe-atunci bărbierul ne-a întrebat:

— Aveți copii acasă?

Avocatul a spus:

— Eu, da.

— Câți anume?

— Trei, a spus avocatul.

Din spuma de ras ochii săi fixau înghețați ușa. Acolo spânzura de-un cui, ca o rață împușcată, căciula mea vătuită cu clape pentru urechi. Avocatul a fornăit oftând din greu, în așa fel că un gogoloi de spumă a zburat pe jos de pe mâna bărbierului. Și-acolo unde a căzut, între picioarele scaunului, galoșii avocatului abia de se propteau în vârful degetelor. Erau legați de glezne cu o sârmă de aramă nouă-nouță, sclipitoare, petrecută pe sub tălpi.

Cândva, îngerul meu al foamei a fost avocat

— Să nu-i povestiți asta niciodată bărbatului meu, spusese Heidrun Gast.

Asta s-a-ntâmplat într-o zi când a putut ședeă între Trudi Pelikan și mine fiindcă avocatul Paul Gast nu venise la masă, îi supurau dinții. În acea zi Heidrun Gast a putut vorbi și ea.

Ne-a povestit că în planșeul care separa atelierul de reparații auto de hala bombardată a fabricii e-o gaură mare cât coroana unui copac. Sus în hala fabricii se curăță dărâmăturile. Câteodată jos în atelier pe podea dă peste-un cartof pe care un bărbat de sus i-l aruncă lui Heidrun Gast. Mereu același bărbat. Heidrun Gast se uită-n sus la el, și el se uită-n jos. Nu pot vorbi între ei, sus el e la fel de păzit ca ea, jos, în atelier. Bărbatul poartă o pufoaică vărgată, e prizonier german de război. Ultima dată printre lăzile de scule era un cartof foarte micuț. Poate că Heidrun Gast nici nu-l descoperise din prima clipă și cartoful să fi zăcut acolo o zi sau două. Fie că bărbatul trebuie să-l arunce jos mai rapid ca de obicei, fie că, fiind așa de mic, se rostogolise mai departe ca de obicei. Poate că și vrusese intenționat să-l arunce într-alt loc. În primul moment, Heidrun Gast nici n-a fost sigură dacă-i într-adevăr de la bărbatul de sus și nu cumva i-l a pus acolo nacealnicul ca să-i întindă o cursă. Cu vârful pantofului a-mpins cartoful pe jumătate sub scară, așa încât să nu-l poată vedea decât cine știa că-i acolo. Voia să se asigure că n-o pândește nacealnicul. A luat cartoful abia înainte de terminarea zilei de lucru și, ridicându-l, a simțit o ață legată-n jurul lui. Ca întotdeauna, Heidrun Gast s-a uitat și-n ziua aia în sus prin gaură ori de câte ori se putea, dar nu l-a mai zărit pe bărbat. Când s-a întors seara în baracă, a retezat ața cu dinții. Cartoful era tăiat la mijloc, între cele două jumătăți de cartof era un petic de cârpă. Pe care scria ELFRIEDE RO, STRAD, ENSBU, și jos de tot, ERMANIA. Celelalte litere fuseseră mâncate de amidonul din cartof. După crăpelnița la cantină, avocatul s-a dus în baraca lui, iar Heidrun Gast a aruncat peticul într-unui din focșoarele din curte, aprinse târziu îndărătul fântânii, și și-a prăjit cele două jumătăți de cartof.

— Știu c-am mâncat un mesaj, ne spusese Heidrun Gast, asta s-a-ntâmplat acum șaiszeci și unu de zile. Cu siguranță că nu i-au dat drumul să plece acasă, și de murit n-a murii în nici un caz, căci mai era în puteri. Parcă l-a-nghițit pământul, ne spusese ea, a dispărut ca și cartoful acela în gura mea. Îmi lipsește.

În ochi îi zvâcnise o pieleță subțire de gheață. Găvanele cu perișori albi din obraji i se lipiseră de oase. Pentru îngerul foamei n-avea cum să fie un secret că nu mai aveai ce scoate de la ea. Nu prea eram în apele mele, ca și cum îngerul foamei ar părăsi-o cu-atât mai iute, cu cât are ea mai multă încredere în mine. Ca și cum îngerul ei ar urma să se mutila mine.

Numai îngerul foamei i-ar putea interzice lui Paul Găsi să fure mâncarea nevaste-sii. Însă îngerul foamei este el însuși un hoț. Toți îngerii foamei se cunosc între ei, mi-am zis eu, la fel cum ne cunoaștem și noi. Și toți au meseriile noastre, îngerul foamei al lui Paul Gast e avocat ca și el. Și cel al lui Heidrun Gast nu-i decât slugoiul aceluia. Al meu e și el doar un slugoi – cine știe al cui.

Am zis:

— Heidrun, mănâncă-ți supa.

— Nu pot, a zis ea.

Am întins mâna după supă. Și Trudi Pelikan se chiora la ea. Albert Gion de vizavi, și el. Mi-am vârât lingură-n supă, n-am numărat de câte ori. Nici măcar nu leorpăiam, fiindcă asta-ți ia timp. Mâneam doar noi singuri, eu și cu mine – fără Heidrun Gast și Trudi Pelikan și Albert Gion.

Am uitat de toate-n jur, de cantina întregă. Sorbeam supa de-a dreptul în inimă. În fața farfuriei ăsteia, îngerul meu al foamei nu era slugoi, ci avocat.

Am împins blidul gol înspre Heidrun Gast, spre mâna ei stângă, până ce i-a atins degetul mic. Ea și-a lins lingura nefolosită, ștergând-o apoi de pufoaică de parcă ea ar fi mâncat supa, nu eu. Fie că nici nu mai știa dacă mănâncă sau se uită. Fie că doar se prefăcea c-a mâncat. Într-un fel sau altul, îi vedeai îngerul foamei stând întins în dunga botului – pe dinafară amiabil-palid și pe dinăuntru albastru-nchis. Nu era exclus să fi putut sta chiar și perfect orizontal. Și era cert că-n supa chioară cu zdrențe de varză îi număra lui Heidrun Gast zilele ce-i mai rămăseseră. Sau cine știe, poate că și uitase de ea și doar regla mai precis cântarul de la omușorul meu. Făcându-și calculul pe când mâneam, ce și-n cât timp avea să mai scoată de la mine.

Am un plan.

Când îngerul foamei mă cântărește, îl voi înșela la cântar. Voi fi la fel de ușor ca pâinea economisită de mine. Și va fi la fel de greu să muști din mine.

Lasă numai c-ai să vezi, îmi zic în sinea mea, ăsta-i un plan scurt care va ține mult.

Sărutul de tinichea.

După cină m-am dus în pivniță în tura de noapte. Pe cer mai era o sticciire de lumină. Un stol de păsări zbura ca un colier cenușiu dinspre satul rușilor în direcția lagărului. Nu știu dacă păsările crâșneau sus în lumina de pe cer, ori în gura mea sub vălul palatului. Nu știu nici dacă crâșneau din ciocuri ori își frecau picioarele unele de altele ori dacă aripile lor aveau oasele bătrâne rămase fără cartilaje.

Deodată din colier s-a rupt o fărâmiță ce s-a despărțit în mustăți. Trei din ele au zburat pe sub chipiul soldatului din turnul de pază din spate, intrându-i în frunte. Au rămas mult timp acolo. Abia când, ajuns la poarta fabricii, m-am mai uitat o dată-n urmă, ele au zburat iar afară de sub chipiu prin spatele capului său. Pușca i s-a clătinat, soldatul a rămas neclintit. Mi-am zis că el era din lemn și pușca din carne.

Cu soldatul de pază nu voiam să fac schimb, și nici cu colierul de păsări. Nu voiam să fiu nici lucrătorul la zgură care seară de seară coboară aceleași șaizeci și patru de trepte jos în pivniță. Dar să fac schimb – asta da, voiam. Cred că voiam să fiu pușca. (r) în tura de noapte goleam ca întotdeauna un vagonet după altul, iar Albert Gion împingea la ele. După care lăceam schimb. Zgura fierbinte ne-nvăluia într-o perdea de ceață. Bucățile de jăratric miroseau a rășină de brad, și gâtul meu nădușit a ceai cu miere. Lui

Albert Gion îi jucau în cap albul ochilor ca două ouă cojite, și dinții ca un pieptene de păduchi. Iar fața lui neagră nu era cu el în pivniță.

În pauză, pe scândura tăcerii, micul foc de cocs ne lumina încălțările până la genunchi. Albert Gion s-a descheiat la haină și-a întrebat:

— Lui Heidrun Gast îi pare mai rău după neamț sau după cartofi? Precis că i-a retezat ața mai des, cine știe ce-o mai fi fost scris pe celelalte petice. Bine face avocatul că-i fură mâncarea. O căsnicie lungă înfometează, infidelitatea te-ndestulează. Albert Gion mi-a atins ușor genunchiul. Semn că pauza s-a terminat, mi-am zis eu. Dar el a spus: Mâine m-aleg eu cu supa, ce zice la asta antena lui Minkowski a ta?

Antena mea tăcea. Am mai rămas așezați o vreme fără o vorbă. Mâna mea neagră nu se distingea de bancă. Nici mâna lui.

Ziua următoare, în ciuda dinților săi cu puroi Paul Gast ședea iar lângă nevastă-sa la cantină. Putea iar să mănânce, și Heidrun Gast iar să tacă. Propria-mi antenă a lui Minkowski era de părere că mă simțeam dezamăgit ca de-atâtea alte ori. Și că Albert Gion se purta neobișnuit de urâcios. Voia să-i strice avocatului tihna mâncării și-i căuta pricină. I-a reproșat sforăitul insuportabil de zgomotos. La care am devenii eu urâcios, asigurându-l pe Albert Gion că el sforăie și mai tare ca avocatul. Albert Gion și-a ieșit din fire că-i stricasem bunătate de ceartă. A dat să-mi tragă una, și fața lui osoasă semăna cu un cap de cal. În timp ce ne mai certam, avocatul de mult își vârâse lingura în blidul neveste-sii. Lingura cu ea se afunda în supă tot mai rar, și-a lui tot mai des. El sorbea zgomotos, iar nevastă-sa a-nceput să tușească, ca să facă și ea ceva cu gura. Tușind, își ținea gura închisă și-și depărtase ca o doamnă degetul mic mâncat de vitriol și murdar de lubrifianți, așa cum murdare erau toate degetele aici la cantină. Mâini curate n-avea decât bărbierul Oswald Enyeter, dar și ele erau la fel de închise la culoare cum erau și-ale noastre de jeg, fiindcă erau păroase ca și cum le luase cu împrumut de la popândăi. Trudi Pelikan avea și ea mâini curate de când era infirmieră. Curate, ce-i drept, dar colorate maro-gălbui de cât îi unsese pe bolnavi cu ihtiol.

În timp ce reflectam la degetul rășchirat al lui Heidrun Gast și la halul în care se găseau mâinile noastre, a venit Karli Halmen vrând să-și schimbe pâinea cu-a mea. Nu-mi sta gândul la schimbul de pâine, am refuzat și am rămas la pâinea proprie. El a schimbat-o apoi cu Albert Gion. Atunci mi-a părut rău, bucata de pâine din care Albert Gion tocmai mușca părea să fie cu o treime mai mare ca a mea.

Tinicheaua zăngănea de jur împrejur la toate mesele. Fiecare lingură de supă e-un sărut de tinichea, mi-am zis eu. Și foamea proprie e pentru fiecare o putere străină. Ce bine știam asta în acel moment, și ce iute am uitat-o apoi din nou.

Mersul lucrurilor.

Adevărul gol-goluț e că avocatul Paul Gast i-a tot furat neveste-sii, Heidrun Gast, supa din blid, până ce ea nu s-a mai putut scula și-a murit nemaivând cum face altfel, așa cum și el îi fura supa fiindcă foamea lui n-avea cum face altfel, așa cum el a-nceput să-i poarte paltonul cu guler mic,

rotunjit și buzunare cu clape roase din blană de iepure și n-avea ce-i face că ea murise, așa cum nici ea n-avea ce-i face că nu se mai putuse scula, așa cum mai apoi cântăreața noastră, Loni Mich, a purtat ea paltonul și n-avea ce-i face că prin moartea nevestei avocatului devenise liber un palton, așa cum nici avocatul n-avea ce-i face că devenise liber și el prin moartea nevestei, și nici că a vrut s-o înlocuiască cu Loni Mich, așa cum nici Loni Mich n-avea ce-i face că voia să aibă un bărbat în spatele păturii, sau că voia un palton, sau că nu era cu puțință să desparți una de alta, așa cum nici iarna n-avea ce-i face că era strașnic de geroasă, iar paltonul, ce să-i faci, era călduros, așa cum nici zilele n-aveau ce-i face că erau un lant de cauze și consecințe, așa cum nici cauzele și consecințele n-aveau ce-i face că erau adevărul?

Gol-goluț, măcar că era vorba de-un palton.

Asta era mersul lucrurilor – și pentru că nimeni n-avea ce-i face, nimeni nu putea face nimic.

Iepurele alb.

Tată, iepurele alb ne gonește din viață. Pe tot mai multe fețe el crește-n găvanele din obraji.

Încă imatur, îmi cercetează carnea pe dinăuntru fiindcă-i și carnea lui. Hasoweh. Iepure, vai!

Ochii-i sunt de cărbune, botul, un blid de tinichea, picioarele, vătraie, burta, un vagonet în pivniță, drumul lui e-o șină suind muntele abrupt.

Încă mai șade înlăuntrul meu, jupuit trandafiriu, și-așteaptă cu propriu-i cuțit care e și cuțitul de pâine al Feniei.

Dor de casă. De parcă nu m-aș putea lipsi.

La șapte ani de la reîntoarcerea mea acasă, trăiam de șapte ani fără dor de-acasă. Când am zărit în vitrina librăriei din Piața Mare¹ Fiesta de Hemingway, am citit în loc de asta Fiesta de Heimweh². De aceea am și cumpărat cartea și-am luat-o înapoi pe dorul de-acasă, pe drumul spre casă.

Există cuvinte care fac din mine ce vor. Ele sunt cu totul altfel decât mine și gândesc altfel decât sunt de fapt.

Note:

1 Großer Ring – Piața Mare din Sibiu.

2 Joc de cuvinte intraductibil, bazat pe asemănarea dintre numele scriitorului și cuvântul german Heimweh, care înseamnă „dor de casă”, și Heimweg, drumul spre casă.

Și-mi vin în minte ca să mă facă să mă gândesc că există lucrurile dintâi care le cer deja pe următoarele, chiar dacă eu nu le vreau defel. Dor de casă. De parcă nu m-aș putea lipsi.

Există cuvinte a căror țintă sunt eu, ca și cum ele n-ar fi făcute decât pentru recidivarea în lagăr – în afara cuvântului însuși: RECIDIVĂ. Acest cuvânt e impropriu în caz de recidivă. Impropiu e și cuvântul AMINTIRE. Nici cuvântul TRAUMATISM nu folosește la nimic în acest caz.

Si nici cuvântul EXPERIENȚĂ. Dacă va fi să mă confrunt > > cu-aceste cuvinte improprii, trebuie să mă dau mai prost decât sunt. Dar după fiecare întâlnire a lor cu mine, ele sunt și mai necruțătoare ca înainte.

Ai păduchi pe cap, în sprâncene, la ceafă, la subsuori, în părul organelor genitale. Ai ploșnițe în pat. Și foamea din tine. Nu spui însă: Am păduchi și ploșnițe și foamea din mine. Spui: Mi-e dor de casă. De parcă nu te-ai putea lipsi.

Unii își tot spun, și cântă, și tac, și merg, și șed, și dorm dorul lor de-acasă atât de îndelung și degeaba. Alții spun că dorul de-acasă cu timpul își pierde conținutul, ajunge mocnit și cu-atât mai mistuitor cu cât nu mai are nimic de-a face cu un acasă concret. Mă număr printre cei ce spun asta.

Știu bine că până și la păduchi există trei feluri de dor de casă: păduchele de cap, păduchele lat și păduchele de haine.

Păduchele de cap se târăște și-ți dă mâncărimi la pielea capului, îndărătul urechilor, la sprâncene, la rădăcina părului de la ceafă. Când te mănâncă ceafa, ar putea fi vorba și de păduchele de haine din gulerul cămășii.

Păduchele de haine nu se târăște. El șade în cusătura rufăriei. Se numește păduche de haine, dar nu se hrănește cu fire de ață.

Păduchele lat se târăște și-ți dă mâncărimi la părul organelor genitale. Nimeni nu vorbea de „părul organelor genitale”. Întotdeauna spuneai: Mă mănâncă jos.

Mărimea păduchilor diferă, dar toți sunt albicioși și arată ca niște răcușori. Când îi strivești între unghii, se-aude un pocnet sec. Pe-o unghie rămâi cu pata apoasă a păduchelui, și pe cealaltă, cu-o pată cleioasă de sânge. Ouăle păduchilor se-nșiruie incolore ca un rozariu din sticlă sau ca niște boabe străvezii de mazăre în păstaie. Păduchii-s primejdioși doar când au tifos exantematic. Altminteri se poate trăi cu ei. Te obișnuiești cu mâncărimea pe tot corpul. Ai putea crede că păduchii treceau de la un cap la altul în frizerie, prin intermediul pieptenului. Dar n-aveau nevoie de asta, se târau în baracă de la un pat la altul. Picioarele paturilor le așezam în cutii de conservă umplute cu apă, pentru a-i sili să facă cale îtoarsă. Dar erau flămânzi ca și noi și găseau alte căi. La strigarea apelului, când stăteam la coadă la tejgheaua unde primeam mâncarea, la mesele lungi de la cantină, când eram la lucru și încărcăm sau descărcăm, când stam pe vine în pauza de fumat, la fel și când dansam un tango – pretutindeni ne împărțeam păduchii între noi.

Ne-au tuns zero – pe bărbați, Oswald Enyeter la frizerie. Pe femei, felcera rusoaică într-un șopron lângă baraca bolnavilor. La primul ras în cap, femeilor li s-a permis să-și ia cozile tăiate ca să le pună în valiză ca amintire.

Nu știu de ce niciodată bărbații nu-și curățau între ei capetele de păduchi. Femeile în schimb se strângeau zilnic, sporovăind și cântând și stându-și una altea pe cap până ce-și prindeau păduchii.

Lommer-cu-țitera descoperise încă din prima iarnă cum se curăță de păduchi un pulover de lână. Pe înserat și la o temperatură binișor sub zero grade Celsius se sapă în pământ o gaură adâncă de treizeci de centimetri, se vâra-n ea puloverul lăsând din el afară un moț de lungimea unui deget și se astupă sumar gaura la loC. În timpul nopții păduchii ies toți din pulover. În

zori îi găsești așezați în cocoloașe albe pe moțul de pulover. Poți atunci să-i strivești pe toți odată sub talpă.

Când venea martie și pământul nu mai era înghețat până la o adâncime de metri, săpam gropi între barăci. Moțurile de pulover ieșeau în fiecare seară din pământ ca o grădină tricotată. În zorii zilei grădina înflorea cu-o spumă albă, ca și conopida. Striveam păduchii și scoteam puloverele din pământ. Ne încălzeau din nou, și Lommer-cu-țitera zicea:

— Hainele nu mor nici când le duci la groapă.

La șapte ani de la reîntoarcerea mea acasă, trăiam de șapte ani fără păduchi. Dar de câte ori la masă am în farfurie conopidă, de șazeci de ani încoace mănânc păduchii din zorii zilei de pe moțul de pulover. Până azi, pentru mine nici frișca nu-i o bonețica de smântână.

Din al doilea an de lagăr, în afara dușurilor, pentru despăduchere mai exista în fiecare sâmbătă și ETUVA - o încăpere cu aer fierbinte de peste 100°C. Ne atârnam hainele de cârlige de fier, și ele circulau pe role ca pisicile macaralei din spațiul frigorific al unui abator. Perpelitul hainelor dura mai mult decât aveam noi timp și apă caldă la spălător. După ce făceam duș, stam în camera de trecere și așteptam. Goi cum eram, niște creaturi chelboase, răsucite, arătam ca niște vite de povară reformate. Niciunul din noi nu se rușina. De ce să te mai rușinezi când ai rămas fără corp? Și totuși chiar din cauza lui ne-aflam aici, ca să depunem muncă fizică. Cu cât corpul ți se împuțina, cu-atât te pedepsea el mai strașnic. Învelișul ăsta le-apartinea rușilor. Nu mă rușinam niciodată de ceilalți, ci doar de mine însumi așa cum mă știam odinioară - cel cu pielea catifelată de la Baia Neptun, unde mă răvășeau vaporii de lavandă și-o fericire ce-mi tăia răsufarea. Unde nu mă gândisem niciodată la vite de povară reformate, pe două picioare.

Când hainele ieșeau din etuvă, duhneau fierbinte și sărat.

Materialul se pârlise și găurise. Dar în răstimpul a două, trei parcursuri de despăduchere, sfeclele de zahăr strecurate prin contrabandă se transformau în etuvă în fructe zaharisite. Cât despre mine, n-am putut introduce niciodată sfeclă de zahăr în etuvă. Tot ce-aveam era o lopată de inimă, cărbune, ciment, nisip, calupuri de zgură și zgură de pivniță. Mai avusesem și-o zi înfiorătoare la cartofi, dar niciodată una pe câmpul cu sfeclă de zahăr. Numai bărbații care lucrau în colhoz, încercând și descărcând sfecla de zahăr, aveau în etuvă fructe zaharisite. Știam de-acasă cum sunt fructele zaharisite: sticlos-verzui, zmeurii, galbene ca lămâia. Stăteau înfipite ca niște pietricele nestemate în colacii împlețiți, iar când mâneai, în știrbitura dinților. Sfecla zaharisită era maronie ca pământul, cojită semăna cu un pumn din sticlă. Când îi vedeam pe ceilalți mâncând, dorul de-acasă hăpăia colaci împlețiți și stomacul mi se chircea.

În noaptea de Revelion spre-al patrulea an am mâncat și eu în baraca femeilor sfecle zaharisite - un tort. Făcut nu la cuptor, ci încropit de Trudi Pelikan. În loc de fructe zaharisite - sfecle zaharisite, în loc de nuci - semințe de floarea-soarelui, în loc de făină - urluială de porumb, în loc de farfuriuțe de tort - cahle răzlețite din camera morților din baraca bolnavilor. Și pe lângă asta, de la bazar câte-o țigară de fiecare - o LUCKY STRIKE. Numai ce-am tras

două fumuri și eram dus de-a binelea. Capul mi s-a desprins de umeri, plutind și amestecându-se cu fețele celorlalți, ramele paturilor se roteau. Luându-ne de braț și legănându-ne în tact, am cântat cu toții blues-ul vagoanelor de vite:

Im Walde bliiht der Seidelbast Im Graben liegt noch Schnee Und das du mir geschrieben hast Das Brieflein, tut mir weh¹.

Cu bucata ei de tort în cahlă, Kati-Planton se așezase la măsuța de sub lampa de serviciu. Se uita la noi, absentă. Dar când s-a terminat cântecul, s-a hâțânat în scaun și-a făcut:

— Uuuu. Uuuu.

A scos din ea acel UUUU profund, șuierătura înfundată a locomotivei de deportare dinainte cu patru ani, la ultima oprire în noaptea-nzăpezită. Am încremenit, câțiva au plâns. Trudi Pelikan s-a pierdut și ea cu firea. Iar Kati-Planton s-a uitat la plânsetul din jur și și-a mâncat tortul. Vedeai cu câtă plăcere îl mănâncă.

Există cuvinte care fac din mine ce vor. Nu mai știu dacă VOȘI în rusește înseamnă ploșnițe sau păduchi. Când spun voși, înțeleg prin asta atât ploșnițele cât și păduchii. Cuvântul poate că nici nu-și cunoaște vermina. Eu însă, da.

Ploșnițele se cațără pe pereți, și de sus din plafon, pe-ntuneric, își dau drumul să cadă în paturi. Nu știu dacă o fac și pe lumină sau dacă doar nu le vezi făcând-o. Lumina de serviciu arde toată noaptea în barăci și ca protecție împotriva ploșnițelor.

Ramele noastre de pat sunt din fier. Bare ruginite cu îmbinări sudate zgrunțuroase. Ploșnițele se pot înmulți în ele, o fac și-n scândurile negeluite de sub sacul de paie. Când numărul lor crește excesiv, trebuie să ieșim cu paturile în curte – de obicei la sfârșit de săptămână. Bărbații din fabrică și-au confecționat perii de sârmă.

Note:

1 Vezi nota 1 de la p. 16.

După ce dăm cu peria, ramele de pat și scândurile ajung brun-roșcate de la sângele ploșnițelor storcite. Ne implicăm plini de zel în exterminarea ploșnițelor ordonată de conducere. Vrem s-avem paturile curate și noaptea liniștite. Ne uităm cu plăcere la sângele ploșnițelor, fiindcă-i sângele nostru. Cu cât mai mult sânge, cu-atât mai mare și plăcerea periatului. Așa ne ușurăm de toată ura. Omorâm ploșnițele cu peria și ne simțim mândri ca și cum ar fi ruși.

Apoi, ca o lovitură-n moalele capului, ne izbește extenuarea. Te-ntristează mândria asta istovită. A tot dat cu peria de i-a pierit și piuitul – asta până data viitoare. Cu conștiința zădărniceii, cărăm iar înapoi în barăci paturile dezploșnițate. Cu modestie de-a dreptul păduchioasă în sensul cel mai strict al cuvântului, spunem: Barem acum n-are decât să vină noaptea.

Și cu șaizeci de ani mai târziu, visez noaptea c-am fost deportat o a doua, o a treia, ba uneori chiar o a șaptea oară. Îmi las valiza gramofonului la fântână și umblu rătăcind la locul apelului. Aici nu există brigăzi, nu există nacealnic. N-am nimic de lucru. Sunt uitat de lume și de noua conducere a

lagărului. Invoc experiența mea de veteran al lagărului. La urma urmei, am lopata mea de inimă, iar tura mea de zi și de noapte a fost mereu o operă de artă – așa declar. Doar nu-s un vagabond, sunt meseriaș. Mă pricep la pivnițe și zgură. De la prima mea deportare m-am și ales cu-o bucată de zgură cât un gândac de mare, negru-albăstruie, care mi-a concrescut în fluierul piciorului. Mi-arăt locul de la fluierul piciorului ca pe o medalie de erou. Nu știu unde m-aș putea culca, aici e totul nou. Unde-s barăcile, întreb eu. Unde-i Bea Zakel, unde-i Tur Priculici. În fiecare vis, Fenia șontoroaga poartă o altă jachetă croșetată, și peste ea mereu aceeași eșarfă dintr-un cearșaf al pâinii. Îmi spune că nu există conducere a lagărului. Mă simt neglijat. Nimeni de-aici nu mă vrea, iar eu în nici un caz nu pot pleca.

În ce lagăr a nimerit visul meu? Oare visul chiar e interesat de faptul că lopata de inimă și pivnița de zgură au existat într-adevăr? Că mi-au ajuns cinci ani de detenție? Vrea cumva visul să mă deporteze veșnic, pentru ca apoi nici măcar să nu mă lase să muncesc într-al șaptelea lagăr? Asta chiar că-i jignitor. Nu pot opune visului nimic, indiferent de-a câta oară mă deportează și de lagărul în care tocmai mă aflu.

De-ar fi ca-n viața asta să mai fiu o dată deportat, aș ști: există lucrurile dintâi care le cer pe următoarele, chiar dacă tu nu le vrei defel. Ce mă mpinge la această solidarizare? Noaptea de ce vreau să am dreptul la calvarul meu? De ce nu pot fi liber? Cum de silesc lagărul să-mi aparțină? Dor de casă. De parcă nu m-aș putea lipsi.

Un moment de limpezire într-o după-masă Kati-Planton ședea, cine știe de când, la măsuța de lemn din baracă. Probabil că din cauza ceasului > cu cuc. Când am intrat, m-a întrebat:

— Locuiești aici?

Am zis:

— Da.

— Și eu, a zis ea, dar în spatele bisericii. În primăvara asta ne-am mutat în casa nouă. După care a murit fratele meu mic. Era bătrân.

Am zis:

— Doar era mai tânăr ca tine.

— Era bolnav, și-atunci ești bătrân, a zis ea. După care mi-am pus pantofii lui de antilopă și m-am dus la vechea casă. Acolo în curte era un bărbat. Și bărbatul m-a întrebat, cum de vii aici. I-am arătat pantofii de antilopă. Și el a spus, data viitoare să vii cu capul.

— Și tu ce-ai făcut? Am întrebat-o.

— După asta m-am dus la biserică, a zis ea. Am întrebat-o:

— Pe fratele tău mic cum îl chema? Ea a zis:

— Latzi, ca pe tine.

— Dar pe mine mă cheamă Leo, am zis eu.

— Poate că la voi acasă, dar aici te cheamă Latzi, a zis ea.

Ce moment de limpezire, mi-am zis, în nume e-un păduche. Latzi vine de la Ladislaus1.

Note:

1 Joc de cuvinte intraductibil: în germană, silaba finală a numelui Ladislaus și cuvântul „päduche” (Laus) sunt omonime.

Kati-Planton s-a sculat de la măsuță, s-a cocoșat și-n pragul ușii s-a mai uitat o dată la ceasul cu cuc. Dar ochiul ei drept se chiora la mine cam cum ai întoarce o mătase veche pe față și pe dos. A ridicat arătătorul și-a zis:

— Știi ce, să nu-mi mai faci semne când suntem în biserică.

Ușurătate cu toptanul.

Vara ne dădeau voie să dansăm afară, pe locul unde se făcea apelul. Rândunicile își urmăreau foamea în zbor cu puțin înainte de a se înnopta, pomii aveau deja zimți întunecoși, norii erau congestionați. Mai târziu, deasupra cantinei spânzura o lună ca degetul de subțire. Răpăitul tobei lui Kowatsch Anton străbătea vântul, perechile de dansatori se legănau pe locul de apel ca niște tufărișuri. Clopoțelul bateriilor de cocsificare suna valuri-valuri. Imediat după asta, dinspre terenul fabricii de dincolo se arăta și sclipirea unei văpăi luminând cerul până aici. Iar până ce dispărea acea lumină, puteai vedea gușa tremurătoare a lui Loni care cânta, și ochii grei ai acordeonistului Konrad Fonn, mereu întorși pieziș într-acolo unde nu era nimeni și nimic.

Felul cum Konrad Fonn întindea și strângea coastele acordeonului avea ceva animalic. Pleoapele-i grele s-ar fi potrivit, poate, cu plăcerile lascive, dar pustiul din ochi era prea rece. Muzica nu-i mergea la inimă. Gonea cântecele de la sine, și ele se strecurau înlăuntrul nostru. Acordeonul îi suna înăbușit și târșăit. De când, după cum se spunea, pe Lommer-cu-țitera îl imbarcaseră la Odessa pe-un vas ce naviga spre casă, orchestrei noastre îi lipseau tonurile calde, senine. Poate că acordeonul însuși se găsea într-o dispoziție la fel de distonantă cu a muzicantului, și-avea și el serioase dubii că poți numi dans legănarea de tufărișuri a perechilor de deportați. Kati-Planton ședea pe bancă și-și bălăbănea picioarele în tactul muzicii. Dacă un bărbat voia să danseze cu ea, se retrăgea, fugind, în bezna din jur. Când și când mai dansa cu vreuna din femei, și-n timpul dansului își întindea gâtul privind în sus la cer. La câte-o schimbare de pași nu-și pierdea defel ritmul, pesemne că înainte vreme dansase deseori. Când ședea pe bancă și vedea că perechile se strângeau prea mult unu-ntr-altul, arunca cu pietricele. Nu era o joacă, fața-i rămânea gravă.

Albert Gion spunea că majoritatea uită de locul de apel și-ajung chiar să spună că dansăm într-o piațetă rotundă – Rondul. Mai spunea că nu va mai dansa niciodată cu Zirri Wandschneider, fiindcă se ține scai de el și caută cu tot dinadinsul lipeala. Măcar că muzica-i cea care te momește-aici pe-ntunerice, și nu el.

La Paloma de iarnă, sentimentele rămâneau plisate precum coastele acordeonului, ținute în cantină sub cheie. Dansul de vară învârtejea deasupra melancoliei ușurătate cu toptanul. Ferestrele barăcilor licăreau slab, mai mult îl simțeai decât îl vedeai pe celălalt. Trudi Pelikan era de părere că atunci când te afli în Rond, dorul de casă îți picură din creștet în pânțece. Tiparul perechilor se schimbă de la oră la oră, acestea-s perechi de dor de casă.

Cred că amestecurile de șansă și perfidie ce rezultau din împerecheri erau probabil la fel de diferite, și poate tot atât de mizerabile ca amestecurile de cărbune. Dar nu se putea s-amesteci decât ce-aveai. Nu că se putea – trebuia. La fel cum și eu trebuia să mă țin deoparte de toate amestecurile și să am grijă ca nimeni să nu bănuiască de ce.

Acordeonistul o bănuia, probabil, atitudinea lui era de refuz distant. Asta mă jignea, chiar dacă-l găseam respingător. Trebuia de fiecare dată să mă uit la fața lui pe-atât de lung și de des pe cât mi-o permitea sclipirea văpăii fabricii trecând peste cer. La fiecare sfert de ceas îi zăream deasupra acordeonului gâtul cu capul de câine și ochii albi de piatră înspăimântător de întorși pieziș. După care cerul era din nou noapte neagră, iar eu așteptam un sfert de ceas până când căpui de câine se urâțea din nou în lumină. Era de fiecare dată la fel la Paloma de vară. Doar la unul din ultimele dansuri nocturne în aer liber, într-un septembrie târziu, a fost altfel.

Stăteam ca de-atâtea ori cu picioarele pe banca de lemn și-mi trăsesem ambii genunchi sub bărbie. Avocatul Paul Gast a făcut o pauză de dans, așezându-se pe bancă chiar lângă vârful picioarelor mele fără să zică nimic. Poate că din când în când tot se mai gândea la nevastă-sa moartă, ia Heidrun Gast. Căci în clipa când și-a sprijinit spatele, peste satul rușilor a căzut o stea. El a zis:

— Leo, trebuie iute să-ți dorești ceva.

Satul rușilor a-nghițit steaua, toate celelalte stele licăreau ca sarea zgrăbunțoasă.

— Mie nu mi-a trecut nimic prin cap, a zis el, dar ție?

Am zis:

— Mi-am dorit să trăim.

Mințisem cu o ușurățate cu toptanul. Îmi dorisem ca erzațul de frate să nu mai trăiască. Voiam să-i fac rău mamei mele – pe el doar nici nu-l cunoșteam.

Despre fericirea lagărului.

Fericirea-i ceva brusc.

Cunosc fericirea gurii și fericirea capului.

Fericirea gurii vine când mănânci și-i mai scurtă decât gura, chiar și decât cuvântul „gură”. Când o rostești, n-are timp să ți se suie la cap. Fericirea gurii nici nu vrea să vorbești despre ea. Când vorbesc despre fericirea gurii, înaintea fiecărei propoziții ar trebui să spun: BRUSC. Și după fiecare propoziție: SĂ NU SPUI NIMĂNUI, FIINDCĂ TOȚI SUNT FLĂMÂNZI.

O spun doar o dată: brusc, tragi creanga spre tine, culegi florile de salcâm și mănânci. N-o spui nimănu, fiindcă toți sunt flămânzi. Culegi măcriș din margine de drum și mănânci. Culegi cimbru sălbatic printre conducte și mănânci. Culegi romanițe de la ușa pivniței și mănânci. Culegi usturoi sălbatic de lângă gard și mănânci. Tragi creanga spre tine, culegi dunde negre și mănânci. Culegi ovăz sălbatic din pârlomagă și mănânci. Nu găsești nici barem o singură coajă de cartof îndărătul cantinei, în schimb un cotor de varză – și mănânci.

larna nu culegi nimic. Ieși din tură și te-ntorci acasă în baracă și nu știi care-i locul unde zăpada e mai gustoasă. Oare să iei un pumn din ea chiar de pe scara pivniței, ori abia de pe mormanu-nzăpezit de cărbune, ori abia de la poarta lagărului? Fără să te decizi, iei un pumn din căciulița albă de pe parul de gard, și-ți învii pulsul, și gura, și gâtul până jos la inimă. Brusc nu mai simți oboseala. N-o spui nimănui, fiindcă toți sunt oboșiți.

Dacă nu urmează nici un dezastru, o zi e ca oricare alta. Iți dorești ca o zi să fie ca cealaltă. Al cincilea vine după al nouălea, spune bărbierul Oswald Enyeter – conform cu legea sa, a avea parte de fericire înseamnă un pic de balamuc. Trebuie că voi avea parte de fericire, fiindcă bunica mea a spus: Știu că te vei întoarce. Nici asta n-o spun nimănui, fiindcă toți vor să se-ntoarcă. Ca să ai parte de fericire, trebuie să ai un tel. Trebuie să-mi caut un tel, chiar dacă nu-i > > ' decât zăpada de pe parul de gard.

Mai lămurit decât despre fericirea gurii se poate vorbi despre fericirea capului.

Fericirea gurii vrea să fie singură, e mută și-nrădăcinată launtric. Dar fericirea capului e comunicativă și cere prezența altor persoane. E-o fericire rătăcitoare, care vine uneori târâș-grăpiș. Durează mai mult decât îi poți face față. Fericirea capului e ciopârțită și anevoie de sortat, se-amestecă după cum o taie capul și-o virează rapid de la o fericire senină la una sumbră estompată oarbă pizmătăreață ascunsă fluturătoare șovăielnică j tumultuoasă băgăreață șubredă > năruită abandonată stivuită bine-potrivită păcălită destrămată fărămițată încâlcită pânditoare ghimpoasă riscată reîntoarsă impertinentă furată lepădată prisoselnică milimetric ratată.

Fericirea capului poate avea ochii umezi, gâtul sucit sau degetele tremurate. Dar fiecare astfel de fericire îți pocnește-n frunte ca un broscoi într-o cutie de tinichea.

Cea din urmă fericire e-un strop prea mult de fericire. Ai parte de ea când mori. Mai știi că atunci când Irma Pfeifer a murit în groapa de mortar, Trudi Pelikan a scos un plescăit din gură ca un zero mare și-a zis într-un cuvânt:

— Un-strop-prea-mult-de-fericire. I-am dat dreptate, fiindcă atunci când scuturai morții de tot ce mai aveau, le vedeai ușurarea că, în sfârșit, cuibucncremenit din țeastă, leagănul amețit al respirației, pompa din piept bătând frenetic, sala pustie de așteptare din burtă le dăduseră pace. Fericirea capului în stare pură n-a existat niciodată, fiindcă foamea era în toate gurile.

Chiar și la șizeci de ani după lagăr, mâncatul mă agită foarte tare. Mănânc cu toți porii. Când mănânc împreună cu alte persoane, devin dezagreabil. Mănânc știindu-le eu pe toate. Ceilalți nu cunosc fericirea gurii, mănâncă sociabil și politicos. Dar mie-mi trece prin cap, tocmai la masă, unstrop-prea-mult-de-fericire – îmi zic că, așa cum suntem așezați aici la masă, el va sosi cândva pentru fiecare, și că va trebui atunci să te desparți de cuibul din țeastă, de leagănul respirației, de pompa din piept, de sala de așteptare din burtă. Așa de mult îmi place să mănânc, încât nu vreau să mor, fiindcă atunci nu voi mai putea mânca. Știu de șizeci de ani că reîntoarcerea mea acasă nu mi-a înfrânat fericirea lagărului. Cu hămesirea ei, această

fericire mai devorează și azi miezul oricărui alt sentiment. Miezul din mine-i un gol.

De la reîntoarcerea mea acasă, fiecare sentiment, în fiecare zi, își are foamea sa și așteptările la care eu nu răspund. Nimeni să nu se mai agațe de mine. Învățător mi-a fost foamea: sunt inabordabil din smerenie, nu din trufie.

Trăim. Trăim doar o singură dată în vremea-lui-piele-și-oase n-aveam nimic altceva în creier în afara zâzâitului veșnic al caterincii care-mi repeta zi și noapte: gerul biciuiește, foamea înșală, oboseala îngreuiază, dorul mistuie, ploșnițele și păduchii mușcă. Voiam să fac un troc cu obiectele care, fără a trăi, nu sunt moarte. Voiam să cad la învoială asupra unui troc salvator între corpul meu și linia orizontului sus în aer și drumurile prăfoase jos pe pământ. Voiam să le împrumut rezistența și să exist fără corp, și după ce va fi trecut ce-i mai rău, să mă strecor iar în corpul meu și să reapar în pufoaică. Toate astea n-aveau nimic de-a face cu moartea, erau contrarul ei.

Punctul zero e ceea ce-i de nespus. Noi doi, punctul zero și cu mine, suntem de acord că nu se poate vorbi despre el, ci cel mult în jurul lui. Botul căscat al zeroului poate doar să mănânce, nu să și vorbească. Zeroul te înglobează în tandrețea sa sugrumătoare. Trocul salvator nu suportă comparație. El este obligatoriu și direct precum: 1 lopată cu vârf = 1 gram de pâine. Pesemne că-n vremea-lui-piele-și-oase trocul salvator chiar mi-a reușit. Pe ici, pe colo probabil c-am avut rezistența liniei orizontului și a drumurilor prăfoase. Nu m-aș fi putut meu ține în viață doar cu pielea și oasele din pufoaică.

Felul cum se hrănește corpul a rămas pentru mine un mister până în ziua de azi. Înlăuntrul corpului se demolează și se construiește la fel ca pe șantier. Zi de zi te vezi pe tine și-i vezi pe ceilalți, dar niciodată nu bagi de seamă câte se năruie în tine ori se pun pe picioare. E-un mister cum calorii iau și dau totul. Cum șterg ele în tine toate urmele, atunci când iau, și cum le-așază iar la loc atunci când dau. Nu știi de când ai început să te refaci, dar ești din nou în puteri.

În ultimul an de lagăr am primit bani pentru munca noastră. Puteam să ne facem cumpărături la bazar. Mâneam prune uscate, pește, piroști cu brânză dulce sau sărată, slănină și untură, plăcintă de mălai cu terci din sfeclă de zahăr, halva uleioasă din semințe de floarea-soarelui. În numai câteva săptămâni eram din nou hrăniți absolut normal. Grași și puhavi, bărbierul folosea cuvântul BAMSTI. Am redevenit iar bărbați și femei, ca și cum am fi fost la o a doua vârstă a pubertății.

Femeilor, noua vanitate li se stârnea pe când bărbații încă-și mai începeau ziua de lucru în pufoaicele lor, târșându-și picioarele. Bărbații se mai găseau pe sine înșiși îndeajuns de prezentabili, și nu făceau decât să le procure femeilor materialul vanității lor. Îngerul foamei a dezvoltat un fler pentru vestimentație, pentru noua modă a lagărului. Bărbații aduceau din fabrică bucăți de-un metru din frânghii de bumbac groase cât brațul și de un alb imaculat. Femeile dezrăsuceau frânghiile înnodând apoi capetele de fire, și-și croșetau cu niște cârlige de fier sutiene, chiloți, bluze și brasieri.

Croșetând, trăgeau nodurile în partea interioară, nu vedeai nici urmă de nod la lucrurile terminate. Femeile își croșetau chiar și panglici de păr și broșe. Trudi Pelikan purta la piept un nufăr croșetat ce-i atârna ca o ceșcuță de cafea. Una din cele două Zirri purta o broșă de lăcrămioare cu degetare albe înșiruite pe-o sârmă, iar Loni Mich, o dalie vopsită cu praf roșu de cărămidă.

În această primă fază de transformare a bumbacului, mă mai găseam și eu suficient de chipeș. Dar curând am simțit nevoia să mă dichisesc cu lucruri noi. Lucrând îndelung, mi-am cusut din paltonul meu jerpelit cu guleraș de catifea o cochetă șapcă sport. Aveam în minte întregul plan de concepție, o construcție complicată cu toate finețurile. Îmbrăcată în stofă, de jur împrejur cu-o fâșie de anvelopă, și-atât de mare, încât să-ți poți trage șapca pe-o ureche. Cu cozorocul din carton gudronat, partea superioară ovală întărită cu hârtie de sac de ciment, iar șapca întreagă căptușită pe dinăuntru cu părțile rămase întregi dintr-un maiou rupt. Căptușeala o socoteam un lucru important, aici se manifesta vechea vanitate de altădată după care și pentru tine însuși trebuie să te-arăți îngrijit chiar în părțile unde nimeni nu se uită. Era o șapcă de voiaj, ca șapcă de așteptare - o șapcă pentru vremuri mai bune.

Vestimentația la modă în lagăr, croșetată de femei, era completată de săpunul de toaletă, pudra și rujul care se găseau în prăvălia din satul rușilor. Toate articolele purtau aceeași marcă: KRASNÂIMAK - Macul Roșu. Fardurile erau de culoare roz și miroseau tăios-dulceag. Îngerul foamei făcea ochi mari.

Primul val de modă au fost pantofii de gală, baletki. I-am dus cizmarului o jumătate de anvelopă, alții și-au procurat din fabrică bucăți din materialul gumat al benzii transportoare. Cizmarul făcea pantofi de vară ușori cu tălpi foarte subțiri, flexibile, potriviți cu precizie pe piciorul fiecăruia. Lucrați pe calapod, foarte eleganți. Bărbați și femei îi purtam deopotrivă. Îngerul foamei ajunsese sprinten de picior. Exuberantă, Paloma își ieșise din minți, dădea fuga cu toții la Rond și dansam până ce cu puțin înainte de miezul nopții răsuna imnul.

Dar femeile nu voiau să-și placă numai lor și celorlalte femei, ci și bărbaților, așa că aceștia au trebuit și ei să-și dea silința pentru ca femeile să-i lase îndărătul păturii să se-apropie de lenjeria lor croșetată. Astfel, după baletki s-a ajuns, chiar și mai sus de pantofi, la moda bărbătească. Modă nouă și noi amoruri, poteca sălbăticiunilor, gestații, raclaje la spitalul orășenesc. Dar în spatele grilajului de lemn din baraca bolnavilor a crescut și numărul bebelușilor.

M-am dus la domnul Reusch din Guttenbrunn, din Banat. Nu-l cunoșteam decât de la strigarea apelului. Ziua curăța molozul într-o fabrică bombardată. Iar seara cârpea găurile din pufoaice pentru nișel tutun. Era croitor de meserie și, de când îngerul foamei se dădea în stambă, devenise un specialist căutat. Domnul Reusch și-a desfășurat centimetrul din cârpă subțire, marcat cu linioare, măsurându-mă din ceafă până-n glezne. Apoi domnul Reusch a spus: pentru pantalon un metru cincizeci de stofă, și pentru haină, trei și douăzeci. Și-n plus trei nasturi mari și șase mici. Căptușeala hainei o procură el, mi-a zis. Voiam la haină și-un cordon cu cataramă. Mi-a

propus o cataramă glisantă formată din două inele metalice, iar la spatele hainei, o-ncrețitură care prin felul cum e cusută se desface de două ori. Se numește cută îngropată, a spus el, și-n America-i acum ultima modă.

I-am comandat lui Kowatsch Anton două inele metalice și m-am dus cu toți banii pe care-i aveam la prăvălia din satul rușilor. Stofa pantalonilor era o țesătură albastru-închis cu noduri gri-deschis. Stofa hainei era în carouri bej-nisipii și maronii ca sacii de ciment – fiecare din carouri cu efect de relief. Mi-am mai cumpărat totodată și-o cravată de gata, verde ca mușchiul și în romburi oblice. Și trei metri de rips verde-pal pentru o cămașă. Apoi nasturii pentru pantaloni și haină plus doisprezece nasturi mititei pentru cămașă. Asta era în aprilie 1949.

Peste trei săptămâni aveam cămașa și costumul cu acea cută îngropată și catarama de fier. Acum, în sfârșit, mi s-ar fi potrivit din nou șalul de mătase vișiniu în carouri mat-lucioase. Tur Priculici nu-l mai purta de mult, probabil că-l aruncase. Îngerul foamei nu-mi mai ședea în creier, dar încă-mi mai stătea în ceafă. Și-avea o bună memorie. De care n-ar fi fost nevoie, căci moda lagărului era și ea un soi de foame – foamea privirii. Îngerul foamei spunea: Nu-ți cheltui toți banii, n-ai cum să știi ce mai urmează. Tot ce mai urmează e deja prezent, mi-am zis. Voiam haine de gală pentru corsoul lagărului, pentru Rond, ba chiar și pentru drumul spre pivnița mea, prin bălării și fiare ruginite și moloz. Tura mi-o începeam schimbându-mi hainele jos în pivniță. Îngerul foamei mă avertiza: Cine-și ține nasul pe sus, dă-n gropi. Dar eu îi ziceam: Trăim. Trăim doar o singură dată. Nici loboda nu pleacă de-aici, dar poartă podoabe roșii și-și croiește pentru fiecare frunză o mănușă c-un alt deget gros.

Lădița gramofonului meu avea între timp o cheie nouă, dar devenise treptat neîncăpătoare. I-am comandat tâmplarului un cufăr solid din lemn pentru noile haine. Și lui Paul Gast, la lăcătușărie, o încuietore sigură cu ghivent, pentru cufăr.

Când m-am arătat pentru prima oară cu noile haine îți Rond, mi-am zis: Tot ce mai urmează e deja prezent. Să rămână totul mereu la fel ca acum.

Cândva voi pune piciorul pe-un caldarâm mai șic.

Ajunși și într-a patra pace, loboda continua să crească țiuitor de verde. N-o culegeam, nu ne mai era o foame sălbatică. Eram siguri că după cei patru ani de-nfometare, ne hrăneau acum nu pentru întoarcerea acasă, ci pentru rămas aici și robotă. An de an, rușii erau în așteptarea a ceea ce avea să vină, noi însă ne temeam de asta. Pentru noi, timpul vechi își stătea lui însuși în cale – iar lor timpul nou le podidea tara uriașă.

Circula zvonul că în toți acești ani Tur Priculici și Bea Zakel dosiseră îmbrăcăminte în magazia de rufărie, pe care apoi o vindeau la bazar împărțind câștigul cu Șiștvanionov. Din această cauză pieriseră degerați mulți dintre noi, care până și după regulamentul lagărului ar fi avut dreptul la rufărie, pufoaice și încălțăminte. Nu i-am mai numărat pe ăștia. Dar când număram pacea, știam bine că la Trudi l'elikan, în registrul barăcii bolnavilor, trei sute treizeci și patru de morți odihneau în pace – în prima, a doua, a treia și într-a patra pace. Nu mă gândeam la asta săptămâni la rând, pentru ca

apoi morții să-mi reapară în creier ca o hârâitoare și să mă-nsoțească toată ziua.

De câte ori nu m-am gândit că sunetul clopoțelului bateriilor de cocsificare marchează trecerea de la un an la altul. Mi-aș dori ca odată să-ntâlnesc în locul băncii de pe corsoul lagărului o bancă dintr-un parc, pe care șade un om liber, cineva care n-a fost niciodată în lagăr. Într-o seară, cuvântul TALPĂ-DE-CREP a făcut ocolul Rondului. Cântăreața noasă tră Loni Mich m-a-ntrebat ce-nseamnă crep. Și Karli Halmen, trăgând cu ochiul spre avocatul Paul Gast, a zis: Crep vine de la a crăpa – în cerul stepei vom purta apoi cu toții tălpi de-crep. Dar Loni Mich n-avea astâmpăr. După povestea cu tălpile de crep a venit vorba și de FAVORIȚI, care zice-se că erau acum la modă în America. Și Loni Mich iar a-ntrebat, ce-i aia favoriți. Și acordeonistul Konrad Fonn a spus că favoriții sunt o freză în coadă de pasăre, la urechi.

La fiecare două săptămâni la cinematograful din satul rușilor rulau filme și jurnale de actualități pentru noi, cei din lagăr. Filme rusești, dar și americane, ba chiar și filme nemțești UFA¹ rechiziționate de la Berlin. Într-un jurnal de actualități din America vedeai confetti zburând ca fulgii de zăpadă printre zgârie-nori, și bărbați care cântau, purtând tălpi de crep și cotleți până la bărbie. Și după film, bărbierul Oswald Enyeter ne-a explicat că acești cotleți se numesc favoriți.

— Suntem acum complet rusificați, și ne modernizăm pe americânește, a zis el.

Nici eu nu știam ce-s favoriții. Rareori mergeam la cinema. Din cauza muncii mele în ture, la orele alea eram totdeauna în pivniță ori încă prea obosit după pivniță. Dar în vara asta aveam o pereche de baletki, Kobeian îmi făcuse cadou o jumătate de anvelopă. Iar valiza gramofonului o puteam înkuia, Paul Gast îmi făcuse o cheie cu trei ciocuri fine ca niște dinți de șoarece. Tâmplarului îi comandasem un cufăr nou cu lacăt cu ghivent. Mă dichisisem cu haine noi. Tălpile de crep n-ar fi fost deloc potrivite aici, în pivniță, iar favoriții creșteau de la sine, dar ar fi fost mai degrabă pe gustul lui Tur Priculici. Mie mi se păreau de-a dreptul caraghioși.

Ar fi totuși timpul – așa-mi ziceam – să-i întâlnesc odată pe Bea Zakel ori pe Tur Priculici într-un alt loc, și de la egal la egal: de pildă, într-o gară cu pilaștri de fontă și cu petunii în ghivece suspendate, ca într-o stațiune climaterică.

Note:

¹ UFA – Universum Film AG, cunoscut concern german de film, înființat în 1917 la Potsdam, care mai există și azi.

Să zicem că mă sui în tren și Tur Priculici se află în același compartiment. Îl salut scurt și mă așez vizavi de el, în curmeziș – asta-i tot. Voi face ca și cum asta ar fi tot, fiindcă îl voi vedea purtând verighetă și nu-l voi întreba dacă s-a căsătorit cu Bea Zakel. Îmi voi despacheta sandwichul și-l voi pune pe măsuța rabatabilă. Franzelă unsă din gros cu unt, și pe ea felii de șuncă trandafirie. Voi mânca fără poftă, dar nu voi lăsa să se observe că măncă fără poftă. Sau mă voi întâlni cu Lommer-cu-titera. Va veni cu Loni Mich, cântăreața. Voi observa că gușa ei s-a mai mărit. Cei doi vor dori să

mergem împreună la concertul de la Ateneu. Cu voce prefăcută îmi voi cere scuze și-i voi lăsa să plece. Asta fiindcă sunt plasator la Ateneu și rup biletele la intrare, și când vor veni cei doi îi voi întâmpina spunându-le cu arătătorul întins: la arătați-mi biletele, aici locurile sunt aranjate după numere pare sau impare, aveți 113 și 114, deci veți sta separat. Abia când voi începe să râd, mă vor recunoaște. Dar poate că nu voi râde deloc.

Îmi mai închipuiam că-l voi întâlni și a doua oară pe Tur Priculici într-un mare oraș din America. Nu poartă nici o verighetă la deget, în schimb urcă treptele la braț cu una din cele două Zirri. Ea nu mă recunoaște, dar el îmi face cu ochiul la fel ca unchiul Edwin când zicea: Mai bine-mi frâng o geană decât gâtul! Eu însă îmi continui drumul – asta-i tot.

Poate că atunci când voi ieși din lagăr, voi mai fi oarecum tânăr – în floarea vârstei, cum se spune, ca-n melodia pe care Loni Mich o tot cântă ca pe-o arie, cu gușa tremurândă: TREIZECI DE ANI AVEAM PE-ATUNCI... Poate că-l voi întâlni pe Tur Priculici și-o a treia, a patra oară și încă de foarte multe alte ori într-un al treilea, al patrulea, al șaselea ba poate chiar al optulea viitor. Odată mă voi uita în stradă de la fereastra hotelului sus de la etajul doi, și va ploua. Iar jos un bărbat tocmai își va deschide umbrela. Ii va trebui mult s-o facă și se va uda, fiindcă umbrela s-a înțepenit. Voi vedea că mâinile lui sunt mâinile lui Tur, dar el nu va ști asta. Dacă ar ști-o – așa-mi voi zice – nu și-ar pierde atâta vreme cu deschisul umbrelei, sau ar purta mănuși, sau nici n-ar veni pe strada asta. Dacă totuși el n-ar fi Tur Priculici, ci doar ar avea mâinile lui, i-aș striga de la fereastră: De ce nu traversezi strada, acolo sub marchiză nu te vei uda. Dacă și-ar ridica privirea, poate c-ar spune: Cum de mă tutuiți? Iar eu aș spune: Nu v-am văzut la față, vă tutuiesc doar mâinile.

Mi-am zis: cândva vei pune piciorul pe-un caldarâm mai șic, unde altfel te simți acasă decât în micul târg unde te-ai născut. Caldarâmul șic va fi o promenadă la Marca Neagră. Apa alb-înspumată va tălăzui cum n-am mai văzui niciodată. Promenada va fi luminată de tuburi de neon, voi cânta saxofoane. O voi întâlni pe Bea Zakel și-o voi recu noaste, ochii ei vor mai avea și-acum rotirea aceea tărăgă nată și privirea lunecătoare. Eu nu voi avea chip, fiindcă ea nu mă va recunoaște. Va purta și-acum povara grea a părului, dar acesta va fi neîmpletit și-i va flutura la tâmpi” alb-spălăcit ca aripile pescărușilor. Pomeții obrazilor ei voi fi tot înalți, în jurul lor vor fi două umbre accentuate, ca n plină amiază la două colțuri de case. Și-mi voi aminti de unghiul drept, de-o așezare din spatele lagărului.

În toamna trecută s-a construit în spatele lagărului o nouă așezare a rușilor. Case-tip construite din prefabricai” de lemn, sosite din Finlanda – case finlandeze. Karli Hainim îmi spusese că prefabricatele erau lucrate cu precizie și însoțite de planuri de montaj detaliate. Că la descărcarea lor totul se amestecase de-a valma până ce nimeni n-a mai știut ce prefabricat se montează unde. Construcția caselor s-a transformat într-un dezastru – când erau prea puține elemente, când prea multe, când cele greșite. În toți acești ani maistrul constructor a fost singurul care a considerat că cei aduși aici la muncă forțată erau oameni din țări civilizate, în care unghiul drept are 90°. Vedea în deportați niște oameni cu judecată – de aceea faptul mi-a și rămas

în memorie. Într-o pauză de țigară, ne-a ținut un discurs de șantier despre bunele intenții ale socialismului, și despre incapacitate. În discursul lui ajungea la concluzia: rușii știu ce-i aia unghi drept, dar n-o scot la capăt cu el.

Mi-am zis în sinea mea că voi ajunge odată și-odată – cine știe într-a câta pace și-al câtelea viitor – în țara creștelor muntoase unde în vis călăresc prin aer pe-un porc alb, țară despre care lumea spune că ar fi patria mea.

Una din versiunile care circulau în lagăr despre întoarcerea acasă era că atunci când vom ajunge în sfârșit acolo, vom fi trecut toți de floarea vârstei. Și că o vom păți la fel ca prizonierii de război după Primul Război Mondial: că reîntoarcerea va dura decenii. Sîstvanionov va ordona să ne prezentăm la cea mai scurtă, ultimă strigare a apelului, și va decreta:

Prin aceasta declar lagărul desființat. Luați-o din loc!

Și fiecare va merge pe socoteala lui tot mai departe spre Est, în direcția opusă, fiindcă spre Vest toate drumurile-s închise. Peste Urali, străbătând de-a curmezișul întreaga Siberie, Alaska, America, și-apoi peste Gibraltar și Marea Mediterană. Din Est, trecând prin Vest, vom ajunge după douăzeci și cinci de ani acasă, presupunând că acest „acasă” va mai fi atunci tot al nostru, dacă nu-i va aparține deja Rusiei.

Sau celelalte versiuni: că nu vom mai pleca nicicum, fiindcă ne vor ține aici până ce lagărul se va transforma în sat fără turnuri de pază, iar noi tot nu vom fi ajuns ruși sau ucraineni, ci locuitori prin obișnuință. Sau că va trebui să rămânem aici până când nici nu vom mai vrea să plecăm, fiindcă vom fi convinși că nimeni nu ne mai așteaptă acasă, că acolo locuiesc de mult alții, fiindcă ai noștri au fost izgoniți cu toții cine știe unde, și chiar ei înșiși nu mai au nici un acasă al lor] O altă versiune spune că până la urmă vom vrea să rămânem aici, fiindcă nu vom mai ști cum s-o scoatem la capăt cu-acasă, și nici acel acasă – cu noi.

Când de-o veșnicie n-ai mai auzit nimic de lumea de-acasă, te-ntrebi dacă în general mai vrei să te întorci și ce ți-ai mai putea dori acolo. În lagăr te scuteau de osteneala să-ți mai dorești ceva.

Nu trebuia și nici nu voiai să decizi nimic.

Voiai, ce-i drept, s-ajungi acasă, dar te mărgineai la amintirea spre înapoi, și nu te-ncumetai la dorul spre înainte. Ți închipuiai că amintirea-i deja dor. Și cum să mai faci vreo deosebire când în cap ți se-nvârte mereu unul și-același lucru, și până-ntr-atât te-au lipsit de lume, încât nici nu-ți mai lipsește?

Ce se va-ntâmpla acasă cu mine? Îmi imaginam cum voi alerga, proaspăt întors acasă, prin vale între creștele muntoase, luându-mi-o înainte, CIU-CIU-CIU, ca trenul. Voi cădea eu însumi în capcana întinsă de mine, voi ajunge la cea mai cumplită intimitate. Voi spune: asta-i familia mea, și prin asta voi înțelege oamenii din lagăr. Mama va spune că ar trebui să mă fac bibliotecar, fiindcă așa nu ieși niciodată în gerul de-afară. Și oricum voiai totdeauna să citești – așa-mi va spune. Bunicul va spune să chibzuiesc bine și să mă fac comis-voiajor. Fiindcă oricum voiai totdeauna să voiajezi – așa-mi va spune. Mama poate că va spune asta, bunicul poate că va spune asta – dar noi eram tot aici într-a patra nouă pace, și în ciuda noului erzaț de frate

nici nu știam dacă ei mai trăiau. Aici în lagăr, meserii ca aceea de comis-voiajor erau bune pentru fericirea capului, aveai ceva despre care puteai vorbi.

Pe scândura tăcerii în pivniță am vorbit odată despre asta cu Albert Gion, reușind chiar să-l smulg din muțenie. Poate c-am să mă fac odată comis-voiajor, așa i-am spus, o să am în valiză tot soiul de bulendre, baticuri de mătase și creioane, crete colorate, pomezi și sticlute cu soluție pentru curățatul petelor. Bunicul meu i-a adus odată bunicii o scoică din Hawaii, mare cât o pâlnie de gramofon și pe dinăuntru de-un sidef albăstriu. Sau poate mă fac mai degrabă maistru-constructor, maistru-constructor prin cianotipie - așa i-am spus pe scândura tăcerii în pivniță, maistru-constructor prin cianotipie pe ozalid. Voi avea atunci propriul meu birou. Voi construi case pentru cei cu bani, una va fi cu totul rotundă ca panerul ăsta metalic de-aici. Planul îl desenez mai întâi pe hârtia subțire în care se-nvelesc tartinele. În centru, un pivot din pivniță până sus la cupolă. Toate camerele sunt sferturi, șesimi și optimi de cerc, ca niște bucăți de tort. Hârtia de la tartine o prind în rama metalică peste ozalid, iar rama o expun la lumina soarelui timp de cinci până la zece minute. După care rulez ozalidul și-l introduc în tubul cu vapori de țipirig - și peste puțin totu-i isprăvit și planul iese-afară frumușel. Copia pe ozalid e gata - roz, liliachie, brună ca scorțișoara.

Albert Gion a ascultat toate astea și-a spus:

— I-auzi, copie pe ozalid - nu respiri și-așa destui vapori aici? Cred că ești surmenat. De-aia suntem în pivniță, fiindcă n-avem meserie. Aici, meserie înseamnă să fii frizer, cizmar și croitor. Sunt bune meseriile astea - și-aici în lagăr, oricum cele mai bune. Dar cu-asa ceva vii de-acasă, sau n-o mai înveți niciodată. Astea-s meserii de-ale sorții. De-ai fi știut dinainte c-ai să ajungi odată în lagăr, te-ai fi făcut frizer, cizmar sau croitor. Dar în nici un caz comis-voiajor sau maistru-constructor sau maistru-cianoconstrictor.

Avea dreptate Alhert Gion ăsta. Oare căratul mortarului e-o meserie? Când ani în șir tot cari la mortar sau calupuri de zgură, sau dai cu lopata la cărbune, sau râcâi cu mâinile cartofii din pământ, sau cureți pivnița, știi firește care-i mersul trebii - dar meserie n-ai. Muncă din cea mai grea, dar nu meserie. Nouă nu ni s-a cerut decât muncă, o meserie - niciodată. Am rămas mereu salahori, și salahoritul nu-i o meserie.

Nu ne mai era o foame sălbatică, iar loboda creștea și-acum argintiu-verzuie, devenind curând lemnoasă și arzând în vâlvătăi de roșu. Și pentru că știam ce-i foamea, de-aia n-o culegeam și ne cumpăram de la bazar mâncare cu multă grăsime și-o îndesam în noi în neștire. Ne îndopam vechiul dor de casă până se puhăvea de-atâta carne nouă, zorită. Și-odată cu noua carne, eu tot povestea veche o aveam în cap. Cândva și eu voi pune piciorul pe-un caldarâm mai șic.

Cândva și eu.

Fundamentale ca tăcerea.

Când am lăsat în urmă vremea-lui-piele-și-oase și trocul salvator, având în fața mea baletki, bani peșin, mâncare, carne nouă intrată sub piele și haine noi în noul cufăr - a sosit și eliberarea de neînchipuit. Despre toți acești

cinci ani de lagăr pot spune azi cinci lucruri: 1 lopată cu vârf = 1 gram de pâine. Punctul zero e ceea ce-i de nespus. Trocul salvator e musafirul de dincolo, în lagăr „noi” e-un singular. Cuprinsul merge-n profunzime. Dar pentru toate cinci e valabil unui și-același lucru: Sunt fundamentale toate ca tăcerea dintre ele, și nu de față cu martori.

Nu-miscă-nu-clinteste.

La începutul lui 1950 m-am întors din lagăr acasă. Mă aflam acum iar într-o cameră de zi, într-un pătrat adânc sub tavanul alb cu stucatură ca sub un strat de zăpadă. Tata picta Carpații, la câteva zile o nouă acuarelă cu munți cu dinții cenușii și brazi abia întrezăriți de sub zăpadă – aranjați la fel aproape în fiecare tablou. La poalele munților – brazi aliniați, pe versanți – grupuri de brazi, pe creastă – perechi de brazi și brazi răzleți, și printre ei ici-colo, ca niște coarne albe de cerb, câte-un mesteacăn. În mod vădit norii sunt cel mai greu de pictat, în tot ce făcea semănau cu niște perne cenușii pe-o canapea. În fiecare acuarelă Carpații erau somnoroși.

Bunicul murise. Bunica ședea în fotoliul lui de pluș și dezlega cuvinte încruciate. Din când în când mai întreba de câte-un cuvânt: canapea în Orient, parte de pantof cu C, rasă de cai, acoperiș din foaie de cort.

Mama tricota pentru Robert, erzațul de copil, o pereche de șosete de lână după alta. Prima pereche era verde, a doua, albă. Au urmat șosete maro, cu picățele roșu-albe, albastre, gri. Năuceala a început cu perechea albă – mama tricota cocoloașe de păduchi. De-atunci încoace vedeam în toate șosetele grădinile noastre tricotate dintre barăci, moțuri de pulovere în zori de zi. Stam întins pe canapea, ghemul de lână era în ligheanul de tablă de lângă scaunul mamei, și era mai viu ca mine. Firul se cățara, se lăsa s-atârne și să cadă. Din două gheme cât pumnul ieșea o șosetă întregă, nu puteai calcula toată lungimea lânii. Însumată pentru toate șosetele corespundea, poate, cu distanța de la canapea la gară. Evitam zona gării. Acum picioarele mele erau calde, doar petele de la degerături mă mâncau la căpute, acolo unde obielele ți se lipeau mai întâi, înghețate, de piele. Zilele de iarnă deveneau cenușii încă de la ora patru după-amiaza. Bunica aprindea lumina. Abajurul era o pâlnie albastru-deschis, pe margine cu canafuri albastru-închis. Tavanul era prea puțin luminat, stucatura rămânea cenușie, topindu-se încet-încet. În dimineața următoare redevenea albă. Îmi închipuiam că noaptea, când dormim în alte camere, îngheață iar ca broderiile de gheață pe pământu-nțelenit din spatele Zepelinului. Ornicul ticăia lângă dulap. Pendula zbura și dădea la lopată timpul nostru printre mobile, dinspre dulap spre fereastră, dinspre masă spre canapea, dinspre sobă spre fotoliul de pluș, dinspre zi înspre seară. Ticăitul pe perete era leagănul respirației mele, în piept ticăitul mi-era lopata de inimă. Tare-mi lipsea!

La sfârșitul lui ianuarie, unchiul Edwin a trecut să mă ia dis-dimineață ca să mă prezinte meșterului său de la fabrica de lăzi. Afară în Strada Școalei, cu o casă mai departe, în fereastra domnului Carp, sta un chip. Tăiat de la gât în jos de desenul florilor de gheață. În jurul frunții, o cosiță împletită din păr de gheață, și lângă rădăcina nasului un ochi verzui lunecător – am văzut-o pe Bea Zakel într-un halat cu flori albe, cosița grea îi

încărunțise. În fereastră ședea ca în fiecare altă zi pisica domnului Carp, mie însă-mi părea rău de Bea că îmbătrânise așa de repede. Știam că pisica nu putea fi decât o pisică, că stâlpul de telegraf nu-i un soldat de pază, că arderea albă de pe zăpadă nu-i corsoul lagărului, ci Strada Școalei. Că totul aici, acasă, nu poate fi altfel, fiindcă a rămas cu sine. Totul, în afară de mine. Printre oamenii ăștia cu foamea-de-acasă potolită, pe mine libertatea mă lua cu amețeală. Starea mi-era iute-schimbătoare, deprins cum eram cu deznădejdea și frica înjosoare, iar creierul meu, cu supunerea. Am văzut-o pe Bea Zakel așteptându-mă la fereastră, cu siguranță că m-a văzut și ea trecând. Ar fi trebuit s-o salut, barem să-nclin scurt din cap ori să-i fac semn cu mâna. Mi-a venit prea târziu în minte, eram acum deja cu două case mai departe.

Când, ajunși la capătul Străzii Școalei, am făcut colțul, unchiul m-a luat la braț. Precis simțea că, mergând strâns unul lângă altul, eu eram cu totul altundeva. Probabil că nici nu mă luase pe mine la braț, ci vechiul lui palton pe care-l mai purtam. Plămânu-i fluiera. Mi s-a părut că nici n-a vrut să spună ceea ce-a spus după îndelungata tăcere. Și că plămâni îi siliseră la asta, și că de aceea a spus pe două voci:

— Sper să te angajeze la fabrică. Îmi pare că la voi acasă sunteți cu toții cam mofluzi.

Se referea la Nu-mișcă-nu-clintește.

În locul unde căciula de blană i se freca de urechea stângă, zbârciturile pielii din jurul urechii se răsfirau la fel ca la urechile mele. Trebuia să mă uit și la urechea lui dreaptă. Mi-am desprins brațul dintr-al lui și-am trecut în dreapta lui. Chiar mai mult ca urechea lui stângă, cea dreaptă era și ea urechea mea. Marginea netedă a urechii începea mai de jos, era mai lungă și lătăreață, parc-o călcase ceva cu fierul.

M-au angajat la fabrică. Zilnic ieșeam din Nu-mișcă-nuclinteste, și la terminarea zilei de lucru reintram la loc. De fiecare dată când mă-ntorceam acasă, bunica mă-ntreba:

— Te-ai întors?

Și eu spuneam:

— M-am întors.

Iar când plecam de-acasă, mă-ntreba de fiecare dată:

— Pleci?

Și eu spuneam:

— Plec.

Când mă-ntreba, făcea totdeauna un pas spre mine ducând neîncrezătoare mâna la frunte. Mâinile îi erau străvezii, numai piele cu vene și oase, două evantaie de mătase. De câte ori mă-ntreba asta, îm venea să m-arunc de gâtul ei. Dar mă oprea Nu-mișcă-nu-clintește.

Micul Robert auzea întrebările puse zilnic. Când și-aducea aminte, o imita pe bunica, făcea un pas spre mine, ducea mâna la frunte și-ntreba dintr-o suflare: >

— Te-ai întors, pleci?

De câte ori îşi ducea mâna la frunte, îi vedeam pernitele de grăsime de la rădăcina mâinii. Şi de câte ori mă-ntreba asta, îmi venea să strâng de gât erzaţul de frate. Dar mă oprea Nu-mișcă-nu-clintește.

Într-o zi când m-am întors de la lucru, de sub capacul mașinii de cusut am zărit ieșind un moț de pânză albă cu dantelă. Într-alta zi, de clanța ușii de la bucătărie atârna o umbrelă, și pe masă era o farfurie spartă în două părți egale, de parc-ar fi fost tăiată la mijloc. Iar mama-și legase degetul mare cu o batistă. Într-o zi breteaua de la pantalonii tatălui meu se găsea pe radio, și ochelarii bunicii, în pantoful meu. Într-alta zi, Mopi, câinele de pluș al lui Robert, era legat cu șireturile de la pantofii mei de toarta ceainicului. Și-n căciula mea era o coajă de pâine. Poate că se debarasau de Nu-mișcă-nu-clintește când eu nu eram acasă. Poate că prindeau viață. Aici în casă lucrurile se petreceau întocmai ca în lagăr cu îngerul foamei. N-a fost niciodată limpede dacă avem toți împreună un Nu-mișcă-nu-clintește, ori dacă fiecare și-l are pe-al său.

Probabil că râdeau când nu eram acasă. Probabil că mă compăttimeau sau mă ocărau. Probabil că-l pupau pe micul Robert. Probabil că spuneau că e nevoie să aibă răbdare cu mine fiindcă le sunt drag, sau doar o gândeau în sinea lor văzându-și mai departe de treabă. Probabil. Poate c-ar fi trebuit să râd când mă-ntorceam acasă. Poate c-ar fi trebuit să-i compăttimească sau să-i ocărăsc. Poate c-ar fi trebuit să-l pup pe micul Robert. Poate c-ar fi trebuit să spun că e nevoie să am răbdare cu ei fiindcă-mi sunt dragi. Dar cum să fi spus asta, când nu puteam nici s-o gândesc în sinea mea.

În prima lună de la întoarcerea acasă lăsam să ardă toată noaptea lumina în cameră, fiindcă mi-era frică fără lumina de serviciu. Cred că omul visează noaptea doar când e obosit după ziua de lucru. Abia când am fost lăsat să muncesc la fabrica de lăzi, au revenit visele în somnul meu.

Bunica și cu mine ședem amândoi în fotoliul de pluș, Robert pe-un scaun alături. Sunt mic ca Robert, și Robert mare ca mine. Robert se urcă pe scaun și dă jos stucatura de pe tavan de deasupra ornicului. O înfășoară pe după gâtul nostru, al meu și al bunicii, ca pe-un șal alb. Tata îngenunchează pe covor în fața noastră cu aparatul lui de fotografiat Leica, și mama spune: la zâmbiți unul la celălalt, asta-i ultima poză înainte ca ea să moară. Picioarele abia dacă-mi depășesc marginea fotoliului. Din această poziție, tata nu-mi poate fotografia pantofii decât de jos, cu tălpile-ndreptate spre ușă. La așa picioare scurte, tata nici n-are cum să procedeze altfel chiar dacă n-o vrea. Dau jos stucatura de pe umărul meu. Bunica mă-mbrățișează și-mi prinde din nou stucatura de gât. Ținând-o strâns lipită cu mâna-i străvezie. Mama îl dirijează pe tata cu o andrea, până ce el începe să numere de la coadă la cap - trei, doi, la cifra unu apasă pe declanșator și face poza. Apoi mama-și înfige pieziș andrea în coc și ne ia stucatura de pe umeri. Iar Robert se urcă pe scaun și prinde stucatura la loc pe tavan.

Ai un copil ia Viena?

Picioarele mi se-ntorseseră acasă deja de câteva luni - acasă unde nimeni nu știa ce văzusem eu acolo. Și nimeni > j nici nu mă-ntreba. Iar de povestit n-ai cum povesti decât reintrând în pielea celui despre care

povestești. Eram bucuros că nimeni nu mă întreabă nimic, și-n sinea mea eram jignit. Precis că bunicul m-ar fi întrebat câte ceva. Murise cu doi ani înainte. În vara de după a treia mea pace murise de insuficiență renală, și spre deosebire de mine rămăsese cu morții.

Într-o seară a venit la noi vecinul, domnul Carp, aducând înapoi nivela cu bulă de aer pe care-o împrumutase. Când m-a văzut a-nceput să se bâlbâie. I-am mulțumit pentru jambierele galbene de piele și-am mințit spunând că-n lagăr îmi încălziseră picioarele. Și pe deasupra i-am mai spus că-mi purtaseră noroc și că datorită lor găsisem odată la bazar o hârtie de zece ruble. De tulburat ce era, pupilele domnului Carp îi lunecau prin ochi ca sâmburii de cireașă. Și-a împreunat brațele mângâindu-și-le cu degetul mare, s-a hâțânat pe picioare și-a spus:

— Bunicul tău te-a așteptat mereu. În ziua morții lui, munții s-au dus în nori, de pretutindeni au venit în oraș mulți nori străini ca niște geamantane străine. Norii știau că bunicul tău călătorise mult prin lume. Precis că unul din nori era de la tine, chiar dacă tu n-o știi. La ora cinci înmormântarea s-a încheiat, și imediat după asta a plouat liniștit vreme de-o jumătate de ceas. Știi că era într-o miercuri, trebuia să mai ajung în oraș să cumpăr clei. La întoarceriân fața porții de intrare a casei voastre am văzut un șobolan golaș. Pielea îi era zbârcită, tremura și se ghemuise lângă poarta de lemn. M-a mirat că n-avea coadă sau că ședea pe ea. Când am ajuns în dreptul lui, am văzut o broască râioasă.

S-a uitat la mine și și-a umflat la fălci două bășici albe, > > > mișcând fioros din ele. În primul moment am vrut s-o îm ping în lături cu umbrela, dar nu m-am încumetat s-o fac. Mai bine nu, mi-am zis, e-o broască de câmp care-și agila bășicile albe, asta are ceva de-a face cu moartea lui Leo. Căci lumea credea c-ai murit. La-nceput bunicul tău te-a așteptai tare mult. Apoi mai puțin, în ultima vreme. Toți credeau că ai murit. Doar n-ai scris nici o scrisoare, de aceea mai ești acum în viață.

— N-are nimic de-a face una cu alta, am zis eu. Răsuflarea-mi tremura fiindcă domnul Carp, mestecându-și între dinți mustața hărtănită, mă făcea să simt că nu crede asta. Mama privea pe furiș pe fereastra verandei în curte, unde nu era nimic de văzut în afară de picul de cer și de acoperișul de carton gudronat al șopronului.

— Aveți grijă ce vorbiți, domnule Carp, a zis bunica. Toate astea pe-atunci mi le-ați povestit altfel, pe-atunci bășicile albe aveau de-a face cu bărbatul meu mort. Mi-ați spus că erau un salut trimis mie de bărbatul meu mort.

Domnul Carp a murmurat mai mult pentru sine:

— E-adevărat așa cum v-o spun acum. Tocmai vă murise bărbatul - doar nu era să vă mai vin pe cap și cu Leo, alt mort.

Micul Robert trăgea după el nivela pe podea și făcea CIUCIU-CIU. Pe Mopi îl așezase pe acoperișul trenului, o trăgea pe mama de rochie și spunea:

— Urcă-te în tren, plecăm la Wench.

Ochiul verde lunecător al nivelei tremura ușor. Sus pe-acoperișul trenului ședea Mopi, dar înăuntrul vagonului ședea Bea Zakel și se uita pe

fereastra nivelei la degetele de la picioare ale domnului Carp. Domnul Carp nu spusese nimic nou, ci doar rostise ceea ce nu se cădea. Știam că atunci când mă-ncorsesem, spaima fusese mai mare decât surpriza – simțeam în casă o ușurare lipsită de bucurie. Fiindcă trăiam, le înșelasem răstimpul consacrat doliului.

De când eram iarăși acasă, totul avea ochi. Și totul vedea cum nu vrea să dispară dorul meu de casă fără stăpân. În dreptul ferestrei mai mari sta mașina de cusut cu blestemata ei de suveică și ața albă de sub capacul de lemn. Gramofonul se găsea din nou în valijoara mea jerpelită și stătea ca totdeauna pe masa din colț. La ferestre atârnavă aceleași draperii verzi și albastre, aceleași motive florale șerpuiau pe covoarele tivite și-acum cu franjuri împâslite, dulapuri și uși scârțâiau ca totdeauna atunci când le deschideai sau închideai, podelele trosneau în aceleași locuri, bara pe care-ți sprijineai mâna urcând scara verandei era crăpată tot unde fusese, fiecare treaptă era tocită, de balustradă mai atârna același ghiveci de flori în coșul lui de sârmă. Nimic n-avea legătură cu mine. Eram închis în mine și dat afară din mine – lor nu le-apartineam, și mie îmi lipseam.

Înainte de-a ajunge în lagăr fusesem șaptesprezece ani împreună cu ei, împărțisem între noi obiectele mari precum ușile, dulapurile, mesele, covoarele. Și lucrurile mărunte, farfuriile și ceștile, solnița, săpunul, cheile. Și lumina ferestrelor și-a lămpilor. Acum eram un om schimbat. Știam unii despre alții cum nu mai suntem și nu vom mai ajunge niciodată. Să fii străin e, cert, o povară, dar să te simți străin într-o imposibilă apropiere – e-o povară peste poate. Capul îl țineam în valiză, respiram rusește. Nu voiam să plec, și miroseam a depărtare. Nu-mi puteam petrece toată ziua în casă. Aveam nevoie de ceva de lucru ca să-mi ies din muțenie. Aveam acum douăzeci și doi de ani, dar nu-nvățasem nici o meserie. Să bați cuie în lăzi – să fie asta o meserie? Iar ajunseseam salahor.

În august m-am întors odată acasă după-amiaza târziu de la fabrica de lăzi, și pe masa din verandă era o scrisoare pentru mine. De la bărbierul Oswald Enyeter. În timp ce-o citeam, tata se uita la mine cum se uită cineva la gura ta atunci când mănânci. Am citit: „Dragă Leo! Nădăduiesc că ești iar în patrie. La noi acasă nu mai era nimeni. Am plecat mai departe în Austria. Locuiesc acum la Viena – Margareten¹, unde se află mulți concetățeni de-ai noștri. Poate vii odată la Viena și-atunci te voi putea bărbieri din nou. Mi-am găsit iar un loc ca frizer, ia un concetățean. Tur Priculici a răspândit zvonul că el a fost bărbier în lagăr, iar eu cel care-i supravegheam pe ceilalți. Bea Zakel s-a despărțit, ce-i drept, de el, dar continuă să spună același lucru. Și-a botezat copilul Lea. Are asta vreo legătură cu Leopold? Acum două săptămâni niște muncitori constructori l-au găsit pe Tur Priculici sub un pod peste Dunăre. În gură-i vârâseră cravata drept căluș, și fruntea i-o crăpaseră la mijloc cu toporul. Toporul zăcea pe burta lui, de asasini, nici o urmă. Păcat că n-am făcut-o eu. O merita.¹

Când am împăturit scrisoarea la loc, tata m-a întrebat:

— Ai un copil la Viena?

Am zis:

— Mi-ai citit scrisoarea, dar nu scrie așa ceva.

A zis:

— N-ai cum să știi câte n-ați făcut voi acolo în lagăr.

— N-ai cum să știi, am zis eu.

1 Numele unei circumscripții vieneze.

Mama-l ținea de mână pe Robert, erzațul meu de frate. Și Robert îl ținea în brațe pe Mopi, câinele de pluș umplut cu rumeguș. Apoi mama s-a dus cu Robert la bucătărie. Când s-a întors, îl ținea cu-o mână pe Robert, și-n cealaltă avea o farfurie de supă. Și Robert îl strângea pe Mopi la piept și ținea în mână lingura pentru supă. Pentru mine deci.

De când eram la fabrica de lăzi, după terminarea zilei de lucru hoinăream prin oraș. După-amiezile de iarnă mă ocroteau, fiindcă se-ntunecă devreme. Vitrinele magazinelor mi-apăreau în lumina lor galbenă ca niște stații de autobuz. În ele m-așteptau doi, trei oameni de ghips proaspăt înțoliți. Stăteau înghesuiți unul într-altul, la picioare aveau etichetele cu prețul ca și cum trebuiau să aibă grijă pe unde calcă. Ca și cum etichetele cu prețul de la picioare erau marcaje ale miliției, ca și cum cu puțin înainte de-a sosi eu, căraseră de-aici un mort. Vitrinele mai mici erau la înălțimea unei ferestre. Erau ticsite cu văsărie de porțelan și de tablă. Trecând pe lângă ele, le purtam pe umăr ca pe niște sertare. Într-o lumină tristă, în ele erau așezate lucruri >? > care dăinuiesc mai mult decât trăiesc cei care le cumpără.

Poate că la fel de mult ca munții. Din Piața Mare mă ispitea s-o iau pe străzile cu locuințe. La ferestre atârnav perdele luminate. Cele mai felurite rozete dantelate și labirinturi de ațe purtau pe ele aceeași reflexie neagră a rămurișului golaș.

Iar oamenii din camere nu băgau de seamă că perdelele erau vii și că ata lor albă se combina în mereu alte amestecuri î > cu lemnul negru, fiindcă bătea vântul. Abia la capătul străzilor apărea cer liber, am văzut topindu-se Luceafărul-deSeară și mi-am agățat fața de el. După asta trecuse suficient timp, și puteam fi sigur că atunci când aveam s-ajung acasă, toți deja terminaseră de mâncat.

Mă dezvățasem să mai mănânc cu furculiță și cuțit. Îmi zvâcneau nu doar mâinile, ci și înghițitura din gâtlej. Știam cum e să flămânzești și cum să lungești mâncarea sau s-o devorezi când în sfârșit o ai în față. Dar cât de mult trebuie s-o mesteci și când o poți în sfârșit înghiți ca să mănânci manierat – asta n-o mai știam. Tata era așezat în fata mea, și tăblia mesei îmi părea mare cât jumătate de univers. Mă privea cu ochii pe jumătate închiși, ascunzându-și mila. Abia când clipea îi vedeai groaza întregă sclipindu-i ca pielea de cuarț trandafiriu dinăuntrul buzei. Bunicii îi reușea cel mai bine să mă menajeze fără mofturi. Pesemne că gătea supele vârtoase ca să nu mă chinuiesc cu furculița și cuțitul.

În ziua de august când a sosit scrisoarea aveam la masă supă de fasole verde cu costiță. După citirea scrisorii îmi trecuse foamea. Mi-am tăiat o felie groasă de pâine, mâncând mai întâi firimiturile de pe masă, apoi mi-am vârât lingura în supă. Erzațul de frate s-a așezat pe jos, i-a îndesat cățelului de pluș pe cap, în chip de șapcă, strecurătoarea de ceai, și l-a pus călare pe muchea

sertarului de la dulăpiorul verandei. Tot ce făcea Robert mă neliniștea. Era un copil încropit - ochii îi avea de la mama, bătrâni și rotunzi și de-un albastru vesperal. Ochii așa vor rămâne, mi-am zis. De la bunica, buza superioară ca un guler ascuțit sub nas. Buza superioară așa va rămâne. Unghiile bombate ale degetelor erau de la bunicul, așa vor rămâne. Urechile, de la mine și de la unchiul meu Edwin, cutele lor răsucite care se netezesc sus la lobul urechii. Șase urechi identice din trei soiuri de piele, fiindcă urechile așa vor rămâne. Nasul nu-i va rămâne așa, mi-am zis, nasurile se mai schimbă când cresc. Mai târziu va fi, poate, de la tata, cu muchia aia colțuroasă la rădăcina nasului. Iar dacă nu, atunci Robert n-are nimic de la tata. În acest caz, însemna că tata nu putuse să-i mai adauge nimic erzațului de copil.

Robert a venit la mine la masă, ținându-l pe Mopi cu strecurătoarea de ceai în mâna stângă, și apucându-mi cu dreapta genunchiul, ca și cum genunchiul meu ar fi fost vreun colț de scaun. De la îmbrățișarea din urmă cu opt luni la întoarcerea mea acasă, nimeni din această casă nu mă mai atinsese. Pentru ei eram inaccesibil, iar pentru Robert, un obiect nou în casă. Punea mâna pe mine cum o pune pe-o mobilă, ca să se țină de mine sau ca să-mi pună ceva în poală. De data asta mi l-a vârat pe Mopi în buzunarul hainei, de parcă eram sertarul lui. Iar eu nu m-am mișcat ca și cum aș fi fost sertar. L-aș fi putut împinge-n lături, dar mă oprea Nu-miscă-nu-clinteste. Tata mi-a scos din buzunar cățelul de pluș și strecurătoarea de ceai, și-a zis:

— la-ți comorile.

A coborât cu Robert treptele în curte. Mama s-a așezat la masă vizavi de mine, uitându-se la musca de pe cuțitul de pâine. Îmi plimbam lingura prin supa de fasole și mă vedeam șezând în frizeria lui Oswald Enyeter în fața oglinzii. Tur Priculici intra pe ușă. L-am auzit spunând:

Comorile miciute sunt cele pe care scrie: sunt aici.

Comorile mai mari sunt cele pe care scrie: ți-amintești...

Dar cele mai frumoase comori sunt cele pe care va scrie: am fost aici.

AM FOST AICI suna în gura lui ca tovarișci. Eram neras deja de patru zile. În oglinda ferestrei din verandă, mâna neagră și păroasă a lui Oswald Enyeter trecea cu briciul prin spuma albă. Și-n urma briciului, o fâșie de piele mi sentindea ca un gumilastic de la gură până la ureche. Ori poate încă de pe-atunci botu-n dungă ni se lungise de-atâta foame. Tata vorbea tot atât de nepăsător despre comori ca Tur Priculici, fiindcă pe niciunul din ei foamea nu-i pusese cu botul pe labe. Iar musca de pe cuțitul de pâine cunoștea veranda la fel de bine cum cunoșteam eu frizeria. De pe cuțitul de pâine a zburat pe dulap, de pe dulap pe felia mea de pâine, apoi pe marginea farfuriei și de acolo înapoi pe cuțitul de pâine. De fiecare dată decola abrupt, se rotea dondăinind și-ateriza mut. Nu se așeza niciodată pe căpăcelul de alamă cu găurele al solniței. Dintr-odată am știut cum de nu folosisem solnița încă niciodată de la întoarcerea mea. În capacul ei scânteiau ochii de alamă ai lui Tur Priculici. Am sorbit supa cu zgomot și mama a ciulit urechile de parcă as mai fi citit o dată scrisoarea de la Viena. Când musca se sucea, burta-i lucea pe cuțitul de pâine când ca un strop de rouă, când ca un strop de catran.

Rouă și catran, și cum se mai târăsc secundele când fruntea e crăpată pieziș peste bot. Hasoweh – dar cum de-ncape o cravată întreagă în botul scurt al lui Tur?

Bastonul.

După lucru am mers în sens contrar drumului de întoarcere, din celălalt capăt al străzilor cu locuințe traversând Piața Mare. Voiam să văd dacă în Biserica Sfintei Treimi mai există nișa albă și Sfântul cu oaia drept guler de mantie.

În Piața Mare era un băiat grăsan îmbrăcat cu ciorapi albi trei sferturi, pantaloni scurți pepit și cămașă albă cu volănașe, de parcă tocmai ar fi fugit de la o serbare. Jumulea un buchet de dalii albe și hrănea porumbeii. Opt porumbei credeau că pe pavaj e pâine, ciuguleau daliile albe și renunțau apoi. Dar în câteva clipe uitau totul, scuturau din cap și-ncepeau din nou să ciugulească, și din nou aceleași flori. Cât timp avea să mai creadă foamea lor că daliile se preschimbă-n pâine? Și băiatul – el ce credea? Era șmecheros, sau la fel de neghiob ca foamea porumbeilor? Nu voiam să mă gândesc la amăgeala foamei. Dacă băiatul le-ar fi aruncat în loc de dalii jumulte pâine, nu m-aș fi oprit defel. Orologiul bisericii arăta că-i șase fără zece. Am traversat piața grăbit, în caz că-nchideau biserica la șase.

Atunci mi-a ieșit în cale Trudi Pelikan – pentru prima oară după lagăr. Ne-am zărit prea târziu. Umbla în baston. Pentru că nu putea să mă mai evite, și-a pus bastonul pe pavaj și s-a aplecat deasupra pantofului. Ale cărui șireturi nici nu se desfăcuseră.

De mai bine de jumătate de an ne aflam amândoi iarăși acasă în același oraș. De dragul nostru, doream să nu ne mai cunoaștem. Nu-i nimic de-nțeleș aici.

Mi-am întors iute capul. Dar ce mult aș fi vrut s-o strâng în brațe și să-i spun că sunt de-acord cu ea. Cât aș fi vrui să-i spun: îmi pare rău că trebuie să te-apleci, eu n-am nevoie de baston, dacă-mi permiți data viitoare o voi face eu pentru noi amândoi. Bastonul ei era lustruit și-avea jos o gheară ruginită și o măciulie albă sus la capăt.

În loc să mai intru în biserică, am cotit-o brusc la stânga înapoi în străduța strâmtă pe unde venisem. Soarele-mi frigea spinarea, dogoarea mi se-mprăștia sub păr ca și cum capul mi-era de tablă cheală. Vântul trăgea după el un covor de praf, din coroanele copacilor se auzea ca un cântec. Apoi pe trotuar s-a ridicat o pâlnie de praf și-a trecut împleticit prin mine, hărtănindu-se. Când s-a năruit, caldarâmul era stropit cu picățele negre. Vântul a boscorodit zvârlind primii stropi. Venise furtuna. Și-roia cu franjuri de sticlă, și dintr-odată funiile de apă au început să șfichiuiască. M-am refugiat într-o papetărie.

Intrând, mi-am șters apa de pe față cu mâneca. Vânzătoarea a apărut de după o ușiță cu perdea. Purta niște păslă ri scâlciați cu motocei, de parcă la fiecare picior îi crescuse din căpută o pensulă. S-a dus îndărătul tejghelei. Am rămas lângă vitrină, uitându-mă o vreme cu un ochi la ea, și cu celălalt, afară. Obrazul drept îi era acum foarte umflat. Mâi nile și le ținea pe tejghea – șevaliera era mult prea masivă pentru mâinile astea osoase, era un inel

bărbătesc. Obrazul drept i se aplatizase, chiar se scobise, și cel stâng i se umfla. Am auzit ceva clincănindu-i în dinți, sugea o bomboană. A clipit de câteva ori la scurte răstimpuri și pleoapele ei erau de hârtie. A spus:

— Îmi fierbe apa de ceai.

A dispărut prin ușiță, și-n același moment o pisică s-a furișat afară de sub perdea. A fugit spre mine lipindu-mi-se de pantaloni de parcă m-ar fi cunoscut. Am luat-o în brațe. N-avea greutate. Asta nici nu-i o pisică, mi-am zis, ci numai forma-mpâsiită a plictiselii tărcate gri, răbdarea fricii într-o străduță strâmtă. Ea adulmeca haina mea udă. Nasul îi era din piele tăbăcită, boltit ca un călcâi. Când și-a pus labele din față pe umerii mei și mi s-a uitat în ureche, nici nu respira. I-am împins capul într-o parte și-a sărit pe podea. /Sărind, n-a făcut nici un zgomot, a ajuns pe podea ca uri batic. Pe dinăuntru pisica era goală. Și vânzătoarea a ieșit prin ușiță cu mâinile goale. Unde-i era ceaiul, doar nu putuse să-l bea așa de rapid. Pe deasupra, obrazul ei drept era din nou umflat. Șevaliera îi zgâria tejgheaua.

I-am cerut un caiet.

— De aritmetică sau dictando? A-ntrebat ea.

Am zis:

— Dictando.

— Aveți cumva mărunțiș, n-am să vă schimb, a zis ea, sugând bomboana. Și ambii obraji i s-au scobit. Bomboana i-a alunecat pe tejghea. Era cu tipar străveziu, iar vânzătoarea și-a vârât-o iute iar în gură. Nu era bomboană, sugea un strop de sticlă șlefuită dintr-un policandru.

Caiete de dictando.

A doua zi era duminică. Am început să scriu în caietul de dictando. Primul capitol se numea: PROLOG. Începea cu propoziția: Mă vei înțelege, semn de întrebare.

Mă adresam caietului. Și pe șapte pagini era vorba de-un bărbat cu numele T. P. Și de-un altul cu numele A. G.

Și de un K. H. Și un O. E. Și de-o femeie cu numele B. Z.

Lui Trudi Pelikan i-am pus numele de cod LEBĂDA. Numele uzinei Koksohim-Zavod și al gării lazinovataia de unde veneau marfarele cu cărbuni le-am scris ca atare. La fel și numele Kobelian și Kati-Planton. Am pomenit și de fratele ei mic Latzi, și de momentul ei de limpezire. Capitolul se termina cu-o lungă propoziție: „Dimineața devreme după ce m-am spălat, din păr mi-a căzut o picătură de apă prelingându-se ca o picătură de timp de-a lungul nasului până-n gură, cel mai bine-ar fi să las să-mi crească o barbă trapezoidală, pentru ca nimeni din oraș să nu mă mai recunoască.” În săptămânile următoare am lungit PROLOGUL la trei caiete.

Am trecut sub tăcere că la transportul îndărăt Trudi Pelikan și cu mine ne-am urcat fiecare într-alt vagon de vite fără să fi convenit asta dinainte. Am lăsat deoparte vechea lădiță a gramofonului. Am descris cu precizie noul cufăr de lemn și noile mele haine: perechea de baletki, șapca sport, cămașa, cravata și costumul. Am tănuțit criza de plâns de la întoarcere la sosirea în lagărul de triaj din Sighetul Marmației - prima gară românească. De asemenea și carantina de-o săptămână într-un depozit de mărfuri, de la

capătul de linie ferată al gării. M-am prăbușit lăuntric de frica expedierii în libertate și-n abisul ei proxim, care scurta tot mai mult drumul acasă. În noua mea carne și-n noile haine, cu mâinile ușor umflate, stam ca-ntr-un cuib între lădița gramofonului și noul cufăr de lemn. Vagonul de vite nu era plumbuit. Deodată ușa s-a deschis larg, trenul a intrat în gara din Sighetul Marmăției. Pe peron era un strat subțire de zăpadă, am pășit pe zahăr și sare. Băltoacele erau înghețate și cenușii, gheața zgâriată la fel ca fața fratelui meu celui cusut.

Când polițistul român ne-a înmănat foile de liberă trecere pentru întoarcerea acasă, am ținut dintr-odată în mână despărțirea de lagăr și-am plâns cu sughițuri. Schimbând de două ori trenul la Baia Mare și la Cluj, făceam cel mult zece ore până acasă. Cântăreața noastră Loni Mich s-a lipit tandru de avocatul Paul Gast, și-a ațintit privirea asupra mea și i s-o fi părut că șoptea. Dar eu am priceput fiecare vorbă a ei. Spunea:

— la uite la el cum bocește, l-a răzbit până-n oase. Am chibzuit mult la propoziția asta. Apoi am scris-o pe-o pagină goală. În ziua următoare am tăiat-o. În răsămătoarea am scris-o din nou. Și din nou am tăiat-o, și din nou am scris-o. Când pagina s-a umplut, am smuls-o. Asta înseamnă să-ți amintești.

În loc să pomenesc de propoziția bunicii, ȘTIU CĂ TE VEI ÎNTOARCE, de batista albă țesută din cel mai fin batist și de laptele sănătos, am descris pe pagini în șir, ca pe-un triumf, pâinea proprie și pâinea obrajilor. Și-apoi rezistența mea în trocul salvator cu linia orizontului și drumurile prăfoase. Îngerul foamei mi-a stârnit entuziasmul, de parcă doar m-ar fi salvat, nu chinuit. De aceea am tăiat PROLOG, și-am scris deasupra, EPILOG. Era marele fiasco lăuntric - acela că, în libertate fiind, îmi sunt, de unul singur și chiar mie însumi, irevocabil un martor fals.

Am ascuns cele trei caiete de dictando în cufărul nou de lemn. L-am pus sub pat și de când mă-ntorsesem acasă era dulapul meu de rufe.

Mai sunt și-acum Pianul.

Am rămas un an întreg în fabrică și-am bătut cuie în lăzi. Reușeam să strâng între buze câte douăsprezece cuișoare deodată, și totodată să-nghimp printre degete alte douăsprezece. Puteam bate cuie la fel de iute cum respiram. Meșterul spunea: A talent fiindcă ai mâinile așa de lunecoase și zorite.

Dar nu erau mâinile, ci respirația zorită și lunecoasă a normei rusești. 1 lopată cu vârf = 1 gram de pâine se transformase în 1 măciulie de cui = 1 gram de pâine. Li aveam în minte pe Mitzi surda, pe Peter Schiel, pe Irma Pfeifer, pe Heidrun Gast, pe Corina Marcu, care cu toții zăceau goi sub pământ. Pentru meșter, erau lăzi de unt și lăzi de vinete. Pentru mine, sicrișe din lemn proaspăt de molid. Ca treaba să-mi reușească, cuielile trebuiau să-mi zboare printre degete. Ajungeam la opt sute de cui pe oră - nimeni altul nu mai făcea asta. Fiecare cuișor cu măciulia sa tare, și fiecare bătaie sub veghea îngerului foamei.

În cel de-al doilea an m-am înscris la liceul seral la un curs de betoniști. În timpul zilei eram specialist în turnat betonul pe un șantier de construcții pe

malul râului Ucea¹. Acolo am desenat pe hârtie sugativă primul meu plan al unei case rotunde. Până și ferestrele erau rotunde, orice era colțuros amintea de vagoane de vite. La fiecare linie pe care-o trăgeam, gândul mi-era la Titi, fiul șefului de șantier.

La sfârșitul verii, Titi a mers odată cu mine în Parcul cu Arini. La intrarea în parc era o țărancă bătrână cu un coș cu fragi de pădure de-un roșu aprins și mici ca niște vârfuri de limbă. Și fiecare fragă avea la gulerul ei verde o codiță ca o sârmă din cele mai fine. Ici-colo atârna de ea și-o frunzuliță crestată cu trei degete. Țărâna mi-a dat să gust una. Am cumpărat pentru Titi și pentru mine două cornete mari de fragi. Ne-am plimbat în jurul pavilionului sculptat în lemn. Apoi l-am atras de-a lungul apei tot mai departe prin tufăriș, până-n spatele colinei acoperite de gazon. După ce-am mâncat fragii, Titi și-a mototolit cornetul și-a vrut să-l arunce. l-am spus:

— Dă-mi-l.

A întins mâna spre mine, am apucat-o și nu i-am mai dat drumul. Cu o privire rece a spus:

— Hei!

Asta nu mai putea fi șters cu râsete și vorbe.

Note:

1 în germană, Utscha.

Toamna a fost scurtă, frunzișul s-a colorat rapid. M-am ferit să mai merg în Parcul cu Arini.

În a doua iarnă, zăpada a rămas pe străzi încă din noiembrie. Micul oraș era împachetat în costumul lui vătuit. Toți bărbații aveau femei. Toate femeile aveau copii. Toți copiii aveau sănii. Toți erau grași și cu foamea-de-acasă potolită. Alergau în paltoanele lor strâmte, întunecate prin întinsul alb. Paltonul meu era de culoare deschisă, se murdărise și era mult prea mare. Și el, cu foamea-de-acasă potolită, era tot același palton ponosit al unchiului meu Edwin. Zdrențe de răsuflare li se legănau trecătorilor pe gură, dând în vileag că toți cei cu foamea-de-acasă potolită își fac aici veacul și viața, dar că viața se depărtează-n zbor de fiecare. Se uită toți în urma ei, și ochii tuturor sclipesc ca broșele de agate, smaragde sau chihlimbar. Și pe ei îi așteaptă-ntr-o zi – prea curând, ori mai devreme sau mai târziu – un-strop-preamult-de-fericire.

Mi-era dor de iernile costelive. Îngerul foamei mă-nsoțea pretutindeni – iar el nu gândește. M-a condus în strada cotită. Dinspre celălalt capăt venea un bărbat. N-avea palton, ci o pătură în carouri, cu franjuri, aruncată pe după umeri. N-avea femeie, ci un cărucior de mână. În cărucior nu era un copil, ci un câine negru cu cap alb. Capul câinelui se legăna ușor în tact. Când pătura în carouri s-a apropiat, am zărit pe pieptul bărbatului, în partea dreaptă, conturul unei lopeți de inimă. Când căruțul a trecut pe lângă mine, lopata de inimă era urma de pată arsă a unui fier de călcat, și câinele – o canistră de tinichea cu-o pâlnie emailată în gura canistrei. Când m-am uitat în urma bărbatului, canistra cu pâlnia redevenise câine. Iar eu ajunsesem la Baia Neptun.

Lebăda pe emblema de sus avea trei picioare de sticlă din țurțuri de gheață. Vântul legăna lebăda, un picior de sticlă i s-a rupt. Făcându-se țândări pe jos, țurțurile de gheață era sare zgrunțuroasă, pe care-n lagăr trebuia abia s-o mai zdroșești. Am sfărâmat-o cu călcâiul. Când am mărunțit-o îndeajuns ca s-o poți presăra, am pășit pe poarta de fier deschisă ajungând în fața ușii de la intrare. Fără a sta pe gânduri am intrat pe ușă în hală. În pardoseala întunecată de piatră te oglindeai ca într-o apă liniștită. Mi-am văzut dedesubt paltonul deschis la culoare înotând spre loja casei de bilete. Am cerut un bilet.

Casierița m-a întrebat:

— Unul sau două?

Speram că gura ei dăduse glas doar unei simple iluzii optice, nu unei suspiciuni. Speram că vedea de două ori același palton, și nu c-o luasem pe drumul spre vechea mea viață. Casierița era nouă. Dar hala mă recunoscuse - pardoseala lucioasă, coioana rotundă din centru, geamul plumbuit al casei de bilete, pereții de faianță pictată cu flori de nufăr. Ornamentația rece își avea propria-i memorie, podoabele nu uitaseră cine eram. Portofelul îl aveam în haină. De aceea mi-am vârât mâna în buzunarul de la palton și-am spus:

— Mi-am uitat portofelul acasă, n-am bani. Casierița a spus:

— Nu face nimic. Biletul deja l-am rupt, îl plătești data viitoare. Te trec aici.

Am spus:

— Nu, în nici un caz.

Și-a scos mâna din casa de bilete vrând să mă-nsface de > > palton. M-am tras îndărăt, mi-am umflat obrazii, mi-am vârât capul între umeri și-am mers târșit înspre ușă, cu călcâiele înainte, aproape atingând coloana din centru. A strigat după mine:

— Am încredere, te trec aici.

Abia acum am zărit creionul verde pe care-l ținea după ureche. M-am lovit cu spatele de clanță și-am tras de ușă. A trebuit să trag cu forță, arcul de metal era înțepenit. M-am strecurat afară prin crăpătură, ușa a scârțâit în urma mea. Am ieșit în goană pe poarta de fier în stradă.

Se-ntunecase deja. Lebăda de pe emblemă dormea albă, și aerul dormea negru. Sub felinarul din colțul străzii ninge cu pene cenușii. Deși nu mă clineam din loc, mi-auzeam pașii în cap. Am început apoi să merg și nu i-am mai auzit. Gura îmi mirosea a clor și a ulei de lavandă. Mi-am amintit de etuvă, și de la un felinar la altul, pe tot drumul până acasă, am vorbit cu zăpada ce zbura amețită. Nu cu zăpada prin care mergeam, ci cu una înfometată de foarte departe, care mă știa din vremea când ieșeam la cerșit, j > >

Și-n seara asta bunica a făcut un pas spre mine, ducându-și mâinile la frunte, dar m-a-ntrebat:

— Vii așa târziu, te vezi cu-o fată?

În ziua următoare m-am înscris la cursul de betoniști de la liceul seral. Acolo în curtea școlii am cunoscut-o pe Emma. Urma un curs de contabilitate. Avea ochi de culoare deschisă, nu galben-alămii ca ai lui Tur Priculici, ci ca

puful de gutuie. Și ca toți din oraș avea un palton întunecat, cu foamea-de-acasă potolită. M-am căsătorit cu Emma cu patru luni mai târziu. În acea vreme, tatăl Emmei era deja pe moarte, nu ne-am serbat nunta. M-am mutat la părinții Emmei acasă. Tot ce-aveam purtam asupra mea, cele trei caiete de dictando și hainele intraseră toate în cușorul de lemn din lagăr. Tatăl Emmei a murit cu patru zile mai târziu. Mama ei s-a mutat în camera de zi, lăsându-ne nouă dormitorul cu patul conjugal.

Am locuit o jumătate de an la mama Emmei. Apoi ne-am mutat de la Sibiu în capitală, la București. Într-o casă cu numărul 68, ca numărul de paturi din baracă. Locuiam la etajul patru, aveam doar o cameră și-o nișă pentru gătit, toaleta era afară pe culoar. Dar în apropiere de locuința noastră, la douăzeci de minute de mers pe jos, era un parc. Când a venit vara în metropolă, o luam pe scurtătura unde vântul ridica vârtejuri de praf. Pe-acolo erau doar cincisprezece minute de mers. Când așteptam pe scară la lift, în colivia de sârmă a casei liftului suiau și coborau două funii împletite de culoare deschisă ca și cum coșitele Beei Zakel veneau spre mine.

Într-o seară ședeam cu Emma la restaurantul Urciorul de Aur la a doua masă de lângă orchestră. Turnându-ne în pahare, chelnerul și-a astupat urechea cu-o mână, zicând:

— Poftim, auziți și dumneavoastră! I-am spus mereu șefului că pianu-i dezacordat. Și el ce face?! Îl dă afară pe pianist!

Emma s-a uitat pătrunzător la mine. În ochii ei se-nvârteau roțițe dințate galbene. Erau ruginite, când clipea, pleoapele-i rămâneau agățate de ele. Apoi nasul i-a tresărit, roțițele s-au deblocat și Emma a spus cu ochi limpezi:

— Păi vezi, totdeauna o pățește pianistul, nu pianul.

Cum de așteptase cu propoziția asta până ce chelnerul plecase de la masa noastră? Speram că nu știe ce spune. În parc purtam în acea vreme numele de cod PIANISTUL.

Frica nu iartă. Am schimbat parcul din apropiere. Și numele meu de cod. Pentru noul parc, departe de locuință și aproape de gară, mi-am luat numele de PIANUL.

Într-o zi când ploua, Emma s-a întors acasă cu-o pălărie de pai. Coborâse din autobuz. În apropiere de stație, un bărbat stătea sub marchiza micului hotel DIPLOMAT. Când Emma a trecut pe lângă el, a întrebat-o dacă poate merge o bucată de drum sub umbrela ei până la colț, la cealaltă stație. Bărbatul purta o pălărie de pai. Era cu un cap mai înalt ca Emma, și pe deasupra mai avea și pălăria. Emma a trebuit să ridice foarte sus umbrela. În loc ca el să-i țină umbrela, a împins-o pe jumătate în ploaie și și-a vârât mâna în buzunar. Spunea că atunci când apa face bășici, plouă zile în șir. Când nevastă-sa s-a stins, ploua tot așa. A amânat înmormântarea cu două zile, dar ploaia nu mai înceta. Coroanele de flori le-a scos peste noapte afară în aer liber, să aibă apă, dar asta nu le-a ajutat florilor, s-au înecat și-au putrezit. Apoi vocea i-a devenit alunecoasă și-a mormăit ceva care s-a terminat cu vorbele:

— Nevastă-mea s-a căsătorit cu un sicriu.

Când Emma a spus că-s lucruri diferite, căsătoria și moartea, el i-a zis că de ambele trebuie să-ți fie frică. Când Emma a întrebat, cum asta, frică, el i-a cerut să-și scoată portofelul.

— Altfel sunt nevoit să fur în autobuz de la o prăpădită de cucoană din vremea dinainte, a zis el. Și-n portofelul ăleia n-aș găsi nimic în afară de poza cu bărbatul ei mort.

Când bărbatul a luat-o la sănătoasa, pălăria de pai i-a zburat într-o băltoacă. Emma îi dăduse portofelul. El spusese:

— Nu țipa, că te tai. În mână avea un cuțit.

Când Emma a terminat de povestit, a mai adăugat și asta:

— Frica nu iartă.

Am dat din cap.

Asemenea potriviri de păreri le-aveam deseori cu Emma. Nu vreau să spun mai mult, fiindcă atunci când vorbesc nu fac decât să mă-mpachetez într-alt fel în tăcere, în secretele tuturor parcurilor și-ale tuturor potrivirilor de păreri cu Emma. Căsnicia noastră a durat unsprezece ani. Și Emma ar fi rămas mai departe cu mine, o știu. Dar nu știu și de ce.

În acea vreme în parc îi arestaseră pe CUCUL și NOPTIERA. Știam că, odată ajunși la miliție, aproape toți vorbesc, și că dacă cei doi ar pomeni de PIANUL, nu m-ar ajuta nici un tertip. Am depus cerere de vizită în Austria. Invitația de la Tante Fini mi-am scris-o singur, să meargă mai iute.

— Data viitoare pleci tu, i-am spus Emmei.

A fost de acord, fiindcă soții n-aveau niciodată voie să călătorească împreună în Vest. În perioada cât fusesem în lagăr, Tante Fini a mea se căsătorise reușind să plece în Austria. În cursul unei călătorii cu autocarul SAURIAN la cură la Ocna Băi, îl cunoscuse pe Alois, un cofetar din Graz. Îi povestisem Emmei despre drotul, onduleurile și lăcustele de sub rochia de organza a lui Tante Fini, și-am făcut-o pe Emma să creadă că voiam s-o revăd pe Tante Fini și să-l cunosc pe cofetarul ei, pe Alois.

Asta-i până în ziua de azi vina mea cea mai mare: m-am îmbrăcat ca pentru o călătorie scurtă, m-am suit în tren cu o valiză ușoară și-am plecat la Graz. De-acolo am scris o carte poștală de mărime banală, cât palma: „Dragă Emma, Frica nu iartă.

Nu mă voi întoarce”.

Emma nu cunoștea cuvintele bunicii la plecarea mea în lagăr. Nu vorbisem cu ea niciodată despre lagăr. Am recurs la acele cuvinte, adăugându-le pe cartea poștală cuvântul NU, pentru ca și contrarul lor să-mi fie de ajutor.

Asta s-a întâmplat în urmă cu mai bine de treizeci de ani.

Emma s-a recăsătorit.

Eu n-am mai căutat niciodată o legătură strânsă cu nimeni. M-am rezumat la poteca sălbăticiunilor.

Stringența lăcomiei și infamia fericirii țin de mult de-o altă perioadă, chiar dacă la fiecare pas creierul meu mai cade-n ispită. E vorba când de-un fel de-a merge dezinvolt pe stradă, când de mâinile cuiva zărite într-o prăvălie. În tramvai e acel fel anume de a-ți căuta un loc să te-așezi. Într-un

compartiment de tren, la întrebarea: Aci e liber, acea codeală prelungită, pentru ca imediat apoi să mi se confirme intuiția în felul anume în care-i așezat bagajul. La restaurant, independent de timbrul vocii, e felul anume al chelnerului de-a spune: Da, domnul meu. Până-n ziua de azi, cafeleaua-i locul care mă seduce cel mai tare. M-așez la masă și-i trec în revistă pe cei dinăuntru. La vreo unul, doi bărbați e felul lor anume de-a sorbi din ceașcă. Și când pun jos ceașca, pielea dinăuntru buzei inferioare le sclipește precum cuarțul trandafiriu. Asta la unul, doi consumatori – la toți ceilalți, nu.

Din cauza acestor unul, doi consumatori, în creier am înfipite tiparele excitației. Deși eu știu că sunt încremenite ca bibelourile într-o vitrină, ele-și dau aere de tinerețe. Deși și ele știu că nu ne potrivim, fiindcă sunt devastat de bătrânețe. Cândva mă devastase foamea și nu mă mai potriveam cu șalul meu de mătase. Contrar așteptărilor, am fost apoi hrănit cu-o nouă carne. Dar împotriva devastării bătrâneții încă nimeni n-a inventat o nouă carne. Am crezut altădată că nu cu totul pe degeaba mă las deportat, noaptea, într-al șaselea, al șaptelea, ba chiar al optulea lagăr. Că poate-mi voi primi îndărăt cei cinci ani furați sub forma tergiversării îmbătrânirii. Dar nu s-a-ntâmplat așa, e alta socoteala la abdicarea cărnii. Pe dinăuntru-i pustiu, și pe dinafară, pe față, îți sclipește ca foame a ochilor. Și-aceea spune: Mai ești și-acum PIANUL.

Da, spun eu, sunt pianul care nu mai cântă.

Despre comori.

Comorile mici sunt cele pe care scrie: sunt aici.

Comorile mai mari sunt cele pe care scrie: ți-amintești... Dar cele mai frumoase comori sunt cele pe care va scrie: am fost aici.

AM FOST AICI – așa trebuie să scrie pe comori, socotea Tur Priculici. Mărul lui Adam îmi suia și cobora pe sub bărbie de parcă-mi înghițisem cotul. Bărbierul spunea: încă mai suntem aici. Al cincilea vine după al nouălea.

În frizerie mai credeam pe-atunci că, dacă nu mori aici, mai apoi va fi După. Nu mai ești în lagăr, ești liber, ba poate chiar din nou acasă. Atunci poți să spui: AM FOST AICI. Dar al cincilea vine după al nouălea, ai avut parte de-un pic de balamuc, de-un noroc încurcat, așadar, și mai trebuie să spui unde și cum. Și de ce s-ajungă mai târziu unul ca Tur Priculici să spună acasă, cu de la sine putere, că de noroc nici n-a avut nevoie?

Poate că încă de pe-atunci cineva din lagăr își pusese în gând să-l omoare pe Tur Priculici după ieșirea din lagăr. Unul cu care umbla îngerul foamei, în timp ce Tur Priculici își plimba pantofii pe corsoul lagărului ca pe niște gentuțe de lac. Poate că în vremea-lui-piele-și-oase, la strigarea apelului ori în carceră, careva exersase de nenumărate ori în cap cum să-i crape lui Tur Priculici fruntea drept la mijloc. Sau acel careva sta atunci înfundat până-n gât în zăpada viscolită de lângă un tronson de cale ferată, sau pe rampa de descărcare înfundat până-n gât în cărbune, sau la carieră, în nisip, sau în turnul de ciment. Sau când jurase să se răzbune sta întins în pat, fără somn, în lumina de serviciu galbenă a barăcii. Poate că-și plănuise crima chiar în ziua când, cu privirea-i uleioasă, Tur vorbea în frizerie despre comori. Sau în momentul când mă întrebam în oglindă: Da' la voi în pivniță, cum îi? Ba

poate chiar în clipa când am zis: Confortabil, fiecare tură e-o operă de artă. Pesemne că și o crimă cu cravată-n gură și cu toporul pe burtă poate trece drept operă de artă întârziată.

Știu între timp că pe comorile mele scrie RĂMÂN AICI. Că lagărul mi-a dat drumul acasă pentru a-și fixa distanța necesară ca să-mi sporească în cap. De la întoarcerea acasă pe comorile mele nu mai scrie SUNT AICI, dar nici AM FOST AICI. Pe comorile mele scrie: DE-AICI NU SCAP. Tot mai mult lagărul mi se-ntinde de la aria tâmplei stângi la aria tâmplei drepte. În felul ăsta sunt nevoit să vorbesc despre căpățâna mea ca despre un teren, terenul unui lagăr. Nu te poți apăra nici tăcând, nici povestind. Exagerezi într-una ca și-n cealaltă, dar în niciuna nu există AM FOST AICI. Și nici justa măsură.

Dar comorile există, în această privință Tur Priculici avea dreptate. Întoarcerea mea acasă e un noroc schilod, mereu recunoscător, un titirez al supraviețuirii care pornește să se-nvârtească pentru fiecare moft. Mă are la mână ca pe toate comorile mele, pe care nu le pot nici răbda, nici lepăda. Mă folosesc de comorile mele de peste șaiszeci de ani. Sunt plăpânde și băgărețe, familiare și grețose, uitate și ranchiunoase, uzate și noi-nouțe. Ele sunt zestrea lui Artur Priculici, și de nedeosebit de mine. Când m-apuc să le enumăr, mă împleticesc.

Inferioritatea mea orgolioasă.

Dorințele mele de spaimă, îmbonțate. Graba mea iritată – într-o clipită am și sărit de la zero, la tot.

Indulgența mea recalitrantă, prin care le dau dreptate tuturor pentru a le-o putea reproșa. Oportunismul meu poticnit. Zgârcenia mea cuviincioasă.

Ciuda mea nostalgică istovită, când oamenii știu ce vor de la viață. O senzație ca de lână inertă – rece și creată.

Starea mea de deșertare abruptă – că-s încolțit din afară, și găurit pe dinăuntru de când nu mai trebuie să flămânez.

Transparența mea dacă mă privești dintr-o parte și mă vezi dispersându-mă când merg cu picioarele-ntoarse înăuntru.

După-amiezile mele molâi, timpul care-alunecă încetșor cu mine printre mobile.

Propriul meu abandon temeinic. Simt nevoia de multă apropiere, dar nu mă dau din mână. Știu să surâd mătășos când bat în retragere. De la îngerul foamei încoace nu permit nimănui să mă posede.

Cea mai grea dintre comori e nevoia obsesivă de muncă.

E inversarea¹ muncii forțate și-un troc salvator. În mine sade zbirul milosteniei, o rudă a îngerului foamei. El știe cum se lasă dresate toate celelalte comori. Mi se suie la creier, mă-mpinge în magia coerciției, fiindcă mă tem să fiu liber.

Din camera mea vezi Turnul cu orologiu de pe Grazer Schlossberg². La fereastră am o planșetă mare de desen.

Ultimul meu plan de construcție stă întins pe birou ca o față de masă împușcată. E prăfuit ca vara din străzile deafară. Când îl privesc, el nu-și amintește de mine.

Note:

1 în germană, joc de cuvinte intraductibil bazat chiar pe inversarea ordinii componentelor celor două cuvinte: Arbeitszwang și Zwangsarbeit (nevoie obsesivă de muncă și muncă forțată).

2 Grazer Schlossberg este o formație stâncoasă dolomitică, care constituie nucleul părții vechi a orașului austriac Graz. Turnul cu orologiu aflat aici e socotit emblematic pentru întreaga urbe.

Din primăvara asta, prin fața casei mele se plimbă zilnic un bărbat cu un câine alb cu părul scurt și cu un baston negru extrem de subțire cu mânerul vag curbat, ca un baton de vanilie la scară mai mare. Dacă-ș vrea, l-aș saluta pe bărbat și i-aș spune: câinele dumitale seamănă cu un porc alb pe care odinioară dorul de casă străbătea cerul călare. Îmi doresc de fapt să vorbesc odată cu câinele. Bine-ar fi să se mai plimbe câinele și singur sau cu batonul de vanilie, fără bărbat. Și poate că într-o bună zi așa se va-ntâmpla. Oricum, eu tot aici voi locui, și strada rămâne și ea unde-i acum, și vara mai ține destul. Am timp și-aștept.

Cel mai mult îmi place să șed la măsuța mea albă de rezopal, lungă de-un metru și lată de-un metru – un pătrat. Când orologiul Turnului bate ora două și jumătate, soarele îmi intră în cameră. Pe podea, umbra măsuței mele e o valiză de gramofon. Care-mi cântă bluesul vagoanelor de vite sau Paloma dansată plisat. Iau perna de pe sofa și dansez cu ea prin după-amiaza mea molâie.

Am și alți parteneri.

Am mai dansat până acum și cu ceainicul.

Cu zaharnița.

Cu borcanul de biscuiți.

Cu telefonul.

Cu deșteptătorul.

Cu scrumiera.

Cu cheia de la casă.

Partenerul meu cel mai mic e-un nasture rupt de palton.

Nu-i adevărat.

Odată am găsit sub măsuța albă de rezopal o stafidă prăfuită. Am dansat cu ea. Apoi am mâncat-o. După care am simțit în mine o anume depărtare.

Cuvânt de încheiere.

Când în vara lui 1944 Armata Roșie înaintase deja adânc în România, dictatorul fascist Antonescu a fost arestat și executat. România a capitulat, declarând absolut prin surprindere război Germaniei naziste, până atunci aliată. În ianuarie 1945 generalul sovietic Vinogradov s-a adresat în numele lui Stalin guvernului român, cerând acestuia ca toți germanii care trăiau în România să-i fie predați pentru „reconstrucția” Uniunii Sovietice distruse în război. Toți bărbații și femeile cu vârste cuprinse între șaptesprezece și patruzeci și cinci de ani au fost deportați la muncă forțată în lagărele sovietice.

Mama mea a fost și ea cinci ani într-un lagăr de muncă. Fiindcă amintea de trecutul fascist al României, tema deportării a fost tabu. Despre anii de

lagăr nu se vorbea decât în familie și cu cei foarte apropiați care fuseseră și ei deportați. Dar chiar și atunci doar aluziv. Aceste discuții purtate pe furie mi-au însoțit copilăria. Nu le-am înțeles conținutul, dar am simțit frica din ele.

În 2001 am început să-mi notez discuțiile avute cu foști deportați din satul meu. Știam că Oskar Pastior fusese și el deportat și i-am spus că aș dori să scriu despre asta. A vrut să mă ajute cu amintirile lui. Ne-am întâlnit regulat, el povestea și eu notam. Curând însă a apărut și dorința să scriem împreună cartea.

Când Oskar Pastior a murit atât de neașteptat în 2006, aveam patru caiete pline de însemnări de mână și, în plus, schițe ale câtorva capitole. După moartea sa am fost ca paralizată. Apropierea personală care exista în notițe făcea ca pierderea să fie și mai mare.

Abia după un an m-am decis cu greu să mă despart de „noi” și să scriu singură un roman. Dar n-aș fi putut-o face fără detaliile lui Oskar Pastior din viața cotidiană de lagăr.

Herta Miiller martie 2009

SFÂRȘIT